

การเปลี่ยนผ่านสู่ชีวิตในเรือนจำของ "แพะ" ในคดีอาญา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาอาชญวิทยาและงานยุติธรรม ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2561

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Transition to living in prison of “Scapegoat” of criminal cases

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Criminology and Criminal Justice

Department of Sociology and Anthropology

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2018

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การเปลี่ยนผ่านสู่ชีวิตในเรือนจำของ "แพะ" ในคดีอาญา
โดย	น.ส.สุพรรณณี อ่วมวงษ์
สาขาวิชา	อาชญวิทยาและงานยุติธรรม
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาวิกา ศรีรัตนบัลล์

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

.....	คณบดีคณะรัฐศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา)	
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	
.....	ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐิติยา เพชรมณี)	
.....	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาวิกา ศรีรัตนบัลล์)	
.....	กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ดร.นันทิ จิตสว่าง)	

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สุพรรณีย์ อ่วมวงษ์ : การเปลี่ยนผ่านสู่ชีวิตในเรือนจำของ “แพะ” ในคดีอาญา. (Transition to living in prison of “Scapegoat” of criminal cases) อ.ที่
 ปริญญาโท : ผศ. ดร.ภาวิกา ศรีรัตนบัลล์

งานวิจัยเรื่องการเปลี่ยนผ่านสู่ชีวิตในเรือนจำของ “แพะ” ในคดีอาญาเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษากระบวนการปรับตัวของ “แพะ” ในคดีอาญา ก่อนถูกคุมขังและระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำ 2) ศึกษาปัญหาในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม “แพะ” ในคดีอาญา 3) ศึกษาผลกระทบของ “แพะ” และครอบครัวของ “แพะ” ในคดีอาญา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เป็นเครื่องมือหลักในการรวบรวมข้อมูล โดยเป็นการศึกษาวิจัยผ่านเรื่องเล่า (narrative) ของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ศึกษาปัญหาในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และศึกษาผลกระทบของผู้ตกเป็น “แพะ” และครอบครัวของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา

จากการศึกษาวิจัย มีข้อค้นพบดังต่อไปนี้ (1) กระบวนการปรับตัวของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา มีองค์ประกอบ 2 ประการ ได้แก่ 1.1 ความเป็นชนชั้นและการปรับตัวสู่เรือนจำ ซึ่งประกอบด้วย ชั้นชั้นของผู้มีฐานะทางสังคมและผู้ที่มีฐานะทางสังคมที่ด้อยกว่า จุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้บริบทตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาโดยมีจุดเปลี่ยน 3 ประการ ได้แก่ การเข้าไปอยู่ในสถานที่เกิดเหตุ การรู้จักกับผู้กระทำความผิดหรืออาชญากร และการตกเป็น “แพะ” จากความบกพร่องของกระบวนการยุติธรรม ความวิตกกังวลก่อนเข้าสู่เรือนจำเกิดขึ้น 2 ประการ คือ ความวิตกกังวลต่อตนเอง ความวิตกกังวลต่อสมาชิกในครอบครัว 1.2 สภาพแวดล้อมในเรือนจำที่ส่งผลต่อการปรับตัว ได้แก่ มิติเชิงพื้นที่ คือ พื้นที่ภายในบริเวณเรือนจำเนื่องจากมีผู้ต้องขังเป็นจำนวนมากทำให้รู้สึกแออัดทึบอับและจิตใจ มิติการปฏิสัมพันธ์ซึ่งเป็นการสนทนาระหว่างผู้ต้องขังรายอื่นที่มีการเล่าประสบการณ์ของแต่ละคนอาจทำให้ลดความวิตกกังวลและทำให้ไม่สามารถลดความเครียดลงได้เช่นกัน กฎระเบียบที่เคร่งครัด ผู้ที่ตกเป็น “แพะ” และผู้ต้องขังรายอื่นต้องปฏิบัติตามกฎอย่างเคร่งครัดซึ่งกฎระเบียบมีทั้งผลดีและผลเสีย ซึ่งผลดีคือการทำให้เกิดความสงบในการอยู่ในเรือนจำ ส่วนผลเสียก่อให้เกิดความเครียด ความกดดันในการใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำ และกิจกรรมภายในเรือนจำ ซึ่งกฎเรือนจำจะมีการจัดกิจกรรมให้ผู้ตกเป็น “แพะ” ได้เข้าร่วม ได้แก่ กิจกรรมตามเทศกาลต่างๆ กิจกรรมทางศาสนา ทำงานตามกองงานต่างๆ ซึ่งการทำงานในกองงานนั้นเพื่อเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีจิตใจที่สงบ ไม่ฟุ้งซ่าน และทำให้ร่างกายแข็งแรง (2) กระบวนการปรับตัวระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำ มีองค์ประกอบ 8 ประการ ดังนี้ 2.1 ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการปรับตัว “แพะ” ในคดีอาญา มี 2 ปัจจัย คือ ภูมิหลังของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ประสบการณ์เดิมของ “แพะ” ในคดีอาญา 2.2 ความเท่าเทียมกันของ “แพะ” และผู้ต้องขังรายอื่นในเรือนจำ โดยผู้ตกเป็น “แพะ” และผู้ต้องขังรายอื่นถูกคุมขังในเรือนจำทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันไม่มีการแบ่งแยกให้เกียรติซึ่งกันและกัน รวมถึงเจ้าหน้าที่จะปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน 2.3 การเปลี่ยนสถานที่คุมขัง 2.4 การทำความรู้จักและการรวมกลุ่มของ “แพะ” และผู้ต้องขังในเรือนจำ 2.5 การพึ่งพาอาศัยและการดำรงชีพของ “แพะ” ในเรือนจำ 2.6 ปัจจัยที่ทำให้ปรับตัวได้ดี ประกอบด้วย ปัจจัยที่ส่งเสริมต่อการปรับตัว ได้แก่ ตนเอง สถาบันครอบครัว สภาพแวดล้อมของเรือนจำ การเปลี่ยนผ่านของเส้นทางชีวิต 2.7 ปัจจัยที่ทำให้ปรับตัวได้ไม่ดี 2.8 การเผชิญปัญหาหรือการตอบสนองปัญหาโดยอัตโนมัติ (3) สาเหตุที่ทำให้ผู้บริสุทธิ์ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ซึ่งเป็นปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมมี 2 ประการ 3.1 ปัจจัยจากภูมิหลังของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา 3.2 ธรรมชาติขององค์กรในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ พนักงานสอบสวนหรือตำรวจ ทนายความ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ (4) ข้อบกพร่องของการเยียวยาผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา มี 3 ประการ ได้แก่ 4.1 ช่องว่างของพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559) 4.2 การอนุมัติผลการเยียวยาที่ล่าช้า และ 4.3 การใช้งบประมาณของรัฐในการเยียวยาเพียงอย่างเดียว (5) การลดช่องว่างเพื่อการช่วยเหลือเยียวยาผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ประกอบด้วย 2 ประการ ได้แก่ 5.1 การนำพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 เข้ามาช่วยเหลือ แพะ ที่ไม่ได้รับการเยียวยา โดยการเยียวยา “แพะ” ในชั้นสอบสวน 5.2 นำปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจที่ไม่ถูกต้องมาช่วยเหลือเยียวยา (6) แผนการพัฒนาและการปรับปรุงเพื่อช่วยเหลือเยียวยา “แพะ” ในคดีอาญา โดยการจัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือ “แพะ” เพิ่มการกระจายอำนาจการอนุมัติผลการช่วยเหลือเยียวยาครบทั้ง 76 จังหวัด (7) ผลกระทบต่อการถูกจองจำของ “แพะ” ในคดีอาญา มีผลกระทบ 6 ประการ ได้แก่ การถูกจำกัดเสรีภาพ ปัญหาเกี่ยวกับการถูกจำกัดด้านอิสรภาพ การถูกจำกัดด้านอุปโภคบริโภค และบริการ การถูกจำกัดด้านความปลอดภัย ปัญหาทางร่างกาย ปัญหาสุขภาพจิต (8) ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของ “แพะ” ในคดีอาญาหลังพ้นโทษจากเรือนจำ ได้แก่ การประกอบอาชีพและรายได้ การเปลี่ยนที่ทำงานและที่อยู่อาศัย สุขภาพร่างกายและสุขภาพจิต การติดตามจากผู้คนในสังคม และการติดตามสื่อมวลชน (9) สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวเมื่อ “แพะ” ถูกคุมขังในเรือนจำ พบสภาพปัญหา ดังนี้ 9.1 สมาชิกในครอบครัวต้องประกอบหลายอาชีพเพื่อหารายได้เพิ่มมากขึ้น 9.2 การกู้ยืมเงิน 9.3 สมาชิกในครอบครัวไม่ได้ศึกษาต่อ 9.4 ปัญหาสุขภาพร่างกายและสุขภาพจิตของสมาชิกในครอบครัว 9.5 การติดตามจากสังคม และ 9.6 การติดตามจากสื่อมวลชน

สาขาวิชา
 ปริญญาโท

อาชญาวิทยาและงานยุติธรรม
 2561

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6081017724 : MAJOR CRIMINOLOGY AND CRIMINAL JUSTICE

KEYWORD: Scapegoat of criminal case Transition Criminal justice System Prisons Adaptation Process Impact on individuals impact on families
Supanee Uamwong : Transition to living in prison of "Scapegoat" of criminal cases. Advisor: Asst. Prof. PAVIKA SRIRATANABAN, Ph.D.

The purposes of this study were as follow: (1) studies the process of adaptation of the scapegoats in the criminal case before being detained and during incarceration in prison; (2) study of problems in access to justice, the scapegoat in the criminal case and (3) study the effect of scapegoat and family of scapegoat in criminal cases

This study was a qualitative research using in-depth interview as fundamental data gathering tools and key informants as narrators. The data was collected from scapegoat in criminal case, personnel in justice system and to study the family fall into the scapegoat in criminal cases.

The findings were as follows: 1) adaptation process of people of the "scapegoat" in criminal case, there are 2 elements: 1.1 class and adaptation to prison. contain with Class of people who have social status and social position of inferiority. The turning point that makes innocent people as scapegoat in criminal cases, there are three issues include: At the scene of the crime. To know the offenders or criminals. And as a "scapegoat" from impairments of the justice system. Anxiety before entering prison occurred two main Self-anxiety and Anxiety of Family Members. 1.2 The adaptability of environmental impact in prisons. This refers to the space in prisons. Many prisoners feel physically and mentally crowded. The Interaction, which is a conversation between another inmates have told about the experience of each individual, may reduce anxiety and stress can be reduced. The rules : scapegoat and another inmates must comply with the rules, which are rules which favor good results is to cause peace in the prison section of the harm-causing stress. The pressures on prison life. And activities in the prison. All prisons have organized activities to become "Scapegoat" was attended by many festival activities include religious activities, work in the Division. The work of the Division is to use time to your advantage. A peaceful mind is distracted and make body strong. (2) The adjustment between detainees in prison. Elements 8 reasons. 2.1 factors affecting the adaptation process of scapegoat in criminal cases, there are 2 factors is background of scapegoat in criminal cases, previous experience of scapegoat in. criminal case. 2.2 equality of "the goat", and prisoners in the prison by a fall into the scapegoat and the other fellow inmates detained in prison everyone has equal rights with no discrimination, mutual honor include officers would treat everyone equally. 2.3 Changing the place of detention. 2.4 Introduction and integration of the scapegoat and inmates in prisons. 2.5 dependency and living of the scapegoats in prison. 2.6 factor that adapt well to the factors that promote adaptation and their families. The environment of prisons transitions of Life Path. 2.7 Factors that adjustment was poor and coping or interaction problems automatically. (3) Causes the innocent become the scapegoat in the criminal justice system, the problem of access has two aspects. 3.1 Background to the factor of being "goat" Criminal. 3.2 of justice, including (police, prosecutors, judges, correctional officers and lawyers). (4) There are three defects in the remedial measures of "goats" in criminal cases. Include 4.1 structure of the compensation and victim compensation and expenses for the accused in criminal cases, 2544 (as amended (Vol. 2) b.e. 2559) 4.2. Results of approved delayed and 4.3 the use of the state budget remedies. (5) To bridge the gap to help heal those vested scapegoat in the criminal case consists of two 5.1 Bringing Justice Fund Act 2558 to assist goat that has not been healed. The remedies scapegoat in the interrogation 5.2 led Declaration of Basic Principles on the plant's justice for those damaged by the crime and the use of incorrect aid remedies. (6) The development and improvement to help remedy scapegoat in criminal cases should be established to help fund the "goats" to increase decentralization approve aid remedies, both 76 province. (7) The impact of imprisonment the scapegoat of a crime has affected six aspects of restricted freedom. The problem with freedom is limited. The field is limited to consumer services, and limited security and Physical problems Mental Health Problems. (8) The impact of changes to scapegoat in the criminal punishment of prison, including occupation and income. Replacement work and housing. Physical and mental health Stigmatization of people in society and Stigmatization of press. (9) The problems that occur in families when the scapegoat were detained in the prison. Meet the problems the 9.1 family members to engage in many professions to earn increased. 9.2 Loans 9.3 family members Not studying. 9.4 health problems, physical and mental health of family members. 9.5 The social stigma and 9.6. Stigmatization of media.

CHULALONGKORN UNIVERSITY

Field of Study: Criminology and Criminal Justice

Student's Signature

Academic Year: 2018

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง การเปลี่ยนผ่านสู่ชีวิตในเรือนจำของ “แพะ” ในคดีอาญา สำเร็จสมบูรณ์ด้วยความกรุณาเป็นอย่างสูงของของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาวีกา ศรีรัตนบัลล์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้แนะนำแนวทางในการทำวิจัย ทำงาน ถ่ายทอดความรู้ ให้ความสำคัญ รวมถึงกรุณาให้คำปรึกษามาโดยตลอด ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐิติยา เพชรมุณี ที่มอบความรู้ และให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ดร.นันทิ จิตสว่าง อาจารย์ที่มีความรู้ประสบการณ์ให้ข้อเสนอแนะในประเด็นที่สำคัญ ผู้วิจัยใคร่กราบขอขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านเป็นอย่างสูงที่ท่านได้กรุณาสละเวลาอันมีค่าแก่ผู้ศึกษากระทั่งวิทยานิพนธ์สำเร็จ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านรองปลัดกระทรวงยุติธรรม ท่านผู้อำนวยการสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม เป็นอย่างสูงที่สละเวลาอันมีค่าให้ข้อมูล พร้อมอำนวยความสะดวกแก่ผู้วิจัย ขอขอบพระคุณรายการ แพะเดอะซีรีส์ สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส ที่กรุณาให้ข้อมูลการติดต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และขอขอบพระคุณ ผู้เคยตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา บุคคลในครอบครัวซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคน ที่ได้ถ่ายทอดเรื่องราวประสบการณ์ ความคิดและความรู้สึก อันมีคุณค่าแก่ผู้วิจัย ผู้วิจัยเชื่อว่าวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะสามารถสร้างคุณค่าและประโยชน์ต่อสังคมได้ต่อไป

ขอขอบคุณพี่ ๆ เจ้าหน้าที่คณะรัฐศาสตร์ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาทุกคน เพื่อน ๆ พี่ ๆ น้อง ๆ ปริญาโทหลักสูตรอาชญาวิทยาและการบริหารงานยุติธรรม รุ่นที่4 และ พี่ ๆ ปริญาเอก รุ่นที่3 ทุกคน ที่คอยแบ่งปันความรู้ ช่วยเหลือเกื้อกูล คอยให้กำลังใจรวมถึงให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์เสมอมา ขอขอบคุณสำหรับมิตรภาพที่ดี

ขอขอบพระคุณสมาชิกในครอบครัวทุกคน โดยเฉพาะ คุณพ่อ คุณแม่ ซึ่งถือเป็นบุคคลที่สำคัญอย่างยิ่งในชีวิตของผู้วิจัย ที่มอบความรักและความหวังดีที่มีให้ลูกมาตลอดและอยู่เคียงข้างเสมอมา รวมถึงขอขอบพระคุณพี่ชายที่ให้การช่วยเหลือเรื่องการเดินทางลงพื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ขอขอบพระคุณทั้งสามท่านเป็นอย่างสูง

ท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณตนเองที่ขยัน ทุ่มเท และตั้งใจสร้างสรรค์ผลงานวิจัยชิ้นนี้โดยสำเร็จไปได้ด้วยดี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะสามารถเปิดมุมมอง ให้แง่คิดแก่ผู้อ่านและผู้สนใจศึกษา งานชิ้นนี้โดยสามารถนำความรู้เหล่านี้ไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

สุพรรณณี อ่วมวงษ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
บทที่ 1 บทนำ (INTRODUCTION).....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา (Statement of the problems).....	1
1.2 ขอบเขตการวิจัย (Scope of study).....	10
1.2.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา (Content Scope)	10
1.2.2 ขอบเขตด้านประชากร (Population Scope).....	10
1.3 คำถามการวิจัย (Research Questions).....	11
1.4 วัตถุประสงค์ในการวิจัย (Objectives)	11
1.5 นิยามศัพท์ (Definition of Terms).....	11
1.5.1 นิยามศัพท์ทั่วไป	11
1.5.2 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ	12
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ (Expected results).....	13
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม (LITERATURE REVIEW).....	14
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับชนชั้นทางสังคม	15
2.1.1 ความหมายของชนชั้นทางสังคม.....	15
2.1.2 รูปแบบการจัดลำดับช่วงชั้นทางสังคม.....	17
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนกับการคุ้มครองสิทธิของ “แพะ” ในคดีอาญา	18

2.2.1 ความหมายของ “แพะ” ในคดีอาญา	18
2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน (Human Rights).....	18
2.3 กระบวนการยุติธรรมทางอาญา	22
2.3.1 ความหมายของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.....	22
2.3.2 องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา	22
2.3.2.1 พนักงานสอบสวนหรือตำรวจ	22
2.3.2.2 อัยการ	25
2.3.2.3 ศาล.....	27
2.3.2.4 ราชทัณฑ์	32
2.3.3 รูปแบบว่าด้วยการให้ความยุติธรรมทางอาญา	34
2.3.3.1 รูปแบบการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Model).....	34
2.3.3.2 รูปแบบความชอบด้วยกระบวนการทางกฎหมาย (Due Process Model)...	35
2.3.4 รูปแบบการดำเนินคดีอาญา	36
2.3.4.1 ระบบไต่สวน (Inquisitorial System)	36
2.3.4.2 ระบบกล่าวหา (Accusatorial System).....	37
2.3.5 กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย.....	38
2.4 กฎหมายที่เกี่ยวข้อง.....	39
2.4.1 พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559	39
2.4.2 พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558	43
2.4.3 พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526	45
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับเรือนจำ	47
2.5.1 ความหมายของเรือนจำ.....	47
2.5.2 วัฒนธรรมย่อยของผู้ต้องขัง.....	48

2.5.3	กลุ่มและระบบการรวมกลุ่มของผู้ต้องขัง.....	50
2.5.4	ลักษณะพฤติกรรมของผู้ต้องขัง.....	51
2.5.5	ผลกระทบของการจองจำต่อผู้ต้องขัง.....	52
2.5.5.1	ปัญหาเกี่ยวกับการถูกจำกัดด้านเสรีภาพ.....	52
2.5.5.2	ปัญหาเกี่ยวกับการถูกจำกัดด้านเครื่องอุปโภค บริโภค และบริการ.....	53
2.5.5.3	ปัญหาเกี่ยวกับการถูกจำกัดด้านความสัมพันธ์ทางเพศ.....	53
2.5.5.4	ปัญหาเกี่ยวกับการถูกจำกัดด้านอิสรภาพ.....	54
2.5.5.5	ปัญหาเกี่ยวกับการถูกจำกัดด้านความปลอดภัย.....	54
2.5.5.6	ปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพจิต.....	54
2.6	หลักการและแนวคิดการปรับตัว.....	57
2.6.1	ความหมายของการปรับตัว.....	57
2.6.2	ปัจจัยที่ทำให้ปรับตัวได้ดี.....	59
2.7	ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการตกเป็นเหยื่อหรือ “แพะ” ในคดีอาญา.....	59
2.7.1	ทฤษฎีการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม.....	59
2.7.2	ทฤษฎีแบบแผนในการดำเนินชีวิต (The Lifestyle Theory).....	61
2.7.3	ทฤษฎีปกตินิสัย (Routine Activity Theory).....	61
2.7.4	ทฤษฎีเส้นทางชีวิต (Life Course Theory).....	62
2.7.5	ทฤษฎีการตีตรา (labeling Theory).....	63
2.7.6	ทฤษฎีการโยนความผิด (Techniques of neutralization theory).....	63
2.8	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	64
	งานวิจัยในประเทศ.....	64
	งานวิจัยต่างประเทศ.....	70
2.9	กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework).....	74
บทที่ 3	ระเบียบวิธีการวิจัย (Research Methodology).....	75

3.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants).....	75
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	76
3.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	77
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	77
3.5 จริยธรรมของผู้วิจัย.....	78
บทที่ 4 ผลการศึกษา (Conclusion).....	80
4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา	81
4.2 กระบวนการปรับตัวของ “แพะ” ในคดีอาญา.....	82
4.3 ปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม.....	141
4.3.1 ข้อคิดเห็นของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม	141
4.3.1.1 ข้อคิดเห็นของรองปลัดกระทรวงยุติธรรม.....	141
4.3.1.2 ข้อคิดเห็นของผู้อำนวยการสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและ จำเลยในคดีอาญา เรื่องช่องว่างและแนวทางการช่วยเหลือผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา	147
4.4 ผลกระทบต่อครอบครัวของ แพะ ในคดีอาญา	152
4.4.1 ผลกระทบของ “แพะ” ระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำ.....	152
4.4.2 ผลกระทบของ “ครอบครัว” เมื่อ “แพะ” ถูกคุมขังในเรือนจำ.....	165
บทที่ 5 อภิปรายผลการศึกษา (Discussion).....	175
5.1 ข้อค้นพบในกระบวนการปรับตัวของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา	175
5.1.1 ความเป็นชนชั้นและการปรับตัวสู่เรือนจำ	175
5.1.1.1 ชั้นของผู้มีฐานะทางสังคมและผู้ที่มีฐานะทางสังคมด้อยกว่า.....	175
5.1.1.2 จุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้ผู้บริสุทธิ์ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา	176
5.1.1.3 ความวิตกกังวลก่อนเข้าสู่เรือนจำ	178
5.1.2 สภาพแวดล้อมในเรือนจำ.....	178

5.1.2.1	มิติเชิงพื้นที่.....	178
5.1.2.2	มิติเชิงปฏิสัมพันธ์.....	179
5.1.2.3	กฎระเบียบ.....	179
5.1.2.4	กิจกรรม.....	179
5.1.3	ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการปรับตัวของ “แพะ” ในคดีอาญา.....	180
5.1.3.1	ภูมิหลังของ “แพะ” ในคดีอาญา.....	180
5.1.3.2	ประสบการณ์เดิมของ “แพะ” ในคดีอาญา.....	180
5.1.4	ความเท่าเทียมกันของ “แพะ” และผู้ต้องขังรายอื่นในเรือนจำ.....	181
5.1.5	การเปลี่ยนสถานที่คุมขัง.....	181
5.1.6	การทำความรู้จักและการรวมกลุ่มของ “แพะ” และผู้ต้องขังในเรือนจำ.....	182
5.1.7	การพึ่งพาอาศัยและการดำรงชีพของ “แพะ” ในเรือนจำ.....	182
5.1.8	ปัจจัยที่ทำให้ปรับตัวได้ดี.....	183
5.1.9	ปัจจัยที่ทำให้ปรับตัวได้ไม่ดี.....	185
5.1.10	การเผชิญปัญหาหรือตอบโต้ปัญหาโดยอัตโนมัติ.....	185
5.2	ทำไมผู้บริสุทธิ์จึงตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา.....	186
5.2.1	ปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม.....	186
5.2.1.1	ปัจจัยจากภูมิหลังของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา.....	186
5.2.1.2	ธรรมาภิบาลขององค์กรในกระบวนการยุติธรรม.....	186
5.2.2	ข้อบกพร่องของการเยียวยาผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา.....	188
5.2.2.1	ช่องว่างของพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายฯ พ.ศ.2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ.2559).....	188
5.2.2.2	การอนุมัติผลการช่วยเหลือเยียวยาที่ล่าช้า.....	188
5.2.2.3	การใช้งบประมาณของรัฐในการเยียวยาเพียงอย่างเดียว.....	188
5.2.3	การลดช่องว่างเพื่อการช่วยเหลือเยียวยาผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา.....	189

5.2.3.1 การนำพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 เข้ามาช่วยเหลือ “แพะ” ที่ ไม่ได้รับการเยียวยา.....	189
5.2.3.2 การนำปฎิญญาสากลว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวก แก่ผู้ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจที่ไม่ถูกต้อง เข้ามา ช่วยเหลือเยียวยา	189
5.2.4 แผนการพัฒนาและปรับปรุงเพื่อช่วยเหลือเยียวยา “แพะ” ในคดีอาญา	190
5.2.4.1 การจัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือ “แพะ”	190
5.2.4.2 เพิ่มการกระจายอำนาจการอนุมัติผลการช่วยเหลือเยียวยาครบทั้ง 76 จังหวัด	190
5.3 ผลกระทบต่อการถูกจองจำในเรือนจำของ “แพะ” ในคดีอาญา.....	191
5.3.1 การถูกจำกัดเสรีภาพ	191
5.3.2 ปัญหาเกี่ยวกับการถูกจำกัดด้านอิสรภาพ	191
5.3.2 การถูกจำกัดด้านเครื่องอุปโภค บริโภค และบริการ	191
5.3.3 การถูกจำกัดด้านความปลอดภัย	192
5.3.4 ปัญหาทางร่างกาย.....	192
5.3.5 ปัญหาสุขภาพจิต.....	192
5.4 ผลกระทบที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของ “แพะ” ในคดีอาญาหลังพ้นโทษจากเรือนจำ....	193
5.4.1 การประกอบอาชีพและรายได้.....	193
5.4.2 การเปลี่ยนที่ทำงานและที่อยู่อาศัย.....	193
5.4.3 สุขภาพร่างกายและสุขภาพจิต	194
5.4.3.1 สุขภาพร่างกาย	194
5.4.3.2 ปัญหาสุขภาพจิต	194
5.4.4 การตีตราของผู้คนในสังคม	194
5.4.5 การตีตราจากสื่อมวลชน.....	195
5.5 สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวเมื่อ “แพะ” ถูกคุมขังในเรือนจำ	196

5.5.1 สมาชิกในครอบครัวต้องรับภาระหน้าที่ดูแลครอบครัว.....	196
5.5.1.1 การประกอบหลายอาชีพเพื่อหารายได้เพิ่มมากขึ้น.....	196
5.5.1.2 การกู้ยืมเงิน.....	196
5.5.2 สมาชิกในครอบครัวไม่ได้ศึกษาต่อ.....	197
5.5.3 ปัญหาสุขภาพร่างกายและสุขภาพจิตของสมาชิกในครอบครัว.....	197
5.5.4 การถูกตีตราจากสังคม.....	198
5.5.5 การถูกตีตราจากสื่อมวลชน.....	198
5.6 ข้อจำกัดและอุปสรรคในการทำวิจัย.....	199
5.6.1 ข้อจำกัดและอุปสรรคการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	199
5.6.1.1 ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา.....	199
5.6.1.2 การสัมภาษณ์บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม.....	199
5.6.2 ข้อจำกัดและอุปสรรคด้านเวลาและสถานที่.....	200
5.6.2.1 การเดินทางไปสัมภาษณ์ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาและครอบครัว.....	200
5.6.2.2 ที่พักระหว่างการเดินทางไปสัมภาษณ์.....	200
5.6.2.3 ข้อจำกัดของการสัมภาษณ์บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม.....	200
บทที่ 6 ข้อเสนอแนะในการวิจัย (Recommendation).....	201
6.1 ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป.....	201
6.1.1 ข้อเสนอแนะทางวิชาการ.....	201
6.1.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการและนโยบาย.....	201
6.1.2.1 ข้อเสนอแนะทางราชทัณฑ์.....	202
6.1.2.2 ข้อเสนอแนะต่อสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา.....	202
6.1.3 การช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง.....	202
บรรณานุกรม.....	203

ประวัติผู้เขียน.....212

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 สถิติการให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา	6
ตารางที่ 2 แสดงข้อมูลภาพรวมของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา	81
ตารางที่ 3 แสดงข้อมูลภาพรวมของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม.....	141
ตารางที่ 4 ข้อมูลภาพรวมสมาชิกในครอบครัวของผู้ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา.....	165

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 1

บทนำ

(INTRODUCTION)

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา (Statement of the problems)

เมื่อมีการกระทำผิดทางอาญาเกิดขึ้น จะมีผู้เกี่ยวข้องในการกระทำผิดอย่างน้อยสองฝั่ง คือ ผู้กระทำผิดและผู้เสียหายซึ่งอาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “เหยื่ออาชญากรรม” มีความหมายที่ครอบคลุมสองนัยยะคือ 1) ผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดอาญา 2) ผู้ตกเป็นเหยื่อจากการใช้อำนาจโดยมิชอบหรือความบกพร่องทางกระบวนการยุติธรรม เช่น ผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาในสังคมเรียกว่าบุคคลเหล่านี้ว่า “แพะรับบาป” ซึ่งที่มาของคำว่า “แพะ” ในคดีอาญา ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ภาคพันธสัญญาเดิม ซึ่งเป็นคัมภีร์ของชาวอิสราเอลเป็นผู้มีภูมิหลังเป็นผู้เลี้ยงแพะแกะเป็นอาชีพ¹ หรือในชื่อภาษาอังกฤษคือ Scapegoat ซึ่งเป็นผู้ที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการและถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดี สำหรับราชบัณฑิตยสภา ได้ให้ความหมาย “แพะรับบาป” ว่าเป็นผู้ที่มีได้กระทำผิดแต่กลับต้องเป็นผู้รับโทษหรือรับความผิดที่ผู้อื่นกระทำซึ่งต่อมาได้มีการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม (Victims of Crime) ซึ่งสำหรับนานาชาติประเทศนั้นถือว่าเป็นหลักการสำคัญในการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน² ซึ่งหากปรากฏหลักฐานภายหลังว่า “แพะรับบาป” หรือจำเลยในคดีอาญามีได้เป็นผู้กระทำผิด มีความผิด มีการถอนฟ้องระหว่างการดำเนินคดีหรือมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าไม่ได้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดเพื่อเป็นการบรรเทาความเสียหายแก่จำเลย หรือทายาทจึงมีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ³

¹ สำรวย นักการเขียน. (2542). ทำไมแพะจึงต้องรับบาป. จดหมายข่าวราชบัณฑิตยสถาน. 9 (102)

² สิริพันธ์ พลรบ. เหยื่ออาชญากรรมและผู้บริสุทธิ์ในคดีอาญา. สุโขทัยธรรมมาธิราช. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://law.stou.ac.th/dynfiles/Ex.41716-13.pdf>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2561).

³ มติชนสุดสัปดาห์.(2560). “แพะรับบาป” สนทนาว่าด้วยเรื่องแพะแบร์ๆเมื่อ “จำนวนแพะ” สะท้อนปัญหากระบวนการยุติธรรมไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.matichonweekly.com/scoop/article_21087. (สืบค้นเมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2561).

“แพะ” ในคดีอาญา เกิดจากความผิดพลาดในข้อเท็จจริงอันนำมาสู่การลงโทษผู้บริสุทธิ์ มีที่มาจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่ชั้นสอบสวนที่ได้จับกุมผู้ต้องหาผิดตัว ความผิดพลาดดังกล่าว เกิดจากความไม่รอบคอบของพนักงานสอบสวนที่ไม่ตรวจสอบพยานให้ดี บางครั้งเป็นเรื่องของพนักงานสอบสวนนำพยานหลักฐานเท็จมาปรักปรำ หรือบางครั้งเกิดจากผู้เสียหายที่เป็นโจทก์สร้างพยานหลักฐานเท็จขึ้นมาปรักปรำซึ่งมิใช่ตำรวจเพียงหน่วยงานเดียว ที่กระทำผิดพลาดแต่อัยการที่ไม่สรุปสำนวนให้ดี และไม่ได้ดำเนินการสั่งให้ตำรวจสอบสวนเพิ่มเติม ในคดีที่เคลือบแคลงสงสัยทั้งที่มีอำนาจสั่งสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140 วรรคสาม มาตรา 141 วรรคสาม และ มาตรา 143 วรรคสอง (ก) ซึ่งบัญญัติให้พนักงานอัยการมีอำนาจเรียกให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมได้ แต่กลับสั่งฟ้องต่อไปยังชั้นศาลก็นับว่าผิดมหันต์ หรือศาลที่ใช้ดุลพินิจผิดพลาดในการพิพากษาคดีถือเป็นความผิด เพราะศาลขาดความรอบคอบทั้งที่มีอำนาจที่เอื้อประโยชน์ต่อรูปคดี เช่น การสืบพยาน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 228 ที่ว่า ระหว่างพิจารณาโดยพลการหรือคู่ความฝ่ายใดร้องขอศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติมจะสืบเองหรือส่งประเด็นก็ได้ในส่วนพระราชทัณฑ์ความรับผิดชอบต่อผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาไม่ควรมีส่วนมากนัก เนื่องจากงานราชทัณฑ์ปฏิบัติหน้าที่ตามคำพิพากษาของศาล เว้นเสียแต่ว่าบุคลากรในหน่วยงานราชทัณฑ์ได้ทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็นจำเลยนอกเหนือจากอำนาจหน้าที่ นอกจากนี้ยังมีนายความที่มีส่วนทำให้ผู้บริสุทธิ์ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาได้เหมือนกัน เช่น ไม่นำพยานหลักฐานบางอย่างมาสูคดี หรือแนะนำให้รับสารภาพทั้งที่ไม่ได้ทำผิด เป็นต้น⁴

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นจุดเริ่มต้นในการปรับเปลี่ยนแนวทางในการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาไปในทางที่มุ่งเน้นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากขึ้นโดยการให้จับ การค้น และการคุมขัง บุคคลใดจะกระทำมิได้เว้นแต่จะมีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือเมื่อผู้นั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้าหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นให้จับได้ โดยไม่ต้องมีหมายและกำหนดให้ผู้ถูกจับได้รับการแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งการจับ

⁴นิโรธรี จุลเหลา. 2553. ความรับผิดชอบของกระบวนการยุติธรรมต่อผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและแนวทางในการป้องกันผู้บริสุทธิ์จากการดำเนินคดีอาญาที่ผิดพลาด: ศึกษาเฉพาะกรณี ตำรวจอัยการ ศาล ราชทัณฑ์ นายความ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

โดยไม่ชักช้าจะต้องได้รับโอกาสให้แจ้งญาติ หรือบุคคลที่ผู้ถูกจับไว้วางใจให้ทราบในโอกาสแรก และกำหนดให้นำตัวผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานสอบสวน ซึ่งเมื่อศาลพิจารณาว่ามีเหตุที่จะขังผู้ถูกจับไว้หรือไม่ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติและกำหนดเงื่อนไขในการออกหมายจับหรือหมายขังบุคคลว่าจะต้องมีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะกระทำความผิดและมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่า ผู้นั้นจะหลบหนีหรือไปเข้าไปข้องเกี่ยวกับพยานหลักฐานหรือก่อเหตุอันตรายประการอื่น มีการกำหนดให้ขอประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ต้องได้รับการพิจารณาอย่างรวดเร็วและจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีไม่ได้ การไม่ให้ประกันต้องอาศัยหลักเกณฑ์ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะและต้องแจ้งเหตุผลให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบโดยเร็ว⁵

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน 2491 (Universal Declaration of Human Rights 1948) กล่าวว่า บุคคลมีสิทธิที่จะมีชีวิต มีเสรีภาพ และความมั่นคงปลอดภัยและบุคคลมีสิทธิที่จะได้รับความเท่าเทียมกันในการพิจารณาอย่างเป็นธรรม และเปิดเผยโดยคณะบุคคลที่มีความเป็นอิสระและเป็นกลางในการตัดสินสิทธิ์และข้อผูกพันใด ๆ และคดีอาญาใด ๆ ที่ถูกกล่าวหา จนกระทั่งนำมาสู่กระแสการตื่นตัวของสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา ซึ่งมีอิทธิพลยิ่งต่อการผลักดันให้เกิดการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย คือคดีฆาตกรรมชื่อดัง “เซอร์รีแอน ดันแคน” เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2529 โดยได้จับกุมผู้บริสุทธิ์มาลงโทษ โดยมีการนำเสนอและรับฟังพยานหลักฐานอันเป็นเท็จ และผลจากการดำเนินคดีดังกล่าวก่อให้เกิดความเดือดร้อนเสียหาย ทั้งชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ และชื่อเสียงเกียรติยศของจำเลยในคดีนี้ทั้งหมด ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นในคดีนี้มีความผิดพลาดตั้งแต่ต้นทางของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เริ่มต้นที่ความผิดพลาดของพนักงานสอบสวนซึ่งขณะนั้นทีมสืบสวนกองปราบปรามใช้เวลาเพียง 30 วัน ในการคลี่คลายคดีสังหารแต่ไม่สามารถจับกุมผู้ต้องหาตัวจริงได้ เพราะติดขัดข้อกฎหมายและระเบียบในกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากคดีแรกอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลทำให้สำนวนถูกพับเก็บทิ้งไว้นานเกือบ 8 ปี เมื่อต้นปี พ.ศ.2538 คดีเซอร์รีแอนกลับมาเป็นข่าวดังอีกครั้ง เมื่อตำรวจกองปราบปรามสามารถจับกุมผู้ต้องหาตัวจริงได้ ประกอบด้วยนางสาวสุวิบูลย์ ผู้จ้างวาน นายสมคร ฐปบุชาการ นายสมใจ

⁵พรทิพย์ ชุ่มวัฒนะ. 2546. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช2540 กับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

และ นายสมพงษ์ บุญญฤทธิ์ นายพีระ ว่องไววุฒิ คนขับแท็กซี่คันที่ก่อเหตุ และทิงศพรเชอร์รี่แอน และ นายประมวล ผู้ซึ่งถูกจ้างให้เป็นพยานเท็จ⁶ สำหรับคดีนี้พนักงานสอบสวนมุ่งปิดคดี และสร้างผลงาน ให้แก่ตนเอง แต่เนื่องจากไม่มีหลักฐานประกอบใด ๆ ทั้งสิ้น ทั้งพยานบุคคลในที่เกิดเหตุและหลักฐาน แวดล้อมรอบข้างจึงต้องมีการสร้างพยานเท็จเพื่อปรักปรำความผิดแก่ผู้ต้องหาโดยไม่มีพนักงานอัยการ เข้าร่วมสอบสวนในครั้งนั้นทำให้ต้นธารของกระบวนการยุติธรรมถูกบิดเบือนจากการปรุงแต่งของ พนักงานสอบสวน แต่พนักงานสอบสวนคดีนี้ก็กลับได้รับตำแหน่ง และมีความเจริญในหน้าที่การงาน คดีนี้ส่งผลกระทบต่อตัว “แพะ” และครอบครัวที่ต่อสู้อย่างยาวนานทำให้ผู้บริสุทธิ์บางคนต้องจบชีวิตใน เรือนจำก่อนจะได้พิสูจน์ความบริสุทธิ์ และอีกหลายชีวิตต้องบอบช้ำจากการได้รับผลกระทบต่อสภาพ ร่างกาย จิตใจ และครอบครัวบางคนพิการ รวมถึงบุตรและภรรยาของจำเลยยังเสียชีวิตระหว่างที่ จำเลยถูกคุมขังในเรือนจำก่อนที่ศาลฎีกาจะตัดสินยกฟ้อง ผลของคดีเชอร์รี่แอนทำให้ตำรวจที่ทำคดีนี้ ถูกลงโทษทางวินัยรวมถึงสำนักงานตำรวจแห่งชาติ (สตช.) ถูกศาลแพ่งตัดสินให้จ่ายค่าเสียหาย 26 ล้านบาทให้แก่จำเลยถือได้ว่าเรื่องนี้เป็นอีกหนึ่งบทเรียนของสังคมไทยและคดีนี้ได้กลายเป็นคดี ตัวอย่างที่นำไปสู่การออกพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลย ในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เพื่อให้จ่ายเงินชดเชยเยียวยาแก่จำเลยในคดีอาญาที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม⁷

ความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมดังกล่าวทำให้มีการพิจารณาจัดตั้ง **สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา** ขึ้นโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 245 และมาตรา 246 บัญญัติรองรับสิทธิในการได้รับการช่วยเหลือจากรัฐ ของบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่นโดยตนมิได้มีส่วน เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น และไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น รวมทั้ง การรับรองสิทธิในการได้รับค่าทดแทน ในกรณีของบุคคลซึ่งตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขัง ระหว่างการพิจารณาคดีหากปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงเป็นที่ยุติว่า จำเลยไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด ดังนั้นเพื่อให้การรับรองสิทธิดังกล่าวเป็นไปตามบทบัญญัติของ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยจึงได้ตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและ

⁶น้ำแท้ บุญมีสร้าง.ความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม Miscarriage of Justice [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.rlpd.go.th/rlpdnew/images/rlpd_1/HRC/2557/.../Miscarriageofjustice_57.pdf. (สืบค้นเมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2562)

⁷เรียน ลัด ‘วิชาแพะ’ ใน กระบวนการยุติธรรมไทย .2017. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://thematter.co/pulse/scapegoat-in-thai-legal-channels/16563>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2562)

ค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาขึ้น และได้ประกาศใช้เป็นกฎหมายโดยมีผลบังคับตั้งแต่วันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544 พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 บทเฉพาะกาลมาตรา 31 กำหนดว่าในวาระเริ่มแรกให้กระทรวงยุติธรรม กำหนดให้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งในสังกัดกระทรวงยุติธรรมดำเนินการในอำนาจหน้าที่ของสำนักงาน จนกว่าจะตั้งสำนักงานแล้วเสร็จทั้งนี้ภายในกำหนดหนึ่งปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับตั้งนั้นเพื่อเป็นการรองรับภารกิจตามพระราชบัญญัติฉบับนี้เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2544 ได้มีการจัดตั้งสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาขึ้นโดยให้ขึ้นตรงกับสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมไปก่อน แต่เนื่องจากเป็นหน่วยงานใหม่กอบปรักกับกระทรวงยุติธรรมในขณะนั้น ยังมีปัญหาเรื่องอัตรากำลังมีขีดจำกัด จึงจำเป็นต้องจัดสรรอัตรากำลังให้กับสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาเท่าที่จำเป็น ต่อมาเมื่อมีพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 และพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ พ.ศ.2545 เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2545 สำนักงานช่วยเหลือทางการเงิน แก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาจึงโอนมาขึ้นตรงกับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ^๖

จากการรายงานทางสถิติสรุปการช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2557 – 2561 ของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม สำนักงานช่วยเหลือการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา ได้ให้การคุ้มครอง ชดเชยเยียวยาแก่ผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็นจำเลยในคดีอาญา โดยมีผลดำเนินงานเป็นจำนวนดังนี้

CHULALONGKORN UNIVERSITY

^๖ความเป็นมาของสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา. 2012. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.rlpd.go.th/rlpdnew/2012-06-20-06-12-36/2012-06-20-06-12-52/2012-06-20-06-13-47>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 29 มกราคม 2562).

ตารางที่ 1 สถิติการให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา
(ปีงบประมาณ 2557 – 2561)

ปีงบประมาณ	ผู้มายื่นคำขอ	ผลการพิจารณาคณะกรรมการ/ คณะอนุกรรมการ				ผลการเบิกจ่าย	
		รวม	ไม่จ่าย	จ่าย	จำนวนเงิน (บาท)	จำนวน (ราย)	จำนวนเงิน (บาท)
2557	762	575	458	117	21,696,687.00	117	22,352,105.00
2558	749	1,054	936	118	22,956,641.00	97	17,944,449.46
2559	724	847	787	60	10,324,683.00	91	17,483,160.54
2560	681	713	649	64	10,710,490.00	70	10,731,989.00
2561	530	592	515	77	12,730,077.00	64	11,379,124.00
รวม	3,446	3781	3381	436	78,418,578	439	79,890,828

ที่มา: สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา ข้อมูล ณ วันที่ 31 มกราคม 2562

CHULALONGKORN UNIVERSITY

จากตารางที่ 1 สถิติการให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาในปัจจุบัน (ข้อมูล ณ วันที่ 31 มกราคม 2562) เห็นได้ว่าจำนวนในการจ่ายเงินแต่ละปีมีความแตกต่างกันมีผู้ที่ยื่นคำขอในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา ซึ่งมีผู้มายื่นคำขอจำนวน 3,446 ราย ส่วนผู้ที่มาแจ้งความ มีจำนวนทั้งสิ้น 3,781 ราย แต่เมื่อผลการพิจารณาของคณะกรรมการ และคณะอนุกรรมการ ต้องมีการพิจารณาอีกว่าผู้ที่ยื่นคำขอนั้นเป็นจำเลยในคดีอาญาที่ตรงตามข้อกำหนดของพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาหรือไม่ซึ่งถ้าตรงกับเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติที่ตั้งไว้ ก็จะได้รับพิจารณาให้รับเงินชดเชยเยียวยาซึ่งจำนวนไม่จ่ายมีทั้งหมด 3,381 ราย ส่วนจำนวนที่ได้เบิกจ่ายเป็นจำนวน 439 ราย ถือว่าการเบิกจ่ายมีจำนวนน้อย

เนื่องจากจำเลยที่เข้ามายื่นคำร้องมีคุณสมบัติไม่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายฯ ในเกณฑ์สามประการคือต้องเป็นจำเลยที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการ ประการที่สองคือ ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดีและประการที่สาม ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่า จำเลยไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด มีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดีหรือปรากฏตามคำพิพากษาถึงที่สุดว่าจำเลยไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด ซึ่งถือว่าจำนวนจำเลยที่ต้องจ่ายเงินเยียวยาไม่น้อยกว่าจำนวนที่ไม่ได้จ่ายเงินเยียวยา ซึ่งในแต่ละปียังมีบางรายที่ยังไม่ได้จ่ายเงินชดเชยเยียวยา ในส่วนกรณีของจำเลยในคดีอาญาหากการยกฟ้องตามคำพิพากษาของศาลว่าจำเลยผู้นั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ สมควรได้รับค่าทดแทนหรือค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาโดยปราศจากข้อสงสัยหรือไม่เพราะคำพิพากษาโดยส่วนใหญ่มักจะเขียนไม่ค่อยชัดเจน เช่น กรณียกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 227 หรือกรณีพยานหลักฐานที่โจทก์สืบไม่พอรับฟังเพื่อลงโทษจำเลย เป็นต้น จะมีปัญหาในการพิจารณาว่าสมควรจะจ่ายหรือไม่ตามมาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544⁹ ซึ่งเป็นปัญหาต่อไปว่า คณะกรรมการจะต้องพิจารณาและตีความว่าคำพิพากษาดังกล่าวเป็นการยกฟ้องว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดหรือไม่ จึงเกิดความล่าช้าในการพิจารณาจ่ายค่าทดแทนในกรณีนี้และไม่สามารถได้รับค่าทดแทนได้แม้ว่าเหยื่ออาชญากรรมเหล่านี้ควรที่จะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายหรือข้อบังคับต่าง ๆ แต่ในสังคมไทยยังคงมีคำถามเกิดขึ้นต่อกระบวนการยุติธรรมไทยที่ว่าอะไรคือสาเหตุที่ทำให้ผู้บริสุทธิ์คนหนึ่งตกเป็นแพะรับบาปหรือจำเลยในคดีอาญาได้ ซึ่งแพะหรือจำเลยในคดีอาญาไม่ได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตของผู้ตกเป็นเหยื่อในกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดเท่านั้น แต่ยังส่งผล ให้ระบบงานยุติธรรมเสียหายอีกทั้งเกิดผลกระทบต่อครอบครัวของจำเลยในคดีอาญาอีกด้วย

แม้ว่าเหยื่ออาชญากรรมเหล่านี้ ควรที่จะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายหรือข้อบังคับต่าง ๆ แต่ในสังคมไทยยังคงมีคำถามเกิดขึ้นต่อกระบวนการยุติธรรมไทยที่ว่าอะไรคือสาเหตุที่ทำให้ผู้บริสุทธิ์

⁹ณรงค์ ไจหาญ และคณะ. 2555. โครงการศึกษาแนวทางการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาโดยรัฐอันเกิดจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544: กรณีศึกษาของศาลเป็นผู้อัยการสั่งจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

คนหนึ่งตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาได้¹⁰ ซึ่งไม่ได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตของผู้ตกเป็นเหยื่อในกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดเท่านั้นแต่ยังส่งผลให้ระบบงานยุติธรรมเสียหาย อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อครอบครัวของ “แพะ” ในคดีอาญาด้วย อย่างไรก็ตามกระบวนการยุติธรรมก็ยังคงดำรงวิถิแห่งการกลั่นกรองพิจารณาคดีเป็นขั้นตอนตามหลักแห่งความยุติธรรมอย่างทั่วถึงกันไม่ว่าจะเป็นใครหรือเป็นชนชั้นใดในสังคม ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาอย่างมากและกลายเป็นปัญหาที่ต้องเร่งแก้ไขต่อไป¹¹

เมื่อผู้บริสุทธิ์คนหนึ่งถูกจับกุมและถูกเปลี่ยนสถานะกลายเป็น “แพะ” ต้องรับผิดชอบในคดีที่ตนเองไม่ได้กระทำ จึงนำไปสู่การถูกจองจำในเรือนจำซึ่งต้องอาศัยอยู่ที่นั่นเป็นเวลานาน ส่งผลให้ผู้ตกเป็น “แพะ” เกิดกระบวนการปรับตัวตั้งแต่มก่อนเข้าสู่เรือนจำและระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำเพื่อสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมรวมถึงกฎระเบียบซึ่งเป็นข้อบังคับของเรือนจำที่ผู้ต้องขังทุกคนต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดทำให้ “แพะ” อาจปรับตัวได้ยากกว่าผู้ต้องขังที่เป็นผู้กระทำความผิดจริง นอกจากผู้ตกเป็น “แพะ” จะต้องปรับตัวที่ต้องเผชิญอยู่ตลอดเวลาแล้วยังส่งผลกระทบต่อ “แพะ” ซึ่งก่อนเข้าสู่เรือนจำทำให้ “แพะ” เกิดความวิตกกังวลต่อตนเองและชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวและต้องทำใจยอมรับกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นให้ได้ สำหรับผลกระทบระหว่างถูกคุมขังเพื่อพิจารณาคดีนั้น ผู้ตกเป็น “แพะ” ถูกคุมขังในเรือนจำตามคำพิพากษาของศาลซึ่งมีระยะเวลาเวลานานทำให้เกิดผลกระทบทั้งด้านร่างกาย จิตใจ รู้สึกเจ็บช้ำ ทุกข์ทรมานที่เกิดจากการลงโทษ การถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน ถูกรัฐสิทธิรอนสิทธิเสรีภาพโดยการคุมขัง การสูญเสียอิสรภาพ เสียชื่อเสียงของตนเองและครอบครัว ถูกสังคมตีตราว่าเป็นคนผิดบาป แพะบางรายเสียชีวิตในเรือนจำ และยังส่งผลกระทบต่อสมาชิกในครอบครัว ทั้งด้านรายได้ ในหลายครอบครัวต้องแตกสลายเนื่องจากขาดหัวหน้าครอบครัว ประการต่อมาคือ ผลกระทบต่อสังคมซึ่งสังคมขาดความเชื่อถือศรัทธาต่อกระบวนการยุติธรรม สภาพสังคมมีความเสี่ยงต่ออันตรายมากยิ่งขึ้นเนื่องจากผู้กระทำผิดที่แท้จริงยังลอยนวล ส่วนผู้ที่ถูกลงโทษกลับเป็นผู้บริสุทธิ์ ประการสุดท้าย คือ ผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรม กล่าวคือปัญหาของจำเลยในคดีอาญาสะท้อนให้เห็นถึงแนวปฏิบัติที่เป็นการขัดต่อหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลย

¹⁰วรรณ โขศ ไชยสะอาด. แพะรับบาป "ความอัปยศของกระบวนการยุติธรรมไทย. (2560). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.posttoday.com/politic/report/475355>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2561).

¹¹สมชาย หอมลออ. 2554. ปัญหาการพิจารณาค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://voicefromthais.wordpress.com/2011/05/17/>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน 2562).

เป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าศาลพิสูจน์ถึงที่สุดจึงจะลงโทษ (Presumption of Innocence) เหตุเพราะจากคดีที่มี “ผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็นจำเลยในคดีอาญา” ปรากฏอยู่เสมออันแสดงให้เห็นว่ากระบวนการยุติธรรมในปัจจุบันมุ่งแต่เฉพาะกระทำการเพื่อแสวงหาผู้ที่จะมารับโทษในคดีมากกว่าการคำนึงถึงความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา แม้บางครั้งจะยังไม่มีพยานหลักฐานที่แน่นอนว่าผู้รับโทษในกรณีดังกล่าวเป็นผู้กระทำผิดที่แท้จริง¹²

ปัญหาในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมยังพบปัญหาหลายประการที่ทำให้ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาไม่มีโอกาสเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างชอบธรรม โดยจุดเริ่มต้นของสภาพปัญหานี้เริ่มจากความเป็นชนชั้นทางสังคมความเท่าเทียมกันของคนในสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าในปัจจุบันชนชั้นทางสังคมยังคงเกิดขึ้นและส่งผลต่อการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ดังคำกล่าวที่ว่า คุณมีไว้ซึ่งคนจน ซึ่งคนที่มีฐานะยากจนกลายเป็นคนที่ถูกมองว่าเป็นคนชนชั้นล่าง ไม่มีปากเสียง ได้รับการศึกษาน้อยมีฐานะยากจน ไม่มีความรู้ความเข้าใจในบทบัญญัติของกฎหมายรวมถึงสิทธิเสรีภาพที่พึงมีพึงได้โดยชอบธรรม ทำให้บุคคลที่ตกเป็น “แพะ” เหล่านี้ ถูกเอารัดเอาเปรียบและล่วงละเมิดสิทธิจากบุคคลที่อยู่ในภาวะที่เหนือกว่า ถือเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงความยุติธรรม เนื่องจากกระบวนการดำเนินคดีคู่ความจำเป็นที่จะต้องจัดจ้างทนายเพื่อต่อสู้คดี ทำให้ประชาชนที่ฐานะยากจนไม่สามารถดำเนินการได้

จากสถานการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้นจึงต้องมีการแก้ไขปัญหาเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ประกอบกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2545 ต้องการให้ส่งเสริมคุ้มครองและสร้างหลักประกันให้ประชาชน ซึ่งรัฐบาลได้ตระหนัก และเห็นความสำคัญจึงได้มีการจัดตั้งกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขึ้นภายใต้สังกัดกระทรวงยุติธรรม ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545¹³ โดยมีภารกิจเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพที่ประชาชนพึงได้รับตามกฎหมายโดยการจัดวางระบบและส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตลอดจนการดำเนินการให้พยานผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาได้รับการ

¹² นิโรชรี จุลเหลา. (2553). ความรับผิดชอบของกระบวนการยุติธรรมต่อผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและแนวทางในการป้องกันผู้บริสุทธิ์จากการดำเนินคดีอาญาที่ผิดพลาด : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำรวจอัยการ ศาล ราชทัณฑ์ ทนายความ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

¹³ ประวัติความเป็นมา. 2555. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.rlpd.go.th/rlpdnew/2012-06-20-05-56-38>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2562)

คุ้มครองช่วยเหลือเยียวยาในเบื้องต้น เพื่อให้ประชาชนได้รับการคุ้มครองและดูแลจากรัฐอย่างทั่วถึง และเท่าเทียมกัน¹⁴ จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ควรมีการศึกษากระบวนการปรับตัวของ “แพะ” ในคดีอาญาก่อนถูกคุมขังในเรือนจำและถูกคุมขังในเรือนจำระหว่างการพิจารณาของศาล ปัญหาในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมถึงผลกระทบต่อ “แพะ” และครอบครัวของ “แพะ” ในคดีอาญา

1.2 ขอบเขตการวิจัย (Scope of study)

กรอบแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนผ่านสู่ชีวิตในเรือนจำของ “แพะ” ในคดีอาญา เป็นการศึกษากระบวนการปรับตัวของ “แพะ” ในคดีอาญาก่อนถูกคุมขังในเรือนจำและระหว่างถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำ ปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของ “แพะ” ในคดีอาญา ผลกระทบต่อ “แพะ” ระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำและหลังพ้นโทษออกจากเรือนจำ รวมถึงผลกระทบต่อครอบครัวเมื่อ “แพะ” ถูกคุมขังในเรือนจำ ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยแบบการสร้างเรื่องเล่า (Narrative) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการวิจัย

1.2.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา (Content Scope)

ขอบเขตของการวิจัยด้านเนื้อหาของงานวิจัยนี้ เป็นการศึกษากระบวนการปรับตัวของ “แพะ” ในคดีอาญาก่อนถูกคุมขังและระหว่างถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำ ปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ผลกระทบของ “แพะ” ระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำและหลังพ้นโทษออกจากเรือนจำ และผลกระทบต่อครอบครัวเมื่อ “แพะ” ในคดีอาญาถูกคุมขังในเรือนจำ

1.2.2 ขอบเขตด้านประชากร (Population Scope)

การกำหนดขอบเขตของการวิจัยด้านประชากร เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักพิจารณาจาก 3 วัตถุประสงค์ ได้แก่ ผู้ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม และสมาชิกในครอบครัวของ “แพะ” ในคดีอาญา

¹⁴ อำนางหน้าของกรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ. 2555. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.rlpd.go.th/rlpdnew/2012-06-20-05-54-34/2012-06-20-05-59-29>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2562).

1.3 คำถามการวิจัย (Research Questions)

กระบวนการปรับตัวของ “แพะ” ในคดีอาญาก่อนถูกคุมขังในเรือนจำและระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำเป็นอย่างไร ปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของ “แพะ” ช่องว่างและแนวทางการช่วยเหลือเยียวยาแก่ “แพะ” ในคดีอาญา รวมถึงผลกระทบของ “แพะ” ในคดีอาญาระหว่างถูกคุมขังและหลังพ้นโทษออกจากเรือนจำ และผลกระทบของครอบครัวเมื่อ “แพะ” ถูกคุมขังในเรือนจำเป็นอย่างไร

1.4 วัตถุประสงค์ในการวิจัย (Objectives)

1.4.1 ศึกษากระบวนการปรับตัวของ “แพะ” ในคดีอาญาก่อนถูกคุมขังและระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำ

1.4.2 ศึกษาปัญหาในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของ “แพะ” ในคดีอาญา

1.4.3 ศึกษาผลกระทบของ “แพะ” และครอบครัวของ “แพะ” ในคดีอาญา

1.5 นิยามศัพท์ (Definition of Terms)

1.5.1 นิยามศัพท์ทั่วไป

แพะในคดีอาญา หมายถึง บุคคลที่มีได้กระทำความผิดแต่กลับต้องเป็นผู้รับโทษ หรือรับความผิดที่ผู้อื่นกระทำไว้เป็นคนอีกคนชั้นหนึ่ง เป็นคนที่ไม่มีความเสี่ยง ไม่มีศักยภาพในการหาอะไรมาสู้ได้เป็นผู้ที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการและถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดี ต่อมาภายหลังปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด มีการถอนฟ้องระหว่างการดำเนินคดี หรือมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าไม่ได้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

การเปลี่ยนผ่าน หมายถึง การเคลื่อนผ่านจากช่วง ชีวิตหนึ่ง ช่วงเงื่อนไขหนึ่ง หรือช่วงภาวะหนึ่งไปสู่อีกช่วงชีวิตหนึ่ง อีกช่วงเงื่อนไขหนึ่ง หรืออีกช่วงภาวะหนึ่ง¹⁵

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา หมายถึง กระบวนการที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการออกกฎหมายควบคุมอาชญากรรมหรือการกระทำความผิดกฎหมาย และการดำเนินการบังคับใช้กฎหมายซึ่งดำเนินการในรูปของชุดขั้นตอนกระบวนการงานเชิงระบบที่เชื่อมโยงต่อเนื่องกันในการสืบสวน

¹⁵Chick, N., & Meleis, A.I. Transitions: A nursing concern. In P.L. Chinn (Ed.). (1986).

สอบสวนคดีอาญา และส่งจำเลยผ่านเข้าสู่ขั้นตอนการพิจารณาพิพากษาคดีไปจบสิ้นลงที่การปล่อยตัวหรือการควบคุมตัวไว้ในเรือนจำ¹⁶

เรือนจำ หมายถึง น. ที่ขังนักโทษและผู้ต้องหา¹⁷ และมีหน้าที่ควบคุมผู้ต้องระหว่างสอบสวน ได้สวนมูลฟ้องระหว่างพิจารณาคดี ระหว่างอุทธรณ์ ระหว่างฎีกา และคดีเด็ดขาดที่กระทำความผิดอาญา ซึ่งมีใช้ผู้ต้องขังหญิง เรือนจำ หมายความรวมถึง ทัณฑสถาน สถานกักกัน ศูนย์อบรมพิเศษ สถานที่อื่นใดที่ใช้ควบคุมผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์¹⁸

1.5.2 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

กระบวนการปรับตัว หมายถึง ลำดับขั้นตอน หรือวิธีการที่มนุษย์ในสังคมพยายามหาวิถีทางเพื่อพยายามแก้ไขกับปัญหาโดยอาศัยประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบ ๆ ตัวมาเป็นส่วนช่วยในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อบุคคล หรือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในกลุ่ม หรือระหว่างวัฒนธรรมต่าง ๆ การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม หมายถึง การได้รับสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในด้านต่าง ๆ ในการศึกษาี้หมายถึง ผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา

ผลกระทบ หมายถึง ได้สรุปความหมายของผลกระทบ คือ ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำเรื่องใดเรื่องหนึ่งอาจเป็นผลที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคตเป็นไปได้ทั้งทางบวกและทางลบ อาจขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายและไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย หรือผลกระทบต่อสถานการณ์ต่าง ทั้งทางตรงและทางอ้อม

ผลกระทบต่อบุคคล หมายถึง ผลกระทบทางด้านร่างกาย จิตใจ การสูญเสียอิสรภาพ รวมถึงการถูกตีตราจากคนในสังคมโดยมองว่าเป็นบุคคลไม่ดี

ผลกระทบต่อสังคม หมายถึง ผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับวิถีดำเนินชีวิตของราษฎรในแง่ของระบบคุณค่าและพฤติกรรมทางสังคม

¹⁶จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2556). ระบบยุติธรรมและยุติธรรมทางเลือก: แนวการวิเคราะห์ทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

¹⁷ราชบัณฑิตยสถาน . 2544. พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.royin.go.th/dictionary/>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2562)

¹⁸เพิ่มศักดิ์ วิเชียรชัยยะ. (2544). มาตรการควบคุมผู้ต้องขังภายในเรือนจำกลางอุดรธานี : ศึกษาเฉพาะกรณีเรือนจำกลางอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ (Expected results)

1.6.1 ทราบถึงกระบวนการปรับตัวของ “แพะ” ในคดีอาญาก่อนถูกคุมขังในเรือนจำ และระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำ

1.6.2 เพื่อทราบถึงปัญหาในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของ “แพะ” ในคดีอาญา

1.6.3 เพื่อทราบถึงผลกระทบของ “แพะ” ในคดีอาญา และผลกระทบต่อครอบครัวของ “แพะ” ในคดีอาญา

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

(LITERATURE REVIEW)

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเปลี่ยนผ่านสู่ชีวิตในเรือนจำของ “แพะ” ในคดีอาญา” ได้นำแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาใช้ประกอบในการศึกษาเพื่อสนับสนุนการวิจัยและสร้างความชัดเจนสำหรับกรอบการวิจัย ซึ่งมีดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับชนชั้นทางสังคม

2.1.1 ความหมายของชนชั้นทางสังคม

2.1.2 รูปแบบการจัดลำดับช่วงชั้นทางสังคม

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนกับการคุ้มครองสิทธิของ “แพะ” ในคดีอาญา

2.2.1 ความหมายของ “แพะ” ในคดีอาญา

2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน (Human Rights)

2.3 กระบวนการยุติธรรมทางอาญา

2.3.1 ความหมายของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

2.3.2 องค์การในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

2.3.3 รูปแบบว่าด้วยการให้ความยุติธรรมทางอาญา

2.3.4 รูปแบบการดำเนินคดีอาญา

2.3.5 กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย

2.4 กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559

2.4.2 พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558

2.4.3 พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับเรือนจำ

2.5.1 ความหมายของเรือนจำ

2.5.2 วัฒนธรรมย่อยของผู้ต้องขัง

2.5.3 กลุ่มและระบบการรวมกลุ่มของผู้ต้องขัง

- 2.5.4 ลักษณะและพฤติกรรมของผู้ต้องขัง
- 2.5.5 ผลกระทบของการจองจำต่อผู้ต้องขัง
- 2.6 หลักการและแนวทางการปรับตัว
 - 2.6.1 ความหมายของการปรับตัว
 - 2.6.2 ปัจจัยที่ทำให้ปรับตัวได้ดี
 - 2.6.3 ปัจจัยที่ทำให้ปรับตัวได้ไม่ดี
- 2.7 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการตกเป็นเหยื่อหรือ “แพะ” ในคดีอาญา
 - 2.7.1 ทฤษฎีการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม
 - 2.7.2 ทฤษฎีแบบแผนการดำเนินชีวิต
 - 2.7.3 ทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน (Routine Activity Theory)
 - 2.7.4 ทฤษฎีเส้นทางชีวิต (Life Course Theory)
 - 2.7.5 ทฤษฎีการตีตรา (Labeling Theory)
 - 2.7.6 ทฤษฎีโยนความผิด
- 2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.9 กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับชนชั้นทางสังคม

2.1.1 ความหมายของชนชั้นทางสังคม มหาวิทยาลัย

ในทุกสังคม บุคคลจะมีความแตกต่างกันในสถานะภาพ บทบาท การได้รับกรยกย่องจากสังคม จึงเกิดการศึกษาค้นคว้าความแตกต่างที่เกิดขึ้นในสังคม ตัวแปรที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันได้แก่ ตัวแปรที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติซึ่งไม่สามารถจะแก้ไขได้ หรืออาจจะพยายามแก้แต่แก้ได้ยากมากเช่น อายุ เพศ ความสามารถของร่างกายและสมอง

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้อธิบาย คำว่า “ชนชั้น” ไว้ในหนังสือหลักสังคมวิทยาว่า “กลุ่มสถานภาพอย่างหนึ่งที่กำหนดขึ้นมาอย่างหลวม ๆ เช่น ทรัพย์สิน การศึกษา ภูมิหลังทางครอบครัว และสมาชิกมีความสำนึกผูกพันอยู่ด้วย ปัจเจกชนอาจเปลี่ยนชั้นของตนได้หากมีปัจจัยสถานภาพเพิ่มขึ้นหรือลดลง หากไม่สามารถเปลี่ยนชั้นได้ก็จะมีสภาพเป็นวรรณะไม่ใช่ชนชั้น คำว่า ชนชั้นมักขึ้นอยู่กับผู้ใช้ดังนั้นจึงมักมีปัญหาว่าชนชั้นเป็นกลุ่มสังคมหรือประเภทของกลุ่มบุคคลเท่านั้น บางทีศัพท์

“ชนชั้น” หมายถึงความหมายและค่านิยมร่วมของประเภทบุคคลที่มีสถานภาพหนึ่งๆ ชนชั้น (Class) ชนชั้นของสังคมประกอบด้วยจำนวนบุคคลผู้ซึ่งมีความเท่าเทียมกันในตำแหน่งซึ่งจะได้รับโดยความสามารถมากกว่าจะเป็นไปได้โดยกำเนิด มีโอกาสที่จะเหยิบฐานะตำแหน่งซึ่งจะได้รับหรือลงจากชั้นหนึ่ง เวเบอร์ ได้เขียนถึง ชนชั้น ว่าประกอบด้วย กลุ่มของคนซึ่งมีโอกาสในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน สภาพชีวิตความเป็นอยู่ภายนอกและประสบการณ์ในชีวิตของแต่ละบุคคล ซึ่งถูกกำหนดโดยเงื่อนไขแห่งอำนาจ เพื่อช่วยจัดระเบียบรายได้และเศรษฐกิจ Ely Chinoy จำกัดความ ชนชั้น โดยเน้นถึงด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยกล่าวว่า ได้แก่กลุ่มบุคคลซึ่งอยู่ในตำแหน่งที่มีความสามารถในการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจจากคำจำกัดความนี้เป็นการสะท้อนถึงความคิดของ Weber และการใช้คำว่า ชนชั้น ของมาร์กซ์ โดยเขากล่าวเสริมว่า สมบัติของบุคคลซึ่งได้แก่ ปัจจัยที่ได้มาซึ่งรายได้จะใช้ในการพิจารณาบุคคล แต่ Chinoy ชี้ให้เห็นว่า ความแน่นอนของสมบัติเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดโครงสร้างของชนชั้นในสังคมตะวันตก ความแตกต่างทางอาชีพ เช่น ช่างฝีมือ เสมียน คนขายของเจ้าของกิจการ ทำงานราชการ มีความสำคัญในการใช้เป็นเกณฑ์แบ่งชนชั้นมากกว่าที่จะแบ่งเป็นพวกที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินสมบัติหรือพวกที่ไม่เป็นเจ้าของสมบัติ¹⁹

ชนชั้นทางสังคมหรือเรียกเพียง ชนชั้น เป็นกลุ่มมโนทัศน์ในสาขาวิชาสังคมศาสตร์ และทฤษฎีการเมืองซึ่งมีศูนย์กลางที่แบบจำลองการจัดชั้นภูมิทางสังคมซึ่งบุคคลถูกจัดอยู่ในกลุ่มหมวดหมู่สังคมลำดับชั้น ชนชั้นสามัญที่สุด คือ ชนชั้นสูง ชนชั้นกลาง และชนชั้นล่าง ชนชั้นเป็นวัตถุสำคัญแห่งการวิเคราะห์สำหรับนักสังคมวิทยา นักรัฐศาสตร์ นักมานุษยวิทยาและนักประวัติศาสตร์สังคม อย่างไรก็ตามก็ตีไม่มีการเห็นพ้องต้องกันว่านิยามที่ดีที่สุดของคำว่า "ชนชั้น" คืออะไรและคำนี้มีหลายความหมายบริบท ในสำนวนพูดทั่วไป คำว่า "ชนชั้นทางสังคม" โดยทั่วไปพ้องกับ "ชนชั้นทางสังคม-เศรษฐกิจ" ซึ่งนิยามว่าเป็น "บุคคลที่มีสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจหรือการศึกษาเท่ากัน" เช่น ชนชั้นกรรมกร ชนชั้นวิชาชีพอุบัติใหม่

ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 คำว่า "ชนชั้น" เริ่มเป็นวิธีหลักในการจัดระเบียบสังคมเป็นการแบ่งลำดับชั้นแทนการจำแนกประเภทอย่างฐานันดร ยศและลำดับ ซึ่งสัมพันธ์กับการให้ความสำคัญ

¹⁹สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2523. หลักสังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช. น.276.

กับคุณลักษณะที่ตกทอดมาตลอดโดยทั่วไป และให้ความสำคัญกับความมั่งคั่งและรายได้เพิ่มขึ้นเป็น ตัวชี้วัดฐานะในลำดับขั้นทางสังคม²⁰

2.1.2 รูปแบบการจัดลำดับช่วงชั้นทางสังคม

วอร์เนอร์ ได้สรุปไว้ว่า การแบ่งชนชั้นของวอร์เนอร์เหมือนกับสภาพสังคมไทย เราสามารถเห็นถึงความแตกต่างตามที่วอร์เนอร์กล่าวไว้ เช่น ความแตกต่างของที่อยู่อาศัย การบริโภค และสมาชิกของสังคมชั้นสูงและไม่สูง จากแนวคิดของวอร์เนอร์ ได้นำปรับใช้ เป็นเกณฑ์ในการแบ่งกลุ่มบุคคล ออกเป็นกลุ่มชั้นต่าง ๆ ทางสังคม เป็น 3 ระดับดังนี้ ดังนี้

2.1.2.1 กลุ่มคนชนชั้นสูง หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีการศึกษา มีรายได้สูงหรืออยู่ในตำแหน่งหน้าที่การงานระดับสูงของภาครัฐ อยู่ในตำแหน่งที่ตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ มีอำนาจตัดสินใจในเรื่องนโยบายเป็นที่ยกย่องในสังคม ซึ่งบุคคลกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่มีอำนาจเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต หรือเป็นผู้ที่ควบคุมเรื่องการผลิต สามารถกระจายความคิดในสังคมใดสังคมหนึ่ง ซึ่งเป็นกลุ่มเดียวกับนายทุนที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตสินค้าอื่น ๆ ในสังคม

2.1.2.2 กลุ่มคนชั้นกลาง หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีการศึกษา มีรายได้ปานกลางมีความรู้มีวิชาชีพ หรือเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดย่อม บุคคลกลุ่มนี้มีอาชีพหลากหลาย แต่ไม่ใช่เจ้าของปัจจัยการผลิตหรือแรงงานที่ทำการผลิต แต่เป็นกลุ่มที่ใช้ความคิดและทำหน้าที่ดูแลหรือกำกับควบคุมแรงงานที่ทำการผลิต มีแนวคิดเป็นของตนเอง มีความเป็นอิสระระดับหนึ่ง ซึ่งภายใต้อุดมการณ์ทุนนิยมกลุ่มคนชั้นกลางเป็นพลังสำคัญในการผลักดันการพัฒนาของทุนนิยมสมัยใหม่

2.1.2.3 กลุ่มคนชั้นล่าง หมายถึง ลักษณะของประเทศกำลังพัฒนา ประชากรส่วนใหญ่จะเป็นเกษตรกร ผลผลิตจะเป็นสินค้าด้านเกษตร เนื่องจากรายได้ต่ำจะใช้ในการบริโภคหมดจึงไม่มีการออม ทำให้การลงทุนมีจำกัด ผลผลิตที่ได้จึงต่ำ ทำให้มีคุณภาพชีวิตต่ำ อัตราการเกิดสูงส่วนใหญ่อยู่ในชนบทและยากจน²¹

²⁰ชนชั้นทางสังคม. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/chnchanthangsangkham/home/chnchanthang-sangkham>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2562)

²¹ผจญจิตต์ อธิคมนนท์. 2523. การจัดลำดับช่วงชั้นทางสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนกับการคุ้มครองสิทธิของ “แพะ” ในคดีอาญา

2.2.1 ความหมายของ “แพะ” ในคดีอาญา

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 ให้ความหมายคำว่า จำเลย (หรือเรียกว่า “แพะ”) คือ บุคคลซึ่งถูกพนักงานอัยการฟ้องต่อศาลว่าได้กระทำความผิดอาญาและถูกจำคุกในระหว่างพิจารณาคดี ต่อมาได้มีการถอนฟ้องหรือศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องว่าจำเลยไม่มีความผิด²²

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา ให้ความหมายของคำว่า “แพะรับบาป” ว่าหมายถึง ผู้ที่มีได้กระทำความผิดแต่กลับต้องเป็นผู้รับโทษ หรือรับความผิดที่ผู้อื่นกระทำไว้ ที่มาของคำนี้ปรากฏในคัมภีร์ภาคพันธสัญญาเดิม ซึ่งเป็นคัมภีร์ของชาวอิสราเอลผู้มีภูมิลำเนาเป็นผู้เลี้ยงแพะ แกะเป็นอาชีพ²³

สำหรับผู้วิจัยได้ให้ความหมายของ “แพะ” ในคดีอาญา ว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ที่ไม่ได้กระทำความผิดแต่ต้องรับโทษของผู้อื่นที่ตนเองไม่ได้เป็นผู้กระทำ

2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน (Human Rights)

เป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจากความเชื่อปรัชญาศาสนาทาง ศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรมของสังคมและวัฒนธรรมต่าง ๆ ในโลกที่เชื่อว่ามนุษย์ที่เกิดมาทุกคนมีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ เช่น ทุกศาสนามีบัญญัติห้ามการทำลายชีวิตมนุษย์นอกจากนั้นยังมีปรัชญาความเชื่อใน วัฒนธรรมตะวันตกที่ว่ามนุษย์มีสิทธิโดยธรรมชาติในฐานะที่เกิดเป็นมนุษย์โดยมนุษย์มีความชอบธรรมใน ด้านจริยธรรมที่ตระรักษาชีวิตของตนเอง มีอิสระทางความคิดแล้วเชื่อว่า ไม่แต่ทุกคนจะมีความแตกต่างกัน ในด้านใด ทุกคนมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์โดยเท่าเทียม

หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง แนวคิดด้านสิทธิมนุษยชนดังกล่าวได้รับการยอมรับและให้ความสำคัญมากขึ้น เนื่องจากประชาคมโลกได้ตระหนักถึงความโหดร้ายทารุณของสงคราม และการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์การกระทำร้ายต่อสตรีเด็ก และคนชราที่มนุษย์ได้กระทำร่วมกันซึ่งผลจากสงครามนี้นำไปสู่การ พัฒนากฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ (International Human Rights Laws)

²²พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 (และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2559. http://www.rlpd.go.th/rlpdnew/images/rlpd_5/2560/Act/01Act-OCIPA.PDF. (สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2562)

²³สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. 2542. ทำไมแพะจึงต้องรับบาป. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.royin.go.th/?knowledges=>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2562).

ซึ่งเป็นหลักการ ข้อตกลง ระบบ และกลไกด้านสิทธิมนุษยชนที่เป็นมาตรฐาน และได้รับการยอมรับในระดับสากลเพื่อ ปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของคนทุกคนในโลกนี้ตั้งในปัจจุบัน

ความเชื่อและแนวคิดว่ามนุษย์ทุกคนมี สิทธิและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์โดยเท่าเทียมกันจึงได้รับการคุ้มครองโดยหลักการและกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศรวมถึงกฎหมาย ในระดับประเทศ เช่น รัฐธรรมนูญของประเทศต่าง ๆ ซึ่งบัญญัติ หลักการสิทธิมนุษยชนไว้ด้วย ทั้งนี้ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights- UDHR) เป็นพื้นฐานของหลักการสิทธิมนุษยชนในรัฐธรรมนูญและกฎหมายในระดับประเทศของประเทศต่าง ๆ สิทธิมนุษยชนที่ระบุไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจำแนกกว้างๆ ได้เป็น 2 ส่วนคือ สิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ซึ่งรวมถึงสิทธิในชีวิต เสรีภาพและความมั่นคงของบุคคล อิสรภาพจาก ความเป็นทาสและการถูกทรมาน ความเสมอภาคในทางกฎหมาย สิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมือง เสรีภาพในทางความคิด การนับถือศาสนา การแสดงความคิดเห็น เป็นต้น ส่วนอีกด้านหนึ่งคือ สิทธิในทาง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมถึงสิทธิในการทำงานสิทธิทางการศึกษา สิทธิทางอาหาร และสิทธิ ที่จะได้รับบริการทางด้านสาธารณสุข เป็นต้น ลักษณะเฉพาะสำคัญของสิทธิมนุษยชนที่ระบุไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนคือ

1. เป็นสิทธิที่ติดตัวมากับความเป็นมนุษย์ (inherent) หมายถึงเมื่อคนเกิดมาก็มีสิทธิมนุษยชนติดตัวมาด้วย
2. เป็นสิทธิที่เป็นสากล (universal) คือเป็นสิทธิของมนุษย์ทุกคนเหมือนกันไม่ว่าจะมีเชื้อชาติเพศ หรือนับถือศาสนาใด ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่มาจากพื้นฐานสังคมหรือการเมืองอย่างไร มนุษย์ทุกคนเกิด มามีอิสระเสรีมีความเท่าเทียมกันในสิทธิและศักดิ์ศรี
3. เป็นสิทธิที่ไม่สามารถถูกพรากไป หรือยกให้แก่กันได้ (inalienable) คือไม่มีใครจะมาพรากเอาสิทธิมนุษยชนไปจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ ถึงแม้ว่ากฎหมายของประเทศจะไม่ยอมรับรองสิทธิมนุษยชน หรือแม้จะละเมิดสิทธิมนุษยชนก็ตามประชาชนของประเทศนั้นก็ยังมีสิทธิมนุษยชนอยู่
4. เป็นสิทธิที่ไม่ถูกแยกออกจากกัน (indivisible) กล่าวคือ สิทธิมนุษยชนที่ได้รับการรับรองภายใต้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนซึ่งประกอบด้วยสิทธิสองส่วน คือ สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองกับสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมนั้นจะต้องไม่ถูกแยกออกจากกันสิทธิของทั้งสองส่วนนี้จะต้องได้รับการเคารพ ปกป้อง และเติมเต็ม (ทำให้เกิดขึ้น) เพื่อที่จะให้บุคคลทุกคนสามารถดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี นอกจากนั้นปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้ระบุหลักการ

ที่สำคัญไว้เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติคือ หลักความเสมอภาค (Equality) และการไม่เลือกปฏิบัติ (Non-discrimination) ซึ่งหมายถึง การที่ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกันไม่ว่าจะมีความแตกต่างด้านเชื้อชาติสีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความเชื่อทางการเมือง สถานภาพทางการเกิด หรือสถานภาพอื่น ๆ

สื่อมวลชนกับการ เคารพสิทธิมนุษยชนของผู้ตกเป็นข่าว

การนำเสนอข่าวนั้นสู่สาธารณะ ไม่ว่าจะอยู่ในขั้นตอนใด แม้ผู้ต้องหาจะ "สารภาพ" และถูกตำรวจ เจ้าหน้าที่จับกุมตัวเพื่อนำไปทำแผนประกอบรับคำสารภาพ แต่ก็ยังเป็นเพียงผู้ต้องหาต้องสงสัย อยู่ ซึ่งจะรายงานเสมือนว่า เขาเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้ เช่นการใช้คำว่า คนร้าย, ผู้ก่อความผิด ซึ่งในทางหนึ่งเป็นการละเมิดสิทธิและศักดิ์ศรีของผู้ที่เกี่ยวข้องในข่าว ดังนั้นควรจะใช้เพียงคำว่า ผู้ต้องหา ผู้ต้องสงสัย หรือ จำเลย ในกรณีที่เริ่มเข้าสู่กระบวนการทางศาล จะพบว่าบ่อยครั้งด้วยความไม่รู้หรือเข้าใจผิดของกองบรรณาธิการ หรือผู้สื่อข่าว มักรายงานข้อเท็จจริงในคดีอาชญากรรมผิดไปจากข้อเท็จจริงหรือเบี่ยงเบนเนื้อหาออกไปจากความถูกต้อง การรายงานข่าวอาชญากรรมควรพุ่งเน้นไปที่ข้อเท็จจริงที่มีรายละเอียด ไม่เสริมเติมแต่งเชิงเร้าอารมณ์ ไม่เปิดเผยข้อมูลอันนำไปสู่การเสียดสี หรือการเปิดเผยรายละเอียดที่อาจนำไปสู่การสะท้อนอารมณ์ความรู้สึกของญาติ เหยื่อ และบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีอาชญากรรมนั้น และระมัดระวังภาพการนำเสนอที่อาจมีเด็กและเยาวชน สามารถดูและนำไปเลียนแบบพฤติกรรมอาชญากรรมนั้นได้

โดยกล่าวได้ว่าการละเมิดสิทธิของผู้ตกเป็นข่าวอาชญากรรมมากที่สุด คือ การเปิดเผยข้อมูลอัตลักษณ์บุคคลผ่านการเปิดเผยใบหน้า ไม่ว่าจะล้องจากสื่อมวลชนจะถ่ายภาพนั้นได้เอง หรือมีชุดเจ้าหน้าที่ตำรวจจัดให้มีการแถลงข่าว อันที่จริงแล้วสื่อมวลชนต้องพยายามหลีกเลี่ยงภาพโคลสอัพ (close up) ใบหน้า ของผู้ต้องหา อาจถ่ายเพียงแค่ครึ่งหน้า (ล่าง) ในเวลาที่เขา / เธอ พูดให้การ หลีกเลี่ยงการนำเสนอภาพที่มีความรุนแรงหรือโหดร้าย กระทบกระเทือนจิตใจผู้ชม ซึ่งหลายๆ ครั้งนำไปสู่ปัญหาการละเมิดสิทธิการเปิดเผยอัตลักษณ์ส่วนบุคคลต่อผู้ที่เกี่ยวข้องในข่าว

ทุกกรณีวัตถุประสงค์ของข่าว โดยเนื้อแท้แล้วเป็นไปเพื่อเปิดเผยเฉพาะข้อเท็จจริงของคดี ดังนั้นสื่อมวลชนจึงควรระงับการเปิดเผยข้อมูลเชิงเร้าอารมณ์ที่ไม่จำเป็น ลดการสร้างสื่อข้อมูลที่อาจสร้างความเกลียดแค้นทางสังคม การปลุกปั่นอารมณ์คนดูให้มีความเกลียดชัง การรายงานข่าวที่มุ่งเน้นเฉพาะข้อเท็จจริงและตั้งคำถามต่อเจ้าหน้าที่และรายละเอียดของคดี ละเว้นการเปิดเผยข้อมูลที่

ยังไม่ได้รับการยืนยันจากเจ้าหน้าที่ ตรวจสอบความน่าเชื่อถือก่อนรายงาน

การละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องหา มีประเด็นปัญหาอยู่ 2 เรื่องใหญ่ๆ ได้แก่ 1) การนำตัวผู้ต้องหาไปชี้ที่เกิดเหตุเพื่อประกอบคำรับสารภาพหรือทำแผนประทุษกรรม และ 2) การนำผู้ต้องหา มาแถลงข่าวต่อสื่อมวลชน โดยในประเด็นการนำผู้ต้องหาชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพ นั้นมีคำถามว่ามีความจำเป็นหรือไม่หากจำเป็นควรมีลักษณะอย่างไรจึงจะชอบด้วยกฎหมาย และไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญาระบุมีความจำเป็น แต่ควรคลุมมุ้ง ไม่เปิดเผยเครื่องพันธนาการ ได้แก่ โซ่ตรวน โซ่ล่าม กุญแจมือ และกุญแจเท้า รวมถึง อัตลักษณ์เหมือนในต่างประเทศ ซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่จะต้องให้ความระมัดระวัง ส่วนการนำผู้ต้องหาแถลงข่าวต่อสื่อมวลชนนั้น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเคยมีความเห็นว่าการนำผู้ต้องหาไปชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ มีระเบียบชัดเจนว่าทำไม่ได้แต่พบว่าการปฏิบัติสวนทางกับระเบียบดังกล่าว ทั้งนี้การแถลงข่าวสามารถทำได้แต่ให้แถลงเฉพาะรายละเอียดการกระทำความผิด ความคืบหน้าของคดีหรือ ใช้ตัวละครสมมติห้ามถ่ายภาพที่บ่งบอกเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ และห้ามระบุชื่อ หรือเบอร์โทรศัพท์ บ่อยครั้งที่การนำเสนอข่าวนำไปสู่การสร้างภาพเชิงลบ การตีตราประทับ หรือเหมารวมผู้ที่ตกเป็นข่าวหลาย ๆ กรณีทำให้ผู้คนในสังคมเกิดความเข้าใจผิดต่อผู้ที่ตกเป็นข่าวในข่าวอาชญากรรม ซึ่งนำไปสู่การสร้างอคติ และภาพตัวแทนเชิงลบที่ยากเกินกว่าจะแก้ไขได้ การนำเสนอข่าวหรือรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชาติพันธุ์ สีผิว ควรต้องนำเสนออย่างถูกต้อง ชอเท็จจริงครบถ้วนไม่บิดเบือน หรือนำเสนอในลักษณะสร้างความขัดแย้ง โดยต้องไม่นำเสนอในลักษณะการดูหมิ่นหรือสร้างตราประทับเชิงลบ อคติ เหมารวมทางชาติพันธุ์ หรือทำให้กลายเป็นเรื่องตลกในบริบทของการทำงานด้านการสื่อสารสาธารณะในปัจจุบัน สื่อมวลชนควรต้องคำนึงถึง "สิทธิในการถูกลืม" (right to be forgotten) ด้วย โดยเฉพาะในกรณีของบุคคลที่ได้รับการพิสูจน์ทางศาลโดยคาพิพากษาแล้วว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ สื่อมวลชนควรที่จะต้องตีพิมพ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารคำพิพากษานั้นเท่าที่เพียงพอต่อการประกาศความบริสุทธิ์ และหรือหน้าที่ของสื่อในการติดตามลบข้อมูลข่าวสารที่อาจสร้างความเข้าใจผิดต่อไปให้กับผู้บริสุทธิ์ สื่อจำเป็นต้องลบข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ต้องหา ผู้ต้องสงสัย หรือจำเลยคดีความอาชญากรรมนั้น ๆ (ในกรณีที่ไม่ผิดหรือข่าวสารผิด) ถูกลืมข่าวเชิงลบไปจากสังคมเพื่อให้โอกาสในการเริ่มต้นชีวิตใหม่²⁴

²⁴นายชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี. 2559. สื่อมวลชนกับการเคารพสิทธิมนุษยชนของผู้ตกเป็นข่าว. เอกสารวิชาการส่วนบุคคล

2.3 กระบวนการยุติธรรมทางอาญา

2.3.1 ความหมายของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาว่า หมายถึง หน่วยงานและกระบวนการที่จัดขึ้นเพื่อดำเนินการต่ออาชญากรรมและผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดกฎหมายที่มีการทำงาน ต่อเนื่องเชื่อมโยงกันเป็นขั้นตอนกระบวนการจากแนวคิดดังกล่าว มีองค์ประกอบที่มาแห่งกฎหมายสำคัญ 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นกระบวนการนิติบัญญัติ (legislative process) ประกอบด้วยรัฐสภา และกลไก กระบวนการออกกฎหมายทั้งกระบวนการ ส่วนที่เป็นกระบวนการบังคับใช้กฎหมาย (law enforcement process) ประกอบด้วย หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ ตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ ทนายความ และคุมประพฤติกับหน่วยงานสนับสนุน และหน่วยงานที่ทำหน้าที่เฉพาะทางอีกจำนวนหนึ่ง²⁵

2.3.2 องค์กรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

2.3.2.1 พนักงานสอบสวนหรือตำรวจ

พนักงานสอบสวนหรือตำรวจ เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีหน้าที่คุ้มครองความสงบสุขของประชาชน และเป็นองค์กรที่สำคัญที่สุดองค์กรหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมเพราะเป็นหน่วยงานแรกที่ได้รับผิดชอบต่อกระบวนการยุติธรรม ก่อนที่คดีหรือข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจะผ่านไปยังพนักงานอัยการและเข้าสู่การพิจารณาคดีของศาล ตำรวจเป็นผู้จับกุมผู้กระทำความผิดและทำการรวบรวมพยานหลักฐานที่ได้จากการสอบสวนแล้วส่งเรื่องหรือสำเนาสอบสวนให้พนักงานอัยการ บทบาทของพนักงานสอบสวนหรือตำรวจ มีดังนี้

1. ในฐานะที่ตำรวจเป็นเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยย่อมมีอำนาจในการสืบสวนคดีอาญาได้ทั่วราชอาณาจักร
2. ในฐานะที่ตำรวจเป็นเจ้าพนักงานสอบสวน ย่อมมีอำนาจทำการสอบสวนคดีอาญาได้ภายในเขตอำนาจของตน ตามที่กำหนดไว้ในประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องการกำหนดหน่วยงาน เขตอำนาจการรับผิดชอบและเขตพื้นที่การปกครองของหน่วยงานราชการในกรมตำรวจ
3. มีอำนาจจับกุมผู้กระทำความผิดอาญา
4. มีอำนาจควบคุมดูแลผู้ถูกจับกุมได้ตามกำหนดเวลาที่กฎหมายให้อำนาจไว้

ของการอบรม หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 4 วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. แหล่งที่มา: http://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=8866. Z. (สืบค้นเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2562)

²⁵Inciardi A, James. Criminal Justice. New York: Harcourt Brace College Publisher, 1993.: 149

5. มีอำนาจตรวจค้นเคหะสถานที่อยู่อาศัยและสำนักงานของบุคคลอันเป็นที่
 รั้งฐานได้ตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในกฎหมาย

บทบาทของตำรวจในการบังคับใช้กฎหมายมี 2 บทบาท คือ การจับกุมและการสืบสวน
 สอบสวน ในการจับกุมตำรวจสามารถเป็นผู้จับกุมเองหรือขอร้องให้ราษฎรช่วยจับกุม โดยตำรวจจะ
 จับกุมผู้ใดโดยไม่มีหมายจับไม่ได้ ส่วนบทบาทในการสืบสวนสอบสวนจะเกิดขึ้นเมื่อมีผู้มาร้องทุกข์ว่ามี
 ผู้กระทำความผิด หรือตำรวจไปประสบเหตุด้วยตนเอง จากนั้นจึงดำเนินการสอบสวนโดยไปตรวจยัง
 ที่เกิดเหตุเพื่อค้นหาร่องรอยผู้กระทำความผิดและสืบสวนพร้อมจับกุมผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมาย²⁶

สภาพปัญหาของพนักงานสอบสวนที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเกิดจากสาเหตุหลายประการ ได้แก่
 การจับกุมผิดตัวจึงทำให้ผู้บริสุทธิ์ตกเป็น “แพะ” ในคดีดังกล่าวที่ตนไม่ได้กระทำความผิด อันเป็นผลมาจาก
 ระยะเวลาการจับกุมผู้กระทำความผิดที่รวดเร็วเกินไป อาจเนื่องด้วยคำสั่งของผู้บังคับบัญชา หรือกระทำ
 การที่รุนแรงต่อผู้ตกเป็น “แพะ” ด้วยการใช้กำลังเพื่อบังคับให้รับสารภาพ และไม่มีการแจ้งสิทธิที่
 บุคคลเหล่านี้พึงได้รับเมื่อถูกจับกุม

จากสาเหตุที่ทำให้เกิดความผิดพลาดของกระบวนการในชั้นสอบสวนทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องเข้าสู่
 กระบวนการยุติธรรมทั้งที่ไม่ควรเป็นเช่นนั้น ทำให้กระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอีก
 ทั้งกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมในชั้นต่อไปด้วย อาจทำให้ต้องถูกคุมขังระหว่างชั้นพิจารณาคดีใน
 ชั้นต่อไปจนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด ซึ่งกว่าศาลจะพิพากษาถึงที่สุดคงทำให้ผู้บริสุทธิ์ถูกลงโทษ
 โดยกระบวนการไปเสียแล้วเป็นจำนวนมากไม่น้อย

1) สิทธิของผู้ต้องหา (Rights of an alleged offender)

1. สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษา ถึงที่สุดจะ
 แสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้
2. สิทธิที่จำได้รับการสอบสวนหรือพิจารณาด้วยความถูกต้อง รวดเร็ว ต่อเนื่องและเป็นธรรม
3. สิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้
4. สิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองอันอาจทำให้ตนเองถูกฟ้องคดี
5. สิทธิที่จะได้รับการปล่อยตัวในกรณีที่ถูกคุมขังโดยมิชอบด้วยกฎหมาย

²⁶กริช ปัจฉิมสวัสดิ์. กรมตำรวจ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมตำรวจ.2518.

6. สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาอย่างรวดเร็ว และจะเรียกหลักประกันจนเกินควรมิได้ การไม่ให้ประกันต้องอาศัยเหตุตามกฎหมาย และต้องแจ้งเหตุให้ทราบโดยเร็ว

7. สิทธิที่จะอุทธรณ์คัดค้านการไม่ให้ประกันตัว

8. สิทธิที่จะมีล่ามหรือล่ามภาษามือ กรณีที่ผู้ต้องหาไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยหรือไม่ สามารถพูดหรือได้ยินหรือสื่อความหมายได้

9. สิทธิที่จะได้รับหลักประกันในเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดีในกรณีที่เชื่อว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้

10. ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขังมีสิทธิแจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้วางใจทราบถึงการถูกจับกุมและสถานที่ที่ถูกควบคุมในโอกาสแรก

11. มีสิทธิพบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว

12. มีสิทธิให้ทนายความ หรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน

13. มีสิทธิได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติได้ตามสมควร

14. มีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย

15. สิทธิที่จะได้รับโอกาสแก้ข้อหาและที่จะแสดงข้อเท็จจริงอันเป็นประโยชน์แก่ตนได้ในชั้นสอบสวน

16. สิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ในชั้นสอบสวน ถ้าผู้ต้องหาให้การถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้น อาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวผู้ถูกจับ หรือผู้ต้องหามีหน้าที่แจ้งให้ผู้ถูกจับ หรือผู้ต้องหานั้นทราบในโอกาสแรก²⁷

2) สิทธิของ “แพะ” ในคดีอาญา (Rights of an accuse)

1. แต่งทนายความแก่ต่างในชั้นไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาในศาลชั้นต้น ตลอดจนชั้นศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา

2. ปรึกษาทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว

3. ตรวจสอบสิ่งที่ยื่นเป็นพยานหลักฐาน และคัดสำเนาหรือถ่ายรูปสิ่งนั้น

²⁷สำนักงานกฎหมายและคดี. สิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.bangkok.go.th/law/page/sub/3983/>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2562).

4. ตรวจสอบสำนวนการไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาของศาลและคัดสำเนาหรือขอรับสำเนาที่รับรองว่าถูกต้องโดยเสียค่าธรรมเนียม เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งให้ยกเว้นค่าธรรมเนียมนั้น

5. ตรวจสอบหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน²⁸ เพื่อขอรับพระราชทานอภัยโทษจะยื่นเรื่องราวต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมซึ่งกระทำได้อีกถ้าหากจำเลยต้องจำคุกในเรือนจำจะยื่นต่อพัศดีหรือผู้บัญชาการเรือนจำก็ได้จำเลยที่ต้องโทษประหารชีวิต จะทูลเกล้าฯ ถวายเรื่องราวเพียงครั้งเดียวภายในกำหนด 60 วันนับแต่วันฟังคำพิพากษาส่วนโทษอื่นจะยื่นทูลเกล้าฯ เมื่อใดก็ได้แต่ถ้าถูกยกจะยื่นใหม่อีกไม่ได้จนกว่าจะพ้น 2 ปี นับแต่วันที่ถูกยกครั้งก่อน²⁹

สำหรับการเข้าถึงสิทธิของ “แพะ” ได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรม แต่สภาพปัญหาในทางปฏิบัตินั้น การเข้าถึงสิทธิของ “แพะ” ในคดีอาญา ยังมีข้อบกพร่องอยู่บางประการ ได้แก่ การที่ไม่สามารถขอประกันตัวผู้ตกเป็น “แพะ” ได้เนื่องจากถูกตัดสิทธิในอัตราโทษสูง การถูกบังคับให้รับสารภาพด้วยวิธีการที่ร้ายแรงถือเป็นการละเมิดสิทธิความเป็นมนุษย์ เช่น การทรมาน หรือการบังคับให้เซ็นเอกสาร รวมถึงการถูกจับกุมมายังสถานีตำรวจพนักงานสอบสวนไม่มีการแจ้งสิทธิที่พึงได้รับต่อผู้ตกเป็น “แพะ” ทำให้ผู้ตกเป็น “แพะ” ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิของตนได้

2.3.2.2 อัยการ

พนักงานอัยการ คือ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ซึ่งจะดำเนินคดีต่อจากพนักงานสอบสวน เมื่อพนักงานสอบสวนได้สอบสวนคดีเสร็จแล้ว ก็จะส่งสำนวนการสอบสวน ให้พนักงานอัยการเพื่อฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลต่อไป ดังนั้น หน้าที่สำคัญของอัยการ คือ ตรวจสอบตราคำสั่งการรวบรวมพยานหลักฐาน และการสอบสวนพนักงานสอบสวน ซึ่งกฎหมายได้ให้อำนาจพนักงานอัยการไว้ พนักงานอัยการจึงมีบทบาทสำคัญมากในกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และบทบาทของอัยการ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. เป็นโจทก์ฟ้องคดีต่อศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
2. เป็นผู้ดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญาแทนรัฐบาลและข้าราชการที่ปฏิบัติหน้าที่และถูกฟ้องคดี

²⁹ ครอบรู้ศาลยุติธรรม ตอนการดำเนินคดีอาญา Getting to Know the Court of Justice : The Criminal Procedure. สำนักการต่างประเทศ สำนักงานศาลยุติธรรม 2559.

3. ดำเนินคดีแพ่งแทนรัฐวิสาหกิจซึ่งมิใช่คดีพิพาทกับรัฐบาล
4. ดำเนินคดีแพ่งแทนเทศบาลในกรณีที่มีใช้คดีพิพาทกับรัฐบาล
5. ในเรื่องที่ราษฎรฟ้องเองไม่ได้เพราะมีกฎหมายห้ามหากอัยการไม่เห็นสมควรเป็นโจทก์ฟ้องเองได้

ก่อนพนักงานอัยการจะสั่งคดีว่าฟ้องหรือไม่ฟ้องมีอำนาจในการดำเนินการดังนี้

1. สั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติม
2. สั่งให้พนักงานสอบสวนส่งพยานคนใดคนหนึ่งมาใช้ซักถามเพื่อส่ง การต่อไป³⁰

เมื่อพิจารณาตามหลักปฏิบัติทั่วไปของประเทศไทยแล้ว สภาพปัญหาในชั้นของพนักงานอัยการมาจากหลักการฟ้องคดีอาญาตามดุลพินิจ เนื่องจากพนักงานอัยการไม่ได้ถูกบังคับให้ต้องฟ้องคดีทุกเรื่อง อีกทั้งกฎหมายยังอนุญาตให้พนักงานอัยการถอนฟ้องได้อีกด้วยการใช้ดุลยพินิจของพนักงานอัยการจะพิจารณาก่อนว่าเรื่องนั้น ๆ มีเงื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดีหรือเงื่อนไขบังคับคดีหรือไม่ หากไม่มีเงื่อนไขระดับคดีต้องพิจารณาต่อไปว่าในการกระทำที่กล่าวหานั้นเป็นความผิดต่อกฎหมายหรือไม่เมื่อเป็นความผิดต่อกฎหมาย พนักงานอัยการต้องวินิจฉัยว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิด ถ้าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดพนักงานอัยการต้องสั่งไม่ฟ้อง แต่หากวินิจฉัยแล้วเห็นว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดต่อกฎหมายและผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิด สิ่งที่ต้องพิจารณาต่อไป นั่นคือเรื่องพยานหลักฐานว่ามีเพียงพอหรือไม่ที่จะพิสูจน์ถึงความผิด ถ้าเห็นว่าไม่เพียงพอต้องสั่งไม่ฟ้อง ลำดับสุดท้ายที่ต้องพิจารณาแม้ว่าการกระทำที่กล่าวหาจะเป็นความผิดต่อกฎหมาย ผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำผิดและมีพยานหลักฐานเพียงพอ คือ มีเหตุอันสมควรที่จะไม่ฟ้องผู้ต้องหาหรือไม่ ถ้ามีเหตุอันควรไม่ฟ้องพนักงานอัยการต้องสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา ดังนั้นการใช้ดุลพินิจไม่ฟ้องคดีจึงเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการพิจารณาในการสั่งคดีของพนักงานอัยการ การสั่งคดีจึงต้องพิจารณาในเรื่องดุลพินิจนี้ด้วยเสมอ³¹ เมื่อพนักงานอัยการมีดุลยพินิจในการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหาได้ ดุลยพินิจในการสั่งคดีอาจทำให้เกิดข้อผิดพลาดในการสั่งฟ้องโดยผู้ต้องหาที่มีได้เป็นผู้กระทำความผิดอาจถูกสั่งฟ้องเนื่องจากการใช้ดุลยพินิจที่ผิดพลาดของพนักงานอัยการเอง โดยอาจเป็นเพราะพยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวนมีน้ำหนักกำกวม หรือมีเหตุสงสัยเล็กน้อยว่าผู้ต้องหาอาจจะมีใช่ผู้กระทำ ความผิดซึ่งความสงสัยเพียง

³⁰นัยนา เกิดวิชัย. 2542. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ดอกหญ้า.

³¹คณิต ฌ น.ร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 6 กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2546

เล็กน้อยย่อมไม่เป็นเหตุให้พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องคดีได้³² ดังนั้นการสั่งคดีของพนักงานอัยการจึงต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง ถี่ถ้วนและรอบคอบอย่างมาก

เหตุผลอีกประการหนึ่งที่ทำให้การใช้ดุลยพินิจสั่งคดีของพนักงานอัยการเกิดความผิดพลาด เนื่องจากพนักงานอัยการทำงานตามสำนวนการสอบสวนของพนักงานอัยการจะสอบสวนเองเมื่อจำเป็นเท่านั้น ปกติมีหน้าที่ตรวจสำนวนของพนักงานสอบสวนแล้ววินิจฉัยข้อเท็จจริงไปตามสำนวนที่เสนอมานำ ในสำนวนสอบสวนจะมีคำให้การของผู้เสียหาย ทำให้การประจักษ์พยาน พยาน พฤติการณ์แวดล้อม พยานผู้เชี่ยวชาญ คำให้การของผู้ต้องหาและอาจมีคำพยานของผู้ต้องหา คำให้การโดยสรุปของพนักงานสอบสวนที่เป็นผู้สอบสวนคดี ที่สำคัญในหน้าสำนวนจะมีสรุปความเห็นของพนักงานสอบสวน

2.3.2.3 ศาล

ศาลเป็นผู้ทำหน้าที่พิจารณาชี้ขาดคดี หรือตัดสินคดี ซึ่งต้องดำเนินการตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ศาลแบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา ศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ในเขตกรุงเทพฯ จะมีศาลแขวงพระนครเหนือ ศาลแขวงพระนครใต้ ศาลแขวงธนบุรี ศาลจังหวัดมีนบุรี ศาลคดีเด็กและเยาวชนกลาง ศาลอาญาธนบุรี และศาลอาญา ส่วนในเขตต่างจังหวัดจะมีศาลแขวง ศาลจังหวัด และศาลจังหวัดแผนกเยาวชนและครอบครัว

ก. ศาลชั้นต้น คือ ศาลที่จะเริ่มพิจารณารรคดีเป็นเบื้องต้น ศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา สำหรับในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ ศาลแขวงพระนครเหนือ ศาลแขวงพระนครใต้ ศาลแขวงธนบุรี ศาลจังหวัดมีนบุรี ศาลคดีเด็กและเยาวชนกลาง ศาลอาญาธนบุรี และศาลอาญา ส่วนในจังหวัดอื่นได้แก่ ศาล แขวง ศาลจังหวัด และศาลคดีเด็กและเยาวชน

ข. ศาลอุทธรณ์ คือ ศาลซึ่งวินิจฉัยข้อผิดพลาด หรือข้อขาดตกบกพร่องของศาลชั้นต้น เพื่อให้เกิดความ ยุติธรรมในกระบวนการวิธีพิจารณารรคดี ศาลอุทธรณ์นั้นเดิมมีอยู่ศาลเดียว ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร แต่ ปัจจุบันได้ขยายออกไปอีก 9 ศาล คือ ศาลอุทธรณ์ภาค 1 – 9

³² สันทัด สุจริต. 2528. การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ค. ศาลฎีกา เป็นศาลสูงสุดของศาลในระบบศาลยุติธรรม มีศาลเดียว ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานครมีอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัยความบกพร่อง หรือข้อผิดพลาดในการพิจารณาคดีของศาลอุทธรณ์อีกชั้นหนึ่ง³³

การพิจารณาคดีใน ศาลชั้นต้น ศาลชั้นอุทธรณ์ และศาลฎีกา มีขั้นตอนดังนี้

1. เมื่อศาลชั้นต้นและศาลชั้นอุทธรณ์มีคำพิพากษา คู่ความมีสิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาภายในกำหนด 1 เดือน นับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาให้คู่ความฝ่ายที่อุทธรณ์หรือฎีกาฟังหากยื่นไม่ทันภายในกำหนดอาจยื่นคำร้องขอขยายระยะเวลาอุทธรณ์หรือฎีกาได้ แต่ต้องยื่นคำร้องก่อนสิ้นสุดระยะเวลาอุทธรณ์หรือฎีกาและต้องอ้างเหตุที่ยื่นไม่ทันภายในกำหนด
2. การยื่นอุทธรณ์หรือฎีกา ทำได้โดยยื่นคำฟ้องอุทธรณ์หรือฎีกาต่อศาลชั้นต้นที่พิจารณาคดีพิพากษาคดี
3. กรณีจำเลยที่ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำ จำเลยอาจยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาต่อพัสดิภายในอายุอุทธรณ์หรือฎีกา เพื่อให้พัสดิส่งไปยังศาลก็ได้
4. กรณีที่ศาลส่งสำเนาอุทธรณ์หรือสำเนาฎีกาให้แก่คู่ความอีกฝ่ายไม่ได้ เช่น หาตัวไม่พบหรือหลบหนี หรือจงใจไม่รับสำเนาอุทธรณ์หรือสำเนาฎีกา ศาลชั้นต้นจะส่งสำนวนไปให้ศาลชั้นอุทธรณ์หรือศาลฎีกาพิจารณาคดีต่อไป
5. เมื่อศาลชั้นต้นหรือศาลชั้นอุทธรณ์พิพากษาลงโทษจำคุกจำเลยหากเป็นคดีที่ไม่ต้องห้ามอุทธรณ์หรือฎีกาและหากจำเลยประสงค์ จะขอให้ศาลปล่อยตัวชั่วคราวในระหว่างอุทธรณ์หรือฎีกาก็ได้
6. เนื้อหาฟ้องอุทธรณ์จะมีรายละเอียดว่าเป็นคดีประการใด ใครเป็นคู่ความ ใครเป็นผู้อุทธรณ์ฟ้องเรื่องอะไร จำเลยให้การว่าอย่างไร ข้อเท็จจริงในทางพิจารณามีอย่างไร ศาลชั้นต้นตัดสินอย่างไร ผู้อุทธรณ์ไม่เห็นด้วย และได้แย้งคำพิพากษาในประเด็นใด พร้อมด้วยเหตุผลและคำขอทำอุทธรณ์ เช่น ขอให้กลับหรือแก้คำพิพากษาชั้นต้น และลงลายมือชื่อผู้อุทธรณ์ผู้เรียง ผู้เขียน หรือพิมพ์ความข้างต้นให้นำไปใช้กับเนื้อหาฟ้องฎีกาด้วยหลักเกณฑ์สำหรับเนื้อหาฟ้องฎีกาเป็นไปเช่นเดียวกันกับเนื้อหาฟ้องอุทธรณ์

³³ป ร ภ ต อ น ท ส ม บั ตี . 2555. ก ระ บ ว น ก า ร ยุ ตี ธรรม . [ออนไลน์]. แหล่งที่มา . <http://porapotintasombat.blogspot.com/2012/04/blog-post.html>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน 2561).

7. หากศาลชั้นต้นเห็นว่าอุทธรณ์มีข้อความที่ต้องแก้ไข ศาลชั้นต้น มีอำนาจสั่งคืนคำฟ้องอุทธรณ์ ให้ผู้อุทธรณ์นำกลับไปแก้ไขภายในเวลาที่กำหนด แต่หากศาลชั้นต้นเห็นว่า เป็นคดีที่ต้องห้ามอุทธรณ์หรือ ยื่นเกินกำหนด ศาลชั้นต้น จะสั่งไม่รับอุทธรณ์ ในกรณีที่ศาลชั้นต้นสั่งไม่รับอุทธรณ์ ผู้อุทธรณ์มีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งได้ ภายใน 15 วันนับแต่ทราบคำสั่งของศาลชั้นต้นที่ไม่รับอุทธรณ์เมื่อศาลชั้นอุทธรณ์ มีคำสั่งประการใดแล้วถือว่าคำสั่งนั้นเป็นที่สุด

8. ในชั้นอุทธรณ์คดีที่มีอัตราโทษอย่างสูงให้จำคุกไม่เกิน 3 ปีหรือ ปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ คู่ความอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริง ไม่ได้เว้นแต่

8.1 กรณีตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 123 - ศาลพิพากษาให้จำคุกหรือกักขังแทนโทษจำคุก - ศาลพิพากษาให้จำคุก แต่ให้รอการลงโทษ - ศาลพิพากษาว่าจำเลยมีความผิด แต่รอการกำหนดโทษ - ศาลลงโทษปรับจำเลยเกิน 1,000 บาท

8.2 ผู้พิพากษาที่พิจารณาหรือลงชื่อในคำพิพากษา หรือทำ ความเห็นแย้งในศาลชั้นต้นเห็นว่าเป็นปัญหาสำคัญที่ศาลชั้นอุทธรณ์ควรวินิจฉัย และอนุญาตให้อุทธรณ์ หรืออัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการซึ่งอัยการสูงสุด มอบหมายรับรองให้อุทธรณ์

9. ในชั้นฎีกา มีข้อห้ามฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงในกรณีดังนี้

9.1 ศาลชั้นอุทธรณ์พิพากษายืนตามศาลชั้นต้น หรือแก้ไขเล็กน้อย และให้ลงโทษจำคุกจำเลยไม่เกิน 5 ปีหรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่จำคุกไม่เกิน 5 ปีห้ามโจทก์และจำเลยฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง

9.2 ศาลชั้นอุทธรณ์พิพากษายืนตามศาลชั้นต้น หรือแก้ไขเล็กน้อย และให้ลงโทษจำคุกจำเลยเกิน 5 ปีไม่ว่าจะมีโทษอื่นหรือไม่ ห้ามโจทก์ ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง

9.3 ศาลชั้นต้นลงโทษจำคุกจำเลยไม่เกิน 2 ปีหรือปรับไม่เกิน 40,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และศาลชั้นอุทธรณ์ลงโทษไม่เกินกว่านี้ ห้ามโจทก์และจำเลยฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง เว้นแต่ศาลอุทธรณ์แก้ไขมาก และเพิ่มเติมโทษจำเลย จำเลยมีสิทธิฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงได้

9.4 ในกรณีที่ศาลชั้นต้นและศาลชั้นอุทธรณ์ต่างยกฟ้องโจทก์ คู่ความจะฎีกาอีกไม่ได้ คดีที่ต้องห้ามฎีกาข้างต้น ผู้อุทธรณ์อาจยื่นคำร้องขอให้ผู้พิพากษา ที่พิจารณาคดีหรือที่ลงชื่อในคำพิพากษาหรือทำความเห็นแย้งในศาลชั้นต้นหรือ ศาลชั้นอุทธรณ์พิเคราะห์เห็นว่าข้อความ

ที่ตัดสินเป็นปัญหาสำคัญ อันควรสู่ ศาลสูงสุดและอนุญาตให้ฎีกา หรือขอให้อัยการสูงสุด รับรองให้ฎีกาได้³⁴

อย่างไรก็ตามในส่วนของผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างพิจารณาคดี แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ ผู้ต้องขังระหว่างสอบสวนในขั้นตอนของตำรวจและอัยการ ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา-ไต่สวน ในขั้นตอนของศาลชั้นต้นและผู้ต้องขังระหว่างอุทธรณ์-ฎีกาในขั้นตอนของศาลอุทธรณ์-ฎีกา³⁵

ศาล ถือเป็นองค์กรที่มีความสำคัญยิ่งในกระบวนการยุติธรรม เพราะเป็นผู้พิจารณา และพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ ในการพิจารณาและพิพากษาคดีนอกจากจะต้องใช้ ทั่วยกกฎหมายแล้วสิ่งที่มีส่วนในการปรับใช้กฎหมายคือ การใช้ดุลพินิจ ซึ่งกระบวนการพิจารณาคดี นั้นในงานวิจัยชิ้นนี้มุ่งไปที่กระบวนการพิจารณาคดีในขั้นตอนของศาล โดยปัญหากระบวนการ ยุติธรรมชั้นศาลเป็นปัญหาการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมในส่วนของการพิจารณาคดีอาญา พบสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติหลายประการประกอบด้วย ปัญหาเกี่ยวกับโอกาสในการตก เป็นจำเลยในคดีอาญาระยะเวลาที่ต้องอยู่ในการพิจารณาคดีอาญา ตั้งแต่เริ่มคดีจนถึงที่สุด ระยะเวลาที่ต้องอยู่ในการพิจารณาคดีอาญาในแต่ละชั้นศาล บุคคลที่มีฐานะยากจนด้อยโอกาสในการ ฟ้องและต่อสู้คดี /ความไม่เสมอภาคจากการกำหนดและบังคับโทษปรับการพิจารณาคดีอาญาไม่มีความต่อเนื่อง การรับฟังและชี้แจงน้ำหนักพยานหลักฐานยังมีข้อบกพร่อง บทบาทของศาลในการ พิจารณาคดียังไม่มีความสมบูรณ์ การใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษ การคุ้มครองพยานบุคคลใน คดีอาญา และสิ่งสำคัญอีกหนึ่งประการหน้าที่จะก่อให้เกิดความยุติธรรมหรือไม่ นั่น คือ ดุลพินิจของผู้ พิจารณาเพราะการใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษาอาจนำไปสู่ความยุติธรรมหรือไม่ยุติธรรมก็ได้ สาเหตุที่ทำให้ ศาลใช้ดุลพินิจผิดพลาดในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงมี 5 ประการ คือ

1. การนำข้อเท็จจริงที่ผิดพลาดมาสู่ศาล เป็นสิ่งที่ปรากฏมากที่สุดในการทำให้ ดุลพินิจของศาลผิดพลาดไปจากความเป็นจริง ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นโดยจงใจและไม่จงใจของคุณความหรือ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องในคดีในทางปฏิบัติพบว่า คุณความหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีบางคนได้จงใจนำข้อเท็จจริง ที่ผิดพลาดมาสู่ศาล ซึ่งได้แก่ข้อเท็จจริงที่เกิดจากการใช้อำนาจโดยมิชอบของพนักงานสอบสวน การปลุกปั่นทำพยานเท็จของผู้มีสาเหตุโกรธเคือง แม้ว่าหลายครั้งที่พยานเหล่านี้จะถูกฟ้องลงโทษฐาน เบิกความเท็จ แต่ก็มีจำนวนไม่น้อยที่กระทำได้แนบเนียนจนทำให้ศาลเชื่อ เคยมีผู้กล่าวโดยยอมรับว่า

³⁴ ระบุศาลยุติธรรม ตอน การดำเนินคดีอาญา. (2559). สำนักการต่างประเทศ สำนักงานศาลยุติธรรม สำนักพิมพ์ ศูนย์การ พิมพ์เพชรบุรี. นนทบุรี.

³⁵ เราจะถูกคุมขัง นานแค่ไหนในระหว่างพิจารณาคดี. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://setthasat.com/2011/12/13/jail-during-judgement/>. (สืบค้นเมื่อ 16 พฤศจิกายน 2561).

“การที่พยานเบิกความเท็จป็นน้ำเป็นตัวหรือบิดเบือนข้อเท็จจริงบางส่วนนั้นเมื่ออยู่เสมอ 36 สิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้คำพิพากษาของศาลคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงได้มากในหลายคดี³⁷

2. ทักษะหรืออคติของผู้พิพากษาที่มีต่อข้อเท็จจริงที่ปรากฏขึ้นในสำนวนความ นั้นมีอิทธิพลในการทำให้ผู้พิพากษาใช้ดุลพินิจผิดพลาดในการตัดสินคดี ในหลายครั้งที่ผู้พิพากษาไม่ยินยอมเชื่อถือพยานหลักฐานข้อเท็จจริงที่ปรากฏ แต่ใช้ดุลพินิจของตนเป็นที่ตั้ง³⁸ คาดเดาเหตุการณ์โดยไม่มีพยานหลักฐานของข้อเท็จจริงสนับสนุน

3. ข้อเท็จจริงไม่เพียงพอ ทั้งนี้เพราะศาลจะต้องพิจารณาและพิพากษาคดีไปตามถ้อยคำสำนวนและพยานหลักฐานทั้งปวงที่มีอยู่ในสำนวนศาล ศาลอาจจะรับฟังข้อเท็จจริงนอกสำนวนได้ไม่ เมื่อพยานหลักฐานในสำนวนปรากฏว่า จำเลยกระทำความผิดเช่นนั้น ไม่ว่าจะพยานหลักฐานนั้นจะเกิดขึ้นจากการปลุกปั่นทำพยานเท็จของพนักงานสอบสวนผู้ไม่สุจริตบางคนหรือพยานโจทก์ที่มุ่งให้การปรักปรำจำเลยด้วยความอาฆาตมาดร้ายเป็นส่วนตัว หรือด้วยความเข้าใจผิดประการใดก็ตาม ศาลยุติธรรมย่อมไม่อาจจะรับรู้ได้ หากพฤติการณ์เช่นนี้ มิได้ปรากฏชัดแจ้งในท้องสำนวนเพียงพอที่ศาลจะหยิบยกมาเป็นประโยชน์ให้แก่จำเลยได้³⁹

4. การทุจริตต่อหน้าที่ ซึ่งอาจมาจากการให้สินบนจากบุคคลภายนอกหรือผู้กระทำความผิดที่แท้จริง ซึ่งมีอำนาจหรือมีอิทธิพล โดยให้แก่ผู้พิพากษาที่ตัดสินคดีนั้นเพื่อให้ทุจริตต่อหน้าที่โดยพิพากษาลงโทษจำเลย ผู้บริสุทธิ์ซึ่งการทุจริตนี้ถือเป็นสาเหตุสำคัญซึ่งกฎหมายของต่างประเทศ เช่น ประเทศญี่ปุ่น เยอรมนี และไต้หวัน ต่างยอมให้มีการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้จากเหตุดังกล่าว 5. การพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษา เพียงเพื่อให้ครบองค์คณะตามแบบพิธีตามกฎหมายโดยปราศจากความเข้าใจถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการให้ผู้พิพากษาร่วมพิจารณากลับกรองพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงให้เกิดความละเอียดรอบคอบขึ้น โดยการกระทำบอบบาทหน้าที่เป็นผู้สืบพยาน ส่งผลทำให้ขาดความมีเอกภาพในการร่วมค้นหาความจริงในคดีอาญา ทำให้เกิดการใช้ดุลพินิจที่ผิดพลาดในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน และนำมาซึ่งการพิพากษาลงโทษผู้บริสุทธิ์⁴⁰

³⁶ ธานีทร กรัยวิเชียร. (2521). ศาลกับพยานบุคคล. กรุงเทพมหานคร: นานักวิชาการพิมพ์.

³⁷ มารุต บุญนาค, 2518. ตำราว่าความ เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร. เนติบัณฑิตยสภา.

³⁸ นพพร โพธิ์รังสียากร. การใช้ดุลพินิจของศาลในการลงโทษ. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524

³⁹ มารุต บุญนาค. 2513. ชะตากรรมของจำเลยผู้บริสุทธิ์. บทบัณฑิตย, 27, 62. : 62

⁴⁰ บุญญิตี สุชีวะ. ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย. ดุลพินิจ : ปีที่ 11 เล่มที่ 9 (กันยายน 2507): 6

2.3.2.4 ราชทัณฑ์

เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ จะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกือบทุกขั้นตอน โดยทำหน้าที่ควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในระหว่างการดำเนินคดีทางอาญา ไม่ว่าจะเป็นชั้นก่อนศาลพิจารณา ระหว่างรอพิจารณา ตลอดจนภายหลังการพิพากษา ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการในศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกา เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์มีหน้าที่ปฏิบัติตามคำสั่งของศาล เช่น การควบคุมตัว ปล่อยตัว หรือแม้แต่คำพิพากษาประหารชีวิต⁴¹ อำนาจและหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ มีดังต่อไปนี้

1. ปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดให้เป็นไปตามคำพิพากษา หรือคำสั่งตามกฎหมายโดยดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการราชทัณฑ์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง
2. กำหนดแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้สอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับนโยบายของกระทรวง หลักอาชีววิทยา และหลักทัศนวิทยา ตลอดจนข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและข้อเสนอแนะในเรื่องที่เกี่ยวข้องขององค์การสหประชาชาติ
3. ดำเนินการเกี่ยวกับการสวัสดิการและการสงเคราะห์แก่ผู้ต้องขัง
4. ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ หรือตามที่กระทรวงหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย⁴²

เมื่อศาลมีคำพิพากษาคดีถึงที่สุดแล้วผู้ที่ตกเป็น “แพะ” จะถูกส่งตัวเข้ามาอยู่ในเรือนจำซึ่งราชทัณฑ์มีหน้าที่แก้ไขเยียวยาผู้ต้องโทษให้กลับตัวเป็นคนดี โดยฝึกฝนทั้งทางด้านจิตใจ ให้มีความเคารพต่อกติกาบ้านเมือง และฝึกฝนอาชีพให้ผู้นั้นสามารถประกอบอาชีพที่สุจริตได้หลังจากได้รับการปล่อยตัว แต่สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นของราชทัณฑ์ยังมีการปฏิบัติบางประการที่ไม่ถูกต้องต่อผู้ตกเป็น “แพะ” เช่น การขังเดี่ยว ทำให้บุคคลเหล่านี้ขาดเสรีภาพและอิสรภาพถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน

ความผิดพลาดในการนำตัวผู้บริสุทธิ์เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นเพียงผลกระทบปลายทางที่กระทบต่อผู้บริสุทธิ์ เนื่องจากงานราชทัณฑ์ คือ การปฏิบัติตามคำ

⁴¹นัยนา เกิดวิชัย. 2542. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ดอกหญ้า. หน้า 26

⁴²ภารกิจและอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.correct.go.th/?page_id=12255. (สืบค้นเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2562)

พิพากษาของศาล ซึ่งแม้ราชทัณฑ์จะทราบว่าผู้บริสุทธิ์บางรายกลายเป็นผู้ต้องขัง แต่ก็เลือกปฏิบัติต่อเขาให้แตกต่างจากผู้ต้องขังคนอื่นไม่ได้⁴³

ข้อกำหนดแมนเดลา (Mandela Rules)

ซึ่งกรมราชทัณฑ์ ได้นำเข้ามาส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาให้เรือนจำได้ปฏิบัติตามข้อกำหนด และให้มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในสากลโดยข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) หรือข้อกำหนดแมนเดลา (Mandela Rules) เป็นข้อกำหนดแห่งสหประชาชาติที่วางมาตรฐานขั้นต่ำในการบริหารจัดการเรือนจำที่ดี รวมทั้งวางมาตรฐานให้มีการเคารพสิทธิของผู้ต้องขัง โดยยึดหลักการ 5 ประการ ประกอบด้วย

1. ผู้ต้องขังพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความเคารพต่อศักดิ์ศรี และคุณค่าความเป็นมนุษย์
2. ห้ามการทรมานหรือการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังด้วยความทารุณ
3. ให้ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยคำนึงถึงความต้องการขั้นพื้นฐาน โดยไม่เลือกปฏิบัติ
4. วัตถุประสงค์ของเรือนจำ คือการคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัยและลดการกระทำผิดซ้ำ
5. ผู้ต้องขัง เจ้าหน้าที่ ผู้ให้บริการด้านต่าง ๆ ในเรือนจำและผู้เข้าเยี่ยมจะต้องได้รับความปลอดภัยตลอดเวลา⁴⁴

ราชทัณฑ์ได้นำข้อกำหนดแมนเดลาเข้ามาส่งเสริม สนับสนุนในการบริหารเรือนจำและ การเคารพสิทธิผู้ต้องขัง ซึ่งหลักการทั้ง 5 ประการที่กล่าวมาข้างต้น ถือเป็นหัวใจสำคัญของการวางมาตรฐานให้มีการปฏิบัติและเคารพสิทธิของ “แพะ” ในคดีอาญา ซึ่งการปฏิบัติต่อ “แพะ” ควรได้รับการปฏิบัติอย่างถูกต้องและเท่าเทียมกันจากเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมในเรือนจำ

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละองค์กรของกระบวนการยุติธรรมแสดงให้เห็นว่าความผิดพลาดในการพิจารณาคดีอาญาเกิดขึ้นได้ในทุก ๆ ขั้นตอนของกระบวนการเพราะเมื่อเกิดขึ้นแล้วในขั้นต้นได้ส่งผลกระทบต่อขั้นตอนอื่นตามแม้จะมีการกำหนดกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มีประสิทธิภาพเพียงใดยังไม่อาจยืนยันในทางปฏิบัติได้ว่าบุคคลที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมโดย

⁴³ นิโรธรี จุลเหลา. 2553. ความรับผิดชอบของกระบวนการยุติธรรมต่อผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและแนวทางในการป้องกันผู้บริสุทธิ์จากการดำเนินคดีอาญาที่ผิดพลาด: ศึกษาเฉพาะกรณี ตำรวจอัยการ ศาล ราชทัณฑ์ ทนายความ, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิติศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

⁴⁴ กระทรวงยุติธรรม. 2560. ยุติธรรมยกระดับการดูแลผู้ต้องขัง ตามมาตรฐานสหประชาชาติผลักดันเรือนจำต้นแบบตามข้อกำหนดแมนเดลา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.moj.go.th/view/9998> (สืบค้นเมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2562)

ได้รับการพิสูจน์ความผิดแล้วจะเป็นผู้กระทำความผิดจริง มีโอกาสทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องถูกลงโทษ และนำมาซึ่งความเดือนร้อนในชีวิตความเป็นอยู่ ต่อจิตใจของตัวบุคคลเหล่านี้และบุคคลในครอบครัวรัฐเล็งเห็นถึงปัญหาความผิดพลาดดังกล่าวจึงได้พยายามกำหนดมาตรการทางกฎหมายเพื่อแก้ไขและเยียวยาความผิดพลาดเหล่านั้น

2.3.3 รูปแบบว่าด้วยการให้ความยุติธรรมทางอาญา

แนวความคิดดังกล่าว ศาสตราจารย์เฮอเบิร์ต แพกเกอร์ (Herbert Packer) ได้แยกรูปแบบว่าด้วยการให้ความยุติธรรมทางอาญาเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบว่าด้วยการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Model) และรูปแบบว่าด้วยความชอบด้วยกระบวนการทางกฎหมาย (Due Process Model)⁴⁵ โดยรูปแบบทั้งสองนี้แตกต่างกันในทางแนวความคิดและมีความขัดแย้งกันระหว่างคุณค่าทั้งสองประการ ดังนี้

2.3.3.1 รูปแบบการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Model)

ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Model) เป็นรูปแบบที่เน้นการส่งเสริมประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม โดยมุ่งควบคุม ระวัง และปราบปรามอาชญากรรมเป็นหลัก ทฤษฎีนี้เชื่อว่าหน้าที่ของรัฐบาลไม่สามารถจะควบคุมและปราบปรามอาชญากรรม หรือจับกุมอาชญากรรมมาลงโทษได้ตามกฎหมายนั้น ย่อมเป็นการกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม และเสรีภาพของประชาชนผู้สุจริตถูกคุกคามจากภัยอาชญากรรม⁴⁶ ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องมีสถิติการจับกุมผู้กระทำความผิดสูงและผู้ที่ถูกจับกุมนั้นต้องเป็นผู้กระทำความผิดจริง การดำเนินการตามขั้นตอนของกระบวนการเริ่มตั้งแต่มีการสืบสวนก่อนการจับกุม การสืบสวนภายหลังการจับกุมการเตรียมคดีเพื่อฟ้องศาลการพิจารณาพิพากษา ลงโทษผู้กระทำความผิด และการปล่อยจำเลยโดยมีผู้เรียกขั้นตอนนี้ว่ากระบวนการกั้นกรอง (Screening Process)⁴⁷ ทำให้ผู้ต้องหาบริสุทธิ์จะถูกกั้นกรองออกไป ส่วนผู้กระทำผิดจะถูกดำเนินคดีอย่างรวดเร็วความมุ่งหมายของทฤษฎีนี้ คือ ขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมจะต้องรวดเร็ว

⁴⁵Herbert Packer, *The Limit of the Criminal Sanction*, (California: Stanford University Press, 1968), pp. 152-153

⁴⁶ปวยวรรณ ดินาน. 2545. การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญามีโทษจำคุกโดยไม่มีสมัครใจวิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁷ อารีรัตน์ วงศ์ศักดิ์มณี. 2551. รายงานการวิจัยส่วนบุคคลเรื่องปัญหาการรับฟังพยานหลักฐานที่ไดมาโดยมิชอบ สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ.

และมีประสิทธิภาพ และต้องยอมรับว่าการค้นหาข้อเท็จจริงในชั้นตำรวจ และชั้นอัยการเพียงพอที่จะ เชื่อถือว่าสามารถจะวินิจฉัยความผิดของขั้นตอนใด รูปแบบนี้จะเน้นหนักที่การควบคุม และปราบปรามอาชญากรรมอย่างเต็มที่ส่วนเรื่อง การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลนั้น คือ เป็นเรื่อง รองลงไปหากประเทศใดให้ความสำคัญกับแนวความคิดการควบคุมอาชญากรรมนี้กฎหมายวิธี พิจารณาความอาญาหรือกระบวนการพิจารณาความอาญาของประเทศนั้นเน้นหนักไปในทาง การสร้างกฎเกณฑ์อันเป็นการให้อำนาจแกพนักงานเพื่อทำการสืบสวน สอบสวน ปองกันและ ปราบปรามด้วยความเฉียบขาด รวดเร็ว โดยอาจไม่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลผู้บริสุทธิ์มากนัก เช่น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่กำหนดให้เจ้าพนักงานรัฐมีอำนาจในการจับกุมได้อย่างกว้าง ขวาง การควบคุมกระทำได้นาน การให้ประกันตัวเป็นดุลพินิจของเจ้าพนักงานโดยอิสระ ตลอดจน หลักในการรับฟังพยานหลักฐานสามารถรับฟังได้อย่างกว้างขวาง เป็นต้น

2.3.3.2 รูปแบบความชอบด้วยกระบวนการทางกฎหมาย (Due Process Model)

รูปแบบความชอบด้วยกระบวนการทางกฎหมาย (Due Process Model) คือ รูปแบบที่ยึดกฎหมายเป็นสำคัญ และเป็นรูปแบบที่ยึดการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนหรือที่ เรียกว่า ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรมที่ถือค่านิยมในเรื่องความเป็นธรรมตามขั้นตอนต่าง ๆ ในกระบวนการรูปแบบนี้เป็นรูปแบบของกระบวนการพิจารณาความอาญาที่คำนึงถึงคุณค่า ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นหลักและต่อต้านการใช้อำนาจรัฐโดยมิชอบ โดยมีรูปแบบตรงกันข้ามกับรูปแบบแรก เพราะการควบคุมอาชญากรรมนั้นรัฐยอมต้องการให้มี ประสิทธิภาพในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมให้ได้ผลจึงอาจเกิดการใช้อำนาจเกินสมควร ได้เสมอทั้งไม่เชื่อว่าความคิดในเรื่องการควบคุมอาชญากรรมนั้นจะมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง โดยเฉพาะการค้นหาข้อเท็จจริงซึ่งกระทำโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจและอัยการ หรือฝ่ายปกครองว่า เชื่อถือได้เพียงใดเพราะวิธีปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และอัยการเป็นการดำเนินการในที่โรฐาน ซึ่งอาจจะใช้วิธีการล่อลวงขู่เข็ญและการสร้างพยานหลักฐานขึ้นใหม่ได้⁴⁸ ดังนั้นหากประเทศใด ให้ความสำคัญแก่แนวความคิดในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน กฎหมายวิธีพิจารณา

⁴⁸อิศราวุธ ออนนอม. 2540. หลักการรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ. วิทยานพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะ นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

ความอาญาหรือกระบวนการพิจารณาความอาญาของประเทศนั้นเน้นหนักไปในทางการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของคนบริสุทธิ์มีใหญ่ถูกล่วงละเมิดโดยไม่เป็นธรรมจากเจ้าพนักงานของรัฐ สิทธิส่วนตัวของบุคคลได้รับความคุ้มครอง ในกระบวนการยุติธรรมทุกขั้นตอนจะถูกจำกัดและถ่วงดุล การสืบสวนสอบสวนป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม การรับฟังพยานหลักฐานจะต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนยิ่งกว่าความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานของตน

สำหรับสภาพปัญหาในทางปฏิบัติของรูปแบบว่าด้วยการให้ความยุติธรรมทั้งสองประการนี้ คือ ถ้าหากในกระบวนการพิจารณาโดยยึดถือประสิทธิภาพในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมย่อมส่งผลให้เจ้าพนักงานของรัฐมีโอกาสที่จะล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้โดยง่าย เนื่องจากเจ้าพนักงานของรัฐได้รับอำนาจอย่างกว้างขวางในการใช้มาตรการบังคับต่าง ๆ เพื่อประสิทธิภาพในการ ป้องกันปราบปรามอาชญากรรม และการวางหลักเกณฑ์ในการไม่ยอมรับฟังพยานหลักฐานที่ใดมาโดยมิชอบก็จะไม่ปรากฏเลยหรือมีอยู่อย่างเบาบางมาก เพราะศาลยอมยึดถือคุณค่าของพยานหลักฐานมากกว่าที่จะยอมละทิ้งคุณค่าของพยาน เพื่อยับยั้งเจ้าพนักงานไม่ให้เกิดการล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน แต่หากกระบวนการพิจารณาโดยยึดถือคุณค่าของการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชน เป็นสำคัญแล้วย่อมส่งผลให้การป้องกันปราบปรามอาชญากรรมมีประสิทธิภาพลดน้อยลงได้เนื่องจากอำนาจที่เจ้าพนักงานของรัฐมีอย่างจำกัดและจะนำหลักการไม่ยอมรับฟังพยานหลักฐานที่ใดมาโดยมิชอบมาใช้อย่างเคร่งครัด แต่อย่างไรก็ตามแม้ว่าแนวความคิดของรูปแบบทั้งสองนี้จะแตกต่างกันแต่เป้าหมายของทั้งสองรูปแบบตรงกันคือ มุ่งประสงค์ที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยของสังคมเป็นสวนรวมแต่วิถีทางที่จะนำไปสู่เป้าหมายนั้นแตกต่างกัน

2.3.4 รูปแบบการดำเนินคดีอาญา

การดำเนินคดีอาญามี 2 ระบบ คือ การดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวนซึ่งเป็นการดำเนินคดีอาญาระบบเก่าและการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหาซึ่งเป็นระบบการดำเนินคดีอาญาสมัยใหม่

2.3.4.1 ระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

การดำเนินคดีอาญา เดิมทีเดิยวนานาประเทศใช้ระบบไต่สวนในการดำเนินคดีอาญาตามระบบนี้ไม่มีการแยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง และหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีออกจากกันให้องค์กรในการดำเนินคดีอาญาที่ต่างหากจากกันเป็นผู้ทำหน้าที่ทั้งสองนั้นหากแต่ผู้ไต่สวน

(ผู้พิพากษาหรือศาล) เป็นผู้ดำเนินการเองทั้งสิ้นตั้งแต่เริ่มคดี คือ เมื่อทราบว่ามี การกระทำความผิด อาญาจนกระทั่งถึงตัดสินคดีอาญานั้นในที่สุดการดำเนินคดีอาญาตามระบบนี้จึงไม่มีโจทก์ และจำเลย

หากแต่มีผู้ไต่สวน (ซึ่งเป็นทั้งโจทก์และผู้ตัดสินในคนคนเดียว) และผู้ถูกไต่สวน ในการดำเนินคดีอาญาตามระบบนี้ผู้ถูกไต่สวนแทบจะไม่มีสิทธิอะไรเลยมีสภาพไม่ต่างอะไรกับ วัตถุอันหนึ่งหรือเป็นเพียงวัตถุในการชักฟอกแห่งคดีเท่านั้น สภาพของผู้ถูกไต่สวนจึงเป็น “กรรมใน คดี” ลักษณะของการดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวนที่สภาพของผู้ถูกไต่สวนเป็นกรรมในคดีนี้เองเป็น ต้นเหตุให้เกิดวิธีการค้นหาความจริงโดยการทรมานร่างกายของผู้ถูกไต่สวนให้กลัวความสัติย ใน ยุโรปวิธีการนี้ได้เริ่มขึ้นในวงการศาสนา ก่อนแล้วต่อมาได้ถูกนำมาใช้ในการดำเนินคดีอาญาของรัฐด้วย และวิธีการนี้ได้ทวีความรุนแรงจนถึงขีดสุดเมื่อมีการทรมานเกิดขึ้น และนับเป็นจุดจบของการ ดำเนินคดีอาญาแบบนี้

2.3.4.2 ระบบกล่าวหา (Accusatorial System)

การดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวนมีข้อบกพร่องสองประการ คือ 1) การที่ อำนาจสอบสวนฟ้องร้อง และอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีรวมอยู่ที่องค์กรเดียวกันั้นนั้นทำให้หาความ เป็นกลางจากผู้ไต่สวนยาก เพราะผู้ไต่สวนมีอำนาจมากเกินไปมักมีอคติความลำเอียง และมักรู้สึกตน ว่าเป็นองค์การที่มีหน้าที่ปราบปราม 2) ผู้ถูกไต่สวนมีสภาพเป็นเพียงวัตถุแห่งการชักฟอกนั้นทำให้เกิด ความไม่เป็นธรรมแก่ผู้ถูกไต่สวน เพราะเขาไม่มีโอกาสเพียงพอที่จะแก้ขอหาหรือต่อสู้คดีได้ยิ่งกว่านั้น ข้อบกพร่องของระบบไต่สวนนั่นเองได้เป็นเหตุชักนำให้เกิดวิธีการค้นหาความจริงโดยการทรมาน ร่างกายของผู้ถูกไต่สวนขึ้นดังกล่ามาแล้ว

การดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา คือ การดำเนินคดีอาญาที่เป็นการแก้ไข ข้อบกพร่องของการดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวนนั่นเอง กล่าวคือ แยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง และหน าทที่พิจารณาพิพากษาคดีออกจากกัน ให้องค์กรในการดำเนินคดีอาญาที่ต่างหากจากกัน เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการทั้งนี้โดยศาล ซึ่งเป็นองค์กรในการดำเนินคดีอาญาดั้งเดิมนั้น คง รับผิดชอบเฉพาะการพิจารณาพิพากษาคดี ส่วนการสอบสวน ฟ้องร้องก็ให้องค์กรในการดำเนินคดี อาญาที่จัดตั้งขึ้นใหม่เป็นผู้รับผิดชอบพร้อมกันนั้นก็ให้สิทธิต่าง ๆ แก่ผู้ถูกกล่าวหา (ผู้ต้องหาและ จำเลย) เพื่อให้โอกาสแก้ขอหาและต่อสู้คดีได้ด้วยองค์กรในการดำเนินคดีอาญาที่จัดตั้งขึ้นใหม่ให้มีหน าทที่รับผิดชอบ การสอบสวนฟ้องร้องนั้นก็คือ องค์กรที่เรียกว่า “อัยการ” และเจ้าพนักงานของรัฐผู้ทำ หน้าที่นี้ คือ เจ้าพนักงานที่เรียกว่า “พนักงานอัยการ” และสุดท้ายด้วยการให้สิทธิต่างๆ แก่ผู้ถูก

กล่าวหาตั้งกล่าวมาแล้ว เป็นเหตุให้ผู้ถูกกล่าวหาพ้นจากสภาพการเป็นวัตถุแห่งการชักฟอกและกลายเป็น “ประธานในคดี” ระบบการดำเนินคดีอาญาที่แยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง และหน้าที่พิจารณาพิพากษาออกจากกันให้องค์กรในการดำเนินคดีอาญาที่ต่างหากจากกันเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการและยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหาขึ้นเป็นประธานในคดีตั้งกล่าวมาแล้วนั้น เรียกว่า “การดำเนินคดีอาญา ระบบกล่าวหา”⁴⁹

2.3.5 กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย ถือว่าใช้ระบบผสมเช่นเดียวกัน กล่าวคือ การดำเนินคดีขึ้นเจ้าพนักงานซึ่งพนักงานสอบสวนเป็นผู้ทำการสืบสวนสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานโดยทำเป็นบันทึกต่าง ๆ รวมเข้าเป็นส่วนการสอบสวนแล้วสรุปความเห็นทางคดีว่าควรสั่งฟ้องสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาหรืองดการสอบสวนก่อนส่งส่วนการสอบสวนพร้อมความเห็นไปยังพนักงานอัยการ ทั้งนี้พนักงานสอบสวน เป็นผู้กำหนดฐานความผิด⁵⁰ ตั้งรูปคดี และกำหนดประเด็นการสอบสวนลักษณะของการสอบสวนจะไม่กระทำโดยเปิดเผยแต่พนักงานสอบสวนจะทำการสอบสวนในที่ใด เวลาใด แล้วแต่จะเห็นสมควรโดยผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วย รูปแบบการดำเนินคดีขึ้นก่อนฟ้องจึงเป็นระบบไต่สวน ส่วนการพิจารณาคดีขึ้นศาล กฎหมายบัญญัติให้ต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยและโจทก์มีภาระการพิสูจน์ (burden of proof) ความผิดของจำเลยก่อนนำพยานเข้าสืบโจทก์มีอำนาจเปิดคดีเพื่อให้ ศาลทราบคดีโจทก์ คือ แกลงถึงลักษณะของฟ้องอีกทั้งพยานหลักฐานที่จะนำสืบเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยเสร็จแล้วให้โจทก์นำพยานเข้าสืบในการสืบพยานนั้นมีการตามค้าน (cross-examination) จากคัดค้านฝ่ายตรงกันข้าม เมื่อสืบพยานโจทก์แล้วจำเลยมีอำนาจเปิดคดีเพื่อให้ศาลทราบคดีจำเลยโดยแกลงข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายซึ่งตั้งใจอ้างอิง ทั้งแสดงพยานหลักฐานที่จะนำสืบ เสร็จแล้วให้จำเลยนำพยานเข้าสืบ การดำเนินคดี ขึ้นศาลถือว่า คู่ความ (parties) อยู่ในฐานะเท่าเทียมกันรูปแบบการดำเนินคดีในชั้นศาลจึงมีลักษณะเป็นระบบกล่าวหาแม้จะไม่มีลูกขุน (juror) ในการพิจารณาและตัดสินคดีก็ตาม⁵¹

⁴⁹ คณิต ฒ นคร, “วิธีพิจารณาความอาญาไทย หลักปฏิบัติกับทางกฎหมายที่ไม่ตรงกัน” ในรวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร อัยการสูงสุด, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์อักษร , 2540).

⁵⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3804/2540 การจะสอบสวนจำเลยทั้งสองในความผิดฐานใดนั้นยอมเป็นอำนาจของพนักงานสอบสวนที่จะดำเนินการต่อไปตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏจากการสอบสวน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://deka2007.supremecourt.or.th/deka/web/searchlist.jsp>

⁵¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 174 วรรคหนึ่งและวรรคสอง

2.4 กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

สำหรับปัจจุบันในประเทศไทย มีกฎหมายที่ภายในที่เกี่ยวข้องกับการให้ความคุ้มครองสิทธิ และช่วยเหลือเยียวยาผู้ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาที่สำคัญ ได้แก่ 1) พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 2) พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 และ 3) พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526

2.4.1 พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559

พระราชบัญญัติฉบับนี้ครอบคลุมและชดเชยเยียวยาสำหรับบุคคล 2 กลุ่มคือ 1) ผู้เสียหาย และ 2) จำเลยหรือที่เรียกว่า “แพะ” ในคดีอาญา โดยในที่นี้กล่าวถึงบุคคลกลุ่มที่ 2 คือ จำเลยหรือ “แพะ” ในคดีอาญา ซึ่งระบุหลักเกณฑ์การชดเชยเยียวยาไว้ดังนี้

1. การจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายฯ โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ถือเป็นกระทรวงที่ให้การช่วยเหลือเยียวยา ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาตาม พ.ร.บ.ค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหาย ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 โดยหลักเกณฑ์ผู้ที่จะได้รับการชดเชย ดังนี้

(1) ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการ

(2) ถูกคุมขังในระหว่างพิจารณาคดี

(3) ปรากฏหลักฐานว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้องหรือปรากฏตามคำพิพากษาถึงที่สุดว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด โดยต้องยื่นคำขอภายใน 1 ปี นับแต่ศาลให้อนุญาตถอนฟ้อง หรือวันที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

กรณีทั่วไป ดังนี้

1. ค่าทดแทนการถูกคุมขังตามจำนวนวันที่ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลอัตรารวันละ 500 บาท (คำนวณจากจำนวนวันที่ถูกคุมขังในอัตราที่กำหนดไว้สำหรับการกักขังแทนค่าปรับตามประมวล กฎหมายอาญา)
2. ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาลเท่าที่จ่ายจริง ไม่เกิน 40,000 บาท ความเจ็บป่วยต้องเป็นผลโดยตรงจากการดำเนินคดี
3. ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพ ไม่เกิน 50,000 บาท
4. ค่าขาดประโยชน์ที่หาได้ระหว่างถูกดำเนินคดีให้จ่ายในอัตราราคาจ้างขั้นต่ำในท้องที่จังหวัดที่ประกอบกรงาน นับแต่วันที่ไม่สามารถประกอบกรงานได้ตามปกติ
5. ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี: ซึ่งคำนวณความเท่าที่จ่ายจริงในอัตราที่กำหนดไม่เกินตารางท้าย กฎกระทรวง เช่น คดีโทษประหารชีวิต อัตราขั้นต่ำเรื่องละ 8,000 บาท อัตราสูงสุดเรื่องละ 100,000 บาท เป็นต้น และค่าใช้จ่ายอื่นเท่าที่จ่ายจริงไม่เกิน 30,000 บาท

สิทธิได้รับเงินช่วยเหลือของจำเลย: กรณีเสียชีวิต

1. ค่าทดแทน จำนวน 100,000 บาท
 2. ค่าจัดการศพ จำนวน 20,000 บาท
 3. ค่าขาดอุปการะเลี้ยงดู จำนวนไม่เกิน 40,000 บาท
 4. ค่าความเสียหายอื่นตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร ไม่เกิน 40,000 บาท
2. การฟ้องคดีกับเจ้าหน้าที่ : การฟ้องคดีอาญากับเจ้าหน้าที่ฐานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบตามกฎหมายอาญาและการฟ้องคดีเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่⁵²

⁵²กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพกระทรวงยุติธรรม. การช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายและแพะในคดีอาญา. [ออนไลน์].
 แหล่งที่มา : <http://www.rlpd.go.th/rlpdnew/2012-06-20-06-21-44/rlpd-pr/rlpd-infographic/2018-02-20-03-49-56>.
 (สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2562).

**สำหรับพระราชบัญญัติและปรับปรุงเกี่ยวกับความผิดทำยกฎหมายที่จะให้ผู้เสียหาย
ขอค่าตอบแทนเพิ่มขึ้น สำหรับข้อที่ปรับปรุงเพิ่มเติมในสาระสำคัญ มีดังนี้**

1. กำหนดให้มีการแจ้งสิทธิให้แก่ผู้เสียหายว่ามีสิทธิร้องขอค่าตอบแทนตามพระราชบัญญัตินี้ โดยให้พนักงานสอบสวนแจ้งสิทธิให้แก่ผู้เสียหายหรือทนายทเมื่อมีการร้องทุกข์ ส่วนกรณีจำเลยที่ได้รับการถอนฟ้องหรือศาลมีคำพิพากษายกฟ้อง ให้เจ้าพนักงานผู้ปล่อยตัวจำเลยเป็นผู้แจ้งสิทธิในจำเลยทราบ และทั้งสองกรณีต้องมีการทำบันทึกไว้ (มาตรา 6/1) ทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหาการไม่รู้ถึงสิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนและค่าทดแทน

2. กำหนดให้การยื่นคำร้องขอทำได้ทั้งต่อคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา หรือต่อคณะอนุกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนฯ ที่ได้รับการแต่งตั้งจากคณะกรรมการฯ ได้หรือยื่นต่อหน่วยงานอื่นที่คณะกรรมการฯ ประกาศกำหนดได้ตามมาตรา 22 วรรคหนึ่งและวรรคสอง ซึ่งการกระจายให้ยื่นคำร้องได้ทำให้เกิดความสะดวกในการยื่นคำร้องให้แก่ผู้เสียหายและจำเลยทั่วประเทศ นอกจากนี้ การมีคณะอนุกรรมการฯ ทำให้การพิจารณาเป็นไปด้วยความรวดเร็วขึ้น ภายใต้หลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด

3. ผู้ร้องขอมีสสิทธิอุทธรณ์คำวินิจฉัยของคณะอนุกรรมการฯได้ ต่อคณะกรรมการ ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด แต่ถ้าเป็นคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ สามารถอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ได้ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง เพื่อให้ศาลอุทธรณ์ที่คำวินิจฉัยชี้ขาดอุทธรณ์ของคณะกรรมการ โดยยื่นต่อสำนักงาน หรือต่อศาลชั้นต้นที่ตนมีภูมิลำเนา เพื่อส่งให้ไปให้ศาลอุทธรณ์ คำวินิจฉัยของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด (มาตรา 25)

4. เพิ่มเติมความผิดทำยพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวให้มีฐานความผิดมากขึ้น โดยให้มีความผิดเกี่ยวกับภยันตรายแก่ประชาชน มาตรา 224 มาตรา 238 ความผิดต่อเสรีภาพ มาตรา 309 มาตรา 310 มาตรา 311 มาตรา 312 ทวิ มาตรา 313 ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ มาตรา 336 มาตรา 339 มาตรา 339 ทวิ มาตรา 340 มาตรา 340 ทวิ และความผิดฐานบุกรุก มาตรา 365 ส่วนความผิดที่มีอยู่เดิม คือ ความผิดเกี่ยวกับเพศ มาตรา 276 ถึงมาตรา 287 ความผิดเกี่ยวกับชีวิตร่างกาย มาตรา 288-294 มาตรา 295-300 มาตรา 301-305 และมาตรา 306-308 ยังคงเรียกค่าตอบแทนได้เช่นเดิม การแก้ไขเพิ่มเติมใน 4 ประการหลักนี้เป็นความก้าวหน้าของการแก้ไขปัญหาเพื่อให้มีการร้องขอมากขึ้นและมีกระบวนการพิจารณาคำขอรวดเร็วขึ้น แต่ยังคงมีปัญหาคณะผู้ต้องหาถูกจับผิดตัวและได้รับ

การปล่อยก่อนที่จะสั่งฟ้อง และกรณีที่ยังคลุมเครือกรณีที่จำเลยถูกยกฟ้องเพราะพยานหลักฐานไม่ชัดแจ้งจึงยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยว่าจะวินิจฉัยให้ได้รับค่าทดแทนอย่างไร ทั้งนี้ทางแก้ไขในปัจจุบันทางกระทรวงยุติธรรมได้เยียวยาสิทธิให้แก่ผู้ต้องหาดังกล่าวจากกองทุนยุติธรรม แต่การแก้ไขปัญหานี้ยังคงต้องมีการแก้ไขกฎหมายว่าด้วยค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยให้ครอบคลุมถึงกรณีดังกล่าวด้วยซึ่งอาจต้องแก้ไขชื่อกฎหมายให้ครอบคลุมถึงผู้ต้องหาด้วยอีกประการหนึ่ง

อย่างไรก็ตามการแก้ไขปัญหาดังกล่าวตามพระราชบัญญัติฉบับที่สองนั้นนับว่าเป็นก้าวสำคัญที่นำไปสู่ประสิทธิภาพของการเยียวยาผู้เสียหายและการจ่ายค่าทดแทนแก่จำเลยที่ได้มาตรฐานสากลต่อไป⁵³

สำหรับพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และพระราชบัญญัติฉบับที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 ครอบคลุมการชดเชยเยียวยาในประเด็นดังต่อไปนี้

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนฯ พ.ศ. 2544 ไม่ได้กำหนดเฉพาะแต่การตอบแทนหรือช่วยเหลือผู้เสียหายแต่เพียงเท่านั้น แต่ยังมีบัญญัติครอบคลุมไปถึงจำเลย หรือ แพะ ในคดีอาญาซึ่งถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการและถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดี ต่อมาภายหลังปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยไม่ได้เป็นผู้กระทำผิด มีการถอนฟ้องระหว่างการดำเนินคดีหรือมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วว่าไม่ได้กระทำผิด หรือการกระทำไม่เป็นความผิดด้วยซึ่งถึงแม้จะมีรายละเอียดหรือเงื่อนไขการได้รับเงินช่วยเหลือที่คล้ายกันกับกรณีผู้เสียหายจากคดีอาญา เช่น กรณีที่ผู้เสียหายรวมถึงผู้มีสิทธิยื่นเรื่องขอรับค่าทดแทน แต่ก็มีส่วนคล้ายกันในเพียงบางส่วนเท่านั้น⁵⁴

พระราชบัญญัติฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในกรณีจำเลย หรือ “แพะ” ที่ศาลสั่งอนุญาตให้ถอนฟ้องหรือมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่า “แพะ” ไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด ให้เจ้าพนักงานผู้ปล่อยตัว “แพะ” เป็นผู้แจ้งสิทธิให้จำเลยทราบ มีการแก้ไขกฎหมายใหม่ โดยแก้ไขมาตรา 25 ให้สิทธิผู้ยื่นคำขอมีสิทธิ

⁵³ ณรงค์ ใจหาญ. สยามรัฐออนไลน์ การจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนจำเลยโดยรัฐตามกฎหมายใหม่. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://siamrath.co.th/n/2167>. (สืบค้นเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2561).

⁵⁴ ณจณญ คงเมือง. กรุงเทพธุรกิจ การเยียวยาเหยื่ออาชญากรรม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/640634>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2562)

อุทธรณ์คำวินิจฉัยของ “คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา” ได้โดยยื่นอุทธรณ์ต่อ “คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา” เมื่อผู้ยื่นคำขอไม่เห็นด้วยภายใน 30 วันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด หากผู้ยื่นคำขอยังไม่พอใจผลการพิจารณาของ “คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา” ให้ผู้ยื่นคำขอมีสិทธิอุทธรณ์ไปที่ศาลอุทธรณ์ได้ เมื่อผู้ยื่นคำขอไม่เห็นด้วยและต้องยื่นคำขอต่อศาลอุทธรณ์ภายใน 30 วันนับตั้งแต่วันที่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัยโดยยื่นต่อสำนักงาน หรือต่อศาลชั้นต้นที่มีภูมิลำเนาเพื่อส่งไปให้ศาลอุทธรณ์ โดยศาลมีอำนาจในการพิจารณาอุทธรณ์คำวินิจฉัยของ “คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา” ซึ่งคำวินิจฉัยของศาลอุทธรณ์นั้นให้เป็นที่สุด

สภาพปัญหาในทางปฏิบัติของพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 กรณีของ “แพะ” ผู้บริสุทธิ์มีสิทธิยื่นขอเงินชดเชยช่วงที่ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดี และได้รับการเยียวยาค่าทดแทนการถูกคุมขัง (ในระหว่างการพิจารณาคดี) และค่าประโยชน์ทำมาหาได้ในระหว่างถูกดำเนินคดี ส่วนกรณีของ “แพะ” บางรายที่ไม่อยู่ในเงื่อนไขของพระราชบัญญัติฉบับนี้คือ ผู้ตกเป็น “แพะ” ที่ถูกคุมขังระหว่างการสอบสวน ไม่อาจได้รับความช่วยเหลือเยียวยาหรือบรรเทาความเสียหาย⁵⁵ และอีกประการหนึ่งคือ “แพะ” ที่มีคำพิพากษาจากศาลว่ายกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยไม่ได้รับการช่วยเหลือจากพระราชบัญญัติฉบับนี้เช่นกัน

2.4.2 พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558

พระราชบัญญัติฉบับนี้ครอบคลุมการช่วยเหลือประชาชนผู้ยากไร้ผู้ด้อยโอกาส ซึ่งกองทุนยุติธรรม มีฐานะเป็นนิติบุคคลมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนสำหรับใช้จ่ายเกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี การขอลปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย การอุทลละเมิดสิทธิมนุษยชน และให้ความรู้กฎหมายแก่ประชาชน ซึ่งกองทุนมีรายได้จากเงินที่ศาลสั่งบังคับกรณีผิดสัญญาประกันต่อศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ค่าธรรมเนียมศาลตามประมวล

⁵⁵ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด. อาชญากรรม: สิทธิและการช่วยเหลือเยียวยา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา. 2561

กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และค่าปรับตามคำพิพากษาในคดีอาญา ทั้งนี้ในอัตราไม่เกินร้อยละ 5 ของจำนวนเงินเฉพาะส่วนที่นำส่งคลังซึ่งงบประมาณในกองทุนยุติธรรมสามารถใช้จ่าย ดังนี้

1. ช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี

- ค่าจ้างทนายความ
- ค่าธรรมเนียม
- ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เกี่ยวกับการดำเนินคดี

2. การขอปล่อยตัวชั่วคราว

- ผู้ต้องหา
- จำเลย

3. การช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิ

มนุษยชน

- ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาลรวมทั้งค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและ

จิตใจ

- เงินช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน ในกรณีที่ถูก

ละเมิดสิทธิมนุษยชนถึงแก่ความตาย

- ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ในระหว่างที่ไม่สามารถประกอบการทำงานได้ตามปกติ
- เงินช่วยเหลือเยียวยาความเสียหายอื่นตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร

4. การให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน⁵⁶

สภาพปัญหาในทางปฏิบัติของพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 ที่ทำให้ผู้ที่ตกเป็น “แพะ” ไม่สามารถเข้าถึงการช่วยเหลือ ได้แก่ 1) ความไม่รู้ถึงบริการของกองทุนยุติธรรม อาจทำให้ผู้ที่ตกเป็น “แพะ” ขาดโอกาสในการเข้าถึงกองทุนยุติธรรม หรือหากหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมได้มีการแจ้งข้อมูลข่าวสารการรับความช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรมไปพร้อมกับการแจ้งข้อกล่าวหาและแจ้งสิทธิ 2) ช่องทางในการเข้าถึงการขอรับบริการกองทุน

⁵⁶พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 . [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : www.nhrc.or.th/getattachment/1359cb35-7f8b-4520-a390-e148090d24af/พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม.pdf.aspx. (สืบค้นเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2562)

ยุติธรรมไม่เพียงพอ ประชาชนอยู่ในพื้นที่ห่างไกล ยังต้องเดินทางมาขอรับการช่วยเหลือ เพื่อให้ข้อมูลเบื้องต้นแก่เจ้าหน้าที่ผู้รับคำขอ ทำให้กระบวนการให้ความช่วยเหลือล่าช้า ประชาชนเสียโอกาส ซึ่งอาจเป็นผลให้เสียอิสรภาพด้วย 3) “แพะ” ที่ยื่นคำขอและได้รับการช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรม ต้องเป็น “แพะ” ที่มีฐานะยากจนเท่านั้น ซึ่งผู้ที่เป็น “แพะ” ที่ค่อนข้างมีฐานะจะไม่ได้รับการช่วยเหลือเยียวยาจากพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรมฉบับนี้ รวมถึงการใช้ดุลยพินิจในการพิจารณาคำขอรับบริการของคณะอนุกรรมการยังมีการตีความปัญหาบางเงื่อนไขที่แตกต่างกัน เช่น เงื่อนไขความยากจน เป็นต้น⁵⁷

2.4.3 พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526

หลักเกณฑ์การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในประเทศไทย พระราชบัญญัติ การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2526 โดยกฎหมายถูกบัญญัติขึ้นเพื่อเป็นทางแก้ไขกระบวนการพิจารณา ความอาญาที่ไม่สมบูรณ์ อันเป็นเหตุให้ผู้บริสุทธิ์ต้องรับโทษโดยที่มิได้เป็นผู้กระทำ ความผิดที่แท้จริง โดยพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 เกิดขึ้นตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 มาตรา 36 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลใดต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดหากปรากฏตามคำพิพากษาของศาลที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ในภายหลังว่า บุคคลนั้นมิได้เป็นผู้กระทำความผิดย่อมมีสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนและได้รับบรรดาสีทธิที่เสียไป เพราะผลแห่งคำพิพากษานั้นคืบคลานตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ” โดยเป็นกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ การรื้อฟื้นคดีอาญา สามารถกระทำได้เฉพาะในทางที่เป็นคุณแก่จำเลยเท่านั้น และสามารถใช้สิทธิยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาได้เพียงครั้งเดียว เมื่อปรากฏเหตุดังต่อไปนี้

1. พยานบุคคลที่ศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลัง แสดงว่าคำเบิกความของพยานนั้นเป็นเท็จหรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง

⁵⁷พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://ifo.moj.go.th/TH/FAQ.html>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2562)

2. พยานหลักฐานอื่น ซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิจารณาพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้นได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดภายในภายหลัง แสดงว่าเป็นพยานหลักฐานปลอมหรือเป็นเท็จหรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง หรือ

3. มีพยานหลักฐานใหม่อันชัดเจนและสำคัญแก่คดีซึ่งถ้าได้นำมาสืบในคดี อันถึงที่สุดนั้นจะแสดงว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษทางอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นไม่ได้กระทำความผิด โดยสามารถยื่นคำร้องได้ภายในกำหนด 1 ปี นับแต่วันที่ปรากฏข้อเท็จจริง หรือภายใน 10 ปี นับแต่วันที่คำพิพากษาในคดีเดิมถึงที่สุด แต่เมื่อมีพฤติการณ์พิเศษ ศาลจะรับคำร้องที่ยื่นเมื่อพ้นกำหนดเวลาดังกล่าวแล้วก็ได้ (มาตรา 20) มาตรา 6 บุคคลที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่มีดังต่อไปนี้

(ก) บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด

(ข) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล ในกรณีที่บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นเป็นผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถ

(ค) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นของนิติบุคคลในกรณีที่นิติบุคคลนั้นต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด

4. ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาของบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญา โดยคำพิพากษา ถึงที่สุดซึ่งถึงแก่ความตายก่อนที่จะมีการยื่นคำร้อง

5. พนักงานอัยการ

มาตรา 18 คำร้องเกี่ยวกับผู้ต้องรับโทษอาญาคนหนึ่งในคดีหนึ่งให้ยื่นได้เพียงครั้งเดียว⁵⁸ สภาปัญหาในทางปฏิบัติต่อการบังคับใช้พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 คือ ผู้ต้องคำพิพากษามีโอกาสใช้สิทธิรื้อฟื้นคดีค่อนข้างน้อยจากการค้นคำพิพากษาฎีกา พบว่ามีจำนวนน้อย และศาลยกคำร้องทั้งหมด เมื่อศาลยกคำร้องสิทธิของผู้ร้องในการยื่นคำร้อง ขอ รื้อฟื้นคดีอาญาย่อมหมดไปแม้ตนจะเป็นผู้บริสุทธิ์ก็ตาม เนื่องจากสามารถยื่นคำร้องได้เพียง ครั้งเดียว อีกทั้งหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคำร้องค่อนข้างเคร่งครัด และกฎหมายของไทยนั้น มีลักษณะที่ทำให้ผู้ต้องคำพิพากษาต้องพึ่งพาตนเอง โดยต้องหาทนายความเองหาพยานหลักฐานใหม่เองแม้บางครั้งรัฐ

⁵⁸คมกริช ดิษฐเจริญ และ จารุวรรณ อมรศีลสวัสดิ์. 2560. แพะในคดีอาญากับปัญหาการรื้อฟื้นคดี : ศึกษาบทบาทของพนักงานอัยการ ในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่.วารสารร่มพฤษ์ มหาวิทยาลัยเกริก หน้า 51-52

จัดหาทุนความให้แก่ก็ยังขาดประสบการณ์ในการดำเนินคดี ทำให้ไม่สามารถดำเนินคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังพบว่าผู้มีสิทธิร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาชั้นพิจารณาใหม่ที่อยู่ในฐานะผู้ต้องคำพิพากษานั้นมักเป็นผู้มีฐานะยากจนขาดความสามารถในการดำเนินคดี อีกทั้งยังขาดความเข้าใจในพระราชบัญญัติดังกล่าวอันเป็นเหตุให้ศาลยกคำร้องเป็นส่วนใหญ่ ตัวอย่างเช่น ในปี พ.ศ. 2526 มีการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดี จำนวน 29 เรื่อง ซึ่งศาลยกคำร้องทุกเรื่อง ปี พ.ศ. 2527 มีการยื่นคำร้อง 10 เรื่อง ศาลยกคำร้อง 9 เรื่อง และในปี พ.ศ. 2528 มีการยื่นคำร้อง 3 เรื่อง ซึ่งศาลยกคำร้อง 2 เรื่อง⁵⁹

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับเรือนจำ

2.5.1 ความหมายของเรือนจำ

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 4 ได้กำหนดความหมายของคำว่า “เรือนจำ” ว่าหมายถึง “ที่ซึ่งใช้ควบคุม ชัง หรือจำคุกผู้ต้องขังกับทั้งสิ่งที่ใช้ต่อเนื่องกัน และให้หมายความรวมถึงที่อื่นใดซึ่งรัฐมนตรีได้กำหนด และประกาศในราชกิจจานุเบกษาว่างอาณาเขตไว้โดยชัดเจนด้วย”⁶⁰

เพิ่มศักดิ์ วิเชียรชัยยะ (2544) กล่าวว่า เรือนจำที่มีหน้าที่ควบคุมผู้ต้องขังระหว่างสอบสวน ใต้สวนมูลฟ้องระหว่างพิจารณาคดี ระหว่างอุทธรณ์ ระหว่างฎีกา และคดีเด็ดขาดที่กระทำความผิดอาญา ซึ่งมีใช้ผู้ต้องขังหญิง เรือนจำ หมายความว่า รวมถึง ทัณฑสถาน สถานกักกัน ศูนย์อบรมพิเศษ สถานอื่นใดที่ใช้ควบคุมผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์⁶¹

สำหรับผู้วิจัย ได้ให้ความหมายของคำว่า “เรือนจำ” ว่าเป็นสถานที่ที่คุมขังผู้ต้องขังทั้งที่มีคำพิพากษาแล้วและระหว่างพิจารณาคดี โดยเป็นสถานที่คุมขังที่มีการควบคุมอย่างเป็นระบบ

⁵⁹ อ่ำไพ วิจิตรเวชการ. (2527). การรื้อฟื้นคดีอาญาชั้นพิจารณาใหม่. *บทบัณฑิตย*, 41, 363.

⁶⁰ เรือน จำ . พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 4. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : https://library2.parliament.go.th/giventake/content_nla2557/law21-180260-1.pdf. (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2562)

⁶¹เพิ่มศักดิ์ วิเชียรชัยยะ. 2544. มาตรการควบคุมผู้ต้องขังภายในเรือนจำกลางอุดรธานี: ศึกษาเฉพาะกรณีเรือนจำกลางอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

2.5.2 วัฒนธรรมย่อยของผู้ต้องขัง

วัฒนธรรมย่อยของผู้ต้องขัง เป็นผลที่เกิดขึ้นจากการปรับตัวของผู้ต้องขัง เพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ และเพื่อนสมาชิกในสังคมใหม่ การที่บุคคลจำนวนมากที่มีความหลากหลายแตกต่างกันต้องถูกนำมาจำกัดอิสรภาพอยู่ในสถานที่เดียวกันภายใต้สภาพแวดล้อมเดียวกัน เป็นเวลานาน ย่อมก่อให้เกิดแบบแผนพฤติกรรมความคิด และค่านิยมที่เป็นกลาง และได้รับการยอมรับเพื่อยึดถือปฏิบัติร่วมกัน การอธิบายเพื่อทำความเข้าใจระบบการอยู่ร่วมกันของผู้ต้องขัง ไม่สามารถใช้รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งมาเป็น คำตอบได้อย่างชัดเจนตรงตัว เนื่องจากมีความไม่แน่นอนขององค์ประกอบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมในเรือนจำในสถานะที่แตกต่างกัน บุคลิกลักษณะเฉพาะตัว การรับรู้และการตอบสนองต่อสถานการณ์ที่แตกต่างกันของผู้ต้องขังแต่ละคน ความหลากหลายของการรวมกลุ่ม และวัฒนธรรมย่อยของแต่ละกลุ่มที่บัญญัติขึ้นด้วยลักษณะความไม่ชัดเจนแน่นอน และมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาทำให้การพิจารณาศึกษาสังคมของผู้ต้องขัง ไม่อาจพิจารณาในลักษณะสังคมคงที่ได้ การให้ความสนใจนับแต่จุดเริ่มต้นของกระบวนการ ซึ่งจะเริ่มขึ้นทันทีที่ผู้ต้องขังเข้าเป็นสมาชิกของสังคมจึงเป็นสิ่งสำคัญโดยธรรมชาติของการอยู่ร่วมกันในสังคมทั่วไป มนุษย์จะได้รับการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เพื่อรับรู้แบบแผน กฎระเบียบ และบรรทัดฐาน ตลอดจนบทบาทและหน้าที่ของตนที่พึงประพฤติปฏิบัติได้ในการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น ซึ่งมีผลให้สังคมเกิดความสงบเรียบร้อยและเป็นระเบียบ ในสังคมเรือนจำก็เช่นกัน ผู้ต้องขังจะได้รับการขัดเกลา หล่อหลอมให้มีแบบแผนความประพฤติ ความคิด ทักษะคติ และค่านิยมตามรูปแบบที่ได้รับการยอมรับและยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็น “วัฒนธรรม” โดยการขัดเกลาของเรือนจำที่ เคลมเมอร์ เรียกว่า “Prisonization” เคลมเมอร์ ให้ข้อคิดว่าผู้ต้องขังเข้าใหม่จะเริ่มถูกซึมซับโดยวัฒนธรรมของเรือนจำทีละน้อยนับแต่นาทีแรก จนในที่สุดก็จะกลืนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเรือนจำโดยไม่รู้ตัว การเรียนรู้และรับเอาวัฒนธรรมของเรือนจำเข้าเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ได้รับการอธิบายอย่างชัดเจนด้วยทฤษฎีการปรับตัวต่อความกดดันของ ไชคีส กับเมสซิงเจอร์ และทฤษฎีการนำเข้าวัฒนธรรมของ เออร์วิน กับเครสซี ซึ่ง ไชคีส กับเมสซิงเจอร์ ได้ศึกษา และพบว่า การถูกส่งเข้าอยู่ในเรือนจำเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้ต้องขังอย่างสิ้นเชิงโดยหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็ความเปลี่ยนแปลงของสถานที่กินอยู่หลับนอน การแต่งกาย อาหารการกิน สังคม เพื่อน และแม้แต่ว่าเวลาที่เป็นของตัวเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นชีวิตประจำวันที่แตกต่างกันจากชีวิตภายนอกเรือนจำทุกประการ ไชคีส มองว่าความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมดังกล่าวประกอบด้วยสิ่งใหม่ ๆ ที่

ผู้ต้องขังได้เรียนรู้จากสังคมในเรือนจำ มีผลกระทบต่อทั้งร่างกายและจิตใจ เกิดเป็น “ความเจ็บปวดจากการถูกจองจำ” และมีอิทธิพลที่ทำให้ผู้ต้องขังต้องปรับตัว และเปลี่ยนแปลงแบบแผนพฤติกรรมที่เคยชินไปสู่แนวทางใหม่ของสังคมเรือนจำเพื่อลดหรือบรรเทาผลของความเจ็บปวดดังกล่าวอันเป็นสาเหตุให้ผู้ต้องขังสามารถอดทนต่อชีวิตในเรือนจำได้ การปรับตัวและเปลี่ยนแปลงแบบแผนพฤติกรรมของผู้ต้องขังนี้ก่อให้เกิดรูปแบบเฉพาะของความคิด ทักษะคิดค่านิยม และแบบอย่างการกระทำขึ้นในสังคมของผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังจะสร้างกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกัน มีการปลูกฝังทักษะคิดและค่านิยมบางประการ เช่น ทักษะคิดต่อต้านสังคม ต่อต้านเจ้าพนักงาน หรือ ทักษะคิดในการก่ออาชญากรรม และแม้แต่กำหนดหรือสร้างรูปแบบของภาษา และการติดต่อสื่อสารเฉพาะที่บุคคลภายนอกสังคมไม่เข้าใจ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็น “วัฒนธรรมย่อย” ที่ผู้ต้องขังสร้างขึ้นวัฒนธรรมย่อยของผู้ต้องขัง ไม่ได้เป็นผลที่เกิดจากความกดดันของสภาพการถูกคุมขังเพียงอย่างเดียว เออร์วิน และเครสซี พบว่า การที่ผู้ต้องขังเข้ามาเผชิญกับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ในเรือนจำ ทำให้ผู้ต้องขังนำความรู้และประสบการณ์ที่เคยชินจากภายนอกเรือนจำเข้ามาปรับใช้กับสถานการณ์ในเรือนจำ ผู้ต้องขังจะเลือกยึดถือแบบแผนพฤติกรรมใดขึ้นอยู่กับแนวความคิดในเรือนจำ และแนวทางการดำเนินชีวิต ความคิด ทักษะคิดและค่านิยมเดิมที่มีมาก่อนเข้าสู่เรือนจำ

วัฒนธรรมย่อยของผู้ต้องขังจะเป็นสิ่งบ่งบอกถึงแบบแผนพฤติกรรม และบุคลิกลักษณะโดยส่วนรวมของผู้ต้องขัง แต่การรับและเรียนรู้วัฒนธรรมย่อยในเรือนจำของผู้ต้องขังแต่ละคนจะมีปริมาณที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าผู้ต้องขังมีการติดต่อสัมพันธ์กับผู้ต้องขังอื่นมากน้อยเพียงใด และระยะเวลาในการถูกคุมขังนั้นยาวนานเพียงใด สแตนตัน วิลเลอร์ ชี้ให้เห็นว่า ผู้ต้องขังเข้าใหม่จะมีการถ่ายทอดค่านิยม และวัฒนธรรมที่เคยประพฤติปฏิบัติเข้าสู่เรือนจำซึ่งกันและกันในขณะที่อยู่ด้วยกันในศูนย์แรกรับ และจะเพิ่มความโน้มเอียงเข้าหาวัฒนธรรมและกฎเกณฑ์ของเรือนจำมากขึ้น เมื่อผู้ต้องขังเข้าไปเกี่ยวข้องกับพวกพ้องมากขึ้น ผู้ต้องขังแต่ละคนจะเข้าสู่เรือนจำด้วยค่านิยมที่ต่างกัน บางคนมีพื้นฐานค่านิยมที่พร้อมจะรับวัฒนธรรมของเรือนจำได้ตลอดเวลา บางคนมีค่านิยมในทางต่อต้าน แม้ว่าในทางปฏิบัติผู้ต้องขังพวกนี้ ซึ่งมักจะได้แก่ ผู้ต้องขังประเภทฆ่าคนตายเพราะบันดาลโทสะ จะยินยอมปฏิบัติตามกฎและวัฒนธรรมของเรือนจำ แต่ก็เป็นการปฏิบัติเพียงเพื่อป้องกันตัวเองเท่านั้นโดยแท้จริง พวกนี้จะยังคงยึดมั่นอยู่ในค่านิยมของบุคคลทั่วไปที่ไม่เห็นดีกับการก่ออาชญากรรม อย่างไรก็ตามการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรม จะเป็นส่วนสำคัญของการเกิดวัฒนธรรมย่อยของผู้ต้องขังซึ่งวัฒนธรรมย่อยของผู้ต้องขังนี้จะเข้ามามีอิทธิพล และเป็นตัวควบคุมแบบแผนการดำรงชีวิต

ของผู้ต้องขังทุกคน ทั้งนี้ เพราะสังคมผู้ต้องขังเป็นสังคมเดียวที่ผู้ต้องขังจะพึ่งพาได้ ในขณะที่อยู่ในเรือนจำ การจำคุกมิได้เป็นการจำกัด หรือ ตัดขาดความต้องการของผู้ต้องขังในเรื่องสถานะทางสังคม ในทางตรงข้ามผู้ต้องขังอาจจะมีความรู้สึกต้องการสนับสนุนทางสังคมจากกลุ่มบุคคลที่คล้ายคลึงกันมากกว่าปกติ เช่น ผู้ต้องขังจะให้ความสนใจกลุ่มเพื่อนด้วยกันมากกว่าจะสนใจว่าตนจะถูกปกครองอย่างไร ดังนั้น การที่ผู้ต้องขังรับเอาวัฒนธรรมของเรือนจำ และวัฒนธรรมย่อยของผู้ต้องขังไปประพฤติปฏิบัติจึงเป็นไปได้ด้วยความสมัครใจ เช่น ผู้ต้องขังส่วนใหญ่จะรู้สึกเป็นปรปักษ์กับผู้คุม และมีความเหนียวแน่นในกลุ่มของตนเอง สมาชิกที่ละเมิดกฎเกณฑ์ของกลุ่มจะถูกลงโทษอย่างรุนแรง

อย่างไรก็ตาม ไซคีส พบว่า อาจมีผู้ต้องขังบางคนที่รอดพ้นจากอิทธิพลของวัฒนธรรมของผู้ต้องขังไปได้ โดยไซคีส ให้ฉายา ผู้ต้องขังเหล่านี้ว่า “real man” ซึ่งผู้ต้องขังประเภทนี้มักเป็นผู้ต้องขังที่รักษาเกียรติยศความเป็นตัวของตัวเอง มีความผูกพันที่มั่นคงกับสังคม⁶²

2.5.3 กลุ่มและระบบการรวมกลุ่มของผู้ต้องขัง

การรวมกลุ่มและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันของบุคคล เกิดขึ้นอย่างไม่เป็นทางการสมาชิกกลุ่มจะใช้กลุ่มเป็นที่ระบายความคับข้องใจของตน ตลอดจนช่วยเป็นเครื่องปกป้องการรังแกจากผู้ต้องขังหรือกลุ่มอื่น ๆ สำหรับในประเทศไทยหากจัดและแบ่งกลุ่มตามเกณฑ์ของเคลมเมอร์ คือ กลุ่มปฐมภูมิ กลุ่มกึ่งปฐมภูมิ และกลุ่มพวกรวมอยู่โดดเดี่ยว พบว่า การรวมกลุ่มปฐมภูมิขึ้นอยู่กับรายได้ อยู่ร่วมห้องเดียวกัน หรือได้เข้าร่วมกิจกรรมเดียวกันจนสนิท เรียกว่าอยู่ บ้าน การรวมกลุ่มยังอาจเกิดจากการที่ผู้ต้องขังเมื่ออยู่นอกคุกมีบ้านช่องอยู่ละแวกเดียวกัน เรียกประเภทนี้ว่า เด็กแถวบ้าน หรือรวมกลุ่มจากผู้ต้องขังที่ถูกดำเนินคดีในข้อหาเดียวกันว่า หัวอกเดียวกัน กล่าวได้ว่ากลุ่มต่าง ๆ ของผู้ต้องขังในประเทศไทยขึ้นอยู่กับพื้นที่เพิ่มเติม หรือ กิจกรรมในเรือนจำของผู้ต้องขัง⁶³

⁶² สมพล พงษ์พิพัฒน์. “การสงเคราะห์และการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างสอบสวน.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535.

⁶³ พัฒนา พัวพัฒนกุล. การศึกษาทัศนคติของเจ้าพนักงาน เรือนจำต่อผู้ต้องขัง: ศึกษาเฉพาะกรณีเรือนจำที่มีความมั่นคงสูงสุดในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2533.

2.5.4 ลักษณะพฤติกรรมของผู้ต้องขัง

กล่าวคือ นักทัณฑวิทยาของงานราชทัณฑ์ในประเทศต่างๆ จะศึกษาพฤติกรรมและความประพฤติและความสัมพันธ์ของผู้ต้องขังภายในเรือนจำและจัดหมวดหมู่โดยแบ่งผู้ต้องขังออกเป็นประเภทต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการควบคุมและขัดเกลาผู้ต้องขัง อนึ่งนักทัณฑวิทยาของไทยได้จัดแบ่งผู้ต้องขังไทยตามลักษณะพฤติกรรมออกเป็น 10 ประเภท⁶⁴ ดังนี้ คือ

1. พวกเก๋าคูก ได้แก่ ผู้ต้องขังที่อยู่ในคุกมานานจนเสมือนว่าคุกคือบ้านของตนเอง พวกนี้มีความเคยชินและชำนาญในการหลบหนีการทำงานด้วยวิธีการต่าง ๆ และชอบแสดงพฤติกรรมที่ผู้ต้องขังอื่น ๆ ไม่กล้าทำพวกนี้จะเป็นปัญหาในการปกครอง
2. พวกขาใหญ่ ได้แก่ พวกผู้ต้องขังที่กล่าวกันว่ามีความใหญ่หรือมีความสนิทชิดชอบใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่ หรือได้รับให้อยู่ในความดูแลของเจ้าหน้าที่ระดับสูงหรือผู้มีอิทธิพลฝากมา
3. พวกเพี้ยน ได้แก่ ผู้ต้องขังที่จิตไม่ปกติ พวกโรคจิต โรคประสาท พวกนี้มักจะแสดงพฤติกรรมเพี้ยนๆ ให้เห็นอยู่เสมอ พวกนี้มักถูกขู่ข่มขู่แหย่จากผู้ต้องขังด้วยกันเสมอ
4. พวกหัวหมอ ได้แก่ ผู้ต้องขังที่มีการศึกษาดี หรือมีความรู้เรื่องคดี พวกนี้มักจะรู้เรื่องเรือนจำและขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมดีพอสมควร พวกนี้มักจะเป็นที่ปรึกษาของผู้ต้องขังอื่น ละมักแนะนำให้ผู้ต้องขังเรียกร้องสวัสดิการต่าง ๆ
5. พวกอิทธิพล ได้แก่ ผู้ต้องขังที่มีอิทธิพลมาก่อนที่จะมาติดคุก มีอำนาจทางการเงิน และเมื่อมาอยู่ในคุกก็ยังทำตัวยิ่งใหญ่มีอิทธิพล มีผู้ต้องขังเป็นพรรคพวกมากและยังใช้อิทธิพลทางการเงินกับพวกเจ้าหน้าที่ด้วย
6. พวกเท่กซี่ ได้แก่ ผู้ต้องขังที่ถูกญาติและครอบครัวตัดขาด ไม่สนใจส่งเสียเงินทองไม่มาเยี่ยม พวกนี้จะรับจ้างผู้ต้องขังอื่น ๆ ที่มีเงินจ้างและทำได้ทุกอย่าง พวกนี้มีฉายาอีกชื่อหนึ่งว่า ซามูไร
7. พวกขี้ยา ได้แก่ ผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติด อาจจะติดยาเสพติดตั้งแต่ก่อนติดคุก หรือ อาจจะมาติดในคุกก็ได้ พวกนี้เจ้าหน้าที่ต้องคอยควบคุมตรวจตราเสมอเพราะจะหาโอกาสและวิธีให้ติดยาเสพติด

⁶⁴ ประเทือง ธนียผล.2552. อาชญวิทยาและทัณฑวิทยา. (พิมพ์ครั้งที่6). หน้า 201.

8. พวกพ่อค้า ได้แก่ ผู้ต้องขังที่ขอซื้อขายในเรือนจำ พวกนี้จะขายของหลายชนิด และจะมีมนุษยสัมพันธ์ รู้จักผู้ต้องขังมาก ส่วนมากจะขายในระบบเงินเชื่อแต่ราคาสูง

9. พวกน้อง ได้แก่ ผู้ต้องขังที่มีพฤติกรรมเป็นกะเทย หรือคล้ายผู้หญิง พวกนี้จะถูกผู้ต้องขังอื่นที่แข็งแรง หรือมีอิทธิพลคุ้มครองเรียกว่า เลียงน้อง

10. พวกเสียเดี่ยว ผู้ต้องขังประเภทนี้แบ่งเป็น 2 พวก คือ พวกที่เป็นผู้ต้องขังที่มีโทษฉกรรจ์ อีกพวกคือ พวกที่ไม่ชอบยุ่งเกี่ยวคบค้ากับใคร พวกเสียเดี่ยวนี้อาจจะไม่มีความสัมพันธ์ยุ่งเกี่ยวกับผู้ต้องขังอื่น และผู้ต้องขังอื่นไม่กล้าไปคบค้าด้วย พวกนี้ไม่มีปัญหาในการปกครองแต่ต้องคอยระวังมากเพราะมักจะคิดหลบหนีอยู่เสมอ และเป็นพวกที่กล้าลงมือเสี่ยง⁶⁵

2.5.5 ผลกระทบของการจองจำต่อผู้ต้องขัง

เกรแฮม ไชคีส (Gresham Sykes) เป็นคนแรกที่ได้ศึกษาถึงผลกระทบของการจองจำต่อผู้ต้องขังอย่างจริงจัง โดยได้เรียกผลกระทบดังกล่าวว่าเป็น “ความเจ็บปวดของการถูกจองจำ” และ ไชคีส ได้กล่าวถึงการถูกจำกัดในด้านต่าง ๆ ของผู้ต้องขังซึ่งก่อให้เกิดความกดดันและเป็นความเจ็บปวดของการจองจำการถูกจำกัดดังกล่าวมีอยู่ 5 ประการด้วยกัน ดังนี้⁶⁶

2.5.5.1 ปัญหาเกี่ยวกับการถูกจำกัดด้านเสรีภาพ

การสูญเสียเสรีภาพ เป็นสภาพความกดดันประการแรก ที่ผู้ต้องขังประสบเมื่อถูกจองจำเพราะเมื่อผู้ต้องขังถูกส่งเข้าเรือนจำก็หมายความว่าเขาจะถูกจำกัดให้อยู่ในเรือนจำไม่สามารถที่จะไปไหนมาไหนได้ การถูกจำกัดด้านเสรีภาพนั้นนอกจากจะถูกจำกัดการเคลื่อนไหว มิให้ออกนอกเรือนจำแล้ว ยังหมายถึงการถูกจำกัดภายในเรือนจำอีกด้วยผู้ต้องขังจะไม่สามารถเดินจากแดนหนึ่งไปยังอีกแดน หรือจากตึกหนึ่งไปยังอีกตึกหนึ่งได้ตามใจชอบนอกจากนี้การถูกจองจำ ในเรือนจำ ยังหมายถึงการถูกตัดขาดจากครอบครัว และญาติมิตรอีกด้วยโดยที่การแยกจากกันนี้มีใช่เป็นการแยกจากกันธรรมดา แต่เป็นการแยกจากญาติมิตรในฐานะของผู้ทำผิดกฎหมายและถูกลงโทษ และด้วยเหตุนี้เองไชคีส เน้นว่าสิ่งที่ทำความเจ็บปวดมากที่สุดก็คือความจริงที่ว่า การถูกจองจำเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการถูกปฏิเสธจากสังคมผู้ต้องขังจะถูกปฏิเสธจากสังคมภายนอก และถูกตีตราว่าเป็นนักโทษนับตั้งแต่ที่เข้ามาอยู่ในเรือนจำ ซึ่งผู้ต้องขังจะต้องตัดผมสั้น แต่งชุดนักโทษ มีเลขหมาย

⁶⁵นที จิตสว่าง. หลักทัณฑ์วิทยา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ราชบัณฑิต, 2541.

⁶⁶นที จิตสว่าง. (2529). การศึกษาผลกระทบของระบบสังคมในเรือนจำต่อผู้ต้องขัง. รายงานการวิจัยคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ประจำตัว และทำความเข้าใจพนักงาน ทำให้ผู้ต้องขังรู้สึกว่าคุณนั้นได้สูญเสียสถานภาพ ของสมาชิกในสังคม และสถานภาพของคนธรรมดาไปสภาพดังกล่าวเป็นผลมาจากการถูกจำกัดด้านเสรีภาพเป็นส่วนสำคัญของความเป็นมนุษย์ และเป็นผลให้ผู้ต้องขังได้รับความกดดันอย่างมาก

2.5.5.2 ปัญหาเกี่ยวกับการถูกจำกัดด้านเครื่องอุปโภค บริโภค และบริการ

ผู้ต้องขังจะได้รับการตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานด้านวัตถุ เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่หลับนอน ซึ่งคนโดยทั่วไปอาจจะคิดว่าผู้ต้องขังยังได้เปรียบคนจนในสังคมภายนอกในเรื่องเหล่านี้ อย่างไรก็ตาม ไซคิส ได้ชี้ให้เห็นว่าผู้ต้องขังนั้นถูกจำกัดสิทธิในการที่จะ “เลือก” พวกเขาไม่มีสิทธิที่จะดื่มสุรา หรือสูบบุหรี่ได้ตามชอบใจ พวกเขาไม่มีสิทธิที่จะกระทำการใด ๆ ในสิ่งที่เขาชอบ ไม่มีการพักผ่อนเป็นส่วนตัว ไม่มีเครื่องใช้อุปกรณ์เป็นของตนเองพวกเขาไม่มีกระทั่ง “เวลา” ที่เป็นตัวของตัวเองที่จะเลือกทำในสิ่งที่เขาชอบเหมือนดังเช่นที่พวกเขาเคยมีเมื่ออยู่นอกเรือนจำ การถูกจำกัดในการรับบริการ และเลือกเครื่องอุปโภคบริโภคเช่นนี้ ทำให้พวกเขา มองตนเองว่าเป็นผู้สูญเสีย โดยเฉพาะการสูญเสียสิทธิ ในทรัพย์สินส่วนบุคคลไป ในขณะที่สิ่งที่มีอยู่ในตัวเขา คือ “แรงงาน” กลับถูกรัฐนำไปใช้ภายใต้ชื่อที่เรียกว่า “การฟื้นฟูแก้ไข ฝึกอาชีพ” สภาพการณ์ดังกล่าวนี้ จึงเป็นความกดดันและเจ็บปวดอีกประการหนึ่งที่ผู้ต้องขังได้รับ

2.5.5.3 ปัญหาเกี่ยวกับการถูกจำกัดด้านความสัมพันธ์ทางเพศ

การถูกจองจำ หมายถึง การที่ผู้ต้องขังต้องถูกตัดขาดจากเพศตรงข้าม โดยเฉพาะการถูกตัดขาดจากการมีเพศสัมพันธ์ และการคบหาสมาคมกับเพศตรงข้ามติดต่อกันเป็นเวลานาน จึงทำให้ผู้ต้องขังได้รับความกดดัน ความกดดันที่ว่านี้มิได้เกิดจากการขาดการตอบสนองต่อความต้องการทางเพศเท่านั้นแต่เป็นทางด้านจิตใจ ซึ่งเกิดจากการที่ต้องอยู่ร่วมกับเพศเดียวกัน ทำให้ผู้ต้องขังเกิดความวิตกกังวลว่าความเป็นชายของเขากำลังถูกคุกคามทั้งการยั่วยวนให้เข้าหันทันทีสู่ความสัมพันธ์แบบรักร่วมเพศ หรือถูกข่มขืนโดยผู้ชายด้วยกันก็ตามความวิตกกังวลเหล่านี้แทบจะไม่บังเกิดขึ้นในโลกที่มีสตรีอยู่ด้วยแต่ในเรือนจำเป็นโลกของผู้ชายเพศเดียวกัน ทำให้พวกเขาไม่แน่ใจว่าจะเกิดความต่างพร้อมๆกับพวกเขาขึ้นเมื่อไร

2.5.5.4 ปัญหาเกี่ยวกับการถูกจำกัดด้านอิสรภาพ

ผู้ต้องขังได้รับความกดดันจากการถูกจำกัดด้านอิสรภาพ เพราะพวกเขาต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ และคำสั่งของเจ้าพนักงานที่คอยควบคุมการเคลื่อนไหวของพวกเขาอยู่ตลอดเวลาการตรวจตราเฝ้าดูทุกฝีก้าว การตรวจจดหมาย การกำหนดให้กินเป็นเวลา นอนเป็นเวลาการเข้าแถวไปทำงาน และการห้ามนำอาหารเข้าไปในห้องนอน เป็นต้น กฎเกณฑ์และคำสั่งเหล่านี้ทำให้พวกเขาารู้สึกว่าถูกจำกัดอิสรภาพ แต่สิ่งที่ทำให้พวกเขาเกิดความกดดันก็คือ การไม่มีเหตุผลของกฎเกณฑ์ หรือระเบียบต่าง ๆ ในหลายๆเรื่อง ซึ่งจะหาคำอธิบายไม่ได้ และเจ้าหน้าที่ก็มักจะปฏิเสธที่จะอธิบายคำตอบที่ผู้ต้องขังจะได้รับก็คือ “มันเป็นกฎของเรือนจำ” ผู้ต้องขังไม่ทราบว่าจะทำไมจึงหมายถึงล่าช้าทำไมสิ่งของที่ส่งมาถึงไม่ได้รับ และทำไมถึงต้องมีกฎเกณฑ์เรื่องนั้นเรื่องนี้ ผลก็คือผู้ต้องขังจะเกิดความรู้สึกว่าเขาถูกจำกัดทุกสิ่งทุกอย่าง ทำให้เกิดความรู้สึกสิ้นหวังอ่อนแอ และช่วยตัวเองไม่ได้ นับเป็นความกดดันทางจิตใจที่ก่อให้เกิดความเจ็บปวดมากกว่าความกดดันทางร่างกายเสียอีก

2.5.5.5 ปัญหาเกี่ยวกับการถูกจำกัดด้านความปลอดภัย

การที่ผู้ต้องขังต้องอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังอื่น ๆ ซึ่งแต่ละคนมีประวัติอาชญากรรมร้ายๆ มาทั้งสิ้น ทำให้เกิดความวิตกกังวลว่าตนอาจจะถูกกลั่นแกล้ง ลักขโมย ทำร้าย ฆาตกรรมหรือข่มขืนได้สักวันหนึ่ง พวกเขาารู้ดีว่าในวันหนึ่งข้างหน้าพวกเขาจะต้องถูก “ทดสอบ” จากพวกเจ้าถิ่นหรือจากคนเก่าว่าจะอยู่ในคุกต่อไปในฐานะผู้แข็งแรง หรือผู้อ่อนแอ ในบรรยากาศของการแข่งขันกันเป็นเจ้าในเรือนจำ ผู้ชนะจะใช้กำลังข่มขู่ผู้แพ้หรือผู้อ่อนแอกว่า ในขณะที่เจ้าหน้าที่จะให้การดูแลไม่ทั่วถึง จึงทำให้ผู้ต้องขังเกิดความวิตกกังวลว่าสักวันหนึ่งเขาจะต้องประสบกับการทำร้ายพวกเขาจะรู้สึกว่า พวกเขาได้สูญเสียหลักประกันในด้านความปลอดภัยไป⁶⁷

2.5.5.6 ปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพจิต

การที่ผู้ต้องขังต้องอยู่ในเรือนจำนั้น นอกจากจะถูกลimitความต้องการด้านต่างๆตามที่กล่าวมาแล้วยังต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เป็นสังคมใหม่ในเรือนจำซึ่งมีความแตกต่างจากสภาพแวดล้อมของสังคมภายนอกโดยสิ้นเชิงก่อให้เกิดปัญหาในการปรับตัวของผู้ต้องขังที่จะต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในเรือนจำ เพื่อให้ตนเองสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้และปัญหา

⁶⁷สมพล พงษ์พิพัฒน์. “การสงเคราะห์และการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างสอบสวน.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535.

เกี่ยวกับสุขภาพจิตองค์การอนามัยโลกได้ให้ความหมายของสุขภาพจิตไว้ว่า ผู้มีสุขภาพจิตดีนั้นไม่ได้หมายถึงว่าคุณคนนั้น ๆ ปราศจากอาการโรคจิต โรคประสาทที่เห็นได้ชัดเท่านั้น แต่จะสามารถปรับตัวมีความสุขอยู่กับสิ่งแวดล้อมได้ดีมีสัมพันธภาพอันดีงามกับบุคคลอื่นมีชีวิตอยู่ได้ด้วยความสบายมีสมดุสามารถสนองความต้องการของตนในโลกที่เปลี่ยนแปลงได้โดยไม่มีข้อขัดแย้งในจิตใจของตนเอง⁶⁸

เออร์วิง กอฟฟ์แมน (Erving Goffman) ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบของระบบเรือนจำต่อผู้ต้องขังซึ่งเป็นผลกระทบที่ก่อให้เกิดความกดดันทางด้านจิตใจอย่างรุนแรง กอฟฟ์แมนได้ให้ทัศนะว่าเรือนจำเป็นสถาบันเบ็ดเสร็จที่สามารถทำลายปัจเจกภาพของผู้ต้องขังที่ถูกส่งเข้าไปเพราะเมื่อถูกส่งเข้าไปในเรือนจำ ผู้ต้องขังจะรู้สึกว่าคุณเขาจะสูญเสียศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ซึ่งเคยมีอยู่ในขณะที่อยู่ในสังคมภายนอกไปจนหมดสิ้น ทั้งนี้ โดยผู้ต้องขังแต่ละคนจะเผชิญกับภาวะการสูญเสียในสิ่งที่เคยมีอยู่ไม่ว่าจะเป็นการสูญเสียในเสรีภาพ อิสรภาพ และสิทธิต่าง ๆ ที่เคยมีผู้ต้องขังจะถูกจำกัดการเคลื่อนไหวในเรือนจำไม่สามารถไปไหนมาไหนได้ตามความพอใจ การผ่านจากตึกหนึ่งจะต้องผ่านการตรวจค้นการเคลื่อนไหวใด ๆ ของพวกเขาจะอยู่ในสายตาของเจ้าหน้าที่โดยตลอดเวลา แม้แต่การเข้าห้องส้วม ทำให้พวกเขาสูญเสียขาดความเป็นอิสระส่วนตัว ผู้ต้องขังยังไม่มีสิทธิที่จะเลือกรายการอาหาร และรสชาติได้ตาม ความพอใจ พวกเขาได้เพียงแต่มีอาหารทานไปวันๆ เท่านั้น

นอกจากนี้ ผู้ต้องขังยังถูกตัดสัมพันธ์กับโลกภายนอกขาดการติดต่อจากญาติมิตรและครอบครัวทำให้รู้สึกโดดเดี่ยว ในขณะที่การติดต่อสื่อสารต้องผ่านการตรวจ ทำให้พวกเขาหมดโอกาสที่จะดำเนินชีวิตเหมือนก่อนที่สำคัญก็คือ ผู้ต้องขังจะถูกตีตราว่าเป็น “นักโทษ” นับตั้งแต่การที่ถูกตรวจค้นร่างกายอย่างละเอียดในวินาทีแรกที่เข้าเรือนจำ การสวมใส่เครื่องแบบของนักโทษ การถูกตัดผม และถูกกำหนดให้มีหมายเลขแทนชื่อ ทำให้ผู้ต้องขังรู้สึกว่าสถานภาพเก่าของเขากำลังถูกเปลี่ยนให้สูญสิ้นไปพร้อม ๆ กับที่สถานภาพใหม่ของการเป็นนักโทษได้เข้ามาแทนที่ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ว่ามีผลกระทบทางด้านจิตใจของผู้ต้องขังเป็นอย่างมาก

แนวความคิดของกอฟฟ์แมน เกี่ยวกับการเปลี่ยนสถานภาพหรือการสูญสิ้นสถานภาพของผู้ต้องขังสอดคล้องกับความคิดของ ฮาร์โรลด์ การ์ฟิงเกิล (Harold Garfinkel) ซึ่งได้

⁶⁸พน แสงสิงแก้ว. “สุขภาพจิตและการประชุมวิชาการสุขภาพจิตของสมาคมนานาชาติโลก.”วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย (2524):256-257.

เสนอแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องพิธีกรรมลดสถานภาพ (Status Degradation Ceremonies) ไว้ตั้งแต่ปี ค.ศ.1956 โดยการพิเนเกล เสนอแนวคิดว่า การจงจำเป็นกระบวนการของพิธีการลดสถานภาพของผู้ต้องขัง ซึ่งพิธีการดังกล่าวนี้จะทำหน้าที่ 2 ประการ คือ ทำลายเอกลักษณ์ที่มีมาก่อนของผู้ต้องขัง และหยิบยื่นเอกลักษณ์ใหม่ที่มีลักษณะต่ำต้อยกว่าเดิมให้ ต่อมาริชาร์ดโคลเวิร์ด ได้ขยายแนวความคิดของ การพิเนเกล ในเรื่องนี้ต่อไปอีก โดยได้ชี้ให้เห็นว่า พิธีกรรมนี้เริ่มต้นตั้งแต่ที่ผู้กระทำความผิดถูกตำรวจจับ โดยเฉพาะเมื่อผู้กระทำความผิดถูกส่งเข้าเรือนจำ สิ่งที่ผู้ต้องขังต้องประสบ คือ การถูกประณาม การถูกลดค่าของความเป็นมนุษย์ด้วยวิธีการต่าง ๆ จะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม จนทำให้ผู้ต้องขังตกอยู่ในฐานะที่ต่ำต้อยทางสังคมมากที่สุด

ความกดดันที่ผู้ต้องขังได้รับจากพิธีกรรมดังกล่าวนี้เองเป็นผลให้ผู้ต้องขังสร้างวัฒนธรรมย่อยของผู้ต้องขังขึ้นมาเป็นเกราะกำบังความกดดันเหล่านั้น ซึ่งเช่นเดียวกับแนวคิดของ ไฮคิส และเมสซิงเจอร์ที่อธิบายถึงกระบวนการในการที่ผู้ต้องขังถูกลดสถานภาพว่าเป็นการทำลายอิโก้ของผู้ต้องขังจนทำให้ผู้ต้องขังหาทางออกในการบรรเทาความเจ็บปวดที่ได้รับในขณะที่ กอร์ดอน เทสเลอร์ (Gordon Trasles) เน้นว่าการปฏิบัติของผู้คุมขังต่อผู้ต้องขังนั้นไม่ว่าจะเป็นการหลุดจากการบังคับควบคุมหรือการตรวจค้น เป็นการตอกย้ำการลดสถานภาพทางสังคมของผู้ต้องขังอยู่ตลอดเวลา

นัทธิ จิตสว่าง ได้กล่าวว่า สังคมของผู้ต้องขังเป็นสังคมที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากสังคมภายนอกอยู่หลายประการ ที่สำคัญก็คือ สังคมของผู้ต้องขังเป็นสังคมของการถูกจำกัดสิทธิและเต็มไปด้วยกฎเกณฑ์ นอกจากนี้ ยังเป็นสังคมที่ถูกตัดความสัมพันธ์กับสังคมภายนอก จึงทำให้สังคมของผู้ต้องขังเป็นสังคมพิเศษและโดดเดี่ยว ดังนั้นการพิจารณาถึงผลกระทบของการถูกจงจำที่มีต่อผู้ต้องขังจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น เพราะลักษณะพิเศษของสังคมผู้ต้องขังดังกล่าวจะมีผลกระทบทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขัง ซึ่งนักทัณฑวิทยาและนักสังคมวิทยาหลายคนเชื่อว่า ผลกระทบดังกล่าวจะนำไปสู่การปรับตัวของผู้ต้องขังในรูปแบบต่างๆ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยม และแบบพฤติกรรมของผู้ต้องขังในเวลาต่อมาด้วย⁶⁹

⁶⁹นัทธิ จิตสว่าง. การศึกษาผลกระทบของระบบสังคมในเรือนจำต่อผู้ต้องขัง. รายงานการวิจัยคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.

2.6 หลักการและแนวคิดการปรับตัว

2.6.1 ความหมายของการปรับตัว

ปรับตัวเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนจะต้องประสบอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากสังคมมนุษย์นั้นอยู่ภายใต้สถานะสังคมที่ซับซ้อน และมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งด้านโครงสร้างรูปแบบองค์ประกอบทั้งทางสังคมและวัฒนธรรม มนุษย์จำเป็นต้องหาทางออกหรือหาวิธีแก้ปัญหาสาเหตุของการปรับตัวทางสังคมมาจากมนุษย์ เพราะทุกคนมีความปรารถนาที่จะดำรงชีวิตอย่างมีความสุขในสังคมความปรารถนาดังกล่าวนี้ทำให้มนุษย์ต้องเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในตนเอง และสังคม โดยมีให้ความหมาย เรื่องการปรับตัว ดังต่อไปนี้⁷⁰

พจนานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา ได้ให้ความหมายของการปรับตัวทางสังคม (social adjustment) คือการที่บุคคลปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ ในการอยู่ร่วมกันในสังคมที่จะต้องมีการติดต่อสัมพันธ์ หรือเกิดการแข่งขันกับคนในสังคมจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมได้ โดยการปรับปรุงไม่ให้เกิดความขัดแย้งจนถึงต้องแตกกลุ่มกัน แม้แต่แต่ละคนอาจจะมีนิสัยใจคอหรือผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน⁷¹

Arkoff (1968) อธิบายความด้วยการแยกประเด็น ดังนี้ การปรับตัว (Adjustment) หมายถึง การที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ แต่ละคนพยายามดิ้นรนเพื่อให้ได้มาซึ่งความต้องการหรือถึงเป้าหมายของตนในขณะเดียวกันบุคคลก็อยู่ภายใต้ความกดดัน (Pressure) ของสิ่งแวดล้อมเมื่อดำเนินพฤติกรรมนั้น การปรับตัวจึงเป็นการปรับสมดุลระหว่างบุคคลและความต้องการของสิ่งแวดล้อม⁷²

Logan (1999) ได้กล่าวถึงการปรับตัวทางสังคม หมายถึง ความสามารถในการจัดการ กับสิ่งแวดล้อมและสิ่งเร้าที่ไม่เหมาะสมกับมนุษย์ การปรับตัวนี้ดำเนินมาตลอดชีวิตของมนุษย์นับตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึงวันสิ้น สุดชีวิต ความสามารถในการปรับตัวทำให้มนุษย์มีความแตกต่างจากสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ยิ่งมีความเจริญเท่าไรการปรับตัวก็ยิ่งมีมากเท่านั้น ในการปรับตัวของมนุษย์นั้น รวมถึงกลไกทางสังคมซึ่งเป็นความสามารถของแต่ละบุคคล หรือแต่ละกลุ่มที่จะปรับเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมหรือ

⁷⁰เพ็ญพรรณษา ปภาสิทธิ. 2553. บริบทเรือนจำและการยอมรับโทษประหารชีวิต: ศึกษากรณีกระบวนการปรับตัวของผู้ต้องโทษประหารชีวิต. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

⁷¹ พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. พิมพ์ครั้งที่3. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, 2549.

⁷² Arkoff, A. Adjustment and Mental Health. New York: McGraw-Hill, 1968.

นิสัย วิธีการดำรงชีวิตหรือทั้งสามอย่างเพื่อให้สามารถมีชีวิตอยู่และได้รับการตอบสนองตามที่แต่ละบุคคลต้องการ⁷³

Hurlock (1978) ได้ให้ความหมายการปรับตัวทางสังคมว่า เป็นความสำเร็จของบุคคลในการปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มบุคคลต่างๆ ได้ คนที่ปรับตัวได้ดีจะเรียนรู้ทักษะทางสังคม เช่นความสามารถในการเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นทั้งกลุ่มเพื่อน และคนแปลกหน้า และจะช่วยพัฒนาทัศนคติที่ดีต่อสังคมด้วย โดยผ่านหลักเกณฑ์ ดังนี้

1. การแสดงออกที่เหมาะสม (overt performance) คือมีการแสดงออกที่เหมาะสมเป็นไปตามคาดหวังของกลุ่ม ซึ่งจะทำให้ได้รับการยอมรับจากกลุ่ม
2. การปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มต่างๆ (adjust to different groups) คือสามารถปฏิบัติตัวเข้ากับบุคคลต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่เป็นผู้ใหญ่กว่า หรือเพื่อนๆ
3. ทัศนคติต่อสังคม (social attitudes) คือมีทัศนคติที่ดีต่อบุคคลต่างๆต่อการเข้าร่วมสังคมและต่อบทบาทของตนเองในสังคม
4. ความพึงพอใจในตนเอง (personal satisfaction) คือมีความพึงพอใจในบทบาทของตนเองทั้งในการเป็นผู้นำและผู้ตาม⁷⁴

โสภา ชูพิกุลชัย กล่าวได้ว่า การปรับตัว หมายถึง ความสามารถในการเผชิญกับปัญหาต่างๆ ความเป็น อยู่โดยต้องคำนึงถึงความเป็นจริงต่างๆนอกจากนี้ยังต้องเป็นผู้ที่สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขภายใต้กฎเกณฑ์ต่างๆ ของสังคมสมาคมต่างๆ ที่เข้าไปเกี่ยวข้อง เป็นต้น⁷⁵

มาลินี จุฑารพ กล่าวว่าการปรับตัว หมายถึง ความพยายามของบุคคลที่จะเปลี่ยนแปลง และปรับพฤติกรรมของตนให้เข้ากับสภาพ และสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ตนเกี่ยวข้องอยู่⁷⁶

⁷³ Logan, P., Principles of practice for the acute care nurse practitioner. Stanford : Appleton & Lange, 1999.

⁷⁴Hurlock. Elizabeth B. Child development. 6th ed. Auckland : McGraw – Hill International Book, 1984.

⁷⁵โสภา ชูพิกุลชัย. จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศาสนา, 2528.

⁷⁶มาลินี จุฑารพ. จิตวิทยาการเรียนการสอน. กรุงเทพมหานคร: ทิพย์วิสุทธิ์การพิมพ์, 2537.

2.6.2 ปัจจัยที่ทำให้ปรับตัวได้ดี

1. รับรู้เข้าใจสถานการณ์หรือปัญหาอย่างถูกต้องและตรงกับความเป็นจริงทำให้แก้ไขจุดถูก
2. มีมนุษยสัมพันธ์ดี ทำให้ได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากครอบครัว ญาติพี่น้องเพื่อนฝูง และบุคคลอื่นในสังคม
3. ได้รับการเลี้ยงดูอย่างถูกต้องในวัยเด็ก ทำให้เมื่อขึ้นมีความเข้มแข็ง หนักแน่น อดทน กล้าเผชิญกับสถานการณ์หรือปัญหาได้
4. มีประสบการณ์ในการแก้สถานการณ์หรือปัญหามากพอ รู้ว่าเมื่อไรควรแก้ปัญหาด้วยการต่อสู้หรือเผชิญหน้า นิ่งเฉย หรือถอยหนี
5. มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดพอควร
6. สถานการณ์หรือปัญหาไม่รุนแรง ยุ่งยาก หรือซับซ้อนมากนัก
7. มีเวลาเพียงพอ เนื่องจากสถานการณ์หรือปัญหาบางอย่างต้องการใช้เวลาปรับตัวหรือแก้ไข

ดังนั้นการปรับตัวจึงเป็นกระบวนการทางจิตใจที่ใช้เพื่อให้บรรลุความต้องการของคนสังคม และสิ่งแวดล้อม การปรับตัวได้ดีต้องมีการรับรู้และเข้าใจสถานการณ์หรือปัญหาอย่างถูกต้องเป็นจริง มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความเข้มแข็ง หนักแน่น อดทน มีประสบการณ์ในด้านนี้มากขึ้น มีสติปัญญาดีพอควรสามารถแก้ไขสถานการณ์หรือปัญหาที่ไม่รุนแรงซับซ้อน และมีเวลาเพียงพอ ในการปรับตัว ผลดีในการปรับตัว คือ ทำให้ชีวิตอยู่รอดปลอดภัย สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขไม่สบายใจ ความเครียดและความคับข้องใจออกไปได้⁷⁷

2.7 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการตกเป็นเหยื่อหรือ “แพะ” ในคดีอาญา

2.7.1 ทฤษฎีการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม

“เหยื่อ” ในความหมายอย่างกว้าง หมายถึง ผู้ได้รับความเสียหายจากทั้งการกระทำความผิดอาญา ที่เรียกว่า “เหยื่ออาชญากรรม” และบุคคลผู้ต้องตกเป็นเหยื่อจากการใช้อำนาจโดยมิชอบหรือความบกพร่องของกระบวนการยุติธรรมเช่นผู้ต้องหาหรือจำเลยผู้บริสุทธิ์ในคดีอาญาซึ่งการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาและจำเลยในคดีอาญาที่ต้องตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม (Victims of Crime) นานาอารยประเทศถือเป็นหลักการสำคัญในการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของ

⁷⁷ สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2539.

ประชาชนประการหนึ่ง ทฤษฎีการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในเชิงอาชญาวิทยานั้นมีอยู่หลายทฤษฎีที่สนับสนุนแนวความคิดเรื่องของการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม มีดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ทฤษฎีการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม (Theories of Victimization) การจัดประเภทของเหยื่อโดย ชาฟเฟอร์ (Schafer) เน้นความรับผิดชอบในการเกิด อาชญากรรมของเหยื่อเป็นหลักแบ่งได้ 7 ชนิด ดังนี้⁷⁸

1. เหยื่ออาชญากรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับอาชญากร หมายถึงบุคคลทั่วไปที่ไม่มีความสัมพันธ์กับอาชญากร
2. เหยื่อที่ทำหาย ให้เกิดอาชญากรรม หมายถึง เหยื่อทำบางสิ่งให้อาชญากร ขัดใจ เช่น ดุหมั่นดูแคลน ผิดสัญญา เป็นต้น
3. เหยื่อจุดชนวนให้เกิดอาชญากรรม หมายถึง มีพฤติกรรมจงใจให้เกิดการกระทำผิดโดยมิได้ตั้งใจ
4. เหยื่อที่อ่อนแอทางชีวภาพ คือ อ่อนแอทั้งทางร่างกายและจิตใจทำให้ง่ายต่อการถูกทำร้าย เช่น เด็ก คนแก่ ผู้หญิง ผู้ขาดความสามารถ ผู้เจ็บป่วยทางจิต เหยื่อชนิดนี้ควรได้รับการปกป้องจากสังคม
5. เหยื่อที่มีความอ่อนแอทางสังคม คือ มีความอ่อนแอทางด้านสังคม เช่น พวกนักถือศาสนาบางนิกาย ชนกลุ่มน้อย พวกอพยพเข้ามาใหม่เป็นการง่ายแก่ถูกเอารัดเอาเปรียบ
6. เหยื่อตนเอง คือ เป็นทั้งอาชญากรและเป็นเหยื่อพร้อมกัน ได้แก่ ผู้กระทำผิดคดียาเสพติด โสเภณี รักร่วมเพศ นักการพนัน เป็นต้น
7. เหยื่อการเมือง คือ ผู้ที่เป็นปฏิปักษ์กันในทางการเมือง การเกิดเป็นเหยื่อก็เพราะฝ่ายตรงกันข้ามต่อการทำลายล้าง⁷⁹

⁷⁸ Schafer, Stephen. Victimology : the Victim and His Criminal. Reston Virginia : Reston Publishing Co., 1977: 45 – 47)

⁷⁹ อรรถพร ชูบำรุง และอุนิษา เลิศโตมรสกุล. (2556). อาชญากรรมและอาชญาวิทยา. กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.7.2 ทฤษฎีแบบแผนในการดำเนินชีวิต (The Lifestyle Theory)

ผู้ตั้งทฤษฎีนี้คือ ฮินเดลแลง กอทเฟรดสัน และการโรฟาโล (Hindelang, Gottfredson, and Garofalo) มีหลักสำคัญที่ว่า บุคคลจะตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมย่อมขึ้นอยู่กับแนวคิดในการดำเนินชีวิต เช่น ชอบเสี่ยงภัย ชอบดื่มสุรากับใคร ๆ ชอบเล่นการพนัน⁸⁰ เป็นต้น โดยสรุปคือ การตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมสามารถเกิดขึ้นได้จากรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ชอบเสี่ยงภัย หรือการตกเป็นเหยื่อโดยมีปัจจัย 3 ข้อ อย่างประจวบเหมาะ คือ มีผู้กระทำผิดที่มี แรงจูงใจ มีเป้าหมายหรือเหยื่อที่เหมาะสม และการขาดผู้ดูแล รวมทั้งการอาศัยอยู่ในแหล่งที่เกิดอาชญากรรมสูงจึงง่าย ต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม

2.7.3 ทฤษฎีปกตินิสัย (Routine Activity Theory)

ทฤษฎีปกตินิสัยมีหลักการพื้นฐานที่สำคัญ คือ อาชญากรรมที่เกิดจากองค์ประกอบครบทั้งสามประการ คือ อาชญากรที่จะกระทำผิดเหยื่อที่เหมาะสม และการขาดความสามารถในการปกป้องทรัพย์สินหรือชีวิตร่างกาย ซึ่งอัตราการเกิดเหยื่ออาชญากรรมของบุคคลจะเพิ่มขึ้นเมื่อมีองค์ประกอบครบทั้ง 3 ประการ ผู้ที่พัฒนาทฤษฎีนี้คือ ลอร์เรน โคเฮน และมาร์คัส เฟลสัน โดยทั้งโคเฮนและเฟลสัน ได้ให้ความหมายของปกตินิสัยว่า กิจกรรมหรือการกระทำใด ๆ ของบุคคลที่ทำเป็นประจำสม่ำเสมอ เช่น การออกไปทำงานนอกบ้านไม่มีคนเฝ้าบ้าน การสวมเครื่องประดับที่มีราคาแพงเป็นประจำการใช้เส้นทางเดิม ๆ ในการเดินทาง และหมายรวมถึงลักษณะของบุคคลที่อาจตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมได้ง่าย เช่น ผู้หญิง เด็ก คนชรา เป็นต้น ซึ่งการเกิดอาชญากรรมมักจะเกิดจากกิจกรรมหรือนิสัยของเหยื่อการกระทำที่ทำเป็นประจำจึงส่งผลให้อาชญากรหรือผู้กระทำผิดอาศัยโอกาสเหล่านี้ในการประกอบอาชญากรรมในที่สุด⁸¹ ทฤษฎีตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ทฤษฎีแบบแผนในการดำเนินชีวิต (The Lifestyle Theory) และทฤษฎีปกตินิสัย (Routine Activity Theory สามารถอธิบายสาเหตุที่ทำให้ผู้บริสุทธิ์ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา เช่น การบังเอิญเข้าไปอยู่ในเหตุการณ์ที่เสี่ยงต่อการตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา หรือการดำรงชีวิตประจำวันที่เป็นปกติทุกวันสามารถทำให้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ได้เช่นกัน

⁸⁰ Schafer, Stephen. Victimology : the Victim and His Criminal. Reston Virginia : Reston Publishing Co., 1977.

⁸¹ พรชัย ชันดี. ทฤษฎีอาชญาวิทยา: หลักการ งานวิจัย และนโยบายประยุกต์. กรุงเทพมหานคร: สุเนตรฟิล์ม, 2553

2.7.4 ทฤษฎีเส้นทางชีวิต (Life Course Theory)

ทฤษฎีนี้ได้รับการพัฒนาขึ้นมาจากนักวิชาการทางด้านอาชญาวิทยาชื่อดังสองท่านคือ โรเบิร์ต เจ แซมป์สัน (Robert J. Sampson) และจอห์น เอช ล็อบ (John H. Laub) ตั้งแต่ปี 1990 เป็นต้นมา นักวิชาการสองท่านนี้เป็นกลุ่มนักวิชาการกลุ่มแรกๆ ที่ศึกษาพฤติกรรมการกระทำผิดในแนวทางของทฤษฎีการพัฒนาการที่เกิดขึ้นตลอดช่วงชีวิตของเรา (Across The Life Course) ทฤษฎีในกลุ่มพัฒนาการนี้เป็นทฤษฎีที่เชื่อว่าพฤติกรรมการกระทำผิดที่เกิดขึ้นในวัยเด็กสามารถที่จะเชื่อมโยงต่อเนื่อง (Continuity) ไปถึงการกระทำผิดในวัยผู้ใหญ่ได้ ซึ่งทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่มองภาพการกระทำผิดของคนเราว่าสามารถที่จะเกิดขึ้นได้ตามช่วงอายุต่างๆ ที่ต่อเนื่องกันไปตลอดเส้นทางของชีวิต ในระหว่างทางนั้นอาจมีเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นเสมือนกับเป็นรอยเชื่อมหรือรอยต่อของชีวิต (Transition) เช่น มีการแต่งงาน การเข้าศึกษาต่อ การประกอบอาชีพ การแยกทางกับครอบครัว รอยเชื่อมดังกล่าวนี้อาจเป็นจุดผกผันของชีวิต (Turning Point) ทำให้ชีวิตไม่ตีสชีวิตตกต่ำหรือมีการกระทำผิดเกิดขึ้นก็ได้

นอกจากนั้นทฤษฎีนี้ยังมองว่าการกระทำผิดในวัยเด็กๆ สามารถที่จะส่งผลต่อเนื่องไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ได้ (Stability) หากคนๆ นั้นมีความผูกพันทางสังคมที่ไม่ดี โดยเฉพาะความผูกพันกันครอบครัวและโรงเรียนในทางกลับกันหากคนๆ นั้นมีความผูกพันที่ดีกับครอบครัวและโรงเรียนสามารถหยุดยั้งการกระทำผิดได้ (Change) แซมป์สันและล็อบจึงให้ความสำคัญกับปัจจัยทางด้านความผูกพันทางสังคมมาก มากกว่าปัจจัยทางด้านพฤติกรรมที่ต่อต้านสังคมเนื่องจากแซมป์สันและล็อบเชื่อว่าพฤติกรรมต่อต้านสังคมจะส่งผลต่อการกระทำผิดได้จะต้องผ่านกระบวนการด้านความผูกพันทางสังคมมาก่อน และความผูกพันเช่นนี้ก็สามารถที่จะระงับยับยั้งพฤติกรรมดังกล่าวนี้ได้ด้วย

นอกจากนั้นแซมป์สันและล็อบยังเห็นว่าปัจจัยทางด้านภูมิหลังทางสังคมมีอิทธิพลอย่างมากต่อความผูกพันทางสังคมซึ่งถือว่าเป็นหัวใจที่สำคัญของการควบคุมอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Social Control) อีกส่วนหนึ่งอีกด้วย⁸²

ทฤษฎีเส้นทางชีวิต สามารถใช้อธิบายเส้นทางชีวิตของ “แพะ” ในคดีอาญา เริ่มตั้งแต่เส้นทางชีวิตของ ผู้ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา โดยเริ่มตั้งแต่เส้นทางชีวิตในการการเข้าสู่เรือนจำซึ่งถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล และนำไปสู่เส้นทางชีวิตหลังการพ้นโทษออกจากเรือนจำ

⁸² Sampson, R. J., & Laub, J. H. (1990). Crime and deviance over the life course: The salience of adult social bonds. *American Sociological Review*, 55(5), 609-627

2.7.5 ทฤษฎีการตีตรา (labeling Theory)

พัฒนามาจากแนวความคิดของ Frank Tannenbaum ในปี ค.ศ.1969 และของ Richard Quinney ในปีค.ศ.1970 สารสำคัญของทฤษฎีการตีตรานี้มีว่า “แม้อพฤติกรรมอาชญากรหรือการกระทำ ความผิดจะเป็นสิ่งที่ชั่วร้ายแต่ที่ร้ายยิ่งกว่าคือ การที่สังคมพยายามผลักดันให้ผู้กระทำความผิดถลำลึก ลงไปในทางที่ผิดเพี้ยนภัยแก่สังคมมากยิ่งขึ้นโดยไม่ยอมเปิดโอกาสให้บุคคลที่ประพฤติดีผิดกลับตัวเป็นคนดี” ทฤษฎีการตีตรา หรือตราหนาคือชี้ให้เห็นถึงปฏิกิริยาตอบโต้ของสังคมที่มีต่อผู้กระทำความผิดซึ่ง แสดงออกมาในแง่ลบได้แก่การรังเกียจเหยียดหยามไม่ยอมรับไม่ให้อภัยไม่ให้ออกไปแสวงหาโอกาสทำผิดต่าง ๆ ในทางลบที่สังคมแสดงต่อผู้กระทำความผิด (แม้ผู้กระทำความผิดจะได้รับโทษไปแล้วก็ตาม) เหล่านี้เรียกว่าสังคม “ตีตรา” แก่ผู้กระทำความผิด นักอาชญาวิทยาต่างมีความเห็นว่าการปฏิบัติการ ตราหนาคือการกระทำผิดหรือผู้ที่เคยกระทำความผิดไม่เป็นผลดีเลยมีแต่จะเกิดผลร้ายคือเสมือน ผลักผู้กระทำความผิดให้หลงเหวทำให้เขายิ่งถลำตัวไปในทางชั่วมากยิ่งขึ้น แม้จะกลับตัว เป็นคนดีแล้ว สังคมก็ไม่ยอมรับ พวกเขาจึงไม่มีทางเลือกไม่มีโอกาสอีกต่อไป ซึ่งพฤติกรรมตราหนานี้เป็นสาเหตุ สำคัญที่ทำให้เกิดการกระทำผิดซ้ำ และยิ่งทำให้ผู้กระทำความผิดก่ออาชญากรรมที่มีความรุนแรงทวี ขึ้นเรื่อยๆ ด้วย⁸³ ทฤษฎีการตีตรา สามารถนำมาใช้ในการอธิบาย ผลกระทบของผู้ที่ถูกเป็น แพะ ใน คดีอาญา และผลกระทบต่อครอบครัวของ “แพะ” ในคดีอาญา โดยชี้ให้เห็นถึงพฤติกรรม คำพูดและ ปฏิกิริยาตอบโต้ของคนสังคมที่มีต่อผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ซึ่งแสดงออกมาในแง่ลบ ได้แก่ การ รังเกียจเหยียดหยามไม่ยอมรับไม่ให้อภัยไม่ให้ออกไปแสวงหาโอกาสทำผิด และในทางลบที่บุคคลในสังคม แสดงออกต่อผู้กระทำความผิด การถูกสังคมคนรอบข้างคนในพื้นที่ที่ตนเองอาศัยอยู่มองว่าเป็นบุคคล ที่ไม่ดี และมองถึงครอบครัวว่าเป็นครอบครัวที่ไม่ดี

2.7.6 ทฤษฎีการโยนความผิด (Techniques of neutralization theory)

เดวิด แมตซา (David Matza) และ เกรแฮม ซีเกส (Gresham Sykes) เชื่อว่า คนทำผิด มีเทคนิคในการอธิบายการกระทำของเขา โดยโยนความรับผิดชอบต่อการกระทำให้กับคนอื่น ทำให้ การกระทำของเขานั้นถูกต้องและมีเหตุผล การคิดเช่นนั้นปรากฏอยู่ในวิธีการกระทำผิดของคน ในสังคมอย่างมาก เทคนิคในการโยนความรับผิดชอบ ได้แก่

⁸³ เสริม ปุณณะหิตานนท์. (2523). การกระทำผิดในสังคม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

1. การปฏิเสธความรับผิดชอบว่าไม่ใช่ของตนเอง
2. การปฏิเสธความเสียหายที่เกิดขึ้นกับเหยื่อ / ผู้เสียหายแม้จะมีหลักฐานก็ตาม
3. การปฏิเสธว่าไม่มีใครตกเป็นเหยื่อ/ผู้เสียหาย โดยดูจากเหตุการณ์แล้ว
4. การปฏิเสธความผิดของตนเอง และประณามผู้ที่ประณามตน
5. การกระทำผิดที่ต้องทำเพราะเป็นการทำเพื่อกลุ่ม แก๊ง เพื่อน ไม่ใช่เพื่อตนเองจะเห็นได้ว่าทฤษฎีนี้ให้เหตุผลของการกระทำผิด เป็นวิธีที่คิดเขาจากตนเองนั่นเอง⁸⁴

ทฤษฎีการโยนความผิด สามารถใช้อธิบายพฤติกรรมกรรมการโยนความผิดของกระบวนการยุติธรรมต่อผู้ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาจนทำให้ผู้บริสุทธิ์ตกเป็น “แพะ” และหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมแต่ละฝ่ายมักอ้างว่าฝ่ายตนทำตามอำนาจหน้าที่และปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้อง และเมื่อพบความผิดพลาดเกิดขึ้นจริงก็มักไม่ยอมรับผิดต่างโยนความรับผิดชอบให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรับผิดชอบมากกว่าฝ่ายที่ตนสังกัด ซึ่งควรที่จะตระหนักและสำนึกว่าหน่วยงานของตนถือว่ามีส่วนในความรับผิดชอบด้วยเช่นกัน

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

1. เสวก ภาศักดิ์ (2543, น. บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “สิทธิได้รับการค่าตอบแทนจากรัฐของผู้เสียหายในคดีอาญาตามมาตรา 245 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสิทธิที่ควรได้รับค่าตอบแทนจากรัฐของผู้เสียหายในคดีอาญา 2) ศึกษาเรื่องค่าตอบแทนผู้เสียหายตามกฎหมายต่างประเทศ 3) วิเคราะห์ค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญาตามกฎหมายไทย 4) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดตั้งกองทุนค่าตอบแทนผู้เสียหาย ผลการศึกษาพบว่า 1.ค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญาตามกฎหมายไทยที่ใช้อยู่ในปัจจุบันยังไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ตามมาตรา 245 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 2. รูปแบบค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา เช่น การให้ค่าทำขวัญ การชดใช้ หรือการให้ ค่าสินไหมทดแทน ยังมีความเห็นที่แตกต่างกันอยู่ตามปรัชญาของกฎหมายและวิธีดำเนินการเพื่อให้ผู้เสียหายได้รับค่าตอบแทนจากรัฐตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย

⁸⁴สุดสงวน สุธีสร. (2547). อาชญาวิทยา (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พ.ศ. 2540 มาตรา 245 ควรมีการจัดตั้งกองทุนเงินค่าตอบแทนผู้เสียหายขึ้น โดยจัดให้มีสำนักงานบริหารงานกองทุนเงินค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญามีคณะกรรมการเป็นองค์กรผู้มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยในการจ่ายค่าตอบแทน และควรแบ่งประเภทค่าตอบแทนจากรัฐให้ชัดเจน⁸⁵

2. จารุวรรณ รังสิมันตุชาติ (2544) ศึกษาเรื่อง การปรับตัวของผู้ต้องขังเข้าใหม่ในเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยภูมิหลัง คือ อายุ ลักษณะความผิด จำนวนครั้งของการต้องโทษ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ สถานภาพสมรส ภูมิฐานะ และระยะเวลาที่อยู่ ในเรือนจำมีอิทธิพลต่อการปรับตัวด้านสังคม และปัจจัยทางด้านอายุ อาชีพ และระยะเวลาที่อยู่ในเรือนจำมีอิทธิพลต่อการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมในเรือนจำ ปัจจัยแวดล้อมคือ ความหวาดวิตกเกี่ยวกับคดีความมีอิทธิพลต่อการปรับตัวทางสังคม และ ทัศนคติต่อกระบวนการยุติธรรมมีอิทธิพลต่อการปรับตัวทางสภาพแวดล้อมในเรือนจำ และยังพบว่า ผู้ต้องขังเข้าใหม่ส่วนใหญ่ในภาพรวมหวาดวิตกเกี่ยวกับคดีความในระดับมาก และมีการยอมรับผิดในระดับมากและมีทัศนคติต่อกระบวนการยุติธรรมแตกต่างกัน คือมีทัศนคติที่ดีต่อตำรวจในระดับปานกลาง มีทัศนคติต่ออัยการในระดับมาก และมีทัศนคติต่อศาลในระดับมาก

ประเด็นปัญหาที่มีผลต่อการปรับตัวของผู้ต้องขังเข้าใหม่ พบว่ามีประเด็นหลัก ๆ ได้แก่ ปัญหาปัจจัยสี่ (อาหาร, ที่อยู่อาศัย, เครื่องนุ่งห่ม, และยารักษาโรค) ปัญหาเรื่องของบุคคลเกิดจากการถูกข่มขู่ กลั่นแกล้ง และถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ต้องขังเก่า และเจ้าหน้าที่เรือนจำบางคนใช้กำลังอำนาจบังคับ รวมทั้งการใช้วาจาค่อนข้างไม่เหมาะสม ปัญหาเรื่องกฎระเบียบ ข้อบังคับเข้มงวดในเรื่องการดูโทรทัศน์ การขึ้นนอน และการขาดระเบียบวินัยในการใช้สถานที่ของผู้ต้องขังปัญหาการติดต่อญาติค่อนข้างลำบาก และบางรายติดต่อญาติไม่ได้ ปัญหาการขาดที่ปรึกษาโดยเฉพาะในเรื่อง คดีความ ปัญหาสุขภาพการเจ็บป่วยโรคผิวหนัง ผื่นคัน โรคปอด วัณโรค ท้องเสียและปัญหาความกลัวเรื่องโรคติดต่อการไม่มีของอุปโภคบริโภค และการซื้อสินค้ากับทางเรือนจำมีราคาแพงกว่าข้างนอกเรือนจำจากแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่กล่าวมาแล้วข้างต้นพบว่า ได้มีการทำการศึกษาเกี่ยวกับการปรับตัวของผู้ต้องขังมาบ้างแล้ว เช่น การศึกษากระบวนการปรับตัวผู้ต้องขังเข้าใหม่ ผู้ต้องขังหญิง ผู้ต้องขังวัยหนุ่ม ผู้ต้องขังโทษประหารชีวิต แต่ยังไม่มีการศึกษาผู้ต้องขังเด็ดขาดชายใน

⁸⁵ เสวก ภาศักดิ์. (2543). สิทธิได้รับค่าตอบแทนจากรัฐของผู้เสียหายในคดีอาญา ตามมาตรา 245 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

เรือนจำประเภทความมั่นคงแข็งแรงสูง ซึ่งเป็นเรือนจำที่ควบคุมผู้ต้องขังที่มีโทษสูง มีระยะเวลาถูกจองจำเป็นเวลานานและมีสันดานชั่วร้ายยิ่งผู้ต้องขังถูกจองจำเป็นระยะเวลาานก็จะยังมีผลต่อการเรียนรู้พฤติกรรมต่าง ๆ จากในเรือนจำถูกขัดเกลาโดยวัฒนธรรมในเรือนจำประกอบกับผู้ต้องขังเหล่านี้ได้กระทำผิดเป็นครั้งแรกเมื่อมาเจอกับสภาพสังคมและสภาพแวดล้อมใหม่ของเรือนจำซึ่งมีความแตกต่างจากสังคมภายนอกโดยสิ้นเชิง อาจทำให้เกิดปัญหาในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพเรือนจำได้ เช่น เกิดความเครียด ความวิตกกังวล ความขัดแย้ง ความกดดัน ความคับข้องใจ เป็นต้น เป็นสภาวะทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นจากความไม่สมปรารถนา

หากผู้ต้องขังไม่สามารถปรับให้ลดลงหรือหมดไปได้ด้วยวิธีการที่เหมาะสม อาจทำให้ผู้ต้องขังนั้นเกิดปัญหาทางสุขภาพจิตตามมาได้ และส่งผลให้เกิดปัญหาการใช้ชีวิตในเรือนจำ เช่น ปัญหาสุขภาพกายการต่อต้านเจ้าหน้าที่เรือนจำ การก่อความสงบในเรือนจำ การแหกหักหลบหนี เป็นต้น ดังนั้นเพื่อการหลีกเลี่ยงสภาพที่ก่อให้เกิดความไม่สบายใจ และความสบายกายเหล่านี้ ผู้ต้องขังจึงมีการปรับตัว แต่ละคนจะมีแบบแผนในการปรับตัวแตกต่างกันออกไป หากมีการปรับตัวไปในแนวทางที่เหมาะสมจะทำให้ผู้ต้องขังสามารถใช้ชีวิตในเรือนจำได้อย่างมีความสุข ถ้าหากผู้ต้องขังไม่สามารถปรับตัวได้หรือปรับตัวไม่เหมาะสมก็จะส่งผลเสียต่อตัวผู้ต้องขัง⁸⁶

3. ปกรณ์ บุญเรืองลือ (2552) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความเครียดของผู้ต้องขังเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความเครียดของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเครียดของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี และศึกษาถึงแนวทางในการส่งเสริมสุขภาพจิตในการแก้ไขปัญหาความเครียดของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยแวดล้อมที่มีผลต่อระดับความเครียดมี 3 ด้าน คือ ด้านครอบครัวและธุรกิจการงาน ด้านคดีความ และด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมภายในเรือนจำ จากการศึกษาปัจจัยแวดล้อมโดยรวม พบว่า ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี มีความเห็นไม่แน่ใจว่าปัจจัยแวดล้อมมีผลต่อระดับความเครียดค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.30 เมื่อพิจารณาปัจจัยแวดล้อมในแต่ละด้าน พบว่า ด้านครอบครัวและธุรกิจการงาน ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเห็นด้วยว่าครอบครัวและธุรกิจการงาน มีผลต่อระดับความเครียดค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.74 ด้านคดีความ ผู้ต้องขัง

⁸⁶ จารุวรรณ รังสิมันตุชาติ . (2544). การปรับตัวของผู้ต้องขังเข้าใหม่ในเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารจิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์.

ระหว่างพิจารณาคดีมีความเห็นไม่แน่ใจว่าคดีความมีผลต่อระดับความเครียดค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.29 และด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมภายในเรือนจำ ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี มีความเห็นไม่แน่ใจว่า สังคมและสิ่งแวดล้อมภายในเรือนจำมีผลต่อระดับความเครียด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.88 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อระดับความเครียด ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยแวดล้อม จากการศึกษา พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล มีความสัมพันธ์กับระดับความเครียด 2 ด้าน ได้แก่ ขั้นตอนระหว่างการพิจารณาคดี และโรคประจำตัว และปัจจัยแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับระดับความเครียดในทุกด้าน ได้แก่ ด้านครอบครัวและธุรกิจการงาน ด้านคดีความ และด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมภายในเรือนจำ⁸⁷

4. เพ็ญพรรณษา ปกาสิทธิ์ (2553 น. บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “บริบทเรือนจำและการยอมรับโทษประหารชีวิต: ศึกษากรณีกระบวนการปรับตัวของผู้ต้องโทษประหารชีวิต” ผลการศึกษาพบว่า ภูมิหลังชีวิตที่เชื่อมโยงกับการกระทำผิดของผู้ต้องโทษประหารชีวิตนั้นมีปัจจัยและสาเหตุของการนำมาสู่การกระทำผิด รวมถึงการให้ความหมายของชีวิตที่แตกต่างกันตามแต่ประสบการณ์ชีวิตของแต่ละคน ส่วนบริบทของเรือนจำที่ส่งผลต่อกระบวนการปรับตัวของผู้ต้องโทษประหารชีวิต ได้แก่ บริบทเชิงพื้นที่ บริบทเชิงสัมพันธ์ บริบทด้านกฎระเบียบ ด้านกิจกรรม และเหตุการณ์สำคัญภายในเรือนจำ สำหรับการปรับตัวและการยอมรับโทษประหารชีวิตของผู้ต้องโทษประหารชีวิต มีจุดเริ่มต้นที่ต่างกัน ซึ่งมีผลมาจากภูมิหลังชีวิต ประสบการณ์ชีวิตภายใต้บริบทเรือนจำ และพลังรบบล้อมที่เกิดขึ้นในชีวิตของแต่ละคน⁸⁸

5. นิโรธรี จุลเหลา (2553) ศึกษาเรื่อง ความรับผิดชอบของกระบวนการยุติธรรมต่อผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและแนวทางในการป้องกันผู้บริสุทธิ์จากการดำเนินคดีอาญาที่ผิดพลาด : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำรวจอัยการ ศาล ราชทัณฑ์ ทนายความ” ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการดำเนินคดีอาญาที่ผิดพลาดของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่ทำให้ผู้บริสุทธิ์ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาเกิดขึ้นอย่างเป็นลูกโซ่ ตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการยุติธรรมสาเหตุหลักที่ทำให้ผู้บริสุทธิ์ตกเป็นจำเลยในคดีอาญา คือ สาเหตุจากบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม กล่าวคือ นับตั้งแต่ชั้นตำรวจที่จับกุมผู้บริสุทธิ์เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ทั้งกรณีที่จับกุมโดยสุจริตและไม่สุจริต อัยการ

⁸⁷ ปกรณ์ บุญเรืองสื่อ (2552). ปัจจัยที่มีผลต่อความเครียดของผู้ต้องขังเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

⁸⁸ เพ็ญพรรณษา ปกาสิทธิ์ (2553 น. บทคัดย่อ). บริบทเรือนจำและการยอมรับโทษประหารชีวิต: ศึกษากรณีกระบวนการปรับตัวของผู้ต้องโทษประหารชีวิต. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ที่ไม่สรุปสำนวนให้ตี และมีได้มีการสั่งให้ตำรวจสอบสวนเพิ่มเติมในคดีที่มีความเคลือบแคลงสงสัย หรือกรณีที่อัยการต้องสั่งฟ้องตามกฎหมาย ซึ่งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ศาลที่ใช้ดุลพินิจผิดพลาดในการพิพากษาคดี หมายความว่าความที่แจ้งความเท็จหรือฟ้องเท็จในบางกรณี หรือใช้ความสามารถที่เหนือกว่าช่วยเหลือฝ่ายโจทก์ ในขณะที่จำเลยแท้จริงแล้วเป็นผู้บริสุทธิ์⁸⁹

6. ปราโมทย์ พันธุ์สะอาด (2556, น. บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “โทษจำคุกกับรูปแบบและผลกระทบต่อครอบครัวผู้ต้องขัง” ผลการศึกษาพบว่า ก่อนการต้องโทษผู้ต้องขังเหล่านี้อาศัยอยู่ร่วมกับครอบครัวที่มีลักษณะอบอุ่นและมีความสัมพันธ์ต่อกันในเกณฑ์ที่ดีผู้ต้องขังเหล่านี้มักจะต้องโทษจำคุกในคดีอาชญากรรมที่ร้ายแรงกว่าร้อยละ 90 โดยมีโอกาสพบปะกับครอบครัวเดือนละ 1 เท่านั้น โดยที่ครอบครัวมักจะให้การสนับสนุนและช่วยเหลือผู้ต้องขังในเรื่องของสิ่งของเครื่องใช้และมักจะพบปะได้ตามมารดามากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ในครอบครัวในเรื่องของรูปแบบความสัมพันธ์ภายในครอบครัวนั้นพบว่าผู้ต้องขังส่วนใหญ่เกิดกว่าครึ่งหรือ กว่า 3 ใน 4 มองว่าตนเองและครอบครัวมีรูปแบบมีรูปแบบความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและเกื้อกูลต่อกัน

รองลงมาคือผู้ต้องขังจำนวนเกินกว่าครึ่งมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่เปลี่ยนรูปโดยมองเห็นข้อดีของการต้องโทษจำคุกว่าเป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยให้ผู้ต้องขังในขณะที่รูปแบบความสัมพันธ์อื่นๆ อยู่ในระดับที่น้อยในประเด็นของ ผลกระทบจากการถูกคุมขังของสมาชิกภายในครอบครัวนั้นพบว่าผู้ต้องขังและครอบครัวได้รับผลกระทบต่อการยอมรับจากสังคมและชุมชนในระดับที่ค่อนข้างมากสูงถึงกว่าร้อยละ 90 ในขณะที่ผลกระทบด้านเศรษฐกิจและผลกระทบด้านความสัมพันธ์ภายในครอบครัวอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อวิเคราะห์ถึงเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบความสัมพันธ์ของผู้ต้องขังและครอบครัวนั้น พบว่าคุณลักษณะส่วนบุคคล เช่น การพบปะกับครอบครัว และการติดต่อกับคู่สมรสที่มีความสัมพันธ์ในหลายๆ รูปแบบ ในขณะที่ผลกระทบกลับพบว่ามีเพียงเรื่องผู้รับผิดชอบแทน รายรับรายจ่าย จำนวนหนี้สิน การเป็นครอบครัวเดียว ที่มีความสัมพันธ์ต่อผลกระทบใน 3 ด้าน และในประเด็นเรื่องรูปแบบความสัมพันธ์ที่แตกต่างกันนำไปสู่ผลกระทบที่ต่างกันหรือไม่นั้น ผลการศึกษานี้ พบว่ารูปแบบความสัมพันธ์ทั้ง 5 รูปแบบนั้นมีความสัมพันธ์ต่อ

⁸⁹ นิโรจน์ จุลเหลา. (2553 น. บทคัดย่อ). ความรับผิดชอบของกระบวนการยุติธรรมต่อผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็นจำเลยในคดีอาญา และแนวทางในการป้องกันผู้บริสุทธิ์จากการดำเนินคดีอาญาที่ผิดพลาด : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ หน่วยงาน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ผลกระทบในด้านต่าง ๆ ในเกณฑ์ที่น้อย บางรูปแบบไม่มีความสัมพันธ์ใด ๆ ต่อผลกระทบใน 3 ด้าน ผลการศึกษาในเชิงภาคสนามพบว่า ครอบครัวผู้ต้องขังมีรูปแบบความสัมพันธ์กับผู้ต้องขังใน 3 ลักษณะ คือ ลักษณะที่ 1 มีรูปแบบความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นเกี่ยวและมั่นคงต่อกันส่วนลักษณะที่สอง มีความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนรูป และลักษณะที่ 3 มีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นเกี่ยวและมั่นคงต่อกันส่วน ลักษณะที่สอง มีความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนรูป และลักษณะที่ 3 มีความสัมพันธ์ที่สุมเสี่ยงและไม่มั่นคง โดยเป็นผลมาจากเงื่อนไขความผูกพันที่มีมาก่อนหน้าเป็นสำคัญ โดยพบข้อสรุปบางประการดังนี้

1. ระดับความยืดหยุ่น ผูกพัน และความเหนียวแน่นในครอบครัวมีผลต่อการกำหนด รูปแบบความสัมพันธ์ภายในครอบครัวของผู้ต้องขัง
2. ครอบครัวขยาย (เป็นปัจจัยเอื้อให้เกิดความสัมพันธ์มีแนวโน้มที่เหนียวแน่นกว่า ครอบครัวเดี่ยว
3. ความถี่ของการเข้าเยี่ยมหรือการปฏิสัมพันธ์กับผู้ต้องขังและสมาชิกในครอบครัว เป็นส่วนหนึ่งของการสานต่อความสัมพันธ์แต่ไม่ได้เป็นตัวบ่งชี้ระดับความสัมพันธ์ของ ครอบครัวในอนาคต
4. การอ้างความสัมพันธ์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับผู้ต้องขัง หากแต่ขึ้นอยู่กับการจัดการ ความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในครอบครัวในประเด็นของผลกระทบจากการถูกคุมขังของ สมาชิกภายในครอบครัวพบว่าครอบครัวได้รับผลกระทบใน 2 ด้านหลักๆ คือ ผลกระทบในทาง เศรษฐกิจ ครอบครัวขาดรายได้และประสบปัญหาในทางการเงินเมื่อสมาชิกที่เป็นหลักในการ ดูแลครอบครัวต้องโทษจำคุก ในขณะที่เดียวกันพบปัญหาจากการยอมรับ ความไว้นื้อเชื่อใจ และการช่วยเหลือจากคนในชุมชนและสังคมภายนอก บางครอบครัวมีแนวโน้มในการตัดขาด จากสังคมเพราะอับอาย และมีบุคลิกภาพในการเก็บตัวไม่มีสังคม⁹⁰
7. วีรยุทธ แส่นพงศ์ (2561) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ประสบการณ์การปรับตัวของผู้ต้องขัง สูงอายุในเรือนจำกลางบางขวาง ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาวิจัยฉบับนี้ คือผู้สูงอายุ ซึ่งผลการศึกษามีความสอดคล้องบางประการ เรื่อง ความทุกข์ที่เกิดขึ้นก่อนเข้าสู่การปรับตัว จาก การศึกษาพบว่า การที่ผู้ต้องขังสูงอายุต้องเผชิญกับความทุกข์ ความเครียด และความวิตกกังวลที่ต้อง

⁹⁰ ปราโมทย์ พันธุ์สะอาด.(2556). โทษจำคุกกับรูปแบบและผลกระทบต่อครอบครัวผู้ต้องขัง. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา สาขาวิชาสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางกฎระเบียบที่เคร่งครัด ความพยายามในการดำรงชีวิตให้อยู่ภายใต้สังคมเรือนจำเป็นสิ่งที่ยากลำบาก เพราะยังคงยึดมั่นอยู่ในตัวตนเดิมจนไม่สามารถหลุดพ้นจากความรู้สึกไร้คุณค่าของตนเองได้ ซึ่งส่งผลต่ออารมณ์และความเจ็บปวดในใจ ประกอบด้วย 2 ประเด็น คือ ความทุกข์ทางกายและความทุกข์ทางใจ⁹¹

งานวิจัยต่างประเทศ

1. กอฟแมน (1960) ศึกษาเรื่อง “สถาบันแบบเบ็ดเสร็จ” ได้จัดให้เรือนจำหรือทัณฑสถานเป็นสถาบันหนึ่งในหลายสถาบันที่มีการดำเนินงานและสภาพทางสังคมเป็นแบบรวบยอด กล่าวคือ เรือนจำเป็นทุกสิ่งทุกอย่างของชีวิตผู้ต้องขัง ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของเรือนจำตลอด 24 ชั่วโมงตลอดเดือนตลอดปี การใช้ชีวิตประจำวัน ตั้งแต่การกินอยู่หลับนอน การทำงาน การศึกษาอบรม การฝึกวิชาชีพถูกกำหนด และควบคุมให้ปฏิบัติโดยเจ้าพนักงานเรือนจำอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การถูกส่งเข้าไปอยู่ในสถาบันแบบเบ็ดเสร็จ เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการทำงานปัจเจกภาพของบุคคลโดยขณะที่เข้าไปนั้นแต่ละคนยังคงสภาพของความเป็นปัจเจกบุคคล และมีความรู้สึกถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์แต่หลังจากนั้นไม่นานสิ่งเหล่านั้นจะถูกกลบฝังไป และแต่ละคนก็จะเผชิญกับภาวะการณั้ดับสูญในสิ่งที่เคยมี เคยได้รับการผูกมัดตัดขาดความสัมพันธ์ทางสังคมกับโลกภายนอกเป็นลักษณะหรือสภาวะการณั้ที่เป็นเอกลักษณ์ของสถาบันแบบเบ็ดเสร็จ ลักษณะของสถาบันแบบเบ็ดเสร็จ จากคำอธิบายของ กอฟแมน มีองค์ประกอบหลักดังนี้

1) รูปแบบทั้งหมดของการดำเนินชีวิตถูกปฏิบัติอยู่ในสถานที่เดียวและภายใต้อำนาจการควบคุมเดียว

2) กิจกรรมประจำวันของสมาชิกแต่ละคนถูกกำหนดให้ปฏิบัติในสิ่งที่เหมือนกัน โดยทุกคนต้องกระทำในสิ่งเดียวกันร่วมกัน

3) กิจกรรมประจำวันทั้งหมดถูกกำหนดไว้เป็นตารางตายตัว โดยกิจกรรมอย่างหนึ่งจะมีความต่อเนื่องเชื่อมโยงกับการจัดเตรียมกิจกรรมในครั้งต่อไป ระยะเวลาของกิจกรรมทั้งหมดถูก

⁹¹ วีรยุทธ แสนพงค์. (2561). ประสบการณ์การปรับตัวของผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำกลางบางขวาง. แหล่งที่มา: <http://e-jodil.stou.ac.th>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2562)

จัดเตรียมจากผู้บริหารระดับสูง โดยระบบของการใช้กฎระเบียบที่เป็นทางการซึ่งได้รับการกำหนดไว้
อย่างชัดเจนแน่นอนร่วมกับการใช้รูปแบบเจ้าพนักงาน

4) กิจกรรมบังคับต่าง ๆ นั้น ได้ถูกนำรวมไว้เป็นแผนงานซึ่งต้องได้รับการปฏิบัติ
เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่สถาบันได้วางไว้⁹²

2. Clemmer (1966) ได้ศึกษาเรื่อง “สังคมผู้ต้องขัง” ผลการศึกษาพบว่า ผู้ต้องขังแต่ละคนมี
การรับรู้และการถูกล่อลอมจากวัฒนธรรมของเรือนจำในระดับแตกต่างกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ

1) ลักษณะส่วนตัวของผู้ต้องขังเอง เช่น การไวต่อการรับรู้ บุคลิกภาพเฉพาะตัวและ
อื่น ๆ

2) ลักษณะของสัมพันธภาพที่ผู้ต้องขังมีต่อบุคคลภายนอก ซึ่ง Clemmer พบว่า
ผู้ต้องขังที่ถูกตัดขาดจากสังคมภายนอก เช่น ไร้ญาติจะมีปริมาณการเกิด Prisonization ได้ มากกว่า
ผู้ต้องขัง ซึ่งยังคงได้รับการติดต่อและดูแลเอาใจใส่อย่างสม่ำเสมอจากญาติพี่น้องภายนอกเรือนจำ

3) ลักษณะของการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มต่าง ๆ ภายในเรือนจำและความถี่
ของการเข้าร่วมนั้น

4) สภาพแวดล้อมของการถูกคุมขัง เช่น โอกาสที่ผู้ต้องขังนั้นจะถูกคุมขังในห้องขัง
ลักษณะใดหรือมีเพื่อนร่วมห้องขังประเภทใด

5) ระดับมากน้อยของการยอมรับกฎเกณฑ์และข้อบัญญัติของสังคมเรือนจำ
นอกจากนั้น องค์ประกอบอื่น ๆ ได้แก่ อายุของผู้ต้องขัง ประเภทของอาชญากรรม
เชื้อชาติเผ่าพันธุ์ สภาพของภูมิภาคนั้น ๆ และที่สำคัญที่สุดคือ ระยะเวลาที่ผู้ต้องขังนั้นถูกคุมขังอยู่
ภายในเรือนจำต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อการเกิด Prisonization โดยทำให้ได้รับการปลูกฝังลักษณะอาชญา
กรความคิดต่อต้านสังคม และแนวคิดผิดๆ ในการก่ออาชญากรรมได้มากกว่าผู้ที่ใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำ
ระยะสั้นๆ ซึ่งอาจจะเป็น 1 ปี หรือประมาณนั้น⁹³

3. Sykes and Messinger (1960) ศึกษาเรื่อง “สังคมของผู้ต้องขัง” ผลการศึกษาพบว่า
โครงสร้างของเรือนจำทำให้ผู้ต้องขังได้รับผลของ “ความเจ็บปวดจากการจองจำ” (Pain of
Imprisonment) คือ ความเจ็บปวดจากการสูญเสียอิสรภาพ การสูญเสียในสิ่งของและบริการที่เคย

⁹² Goffman Erving. Asylums. Englewood Cliffs, N.J : Prentice Hall,1960.

⁹³ Donald Clemmer.1966. The Prison Community (New York : Hot, Rinehart and Winston

ได้รับเมื่ออยู่ภายนอก การสูญเสียความสัมพันธ์กับเพศตรงข้าม การสูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง และการขาดความปลอดภัยในชีวิต อิทธิพลในเรื่องดังกล่าวนี้มีผลกระทบต่อสภาวะทางจิตใจและร่างกายของผู้ต้องขัง และทำให้ผู้ต้องขังต้องหาทางออกเพื่อที่จะลด หรือบรรเทาความกดดันของปัญหาด้วยการสร้างโลก สร้างกฎเกณฑ์และวัฒนธรรมย่อยของพวกเขาขึ้นมา แม้ว่าผู้ต้องขังจะไม่สามารถกำจัดความเจ็บปวดต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการถูกจองจำได้หมด อย่างน้อยพวกเขาก็สามารถบรรเทาผลของมันลงได้ด้วยการติดต่อสัมพันธ์กันในรูปแบบต่างๆ

รูปแบบพฤติกรรมของผู้ต้องขังไม่ว่าจะเป็นการเลือกที่จะเข้าร่วมกลุ่มกับเพื่อนผู้ต้องขังด้วยกัน เพื่อการช่วยเหลือพึ่งพากันหรือการเลือกที่แยกตัวอยู่อย่างสันโดษ และหาความพึงพอใจตามความต้องการของตนเองล้วนแล้วแต่เป็นวิธีการปรับตัวต่อสภาวะความกดดันที่พวกเขาได้รับจากสภาพแวดล้อมทั้งสิ้น ผู้ต้องขังเรียนรู้ที่จะปรับพฤติกรรมของตนเอง ให้เข้ากับแบบแผนพฤติกรรมในเรือนจำ เช่น การลดความต้องการทางเพศโดยระบายออกด้วยการเล่นกับเพื่อนๆ ทั้งๆที่ไม่เคยมีพฤติกรรมเช่นนี้มาก่อน การรวมกลุ่มกันเพื่อแลกเปลี่ยนและแบ่งปันผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ซึ่งนอกจากผู้ต้องขังจะได้รับความพึงพอใจเล็กๆน้อยๆร่วมกัน โดยการตอบสนองความขาดแคลนด้านสิ่งของในบางโอกาสแล้วกลุ่มเพื่อนยังสามารถช่วยปกป้องการถูกรุกรานก้าวร้าวจากผู้ต้องขังอื่นด้วย ผู้ต้องขังหลายคนเลือกที่จะมีเพื่อนสนิทที่สามารถไว้วางใจและพูดคุยคบหากันได้ด้วยความสบายใจ วัฒนธรรมย่อยต่างๆ ที่ผู้ต้องขังสร้างขึ้นเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้ต้องขังสามารถอดทนต่อสภาวะการถูกจองจำได้จนกระทั่งพ้นโทษ⁹⁴

4. Skyes (1958) ได้ใช้เวลาในการศึกษาสังคมผู้ต้องขังในเรือนจำอยู่ 3 ปี และเสนอแนวคิดที่ว่าแบบแผนความประพฤติและวัฒนธรรมย่อยของผู้ต้องขังในเรือนจำ เป็นผลมาจากการปรับตัวของผู้ต้องขัง เพื่อตอบสนองความกดดันที่ได้รับจากความเจ็บปวดของการจองจำความเจ็บปวดที่ว่านี้ความเจ็บปวดในการสูญเสียอิสรภาพ สูญเสียสิทธิในสิ่งของ และบริการที่เคยได้รับเมื่อได้อยู่ภายนอกหรือการถูกจำกัดด้วยเครื่องอุปโภค บริโภค และบริการ การสูญเสียความสัมพันธ์กับเพศตรงข้าม การสูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง และขาดความปลอดภัย แต่ผลกระทบของเรื่องดังกล่าวนี้ ทางด้านจิตใจแล้วมีผลร้ายแรงกว่าทางด้านร่างกายมากเพราะเป็นความกดดันทางด้านจิตใจที่ทำให้ผู้ต้องขัง

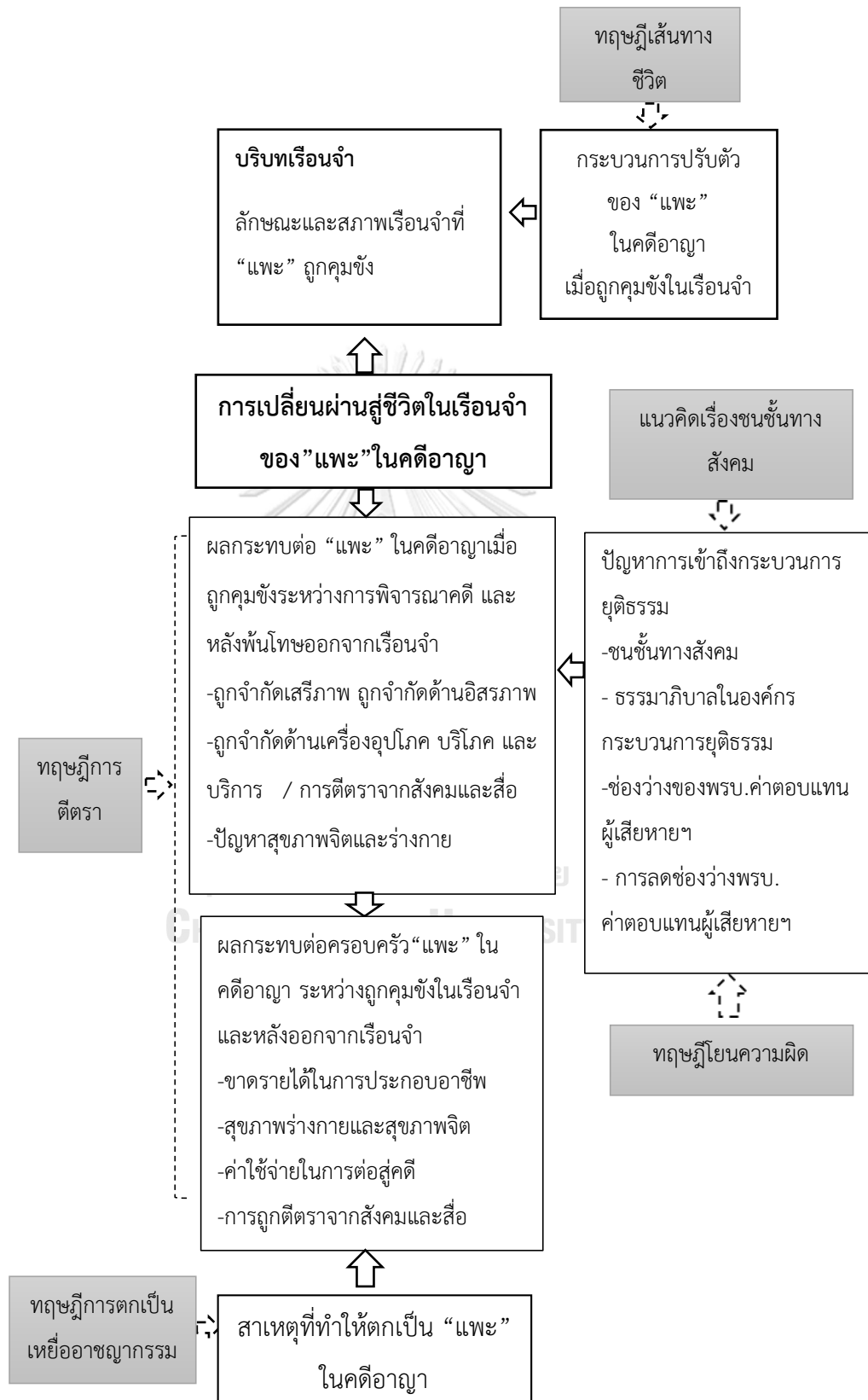
⁹⁴ Gresham Sykes and Sheldon Messinger. *Theoretical Studies in Social Organization of the Prison*. New York: Social Science Reserch Council, 1960.

หาทางที่จะบรรเทาความกดดันปัญหาดังกล่าวลง โดยการสร้างกฎเกณฑ์และวัฒนธรรมย่อยของพวกเขาขึ้นมาเอง รวมทั้งทำให้ผู้ต้องขังปรับรูปแบบพฤติกรรมในเรือนจำเช่น การที่ผู้ต้องขังอยู่รวมกลุ่มกันเพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน นอกจากนี้จะเป็นการป้องกันการเอาใจเอาเปรียบกันเองของผู้ต้องขังแล้วยังเป็นการตอบสนองความขาดแคลนด้านวัตถุ สิ่งของซึ่งถูกจำกัดขณะที่อยู่ในเรือนจำและทำให้ผู้ต้องขังรู้สึกปลอดภัยขึ้น⁹⁵

⁹⁵Skyles Gresham. the Society of Captives. New Jersey: Prentice Hall, Inc., 1958.

2.9 กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

(Research Methodology)

กรอบความคิดเรื่อง “การเปลี่ยนผ่านสู่ชีวิตในเรือนจำของ “แพะ” ในคดีอาญา” เป็นการศึกษากระบวนการการปรับตัวของ “แพะ” ในคดีอาญาก่อนเข้าสู่เรือนจำและระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำ ศึกษาปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ศึกษาผลกระทบของ “แพะ” และครอบครัวของ “แพะ” ในคดีอาญา ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยแบบการสร้างเรื่องเล่า (Narrative) จากประสบการณ์ของผู้ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาและสมาชิกในครอบครัวเพื่อเป็นการฉายภาพให้ทราบถึงกระบวนการปรับตัวของ “แพะ” ก่อนเข้าสู่เรือนจำและระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำ ผลกระทบที่ “แพะ” ได้รับระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำ รวมถึงผลกระทบต่อสมาชิกในครอบครัวเมื่อผู้เป็น “แพะ” ในคดีอาญาถูกคุมขังในเรือนจำ รวมทั้งเพื่อเรียนรู้ปัญหาในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของ “แพะ” ในคดีอาญา เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือหลักในการศึกษาวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้ทำตามระเบียบและวิธีการดำเนินการวิจัยตามแผนที่ได้กำหนดไว้ อีกทั้งนำองค์ความรู้ดังกล่าวมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework) ซึ่งมีรายละเอียดที่จะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

3.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลหลักหรือผู้ให้ข้อมูลโดยมีทั้งหมด 3 กลุ่ม ดังนี้

1) กลุ่มที่ 1 “แพะ” ในคดีอาญา จำนวน 5 ท่าน ดังนี้

1.1 เป็นผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาและศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด

1.2 ตกเป็น “แพะ” ในคดียาเสพติด หรือคดีความผิดต่อชีวิตและร่างกาย

1.3 ถูกคุมขังในเรือนจำอย่างน้อย 1 ปี

1.4 พันโทชออกจากเรือนจำอย่างน้อย 1 ปี

2) กลุ่มที่ 2 สมาชิกในครอบครัวของ “แพะ” ในคดีอาญา ครอบครัวละ 1 ท่าน ดังนี้

2.1 เป็นสมาชิกในครอบครัวเดียวกันกับ “แพะ” ในคดีอาญา อาทิ บิดา มารดา ภรรยา ปู่ ย่า ตา ยาย ครอบครัวละ 1 ท่าน

สถานที่เก็บข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ดังนี้

1. จังหวัดปราจีนบุรี
2. จังหวัดขอนแก่น
3. จังหวัดนครพนม
4. จังหวัดอุบลราชธานี

3) กลุ่มที่ 3 บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม จำนวน 2 ท่าน

3.1 รองปลัดกระทรวงยุติธรรม 1 ท่าน

3.2 ผู้อำนวยการสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม 1 ท่าน

สถานที่เก็บข้อมูลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

1. สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม
2. สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การศึกษาผ่านการสร้างเรื่องเล่า (Narrative) โดยมีโครงสร้างแบบหลวมในการตั้งคำถามเพื่อต้องการความเข้าใจในเรื่องเล่า โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (in-depth interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่ตรงประเด็น และตอบรับกับวัตถุประสงค์ของผู้วิจัยมากที่สุด ด้วยคำถามปลายเปิดให้โอกาสผู้ให้ข้อมูลหลักในการโต้ตอบ ไม่มีลำดับที่แน่นอนการถามตอบจึงเน้นไปที่ความยืดหยุ่นสามารถเปลี่ยนแปลงคำถามได้ตามสถานการณ์ตลอดการสัมภาษณ์ โดยคำนึงถึงหลักสิทธิของตัวผู้ให้ข้อมูลมากที่สุดโดยผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นคำถามสำหรับถามต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยรวมถึงการถ่ายทอดผ่านเรื่องเล่าจากประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลักด้วย

3.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

สืบเนื่องจากข้อจำกัดของผู้วิจัยที่ไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้โดยง่าย ผู้วิจัยจึงเลือกให้รายการ แพะเดอะซีรีส์ เป็นสื่อกลางในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย โดยมีแผนการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของรายการ แพะเดอะซีรีส์ ของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส เพื่อขอข้อมูลของผู้ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา
2. ผู้วิจัยทำการติดต่อกับผู้ที่เป็ “แพะ” ในคดีอาญาเพื่อขอสัมภาษณ์
3. ผู้วิจัยประสานงานกับสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ผู้อำนวยการสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม เพื่อขอสัมภาษณ์และขอข้อมูลทางสถิติ
4. ผู้วิจัยชี้แจงทำความเข้าใจถึงเนื้อหารายละเอียดการสัมภาษณ์และทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นรายบุคคล
5. ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสอบถามข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย มีการถอดเทปจากการสัมภาษณ์และจากนั้นตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีวิจัยเริ่มจากจัดทำข้อมูลที่ได้จากสัมภาษณ์ในรูปแบบบันทึกบทสัมภาษณ์ (Interview Transcripts) เพื่อทำความเข้าใจภาพรวมเรื่องเล่าประสบการณ์ทั้งหมดจากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และวิเคราะห์ประเด็น (Thematic analysis) ภายใต้กรอบการศึกษาวิจัย (Conceptual Framework) ที่ได้กำหนดไว้ ทั้งนี้ เพื่อตอบคำถามวิจัย สร้างข้อสรุปรวมทั้งนำเสนอประเด็นข้อเสนอนะที่ได้จากการวิจัย เพื่อสร้างข้อถกเถียงเชิงวิชาการที่เกี่ยวข้องกับปัญหานี้ต่อไป การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) คือ การนำข้อมูลเชิงคุณภาพมาบันทึกเป็นรูปแบบข้อความ (Text) เพื่อทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content)

การศึกษาวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนผ่านสู่ชีวิตในเรือนจำของ “แพะ” ในคดีอาญา มีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลจากเนื้อหาในการสร้างเรื่องเล่า (Narrative) ของบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา สมาชิกในครอบครัวของ “แพะ” ในคดีอาญา มาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับ กระบวนการปรับตัวและผลกระทบของ “แพะ” ในคดีอาญาก่อนถูกคุมขังและระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำปัญหาในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของ “แพะ” ในคดีอาญา ผลกระทบของครอบครัวเมื่อสมาชิกในครอบครัวตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา และถูกคุมขังอยู่ใน

เรือนจำ รวมถึงช่องว่างและแนวทางการช่วยเหลือ “แพะ” ในคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ.2559) โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

1. กระบวนการปรับตัวของ “แพะ” ในคดีอาญาก่อนถูกคุมขังในเรือนและระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำ
2. การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของ “แพะ” ในคดีอาญา
3. ผลกระทบต่อ “แพะ” ในคดีอาญาในระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำและหลังพ้นโทษออกจากเรือนจำ
4. ผลกระทบต่อครอบครัวเมื่อผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาถูกคุมขังในเรือนจำ

3.5 จริยธรรมของผู้วิจัย

จริยธรรมในการวิจัยเป็นสิ่งที่ละเลยไม่ได้ในการทำวิจัย เนื่องจากในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์การปรับตัว ทั้งการดำเนินชีวิตความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งการสัมภาษณ์อาจมีข้อมูลที่กระทบกระเทือนจิตใจของผู้ให้ข้อมูลสำคัญรวมทั้งในกรณีของบุคคลใกล้ชิด และข้อมูลการปฏิบัติหน้าที่และช่วยเหลือ “แพะ” ในคดีอาญาของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม รวมถึงผลกระทบต่อครอบครัวของผู้ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ฉะนั้นเพื่อรักษาประโยชน์อันชอบธรรม ผู้ศึกษาจึงต้องคำนึงถึงประเด็นต่อไปนี้

1. การแจ้งวัตถุประสงค์ของการศึกษาและการเปิดเผยตัวตนของผู้ศึกษาโดยการเก็บข้อมูล ในแต่ละครั้ง ผู้ศึกษาจะต้องแจ้งชื่อ - นามสกุล วัตถุประสงค์ของการศึกษาแก่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนทราบ โดยไม่ปิดบังรายละเอียดในการศึกษา หรือหลอกลวง หรือปลอมตัวเพื่อให้ได้ข้อมูลตามต้องการ
2. การให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญยินยอมให้เก็บข้อมูลโดยสมัครใจ ผู้ศึกษาต้องสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญก่อนการดำเนินการสัมภาษณ์ตามประเด็นการสัมภาษณ์และสอบถามความสมัครใจของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
3. การรักษาความลับและความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การรักษาความลับมีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากการสัมภาษณ์ครั้งนี้มีการสัมภาษณ์ถึงกระบวนการปรับตัว ปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และผลกระทบที่ “แพะ” ในคดีอาญาและครอบครัว

ของ “แพะ” ได้รับ ซึ่งหากข้อมูลถูกเปิดเผยอาจส่งผลกระทบต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง หรือการปฏิบัติหน้าที่ หรือการใช้ชีวิตประจำวันของผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงคำนึงถึงเรื่องนี้เป็นสำคัญ โดยจะไม่เปิดเผยชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด แต่จะใช้นามสมมติแทน ตามด้วย อายุ ภูมิภาค อาชีพ ซึ่งวิธีนี้ถือว่าสามารถเก็บข้อมูลได้อย่างมิดชิด เพื่อไม่ให้ผู้ใดนำข้อมูลไปใช้ทั้งในแง่บวกและแง่ลบได้

4. การศึกษาต้องไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งทางร่างกายและคำนึงถึงความสะดวกก่อนต่อจิตใจของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ทั้งนี้ผู้ศึกษาใช้เวลาการสัมภาษณ์ 1 ชั่วโมง และในระหว่างการสัมภาษณ์นี้อาจมีบางเรื่องให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญไม่สะดวกใจที่จะตอบในเรื่องนั้น ๆ ในกรณีเช่นนี้ ผู้ให้ข้อมูลมีสิทธิ์ที่จะขอไม่ตอบหรือไม่ออกความเห็นในข้อใดข้อหนึ่ง แต่ถึงอย่างไรผู้ศึกษาจึงใคร่ขอความร่วมมือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยผู้ศึกษาจะเปลี่ยนแปลงคำถามในบางประเด็นที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสามารถตอบและแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ คำตอบรวมทั้งความคิดเห็นของท่านจะไม่มีการตัดสินว่าถูกหรือผิด หากระหว่างการสัมภาษณ์ท่านรู้สึกไม่สบายใจหรือสะท้อนใจผู้วิจัยจะหยุดพักและสัมภาษณ์ต่อเมื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญพร้อม

บทที่ 4

ผลการศึกษา

(Conclusion)

การศึกษาวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนผ่านสู่ชีวิตในเรือนจำของ “แพะ” ในคดีอาญา” เป็นการศึกษาวิจัยแบบการสะท้อนเรื่องราวผ่านการสร้างเรื่องเล่า (Narrative) จากประสบการณ์ของผู้ที่เคยตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาและสมาชิกในครอบครัว รวมถึงปัญหาในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือหลักในการรวบรวมข้อมูล โดยให้ข้อมูลหลักหรือผู้เล่าเรื่อง (Narrator) เสมือนเป็นตัวแสดงหลักที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดเรื่องราวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อสะท้อนประสบการณ์ในอดีตที่ตนเผชิญมา ทั้งนี้สามารถแบ่งกรอบการวิเคราะห์ได้ดังนี้

- 4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา
- 4.2 กระบวนการปรับตัวก่อนและระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำของ “แพะ” ในคดีอาญา
 - ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ “แพะ” รายที่ 1
 - ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ “แพะ” รายที่ 2
 - ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ “แพะ” รายที่ 3
 - ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ “แพะ” รายที่ 4
 - ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ “แพะ” รายที่ 5
- 4.3 ปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม
 - 4.3.1 ข้อมูลทั่วไปของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม
 - 4.3.2 ข้อคิดเห็นของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม
 - 4.3.2.1 ข้อคิดเห็นของรองปลัดกระทรวงยุติธรรม
 - 4.3.2.2 ข้อคิดเห็นของผู้อำนวยการสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา
- 4.4 ผลกระทบของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาและครอบครัว
 - 4.4.1 ข้อมูลทั่วไปของสมาชิกในครอบครัวผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา
 - 4.4.2 ผลกระทบของ “แพะ” ในคดีอาญาระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำ

4.4.3 ผลกระทบของ “แพะ” หลังออกจากเรือนจำ

4.4.4 ผลกระทบของ “ครอบครัว” เมื่อ “แพะ” ถูกคุมขังในเรือนจำ

4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา

ตารางที่ 2 แสดงข้อมูลภาพรวมของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	อายุ ปัจจุบัน (ปี)	ภูมิลำเนา	อาชีพ (ปัจจุบัน)	ข้อกล่าวหา (คดี)	การจำคุก (จำนวนปี)	ออกจาก เรือนจำ (จำนวนปี)
นายจี (นามสมมติ)	31	ปราจีนบุรี	รับจ้าง	ยาเสพติด	1 ปี	3 ปี
นายมี้ง (นามสมมติ)	45	ขอนแก่น	ค้าขาย	คดีชีวิตและ ร่างกาย	2 ปี 8 เดือน	1ปี
นายสันต์ (นามสมมติ)	52	นครพนม	รับจ้าง/ ทำ นา	ชีวิตและ ร่างกาย	1 ปี 9 เดือน 28 วัน	17 ปี
นายวิว (นามสมมติ)	33	อุบลราชธานี	ประกอบ ธุรกิจส่วนตัว	คดีชีวิตและ ร่างกาย และคดียา เสพติด	6 ปี	2 ปี
นายกัน (นามสมมติ)	28	อุบลราชธานี	เชฟ ร้านอาหาร	คดีชีวิตและ ร่างกาย	5 ปี	3 ปี

จากตารางที่ 2 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา เพศชาย จำนวน 5 ราย แสดงรายละเอียดดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ อายุน้อยที่สุด 28 ปี และมากที่สุด 52 ปี มีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทยแบ่งออกเป็น 2 ภาค ได้แก่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 1 ราย และภาคอีสาน คือ จังหวัดขอนแก่น นครพนม และอุบลราชธานี จำนวน 3 ราย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพที่หลากหลาย

โดยประกอบอาชีพ รับจ้าง 2 ราย ค้าขาย 1 ราย ประกอบธุรกิจส่วนตัว 1 ราย และชีพในร้านอาหาร 1 ราย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด ต้องโทษครั้งที่ 1 ซึ่งหมายถึงเป็นการกระทำผิดครั้งแรก โดยส่วนใหญ่ ตกเป็น “แพะ” ในคดีชีวิตและร่างกาย จำนวน 4 ราย ส่วนคดียาเสพติด จำนวน 2 ราย เนื่องจากมี ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 1 ราย ตกเป็น “แพะ” ทั้งในคดียาเสพติดและคดีชีวิตและร่างกาย ระยะเวลาในการ จำคุก สูงสุด 6 ปี จำนวน 1 ราย ระยะเวลา 5 ปี จำนวน 1 ราย ระยะเวลา 2 ปี 8 เดือน จำนวน 1 ราย ระยะเวลา 1 ปี 9 เดือน 28 วัน จำนวน 1 ราย และระยะเวลา 1 ปี จำนวน 1 ราย

4.2 กระบวนการปรับตัวของ “แพะ” ในคดีอาญา

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ “แพะ” รายที่ 1

ภูมิหลังของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา

นายจี (นามสมมติ) ปัจจุบันอายุ 31 ปี ภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดปราจีนบุรี

บุคลิกภายนอก : มีความสุขุม พุดจาไพเราะ ยิ้มแย้ม บุคลิกท่าทางที่เป็นมิตร

อาชีพ : ก่อนถูกคุมขังในเรือนจำทำงานบริษัทแห่งหนึ่งในจังหวัดปราจีนบุรี ทำสวนมะนาวและช่วยบิดาทำธุรกิจไก่ชน ปัจจุบันประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป

สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย

บ้านของนายจี มีภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดปราจีนบุรี เป็นบ้านที่อยู่อาศัยตั้งแต่วัยเด็ก พื้นที่บริเวณบ้านล้อมรอบไปด้วยสวนผลไม้ ได้แก่ มังคุด เป็นต้น รวมถึงพื้นที่บริเวณข้างบ้านจัดสรรไว้สำหรับเลี้ยงไก่ชนเพื่อจำหน่าย เส้นทางจากถนนสายหลักถึงก่อนถึงบ้านเป็นถนนลาดยาง ส่วนถนนเข้าสู่ตัวบ้านเป็นดินลูกรังสีแดงรถสามารถเข้าถึงบ้านได้ ส่วนระยะทางจากบ้านไปยังสถานที่ที่เป็นแหล่งสาธารณูปโภค อุบโภค บริการ รวมถึงสถานที่ราชการอยู่ไม่ห่างกันมากนัก

ความสัมพันธ์ในครอบครัว : นายจี เด็บโตมาในครอบครัวที่มีความรักความอบอุ่น มีความเป็นอยู่ที่ดี ซึ่งลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว เขามีพี่น้อง 2 คน เขาเป็นบุตรคนโต ช่วงวัยเด็กอาศัยอยู่กับบิดามารดา และน้องสาว โดยใช้ชีวิตแบบเรียบง่ายและคอยดูแลซึ่งกันและกัน บิดาทำฟาร์มไก่ชน ส่วนมารดาเป็นแม่บ้านและช่วยบิดาดูแลฟาร์มไก่ชน รายได้หลักของครอบครัวมาจากฟาร์มไก่ชนและสวนผลไม้ ซึ่งราคาซื้อขายไก่ชนมีราคาสูงทำให้มีรายได้มาจุนเจือครอบครัวเป็นอย่างดี ถือว่าครอบครัวของเขามีฐานะดี แต่ในปัจจุบันน้องสาวมีครอบครัวและย้ายไปอยู่ในตัวจังหวัดปราจีนบุรี แต่น้องสาวยังกลับมาเยี่ยมบิดามารดาอย่างสม่ำเสมอ

จากครอบครัวที่อยู่อย่างสุขสบาย เมื่อเขาถูกจับกุมและถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำทำให้ชีวิตของเขาและบุคคลในครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง เขาผู้เป็นบุตรชายคนโตที่มีหน้าที่การทำงานที่สามารถดูแลบิดามารดาได้ แต่เขาต้องออกจากงานที่กำลังก้าวหน้าไปได้ด้วยดี และถูกคุมขังในเรือนจำเป็นเวลานาน ทำให้บิดาต้องหยุดทำฟาร์มไก่ชนและสวนมะนาว 20 ไร่ที่เขาปลูกมะนาวไว้กว่า 2,000 ต้น ต้องปล่อยให้ร้างทำให้สูญเสียรายได้อย่างมาก บิดาจากที่ทำฟาร์มไก่ชนจึงต้องหยุดงานทั้งหมดเพื่อมาต่อสู้คดีให้เขา โดยบิดาจะต้องเข้าร้องเรียนในหน่วยงานต่าง ๆ ปรึกษาผู้รู้ในเรื่องกฎหมาย หาหลักฐาน หาเงินมาจ้างทนายความ ส่วนมารดาต้องรับภาระหน้าที่แทนบิดาเพื่อดูแลฟาร์มไก่ชน หลังจากถูกคุมขังในเรือนจำครอบครัวของเขายังเป็นครอบครัวที่อบอุ่น สมาชิกในครอบครัวให้กำลังใจเขาพร้อมทั้งอยู่เคียงข้างในวันที่พบกับปัญหาที่ใหญ่ที่สุดชีวิต

ประสบการณ์เดิมและทัศนคติที่มีต่อเรือนจำ : นายจีเป็นบุคคลที่มีพฤติกรรมที่ดี จิตใจดี รักครอบครัว ขยันทำงาน ซึ่งนายจีไม่เคยข้องเกี่ยวกับยาเสพติดมาก่อนและไม่เคยกระทำความผิด นายจีสามารถทำในสิ่งที่เขาประสงค์ที่จะทำได้มีความเป็นอิสระและเสรีภาพในการใช้ชีวิต รวมถึงภูมิใจหลังความรู้เกี่ยวกับเรือนจำซึ่งนายจีไม่เคยพบเห็นกับสภาพพื้นที่และสภาพแวดล้อมของเรือนจำมาก่อนแต่มีทัศนคติเกี่ยวกับเรือนจำ ได้แก่ มีพื้นที่ขนาดใหญ่รองรับการคุมขังนักโทษ ซึ่งมีการควบคุม รวมถึงระบบการป้องกันสูง สภาพความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังมีความเป็นอยู่อย่างแออัดไม่สะอาดสบาย เหมือนความเป็นอยู่ภายนอกเรือนจำ

กระบวนการปรับตัวก่อนเข้าสู่เรือนจำ

เริ่มต้นด้วยเหตุการณ์เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2557 โดยที่บ้านของนายจีทำธุรกิจไก่ชนที่จังหวัดปราจีนบุรี จึงได้รู้จักกับสามีของนางบี (นามสมมติ) ซึ่งทราบภายหลังว่าสามีนางบีถูกคุมขังในเรือนจำ ซึ่งนายจีจึงได้ติดต่อขอซื้อไก่ชนจากนางบี เพื่อที่จะได้ไก่ชนในราคาถูกกว่าปกติแต่นางบี ไม่สามารถตัดสินใจได้เนื่องจากไก่ชนตัวดังกล่าวเป็นของสามี ทั้งคู่จึงเดินทางไปที่เรือนจำซึ่ง

เป็นที่คุมขังสามีของนางบี เพื่อขอเจรจาซื้อไก่อชนเมื่อตกลงแล้ว นายจีจึงขับรถมอเตอร์ไซด์ไปส่งนางบีที่บ้านในระหว่างทางกลับมาถึงหน้าโรงแรมแห่งหนึ่ง มีรถยนต์ของเจ้าหน้าที่ตำรวจขับเข้ามาประกบพร้อมนำตัวนายจีและนางบีไปสืบสวนที่กองสืบฯ จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่มีเรียกตรวจค้น เมื่อถึงกองสืบฯ นายจีได้ถูกแยกตัวกับนางบี โดยมีตำรวจคุมตัวอยู่ประมาณ 2 คน ซึ่งระหว่างนั้นมีการขอทรัพย์สินต่าง ๆ ได้แก่ กระเป๋าตังค์และบัตรต่าง ๆ สร้อยพระเครื่องมูลค่าหลักแสนบาทระหว่างนั้นเองตำรวจนายหนึ่งสังเกตเห็นแหวนทองคำที่นิ้วจึงบอกให้นายจีถอดแหวนให้ แต่เขาไม่สามารถถอดแหวนออกได้เนื่องจากแหวนคับเขาถูกข้อมธรรมานโดยการใช้สากกะเบือทุบสันเท้า ใช้เข็มขัดรัดคอ ใช้ถุงข้าวสารครอบศีรษะเพื่อให้นายจีรับสารภาพซึ่งเขาไม่รับสารภาพ หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจนำตัวนายจีไปที่บ้านนางบีเพื่อตรวจค้นยาเสพติด เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงนำนายจีเข้าไปในบ้านพร้อมบังคับให้ชี้ยาเสพติดดังกล่าว แต่นายจีไม่ชี้ อีกทั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจบังคับให้นายจีลงชื่อในเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคดีแต่นายจีไม่เซ็นเอกสารดังกล่าวเช่นกัน

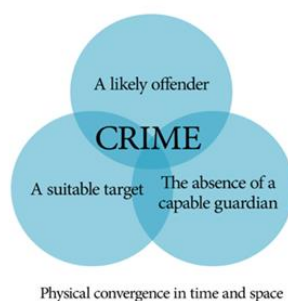
ก่อนที่นายจีจะกลายเป็น “แพะ” ในคดีดังกล่าว ในวันเกิดเหตุเจ้าหน้าที่ตำรวจบอกกับนายจีว่าเขาไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในคดีนี้เจ้าหน้าที่ตำรวจได้สอบถามเขาด้วยว่ามากับนางบีได้อย่างไร เนื่องจากเจ้าหน้าที่ตำรวจกำลังล่อซื้อยาเสพติดจากนางบี หลังจากเหตุการณ์วันนั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจได้เปลี่ยนแปลงหลักฐานทั้งหมดทำให้นายจีตกเป็น แพะ เพื่อรับผิด เนื่องจากเจ้าหน้าที่ได้รับเงินจากนางบีจำนวน 50,000 บาท เพื่อปล่อยเธอพร้อมโยนความผิดให้นายจีโดยถูกแจ้งข้อหาว่า “มียาเสพติดไว้เพื่อจำหน่าย จำนวน 700 เม็ด ซึ่งศาลชั้นต้นลงโทษแค่ 10 เม็ด” โดยเชื่อคำให้การของตำรวจว่าค้นเจอยาเสพติดที่นายจี 10 เม็ด ต่อมาศาลฎีกาตัดสินยืนตามศาลอุทธรณ์ และมีคำสั่งพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้อง เนื่องจากพยานหลักฐานขัดกับข้อเท็จจริงที่ปรากฏ รวมถึงนางบีเป็นผู้เป็นคู่คดีของนายจียอมรับสารภาพและถูกจำคุก ตัวอย่างจากเรื่องเล่าประสบการณ์ ดังนี้

วันที่ผมถูกตำรวจขับรถเข้ามาประกบแล้วก็จับผม ตอนนั้นซ็อค ตกใจมาก ทำอะไรไม่ถูกเลยผมก็สงสัยว่าตำรวจมาจับผมทำไมแล้วบอกผมว่าผมถูกจับคดียาเสพติด ตำรวจก็พาผมไปที่โรงพักแล้วก็ข้อมผมหนักมากเพื่อให้ผมยอมรับสารภาพแต่ผมไม่ยอมรับเพราะผมไม่ได้ทำผิดจะรับสารภาพทำไมแล้วตำรวจก็ใช้สากกะเบือทุบสันเท้าผม ใช้เข็มขัดรัดคอ ใช้ถุงข้าวสารครอบหัว ผมยอมให้เขาข้อมนะเพราะผมไม่ได้ทำผิด ตอนนั้นคิดตลอดว่าถ้าผมเซ็นรับสารภาพว่ายาเสพติดของกลางจำนวนมากขนาดนั้นเป็นของผมเองผมต้องถูกประหารแน่นอนถ้าเซ็นเอกสารแล้วก็ต้องตายผมก็ปฏิเสธทุกข้อกล่าวหาให้ถูกข้อมตายตรงนี้ดีกว่าซึ่งรับสารภาพก็ตาย ถูกข้อมก็ตาย แล้วก็พาผมไปชี้ยาที่บ้านคู่คดี คือ นางบีผู้หญิงที่กลับมาจากเรือนจำพร้อมกับผมหลังจากนั้นพ่อผมรู้เรื่องก็มาที่โรงพักก็มาคุยเรื่องรายละเอียด

แต่ผมก็ถูกจับอยู่แต่พ่อก็ยืนยันว่าจะช่วยให้ถึงที่สุดต้องได้ออกจากเรือนจำแน่นอน พ่อพ่อพูดแบบนี้ ผมก็มีความมั่นใจขึ้น มีความหวังขึ้นมาว่าผมไม่ได้ผิดก็ต้องได้ออกจากที่นี่ แต่ก่อนเข้าไปอยู่ในเรือนจำ ผมวิตกกังวลว่าเมื่อผมเข้าไปอยู่ในเรือนจำจะอยู่ได้ยังไง ต้องปรับตัวยังไงเพราะผมก็ไม่เคยอยู่ ไม่เคยเห็นสภาพแวดล้อมข้างในแต่ก็พอรู้ว่าอยู่กันแออัดเพราะนักโทษมีเยอะมาก แล้วครอบครัวผมจะอยู่กันแบบไหนพ่อแม่ก็อายุมากขึ้นต้องดูแลธุรกิจที่บ้านด้วยกลัวพ่อแม่จะลำบาก ตอนนั้นผมพยายามทำใจอยู่ตลอดเวลาคิดหาวิธีการจะทำไมให้อยู่ได้จริงๆไปก็ต้องทำใจนะเพราะยังไงเข้าไปอยู่ยังไงก็ต้องอยู่ให้ได้ แล้วผมก็ถูกส่งตัวไปเข้าเรือนจำจังหวัดปราจีนบุรี”

จากเรื่องเล่าประสบการณ์การตกเป็น “แพะ” รวมถึงข้อมูลภูมิหลังและการถูกตั้งข้อกล่าวหาของนายจี ได้สะท้อนให้เห็นถึงจุดเริ่มต้นของกระบวนการปรับตัวก่อนเข้าสู่เรือนจำ โดยเริ่มจากการรู้จักกับผู้กระทำความผิดซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดและทฤษฎีการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม (Theories of Victimization) ซึ่งตรงกับการจัดประเภทของเหยื่อโดย ชาฟเฟอร์ (Schafer) โดยจัดประเภทไว้ทั้งหมด 7 ประการ ซึ่งตรงกับการตกเป็นเหยื่อในประการที่ 6 การตกเป็นเหยื่อตนเอง คือการเป็นทั้งอาชญากรและเป็นเหยื่อพร้อมกัน ได้แก่ ผู้กระทำความผิดคดียาเสพติด โสเภณี รักร่วมเพศ นักการพนัน เป็นต้น ซึ่งความจริงแล้วนายจีไม่มีประวัติและไม่มีความเกี่ยวข้องกับยาเสพติดแต่ต้องกลายเป็นผู้ต้องหาในคดียาเสพติด สำหรับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวันดังกล่าวเห็นได้ว่า นายจีเดินทางไปเรือนจำเพื่อตกลงซื้อขายไก่ชนกับสามีนางบีที่ถูกจำคุกในเรือนจำการตกอยู่ในสถานการณ์ที่มีความเสี่ยงต่อตนเองหรือการเข้าไปอยู่โดยบังเอิญ โดยสามารถอธิบายผ่านทฤษฎีปกตินิสัย (Routine Activity Theory) ผู้ที่พัฒนาทฤษฎีนี้คือ ลอร์เรน โคเฮน และมาร์คัส เฟลสัน โดยอาชญากรรมจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อปัจจัยหรือตัวแปรที่สำคัญ 3 ประการมาบรรจบกันหรือมีปฏิสัมพันธ์ ดังรายละเอียดแผนภาพวงกลมดังต่อไปนี้

ROUTINE ACTIVITY THEORY

แผนภาพ แสดงถึงสาระสำคัญของทฤษฎีภาวะปกติวิสัยในรูปวงกลม

ที่มา : <http://criminal-justice.iresearchnet.com/criminology/theories/routine-activities-theory/>

ซึ่งตัวแปร 3 ประการมีผลต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมดังต่อไปนี้ 1) การกระทำผิดอยู่ในสถานะที่เหมาะสม (A sui tarangs that targets) 2) การขาดความสามารถในการปกป้องทรัพย์สินหรือชีวิตร่างกาย (The absence of a capable guardians) และ 3) ผู้กระทำผิดมีแรงจูงใจในการกระทำผิด (A likely offender) ซึ่งอัตราการเกิดเหยื่ออาชญากรรมของบุคคลจะเพิ่มขึ้นเมื่อมีองค์ประกอบครบทั้ง 3 ประการ ซึ่งการเกิดอาชญากรรมมักจะเกิดจากกิจกรรมหรือนิสัยของเหยื่อการกระทำที่กระทำเป็นประจำจึงส่งผลให้อาชญากรหรือผู้กระทำผิดอาศัยโอกาสเหล่านี้ในการประกอบอาชญากรรมหรืออาจกล่าวได้อีกนัยว่า เมื่อปัจจัยทั้งสามด้านดังกล่าวมาบรรจบกันเมื่อใดก็ตาม โอกาสที่จะเกิดปัญหาอาชญากรรม รวมทั้งโอกาสในการตกเป็นเหยื่อของประชาชนจึงมีสูงตามไปด้วย รวมไปถึงการดำเนินคดีของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีการรับสินบนจากผู้กระทำผิดในคดีอาชญากรรมจริง จึงทำให้นายจีเป็นผู้บริสุทธิ์คนหนึ่งจากที่มีชีวิตที่ดี มีหน้าที่การงานมั่นคง ครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดี แต่ต้องตกเป็น “แพะ” ในคดีที่ตนไม่ได้กระทำขณะเดียวกันนายจียังต้องเผชิญกับความตกใจ วิดกกังวล ความเจ็บปวด และเกิดความหวาดกลัวต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งสถานะดังกล่าวที่เกิดขึ้นทำให้นายจีตกใจกับเหตุการณ์ที่ตนเองถูกข่มขู่ทรมาน วิดกกังวลเรื่องการต่อสู้คดีเนื่องจากเวลาของละชั้นตอนมีระยะเวลาสั้นกว่าจะต้องถูกคุมขังหลายปี และมีความกังวลเรื่องครอบครัวเนื่องจากตนบุตรชายคนโตจะต้องดูแลบิดามารดา รวมถึงธุรกิจใกล้ของครอบครัวและสวนมะนาวจึงต้องปรับมุมมองความคิดเพื่อทำให้ลดกดดันและความวิตกกังวลก่อนเข้าไปอยู่ในเรือนจำ

ขั้นตอนในกระบวนการปรับก่อนเข้าสู่เรือนจำขั้นที่ 1 คือ การปรับสภาพจิตใจจากอาการตกใจให้และการยอมรับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้ได้ เนื่องจากนายจีอยู่ในภาวะของการตกใจ เนื่องจากจากการถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมซึ่งหน้าโดยที่นายจีไม่ได้กระทำผิด ถือเป็นภาวะแห่งสดใหม่ที่สามารรับรู้เหตุการณ์ได้ทันที ช่วงเริ่มต้นนายจีอาจยังไม่สามารถปรับสภาพจิตใจได้ทันรวมถึงการถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจข่ม บังคับ คุกเข่า เพื่อให้รับสารภาพ ในส่วนนี้ทำให้นายจีเกิดความหวาดกลัวต่อการกระทำของเจ้าหน้าที่ แต่เมื่อเหตุการณ์ดำเนินไประยะหนึ่ง ทำให้นายจีสามารถปรับสภาพจิตใจให้ลดอาการตกใจ ความวิตกกังวลลงได้บ้าง เช่น เมื่อบุคคลในครอบครัวรวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบถึงเหตุการณ์พร้อมดำเนินการช่วยเหลือทำให้นายจีปรับตัวทางสภาพจิตใจของตนเองได้

เมื่อนายจีปรับสภาพจิตใจเพื่อลดความตกใจความวิตกกังวลได้ในระดับหนึ่งจึงนำไปสู่กระบวนการปรับตัวก่อนเข้าสู่เรือนจำขั้นที่ 2 คือ การปรับมุมมองความคิด สืบเนื่องจากข้อมูลภูมิหลัง ประสบการณ์เดิม รวมถึงทัศนคติที่มีต่อเรือนจำของนายจี ทั้งสามประการที่กล่าวมามีผลต่อการปรับมุมมองความคิดก่อนเข้าสู่เรือนจำเนื่องจากนายจีมีพื้นฐานครอบครัวมีฐานะมีความเป็นอยู่ที่ดีสามารถใช้ชีวิตขณะอยู่ภายนอกได้อย่างอิสระรวมถึงทัศนคติที่มีต่อเรือนจำที่ไม่ดีนักทำให้

การปรับเปลี่ยนมุมมองต่อการปรับตัวเข้าสู่เรือนจำเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ยากเนื่องด้วยความเป็นอยู่ที่ดี ความเชื่อเรื่องเรือนจำที่ตนรับฟังจากผู้อื่นหรือสืบหาข้อมูลด้วยตัวเอง นายจีจึงต้องทำใจยอมรับสภาพดังกล่าวพร้อมเปลี่ยนความคิดใหม่ การทำใจยอมรับทำให้ความเครียดภายในใจลดลงได้บ้างซึ่งเกิดจากความกังวลถึงสภาพแวดล้อม สังคมวัฒนธรรม กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ต้องปฏิบัติเมื่อเข้าสู่เรือนจำ เพราะนายจีไม่เคยใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำ มีความกังวลถึงครอบครัวกลัวว่าเมื่อขาดตน ครอบครัวจะลำบากจึงต้องพยายามปรับมุมมองทางความคิดใหม่ เพื่อสามารถทำใจยอมรับได้เมื่อเข้าสู่เรือนจำนายจีสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในเรือนจำได้

การปรับมุมมองความคิด มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ วีรยุทธ แสนพงศ์ ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ประสบการณ์การปรับตัวของผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำกลางบางขวาง ซึ่งสอดคล้องกับเรื่อง ความทุกข์ที่เกิดขึ้นก่อนเข้าสู่การปรับตัว พบว่าผู้ต้องขังสูงอายุต้องเผชิญกับความทุกข์ ความเครียด และความวิตกกังวลที่ต้องใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางกฎระเบียบที่เคร่งครัด ความพยายามในการดำรงชีวิตให้อยู่ภายใต้สังคมเรือนจำเป็นสิ่งที่ยากลำบาก เพราะยังคงยึดมั่นอยู่ในตัวตนเดิมจนไม่สามารถหลุดพ้นจากรู้สึกไร้คุณค่าของตนเองได้ ซึ่งส่งผลต่ออารมณ์และความเจ็บปวดในใจ ประกอบด้วย 2 ประเด็น คือ ความทุกข์ทางกายและความทุกข์ทางใจ

บริบทเรือนจำ

ลักษณะและสภาพเรือนจำที่ “แพะ” ถูกคุมขัง

นายจีถูกคุมขังที่อยู่เรือนจำจังหวัดปราจีนบุรีซึ่งเป็นเรือนจำส่วนภูมิภาค ซึ่งมีอำนาจและหน้าที่รับผิดชอบควบคุมผู้ต้องขังทั้งระหว่างพิจารณาคดีและเด็ดขาดแล้ว (ทุกคดี) โดยมีกำหนดโทษไม่เกิน 15 ปี นอกจากนี้เรือนจำจังหวัดปราจีนบุรี ยังมีหน้าที่อบรมแก้ไขพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังให้เป็นคนดี โดยจัดการศึกษาให้แก่ผู้ไม่รู้หนังสือ จัดการศึกษาสายสามัญ สายอาชีพ ระดับปวช., ปวส. และสายธรรมศึกษา จัดการศึกษาระดับปริญญาตรี (มสธ.) รวมถึงพัฒนาพัฒนาจิตใจ โดยการจัดกิจกรรมทางศาสนาที่ผู้ต้องขังนับถือ ส่วนมากจะเป็นศาสนาพุทธ มีการนิมนต์พระสงฆ์เข้าแสดงธรรม เทศนา เชิญวิทยากรจากหลายสาขาอาชีพเข้าให้ความรู้ผู้ต้องขัง พื้นที่ทางกายภาพในลักษณะที่เป็นอาคารซึ่งเรือนจำจัดไว้อย่างเป็นระบบ โดยแบ่งอาคารสถานที่ออกตามลักษณะการใช้งานและวัตถุประสงค์ของการควบคุมดูแลผู้ต้องขัง ซึ่งประกอบไปด้วยที่ทำการเรือนจำจังหวัด ห้องเยี่ยมญาติ โรงงานฝึกวิชาอาชีพ อาคารห้องสมุดและฝ่ายการศึกษาและพัฒนาจิตใจ เรือนนอน อาคารโครงเหล็กคาเหล็ก (โดม) อาคารแดนหญิงซึ่งในแต่ละปีมีการปรับปรุงสถานที่ต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับ

ผู้ต้องขัง⁹⁶ สภาพแวดล้อมภายในเรือนจำจะมีกำแพงสูงเพื่อป้องกันความปลอดภัย สภาพอากาศในเรือนจำไม่ค่อยถ่ายเท เรือนนอนมีความแออัดเนื่องจากในเรือนนอนจะแบ่งเป็นห้องรวมถึงมีจำนวนผู้ต้องขังนอนรวมกันจำนวนมาก ทำให้รู้สึกถึงความอึดอัดทั้งด้านร่างกาย ถูกจำกัดอยู่ในแดนที่ตนเองอยู่ไม่สามารถเดินไปไหนมาไหนได้ รวมทั้งผู้ต้องขังทุกคนต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ได้แก่ กิจวัตรประจำวัน ซึ่งกิจวัตรประจำวันรวมการทำงานในเรือนจำ การจัดกิจกรรมภายในเรือนจำ

กิจวัตรประจำวันของผู้ต้องขังซึ่งกิจวัตรดังกล่าวจะปฏิบัติเหมือนเดิมทุกวันแต่สามารถปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมและสภาพของเรือนจำนั้น ๆ ได้ สำหรับรายละเอียดการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันเป็นประจำ ดังนี้

ช่วงเช้า

เวลา 06.00 น. ตื่นนอนและปฏิบัติกิจส่วนตัว

เวลา 07.00 น. รับประทานอาหารที่โรงอาหาร

เวลา 08.30 น. ฝึกวิชาชีพทำงานในกองงาน

เวลา 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน

ช่วงบ่าย

เวลา 13.00 น. ฝึกวิชาชีพทำงานในกองงาน

เวลา 15.30 น. เล่นกีฬาออกกำลังกายและเตรียมอาบน้ำ

เวลา 16.00 น. รับประทานอาหารเย็น

เวลา 17.00 น. ขึ้นเรือนนอน

การฝึกวิชาชีพและการทำงานในกองงาน นอกจากเรือนจำจะเป็นสถานที่ควบคุมผู้ต้องขัง และมีหน้าที่อบรมผู้ต้องขังยังมีการฝึกสอนวิชาชีพให้แก่ผู้ต้องขังด้วย โดยมุ่งถึงคุณประโยชน์ที่ผู้ต้องขังจะนำไปใช้สำหรับเลี้ยงชีพเมื่อพ้นโทษจากเรือนจำเป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังมีการจัดให้ผู้ต้องขังทำงานตามความเหมาะสมโดยคำนึงถึงกำหนดโทษ ความแข็งแรงของร่างกายและสติปัญญา พื้นฐานความรู้และความชำนาญ เนื่องจากจะเป็นการฝึกวิชาชีพแล้วยังถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการลงโทษด้วย ซึ่งการต้องโทษมีการบังคับให้ทำงาน นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังมีร่างกายแข็งแรง ไม่เกียจคร้าน มีจิตใจสงบ ไม่ฟุ้งซ่าน รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยงานที่ผู้ต้องขังทำในกองงาน ได้แก่ การพับถุงกระดาษ ถักแห เย็บร่ม เป็นต้น

⁹⁶ อำนวยการและหน้าที่ของเรือนจำจังหวัดปราจีนบุรี. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://www.correct.go.th/poppranc/home.html>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2562).

กิจกรรมตามเทศกาล ภายในเรือนจำจะมีการจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้ต้องขังได้เข้าร่วม อาทิ กิจกรรมสัปดาห์วันแม่แห่งชาติ วันพ่อแห่งชาติ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาวันปีใหม่ และวันสงกรานต์ เป็นต้น

กระบวนการปรับตัวระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำ

เมื่อชีวิตพลิกผันก้าวเข้าสู่เรือนจำซึ่งเป็นโลกใบใหม่ที่เปลี่ยนไป การดำเนินชีวิตในเรือนจำ เป็นสิ่งที่ยากจะปรับตัวได้สำหรับผู้บริสุทธิ์อย่าง “แพะ” เนื่องจากความเข้มงวดของเรือนจำที่เต็มไปด้วยกฎระเบียบที่ผู้ต้องขังทุกคนต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ถูกกดดันด้วยสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สังคม วัฒนธรรมของเรือนจำ ซึ่งส่งผลกระทบต่อกระบวนการปรับตัวของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ตัวอย่างจากเรื่องเล่าประสบการณ์ ดังนี้

ถูกจำคุกอยู่ที่เรือนจำจังหวัดปราจีนบุรี ความเป็นอยู่ไม่สะดวกสบายค่อนข้างลำบากทุกอย่าง มีกฎระเบียบต้องทำตามกฎอย่างเคร่งครัด อีกทั้งนายจี้ยังได้เรียนรู้การดำเนินชีวิต และการปรับตัวในเรือนจำแห่งนี้ “ผมถูกจำคุกอยู่ที่เรือนจำจังหวัดปราจีนบุรี ความเป็นอยู่ไม่สะดวกสบายค่อนข้างลำบากไม่เหมือนตอนอยู่ข้างนอก อยู่ข้างในนี้ต้องทำตามกฎระเบียบของเรือนจำเวลาประมาณสี่โมงเย็น เจ้าหน้าที่นำตัวขึ้นไปขังไว้ที่ห้อง สภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ การกิน การนอน ตอนอาบน้ำลำบากมาก เพื่อนคนอื่น ๆ ก็เป็นเหมือนกัน ผมรู้สึกหดหู่ใจเพราะโดนกักขังขาดอิสรภาพ การใช้ชีวิตในแต่ละวันอยู่แบบซ้ำ ๆ ทุกวัน ต้องกินอาหาร อาบน้ำ และนอนเป็นเวลาถ้าทำผิดจะถูกผู้คุมตี ผมใช้เวลา 2 เดือน ถึงจะปรับตัวได้ตอนนั้นรู้สึกเงินอายุด้วยเพราะไม่มี ความเป็นส่วนตัว เพื่อนที่อยู่มาก่อนบอกผมเสมอว่าอย่าอมรับให้ได้ ทุกคนก็ใช้ชีวิตแบบนี้ไปเดี๋ยวก็ชินเอง ส่วนพ่อของผมรู้จักกับหัวหน้าในนั้นก็เลยฝากผมไว้กับหัวหน้า ทุก ๆ อย่างจะต้องทำตามเวลาทั้งหมดตั้งแต่ตื่นนอนตื่นเช้า ตั้งแต่เข้าส้วมและอาบน้ำห้องอาบน้ำอยู่ข้างล่างไม่ได้อยู่ในห้องนอน อาบน้ำประมาณครึ่งละ 50 คน เข้าแถวแบ่งเป็นสองแถว อาบน้ำฝักบัวพอเปิดฝักบัวอาบน้ำจะเริ่มนับ 1 - 10 นับถึง 10 แล้วต้องหยุดอาบแถวที่สองก็มาอาบน้ำต่อ ถ้าอาบน้ำไม่ทันจะมีการปิดน้ำโดยอัตโนมัติ บางคนออกมายังล้างสบู่ไม่สะอาดฟองสบู่ยังติดออกมาด้วย ก็ต้องออกมาแบบนั้น ผมรีบอาบแต่ก็ทันอาบแต่งตัวเสร็จก็ลงมากินข้าว ไปกินที่โรงเลี้ยงก็เหมือนโรงอาหาร อาหารไม่เหมือนกับอาหารข้างนอกที่เคยกิน ตอนกินข้าวนั่งเป็นโต๊ะ กินในสภาพหลุม อาหารก็ไม่มีรสชาติเลย ฝักเป็นสีเหลืองๆ ไม่อร่อย ช่วงนั้นน้ำหนักผมกินไม่ทันเขาหอรอกเขากินข้าวกันเร็วมาก

อยู่ในเรือนจำอดอยากไม่ค่อยมีอะไรให้กิน มันไม่มีสารอาหาร ในร้านสหกรณ์ก็ไม่มีขนมอะไรขายมีแต่ของใช้ส่วนตัว เช่น แปรงสีฟัน ยาสีฟัน โดยมากมีมาถือว่าห่วยที่สุดแล้ว ผมได้กินมาม่าตอน

กลางวันเพราะตอนกลางวันจะมีหน่วยต้มน้ำมีหม้อน้ำร้อน ผมก็ไปต้มน้ำร้อนในหม้อมาต้มมาฆ่า แต่ถ้าเราไปกินข้าวที่โรงเลี้ยงอาหารก็ไม่ค่อยมีอะไรก็มีแต่ผัก เนื้อหมูเป็นชิ้นๆก็ไม่มี มีแต่มัน ส่วนเนื้อไก่เป็นชิ้นๆก็ไม่มี มีแต่ซี่โครงไก่”

การอยู่ที่นี้เรื่อนจำก็ต้องมีค่าใช้จ่ายเหมือนกัน พ่อของผมจะมาเยี่ยมพบบ่อยและนำเงินมาฝากเพื่อให้ผมได้ใช้ซื้อของกิน ของใช้ที่ผมจำเป็นต้องใช้ พ่อมาฝากเงินให้ 500 – 1,000 บาท การใช้จ่ายเงินไม่ได้ใช้เป็นเงินสด แต่ใช้เป็นคูปอง เราต้องไปเบิกกับเจ้าหน้าที่ ถ้าเราเบิกมาใช้ 200 บาท เจ้าหน้าที่จะหักเงินจากบัญชีของเราออก เบิกแล้วต้องใช้ให้หมด จึงรู้ว่าจะใช้เงินซื้ออะไรจะได้เบิกเงินตามจำนวนที่ใช้

ส่วนห้องนอนที่เรื่อนจำจัดให้นอน ห้องนอนห้องหนึ่งนอนรวมกันก็ 300 กว่าคน ตอนนอนเขาก็เกยกัน บางครั้งยื่นหลังบ้าง นั่งหลังบ้าง ผ้าห่มก็ไม่มีให้ เราก็เอาผ้ามาเย็บๆให้เป็นผ้าห่ม มีเพื่อนเอาผ้ามาให้ด้วย และญาติก็นำมาให้จากข้างนอก บางคนไม่มีผ้าห่มก็นอนบนพื้นแบบนั้น ส่วนใหญ่ไม่ได้นอนเพราะเบียดกัน นอนไม่ได้แอด มีฝุ่นด้วย นอนจิดกันไม่ได้บางครั้งแพ้เหงื่อเพราะหลังของแต่ละคนมาชนกัน ทำให้เกิดผื่นขึ้นที่ร่างกาย แต่ถ้ากลุ่มที่เขาเรียกว่าขาใหญ่ เขาจะมีที่นอนดี ๆ ที่นอนเขาพื้นที่กว้าง เราคิดตลอดว่าต้องอยู่ให้ได้จะตายไม่ได้”

บางครั้งผมนั่งเหม่อ บางคนคิดว่าผมเป็นบ้าซึ่งผมไม่ได้เป็นบ้า ผมแค่กำลังท้อและทบทวนคติความของผมอยู่มันเลยเหมือนผมพูดคนเดียว บางคนคุยกับต้นไม้ได้ บางครั้งผมท้อแท้มากคิดตลอดว่าผมจะรอดไหมจะได้ออกจากเรื่อนจำไหม ตอนนั้นผมเหมือนจะเป็นโรคซึมเศร้าเพราะผมยังต้องต่อสู้คดีอยู่ ตอนนั้นมันมีหลากหลายอารมณ์มาก ทั้งท้อแท้ ลึ้นหวัง ผมยังคิดเลยว่าถ้ายังอยู่ไปอีกนาน ๆ ผมคงเป็นโรคซึมเศร้าแน่นอน เพราะ ถ้าคนที่ทำผิดจริง ๆ เขาอาจจะไม่คิดอะไรไม่เครียดก็ได้ แต่ผมไม่ได้ทำผิดผมต้องมารับผิดแทนคนผิด มาเจออะไรแบบนี้ซึ่งมันไม่ใช่ ใคร ๆ ก็ต้องเป็นก็ต้องคิดมาก แต่ตอนนั้นผมก็ไม่เคยเข้าไปตรวจภาวะซึมเศร้านะ แต่คิดว่าไม่ได้เป็นหรอก ก็โชคดีแล้วที่ไม่เป็น ถ้าเป็นก็คงหนัก” อีกอย่างผมใช้วิธีการบำบัดความเครียด คือออกกำลังกายให้เหนื่อยล้า ทั้งวิดพื้น วิ่งยกน้ำหนัก กระโดดยางรถทัวร์ แต่พวกตะกร้อผมไม่ได้เล่น เพราะกลุ่มขาใหญ่เขาจะเล่นกันเราไปเล่นไม่ได้ พ่อออกกำลังกายก็ทำให้ผมคลายความเครียดลงได้บ้าง เพราะจะได้ไม่คิดมากมันทำให้ฟังชานได้

เจอกับนักโทษที่อยู่มาก่อนเรียกว่าขาใหญ่ของที่นี่ ถ้ารู้จักกันผมกับเขาก็จะสนทนากันบ้าง แต่ถ้าไม่รู้จักก็ไม่สนทนากัน ซึ่งผมจะหลบเขา แต่ส่วนมากนักโทษที่เป็นขาใหญ่ เขามักจะมากันเป็นกลุ่ม ไปยุ่งเกี่ยวกับเขาไม่ได้เดี๋ยวโดนตบ กลุ่มขาใหญ่เขาก็ไม่มายุ่งกับเรา เราใช้ชีวิตอยู่ในส่วนของเราเพื่อน ๆ ที่อยู่มาก่อนและเพิ่งเข้ามาจะมาเล่าประสบการณ์ซึ่งกันและกันให้ฟังว่าแต่ละคนเจอ

เหตุการณ์อะไรมาบ้าง (เจอก็อะไรมา) ก็เป็นการให้กำลังใจกันจะได้ลดความเครียดลงได้บ้าง ลักษณะการอยู่ในเรือนจำเรียกว่า “บ้าน” (บ้าน หมายถึง การอยู่รวมกลุ่มกับเพื่อนที่มาจากอำเภอหรือจังหวัดเดียวกัน) เพื่อนที่อยู่ก่อนก็เรียกให้เข้ามาอยู่รวมกันในบ้านอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เช่น มาจากอำเภอเมืองก็อยู่บ้านอำเภอเมือง แต่ห้องนอนอาจไม่ได้อยู่ห้องเดียวกันกับเพื่อนที่อยู่บ้านเดียวกัน หรืออาจจะได้อยู่ห้องนอนเดียวกันก็ได้ แต่ผมไม่ได้เข้ากลุ่มบ้านนะ ผมจะอยู่กับเพื่อนที่รู้จักในกองงาน แล้วก็ไปหาหัวหน้าบ้าง แต่ก็มีนะที่ผมไปพูดให้เพื่อนผมจะได้เป็นของตอบแทน เช่น นม หรือไม่ก็เป็นบุหรี่

การอยู่ในเรือนจำนักโทษทุกคนรวมทั้งนายจิติต้องเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางเรือนจำจัดให้ นายจิติได้มีโอกาสทำกิจกรรมและทำงานในกองงาน ซึ่งทุกคนจะต้องทำงานในกองงานเช่นเดียวกัน ทุกคนจะแยกไปทำงานตามกองงานที่ได้รับหมาย เมื่อนายจิติเข้ามาอยู่ในเรือนจำ ทำให้นายจิติได้ปฏิบัติหน้าที่การทำงานอย่างต่อเนื่อง

ที่นี่ก็จะมี เรียนตัดผม งานพับถุงกระดาษ งานสานแห งานเย็บร่ม ทำไฟแช็ค มีหลายงานนะ แต่ละงานจะแยกเป็นกองงาน ผมกับเพื่อนๆก็แยกทำงานตามกองงานที่เจ้าหน้าที่มอบหมายให้ ต่างคนต่างทำงาน ของบางอย่างที่ทำส่วนมากจะมาจากข้างนอกส่งมาให้ทำจะมียอดรวมด้วยนะว่าทำได้กี่โหลจำนวนเท่าไร พอทำงานเสร็จ สามารถไปกองงานอื่นได้ไปช่วยเพื่อนกองงานอื่นทำงานได้ด้วย ถึงเวลาเที่ยงก็พักกินข้าว ช่วงบ่ายก็ทำงานที่กองงานต่อ ถึงเย็นก็เตรียมอาบน้ำกินข้าว พอสี่โมงก็ขึ้นห้อง แล้วก็ปิดประตูขังไว้ในห้องอยู่ยาวจนเช้า ตอนหกโมงเช้าถึงจะได้ออกมา

สำหรับการปรับตัวของนายจิตินั้น เขามีวิธีการปรับตัวที่ซึ่งวิธีนี้สามารถทำให้เขาปรับตัวอยู่ในเรือนจำได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นบุคคลที่เขายึดเหนี่ยวจิตใจไว้เสมอ และการทำให้ร่างกายอ่อนล้าจากการออกกำลังกาย

การที่ทำให้ผมปรับตัวได้คือ บุคคลที่สำคัญที่สุด คือ “พ่อ” ของผมเอง เพราะช่วงแรกที่เข้าไปอยู่ในเรือนจำมีแต่คนที่เหมือนจะเป็นโรคซึมเศร้า ทั้งสิ้นหวัง ผมมี “พ่อ” ที่ไปเยี่ยมและให้กำลังใจทำให้ผมมีความหวัง พ่อจะพูดกระตุ้นผมเสมอเพื่อให้ผมสู้เพราะผมไม่ได้ทำผิด ซึ่งพ่อก็ตั้งความหวังไว้ว่าผมจะต้องได้ออก ผมก็พยายามหวังนะ แต่ก็มีสิ้นหวังท้อแท้อยู่บ้าง แต่พ่อบอกว่าเราต้องรอดเราต้องชนะ แต่เพื่อนที่อยู่ข้างในเรือนจำมักบอกผมว่าไม่มีใครที่จะสู้ชนะได้ให้ทำใจยอมรับดีกว่า โทษจากหนักจะได้กลายเป็นเบา แต่ถ้าผมผิดจริง ผมก็รับตั้งแต่แรกแล้ว ไม่ให้ตำรวจมาซ้อมผมหนักขนาดนี้หรอก มันคิดวนไปวนมาก็นอนไม่หลับ แต่พอเรานึกถึงพ่อ เราก็มีความหวังและอยู่ต่อได้”

ประวัติผู้ให้ข้อมูลสำคัญ “แพะ” รายที่ 2

ภูมิหลังของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา

นายมิ่ง (นามสมมติ) ปัจจุบันอายุ 45 ปี ภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดขอนแก่น

บุคลิกภายนอก : ลักษณะเป็นบุคคลที่มีร่างกายแข็งแรง บุคลิกท่าทางที่เป็นมิตร พูดจา ฉะฉาน ยิ้มแย้มแจ่มใส

อาชีพ : ก่อนต้องโทษนายมิ่งประกอบอาชีพค้าขายอยู่ที่จังหวัดขอนแก่น ปัจจุบันกลับมาประกอบอาชีพค้าขายอยู่ที่จังหวัดขอนแก่นเหมือนเดิม

สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย

นายมิ่งและครอบครัวอาศัยอยู่ที่ จังหวัดขอนแก่น ห่างจากอำเภอเมืองขอนแก่น ประมาณ 50 กิโลเมตร อำเภอที่นายมิ่งอาศัยอยู่เป็นอำเภอที่ไม่ใหญ่มาก ลักษณะชุมชนที่อาศัยอยู่ เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ บ้านอยู่เรียงกันหลังคาเรือนโดยส่วนใหญ่ลักษณะที่บ้านเป็น 2 ชั้น นิยมให้ ชั้นล่างเป็นปูนชั้นบนเป็นไม้ มีพื้นที่บริเวณมีพื้นที่กว้าง ซึ่งบ้านอยู่ไม่ห่างจากตัวอำเภอนัก ถนน เป็นดินลูกรัง การเดินทางมาที่บ้านค่อนข้างสะดวก มีแหล่งสาธารณสุขปโภคและบริการที่สะดวก ทั้ง โรงพยาบาล สถานีตำรวจ ตลาด ร้านสะดวกซื้อ และร้านอาหาร

ความสัมพันธ์ในครอบครัว : นายจี้ อยู่กับครอบครัวที่มีความรักความอบอุ่น ซึ่ง ลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว มีนายมิ่ง ภรรยา บุตรสาว 2 คน เขาเคยประกอบอาชีพหลายอย่าง เข้า เคยไปทำงานที่ต่างประเทศ ขับรถแท็กซี่ และกลับมาประกอบอาชีพค้าขายที่ภูมิลำเนาของตน มีเงิน มาจุนเจือครอบครัว มีรายได้ที่ค่อนข้างดี ส่วนบุตรสาวคนโตศึกษาต่อวิทยาลัยแห่งหนึ่งในจังหวัด สระบุรี ส่วนบุตรสาวคนเล็กศึกษาอยู่ชั้นประถมที่โรงเรียนใกล้บ้าน

จากครอบครัวที่อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและช่วยเหลือกันประกอบอาชีพ เมื่อนาย มิ่งถูกจับถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำทำให้ชีวิตของเขาและบุคคลในครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปมาก ภรรยา ต้องรับหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัว ทำงานหนัก บุตรสาวคนโตต้องเมื่อเรียนจบมัธยมศึกษาปีที่ 6 จึง ไม่ได้ศึกษาต่อต้องออกมาทำงานเพื่อให้เงินมาใช้ต่อสู้อุปสรรคและเก็บไว้ใช้จ่ายในครอบครัว ส่วนบุตรสาว

คนเล็กต้องฝากให้ญาติเลี้ยง เนื่องจากภรรยาขายมิ่งไปทำงานเป็นแม่บ้านอยู่บริษัทแห่งหนึ่งที่จังหวัดสระบุรีโดยภรรยาเป็นผู้ดำเนินการเช่าห้องเรียนในหน่วยงานต่าง ๆ ทำงานเพื่อหาเงินมาจ้างทนายความ และใช้หนี้ที่กู้ยืมมาใช้ต่อสู้คดี หลังจากถูกคุมขังในเรือนจำครอบครัวต้องแยกกันอยู่คนละที่ สมาชิกในครอบครัวไม่ได้มาเยี่ยมขายมิ่งที่เรือนจำ แต่ช่วยเหลือเรื่องคดีอยู่ข้างนอก

ประสบการณ์เดิมและทัศนคติที่มีต่อเรือนจำ : นายมิ่ง เป็นคนที่ขยันทำงาน เนื่องจากครอบครัวของเข้าไม่ได้มีฐานะที่ดีมากนักจึงขยันและประกอบอาชีพหลายอย่าง และไม่เคยมีประวัติในการกระทำผิดมาก่อน นายมิ่งสามารถทำในสิ่งที่เขาต้องการจะทำได้มีความเป็นอิสระและเสรีภาพในการใช้ชีวิต รวมถึงภูมิหลังความรู้เกี่ยวกับเรือนจำซึ่งนายจี้ไม่เคยเห็นสภาพแวดล้อมในเรือนจำมาก่อนโดยมีทัศนคติต่อเรือนจำว่าเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ที่มีนักโทษอยู่เป็นจำนวนมาก ไม่สามารถออกมาด้านนอกเรือนจำได้ สภาพความเป็นอยู่ค่อนข้างลำบาก แออัดและไม่สะดวกสบาย

กระบวนการปรับตัวก่อนเข้าสู่เรือนจำ

โดยเริ่มต้นจากเหตุการณ์เกิดขึ้นเมื่อปี 2556 นายมิ่งถูกดำเนินคดีในข้อหาร่วมกันทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตายเหตุ หลังทราบข่าวว่าตนมีรายชื่อปรากฏเป็นผู้ต้องหาในคดีร่วมกันฆ่าผู้อื่นโดยตกเป็น “แพะ” คนที่ 2 ร่วมกับพี่ชาย จึงได้เข้ามาพบกับเจ้าหน้าที่ตำรวจเมื่อเดือนกันยายน ปี พ.ศ. 2557 ก่อนที่จะถูกอายัดตัวไปทำการสอบสวนในพื้นที่ที่เกิดเหตุคือที่ สน.แสมดำ ซึ่งในชั้นพนักงานสอบสวนนายมิ่งให้การปฏิเสธ เพราะในวันที่เกิดเหตุ นายมิ่งยังคงเป็นพ่อค้าขายสินค้าอยู่ที่หมู่บ้านที่จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเมื่อมอบตัวจึงได้ขอประกันตัวแต่พนักงานสอบสวนและศาลไม่อนุญาต แม้จะให้ทนายความและมีการนำพยานหลักฐานขึ้นให้การ โดยเฉพาะผู้นำชุมชนและพยานบุคคลที่ยืนยันว่าในวันเกิดเหตุขายมิ่งอยู่บ้านที่จังหวัดขอนแก่น ไม่ได้อยู่ที่กรุงเทพมหานครหรือไปร่วมก่อเหตุใด ๆ แต่ศาลไม่รับฟังประกอบกับโจทก์ยืนยันในเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ในศาลชั้นต้นจึงมีคำสั่งพิพากษาจำคุกตลอดชีวิต จึงขอต่อสู้ในชั้นอุทธรณ์ตามกำลังที่มีอยู่เพราะยืนยันว่าไม่ได้ทำผิด ซึ่งศาลอุทธรณ์มีคำสั่งพิพากษายืนตามศาลชั้นต้น แต่เมื่อผ่านไป 2 ศาลยังไม่มีความหวังแต่ครอบครัวไม่ย่อท้อทุกคนช่วยกัน เพราะไม่ได้ทำผิดจึงต่อสู้ในชั้นศาลฎีกา ในชั้นตอนนี้มีการเปลี่ยนทนายความใหม่และกระทรวงยุติธรรมได้ติดต่อมาเพื่อขอทราบเรื่องและข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น พร้อมขอลงพื้นที่ตรวจสอบข้อมูลต่าง ๆ ในภาพรวม ซึ่งยอมรับว่าครอบครัวมีหวังอย่างมาก เพราะกระทรวงยุติธรรมและรัฐบาลไม่ทอดทิ้งประชาชน ทุกคนให้ความร่วมมือทั้งหมด ตั้งแต่การช่วยกันหาหลักฐานการหาภาพจากกล้องวงจรปิดในกล้องทุกตัว การนำเอกสารทางการเงินหรือเอกสารยืนยันว่าวันที่เกิดเหตุ นั้นนายมิ่งอยู่ที่ใด แต่เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2556 แต่ตำรวจมาติดต่อให้มอบตัวในปี

พ.ศ. 2557 ซึ่งในตอนนั้นหลักฐานหลายชิ้นอาจเลือนรางเพราะระยะเวลา 1 ปีผ่านมา ไม่สามารถหาหลักฐานได้จนกระทั่งได้หลักฐานสำคัญ คือ วันที่เกิดเหตุได้มีการไปซื้อสินค้าในร้านค้าเพื่อนำมาขายในหมู่บ้าน จึงนำใบเสร็จรับเงินมาแจ้งต่อเจ้าหน้าที่จากกระทรวงยุติธรรม และมีการลงพื้นที่สอบสวนข้อเท็จจริง และได้ขอเนาเอกสารขึ้นนี้แถลงต่อศาลฎีกา ซึ่งกระทรวงยุติธรรมได้ดำเนินการสืบชั้นศาลฎีกา ซึ่งศาลมีคำพิพากษายกฟ้องและปล่อยตัวจากเรือนจำ สำหรับการที่ตำรวจดำเนินการจับกุมนายมีงหลังจากเกิดเหตุการณ์ได้ 1 ปี นั้นเนื่องจากเจ้าหน้าที่ตำรวจอ้างเหตุผลกับนายมีงว่าน้องเขยนายมีงให้การว่านายมีงเป็นผู้กระทำผิด และกล่าวอีกว่านายมีงมีที่อยู่เป็นหลักแหล่งสามารถมาจับกุมเวลาใดก็ได้ ซึ่งต่อมานายมีงทราบว่าน้องเขยนายมีงไม่ได้เป็นผู้ให้การว่านายมีงเป็นเป็นผู้กระทำ

เมื่อนายมีงทราบว่าตนจะต้องถูกคุมขังในเรือนจำ โดยก่อนถูกคุมขังในเรือนจำ นายมีงเกิดความกังวลใจเนื่องจากเขาไม่ได้กระทำความผิดและกังวลเรื่องการใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำ ทั้งเรื่องครอบครัว ความเป็นอยู่ในเรือนจำซึ่งกังวลว่าจะไม่สามารถใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำได้อีกทั้งยังเป็นห่วงภรรยาและบุตรสาวทั้ง 2 คน จะต้องมีความลำบากเพราะขาดหัวหน้าครอบครัว ซึ่งปรากฏในบทสนทนาดังนี้

“ก่อนเข้าไปอยู่ในเรือนจำพอผมรู้ว่าถูกจับกุมในคดีนี้ผมรู้ว่าเป็นคดีของน้องเขยของผมเอง แต่ก็สงสัยว่าทำไมตำรวจมาจับผมไม่ไปจับน้องเขยผม วันที่ถูกจับตำรวจบอกผมว่าน้องเขยผมโยนความผิดให้ผมเป็นคนรับผิดชอบซึ่งผมก็รู้ว่าหลังจากนี้น้องเขยไม่ได้โยนความผิดมาให้ผมตำรวจเป็นคนพูดขึ้นเอง และตำรวจก็บอกกับผมว่าผมมีที่อยู่เป็นหลักแหล่งจะมาจับกุมเวลาไหนก็ได้ทำให้ผมถูกจับดำเนินคดี ซึ่งวัน เวลาเกิดเหตุ ใกล้เคียงกัน วันนั้นผมขายตามปกติอยู่ที่ขอนแก่นไม่ได้อยู่ที่กรุงเทพฯ ที่เป็นที่เกิดเหตุเลยไม่รู้จักด้วยว่าที่เกิดเหตุอยู่ตรงไหน แต่ตำรวจก็ยังมาจับผม ตอนนั้นเริ่มกังวลแล้วเพราะกลัวว่าคนในครอบครัวทั้งภรรยาและลูกสาวอีก 2 คนจะต้องลำบาก ทั้งเรื่องเงินที่ต้องเอามาต่อสู้คดีให้ผม ความเป็นอยู่ของภรรยาและลูกด้วย เพราะผมกับครอบครัวอยู่ด้วยกันมาโดยตลอดไปไหนไปด้วยกันเสมอ ผมเป็นห่วงมาก ๆ”

จากเรื่องเล่าประสบการณ์การตกเป็น “แพะ” รวมถึงข้อมูลภูมิหลังและการถูกตั้งข้อกล่าวหาของนายมีง ได้สะท้อนให้เห็นถึงจุดเริ่มต้นของกระบวนการปรับตัวก่อนเข้าสู่เรือนจำ โดยเริ่มจากการตกเป็น “แพะ” ในจากความบกพร่องในกระบวนการยุติธรรมตามมาด้วยความกังวลใจในเรื่องครอบครัว สามารถอธิบายผ่านทฤษฎีการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม โดย ชาฟเฟอร์ (Schafer) โดยเป็นบุคคลผู้ต้องตกเป็นเหยื่อจากการใช้อำนาจโดยมิชอบหรือความบกพร่องของกระบวนการยุติธรรม เช่น ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยผู้บริสุทธิ์ในคดีดังกล่าวที่ไม่ได้กระทำ ซึ่งการตกเป็นเหยื่อของนาย

มิ่งเกี่ยวข้องกับ ประการที่ 1 คือ ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับอาชญากรโดยหมายถึง นายจีเป็นคนบุคคลทั่วไปที่ไม่มีความสัมพันธ์กับอาชญากรที่กระทำผิดในคดีดังกล่าว

ทฤษฎีถัดมาที่สามารถนำมาอธิบายการตกเป็น “แพะ” จากการที่โจทก์ให้การว่า แพะ เป็นผู้กระทำผิด และการตกเป็น “แพะ” จากข้อบกพร่องของกระบวนการยุติธรรม คือ ทฤษฎีการโยนความผิด (Techniques of neutralization theory) เป็นทฤษฎีของเดวิด แมตซา (David Matza) และ เกรซซัม ซีเกส (Gresham Sykes) โดยทฤษฎีนี้เชื่อว่า คนที่ทำความผิดมีเทคนิคในการอธิบายการกระทำของเขาโดยโยนความรับผิดชอบต่อการกระทำให้กับคนอื่นทำให้การกระทำของเขานั้นถูกตอ้งและมีเหตุผล การคิดเช่นนั้นปรากฏอยู่ในวิธีการกระทำผิดของคนในสังคมอย่างมาก โดยในที่นี่นำมาอธิบายการโยนความรับผิดชอบของผู้กล่าวหาที่ยื่นฟ้องนายจีผู้ที่ถูกเป็น “แพะ” ซึ่งตรงกับ ประการที่ 2. คือ การปฏิเสธความเสียหายที่เกิดขึ้นกับเหยื่อ / ผู้เสียหายแม้จะมีหลักฐานก็ตาม โดยผู้กล่าวหาทราบดีว่า นายมิ่งผู้ตกเป็น “แพะ” ไม่ได้เป็นผู้กระทำผิด แต่ยังให้การว่านายมิ่งเป็นผู้กระทำผิด จึงทำให้นายมิ่งต้องรับผิดชอบในคดีนี้ และสามารถอธิบายผ่านแนวคิดรูปแบบการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Model) ซึ่งรูปแบบการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Model) เป็นรูปแบบที่เน้นการส่งเสริมประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม โดยมุ่งควบคุม ระวัง และปราบปรามอาชญากรรมเป็นหลัก ทฤษฎีนี้เชื่อว่าหน้าที่ของรัฐบาลไม่สามารถจะควบคุมและปราบปรามอาชญากรรม หรือจับกุมอาชญากรรมมาลงโทษได้ตามกฎหมายนั้นยอมเป็นการกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม และเสรีภาพของประชาชนผู้สุจริตถูกคุกคามจากภัยอาชญากรรม เนื่องจากเจ้าหน้าที่ตำรวจเร่งรัดการจับกุมตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษไม่ได้สืบหาพยานหลักฐานหรือตรวจสอบหลักฐานให้ถูกต้องเสียก่อน จึงทำให้ผู้ต้องหาหรือผู้บริสุทธิ์ตกเป็นแพะได้ และยังพบว่าอีกหนึ่งสาเหตุที่ทำให้ นายมิ่ง ประกอบอาชีพค้าขายมีกิจวัตรที่ต้องออกไปขายสินค้าสามารถอธิบายด้วยทฤษฎีปกติวิสัย (Routine Activity Theory) เป็นทฤษฎีของ ลอร์เรน โคเฮน และมาร์คัส เฟลสัน โดยให้ความหมายของปกติวิสัยว่า กิจวัตรหรือการกระทำใด ๆ ของบุคคลที่ทำเป็นประจำสม่ำเสมอ เช่น การออกไปทำงานนอกบ้านไม่มีคนเฝ้าบ้าน การสวมเครื่องประดับที่มีราคาแพงเป็นประจำการใช้เส้นทางเดิม ๆ ในการเดินทาง และหมายรวมถึงลักษณะของบุคคลที่อาจตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมได้ง่าย เช่น ผู้หญิง เด็ก คนชรา เป็นต้น ซึ่งการเกิดอาชญากรรมมักจะเกิดจากกิจวัตรหรือนิสัยของเหยื่อการกระทำที่ทำเป็นประจำจึงส่งผลให้อาชญากรหรือผู้กระทำผิดอาศัยโอกาสเหล่านี้ในการประกอบอาชญากรรมในที่สุด ซึ่งเห็นได้ว่านายมิ่งมีกิจวัตรที่กระทำเป็นประจำทุกวันตั้งแต่เริ่มออกไปซื้อสินค้าเพื่อมาขายที่หมู่บ้านของตน เดินทางกลับบ้านเป็นเวลาเดิมทุกวัน

ก่อนเข้าสู่เรือนจำนายมีงเกิดความกังวลใจต่อการต้องเข้าไปอยู่ในเรือนจำพร้อมกับความกังวลเกี่ยวกับครอบครัวที่ต้องรับภาระหน้าที่ในการทำงานหาเงินมาใช้ในการต่อสู้คดี โดยขั้นตอนกระบวนการปรับตัวก่อนเข้าสู่เรือนจำขั้นที่ 1 คือ การปรับลดความเครียดและการทำใจเพื่อยอมรับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เนื่องจากการต้องเข้าสู่เรือนจำจะทำให้เกิดความเครียด ความวิตกกังวล ฟุ้งซ่าน ทำให้นายมีงต้องปรับตัวก่อนเข้าสู่เรือนจำโดยการปรับสภาพทางจิตใจเพื่อลดความวิตกกังวลลงให้ได้ ซึ่งความเครียดความวิตกกังวลอาจจะพอลดลงได้บ้าง นายมีงยังต้องทำใจยอมรับกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ไม่ควรเกิดขึ้นกับตัวนายมีงและครอบครัวเนื่องจากเขาไม่ได้กระทำความผิดแต่ต้องมาถูกจองจำในเรือนจำในคดีที่ตนเองไม่ได้กระทำ การทำใจยอมรับจึงเป็นเรื่องที่อาจทำได้ยาก แต่นายมีงสามารถทำได้โดยการสร้างความหวังให้กับตนเองว่าเมื่อตนไม่ได้กระทำความผิดตนจะต้องได้ออกจากเรือนจำ

ซึ่งความเครียดวิตกกังวลกับสับสนทำใจยอมรับมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ วีรยุทธ แสนพงษ์ ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ประสบการณ์การปรับตัวของผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำกลางบางขวาง ซึ่งสอดคล้องกับ เรื่อง ความทุกข์ที่เกิดขึ้นก่อนเข้าสู่การปรับตัว พบว่าผู้ต้องขังสูงอายุต้องเผชิญกับความทุกข์ ความเครียด และความวิตกกังวลที่ต้องใช้ชีวิตอยู่ ท่ามกลางกฎระเบียบที่เคร่งครัด ความพยายามในการดำรงชีวิตให้อยู่ภายใต้สังคมเรือนจำเป็นสิ่งที่ยากลำบาก เพราะยังคงยึดมั่นอยู่ในตัวตนเดิมจนไม่สามารถหลุดพ้นจากความรู้สึกไร้คุณค่าของตนเองได้ ซึ่งส่งผลต่ออารมณ์และความเจ็บปวดในใจ ประกอบด้วย 2 ประเด็น คือ ความทุกข์ทางกายและความทุกข์ทางใจ

บริบทเรือนจำ

ลักษณะและสภาพเรือนจำที่ “แพะ” ถูกคุมขัง

นายมีงถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำ 3 แห่งคือ เรือนจำพิเศษธนบุรี, เรือนจำกลางคลองเปรม และ เรือนจำกลางบางขวาง โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. เรือนจำพิเศษธนบุรี

มีอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาลและคำสั่งลงโทษของผู้มีอำนาจตามกฎหมาย ให้การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสำนึกผิดและมีความพร้อมที่จะประพฤติตนเป็นพลเมืองดีประกอบอาชีพสุจริต และอยู่ร่วมกับสังคมภายนอกได้เมื่อพ้นโทษไปแล้ว สรุปได้ดังนี้

เรือนจำพิเศษธนบุรีมีฐานะเป็นเรือนจำพิเศษ เป็นสถานที่ควบคุมผู้ต้องขังเพศชายระหว่างสอบสวนของตำรวจระหวางการพิจารณาคดีของศาล ซึ่งเกิดขึ้นในอำนาจเขตศาลอาญาธนบุรี ศาล

แขวงธนบุรี และศาลจังหวัดตลิ่งชัน ควบคุมผู้ต้องขังเพศชายทุกประเภทคดี ซึ่งมีกำหนดโทษไม่เกิน 15 ปี มีการจัดการศึกษาอบรม พัฒนาปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมและให้การฝึกวิชาชีพแก่ผู้ต้องขัง ส่วนด้านทัณฑวิทยา จัดสวัสดิการให้การสงเคราะห์และพัฒนาสุขภาพอนามัยแก่ผู้ต้องขัง รวมทั้งดำเนินการเกี่ยวกับการสุขภาพเรือนจำ⁹⁷

2. เรือนจำกลางคลองเปรม

เรือนจำกลางคลองเปรมมีหน้าที่ปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล และคำสั่งของผู้มีอำนาจตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับผู้ต้องขังขององค์การสหประชาชาติ และหลักสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

โดยแผน 1-10 ดำเนินการเกี่ยวกับการวางแผนและการดำเนินการควบคุมผู้ต้องขังให้อยู่ในกฎระเบียบของเรือนจำ ตลอดจนแนะนำอบรมเกี่ยวกับระเบียบวินัย การส่งเสริมการให้ได้รับการศึกษา การฝึกวิชาชีพ การให้แรงงาน และการปฏิบัติตนในเรือนจำแก่ผู้ต้องขังโดยมีอำนาจการควบคุมผู้ต้องขังของแผนต่าง ๆ ดังนี้

ฝ่ายควบคุมแผน 1 กำหนดให้รับผู้ต้องขังโทษไม่เกิน 50 ปี และผู้ต้องขังเปี่ยงเบนทางเพศ

ฝ่ายควบคุม แผน 2 กำหนดให้เป็นเขตควบคุมพิเศษและแดนความมั่นคงสูง รับผู้ต้องขังโทษตั้งแต่ 50 ปี จนถึงประหารชีวิต รวมทั้งผู้ต้องขังรายสำคัญ คดีอุจฉกรรจ์

ฝ่ายควบคุม แผน 3 กำหนดให้รับผู้ต้องขังโทษไม่เกิน 50 ปี

ฝ่ายควบคุม แผน 4 กำหนดให้รับผู้ต้องขังโทษไม่เกิน 50 ปี

ฝ่ายควบคุม แผน 5 กำหนดให้เป็นแดนความมั่นคงสูงรับผู้ต้องขังกำหนดโทษถึงประหารชีวิตและรับผู้ต้องขัง ที่มีพฤติกรรมไม่น่าไว้วางใจ มีพฤติกรรมที่จะหลบหนีหรือมีปัญหา ในการควบคุม

ฝ่ายควบคุม แผน 6 กำหนดให้เป็นแดนรับผู้ต้องขังใหม่ (แดนแรกรับ) กำหนด โทษไม่เกิน 50 ปี เพื่อรอการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังต่อไป

ฝ่ายควบคุม แผน 7 กำหนดให้รับผู้ต้องขังโทษไม่เกิน 30 ปี

ฝ่ายควบคุม แผน 8 กำหนดให้รับผู้ต้องขังป่วยระหว่างรอพักฟื้น และผู้ต้องขัง ประกอบอาหาร (สุทกรรม) ซึ่งมีโทษไม่เกิน 10 ปี

ฝ่ายควบคุมแผน 9 กำหนดให้รับผู้ต้องขังอายุเกิน 60 ปี พิการหรือทุพพลภาพ ผู้ต้องขัง ปล่อยออกทำงานนอกเรือนจำ งานสาธารณะ และผู้ต้องขังที่เป็นนักศึกษาโทษไม่เกิน 10 ปี

⁹⁷ สันติภาพ มาเจริญ. (2551). ทัศนะของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการประสานความร่วมมือด้านการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำพิเศษธนบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ฝ่ายควบคุมแดน 10 ดำเนินการควบคุมผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือพินทุ สมรรถภาพ ผู้ติดยาเสพติดตามพระราชบัญญัติพินทุสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545

3. เรือนจำกลางบางขวาง

มีหน้าที่และความรับผิดชอบ คือ ควบคุมผู้ต้องขังชายที่คดีเสร็จเด็ดขาดหรืออยู่ระหว่าง อุทธรณ์ ฎีกาที่มีกำหนดโทษตั้งแต่ 15 ปี ขึ้นไปถึงประหารชีวิต โดยรับผู้ต้องขังจากเรือนจำและทัณฑ สถานทั่วประเทศ ให้การศึกษาอบรมและฝึกวิชาชีพและสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ แก่ผู้ต้องขังตามที่ กฎหมายกำหนด ให้สวัสดิการและการสงเคราะห์รวมทั้งดูแลสุขภาพอนามัยผู้ต้องขังและดำเนินการ ประหารชีวิต ส่วนอัตราความจุและการควบคุมนั้นอัตราความจุปกติสามารถรองรับผู้ต้องขังได้ ประมาณ 5,000คน ปัจจุบันเรือนจำกลางบางขวางมีผู้ต้องขังประมาณ 5,200 คนเรือนจำกลางบาง ขวางมีการบริหารการจัดการในการควบคุมผู้ต้องขังเป็น 17 แดน ดังนี้ ฝ่ายควบคุมแดน 1 ขณะนี้ปิด ปรับปรุงฝ่ายควบคุมแดน 2 เป็นแดนควบคุมผู้ต้องขังเข้าใหม่ และควบคุมนักโทษเด็ดขาดซึ่งมี กำหนดโทษสูงตั้งแต่ 50 ปี ถึงตลอดชีวิตและคุมขังนักโทษประหารชีวิต

ฝ่ายควบคุมแดน 3 เป็นแดนควบคุมนักโทษเด็ดขาด มีอำนาจรับและควบคุมนักโทษเด็ดขาด ที่มีกำหนดจำคุกตั้งแต่ตลอดชีวิตลงมาและผู้ต้องขังระหว่างอุทธรณ์ - ฎีกาหรือระหว่างพิจารณาของ ศาล ที่มีกำหนดโทษต่ำกว่าตลอดชีวิต

ฝ่ายควบคุมแดน 4 เป็นแดนควบคุมนักโทษเด็ดขาดที่มีโทษตั้งแต่ 50 ปี ลงมา

ฝ่ายควบคุมแดน 5 เป็นแดนควบคุมผู้ ซึ่งมีโทษประหารชีวิต ทั้งที่คดีเสร็จเด็ดขาดและคดีอยู่ ระหว่างอุทธรณ์-ฎีกา

ฝ่ายควบคุมแดน 6 เป็นแดนควบคุมเฉพาะผู้ต้องขังคดีผิด พ.ร.บ.ยาเสพติดให้โทษ ซึ่งมีโทษจำคุกตั้งแต่ตลอดชีวิตลงมา

ฝ่ายควบคุมแดน 7 เรือนจำกลางบางขวางได้มอบพื้นที่ให้แก่เรือนจำจังหวัดนนทบุรี เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2545

ฝ่ายควบคุมแดน 8 ปิดปรับปรุง

ฝ่ายควบคุมแดน 9 จัดเป็นแดนสุททกรรมสำหรับหุงต้มอาหารเลี้ยงผู้ต้องขังทั้งเรือนจำมีเตา สำหรับหุงข้าวและต้มแกงปรุงอาหารจำนวน 20 กระทะ เชื้อเพลิงหุงต้มใช้กลบส่วนเชื้อเพลิงต้ม แกง ใช้แก๊สปิโตเลียม มีผู้ต้องขังออกทำงานกลางวันๆละประมาณ 173 คน และหุงต้มกลางคืนเพื่อ เตรียมอาหารเช้า คืนละ 13 คน

ฝ่ายควบคุมแดน 10 เป็นแดนความมั่นคงสูง สำหรับลงโทษผู้กระทำผิดวินัยของเรือนจำ และควบคุมความประพฤติผู้ต้องขังที่มีปัญหาด้านความประพฤติกระทำผิดวินัยหลาย ๆ ครั้งอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังทั่วไปไม่ได้

ฝ่ายควบคุมแดน 11 เป็นสถานที่สำหรับประหารชีวิตโดยเฉพาะไม่มีตึกนอนของผู้ต้องขัง และเมื่อมีการดำเนินการประหารชีวิต จึงจะนำตัวนักโทษที่ต้องโทษประหารชีวิตมาดำเนินการประหารชีวิตที่แดนนี้

ฝ่ายควบคุมแดน 12 เป็นที่ตั้งของสถานพยาบาล มีหน้าที่ควบคุมผู้ต้องขังป่วย มีเตียงสำหรับผู้ป่วยหนัก จำนวน 82 เตียงมีผู้ต้องขังป่วยจากฝ่ายควบคุมแดนต่าง ๆ มาตรวจรักษาและรับยาวันละประมาณ 50 คน มีแพทย์ประจำ 1 คนนอกจากนี้จะมีแพทย์นอกเวลาเข้ามาตรวจรักษาเฉพาะวันจันทร์วันอังคารและวันพฤหัสบดี ระหว่าง 13.00-15.00น. มีพยาบาลอยู่ประจำทั้งกลางวันและกลางคืน ถ้าผู้ต้องขังป่วยหนักเกินกว่าจะบำบัดรักษาได้ จะส่งตัวไปตรวจรักษาที่โรงพยาบาลกลางกรมราชทัณฑ์

ฝ่ายควบคุมแดน 13 เป็นแดนสำหรับฝึกวิชาชีพให้แก่ผู้ต้องขังด้านการเลี้ยงสุกร เป็ด ไก่ และปลาน้ำจืด และมีบ่อก๊าซชีวภาพ

ฝ่ายควบคุมแดน 14 จัดเป็นหอประชุมสำหรับประกอบพิธีหรือประกอบกิจกรรมของผู้ต้องขัง เป็นสถานที่จัดงานวันพบญาติ จัดแข่งขันฟุตบอลประจำปีระหว่างผู้ต้องขังแดนต่าง ๆ เป็นต้น ไม่มีตึกนอนสำหรับผู้ต้องขัง นอกจากได้จัดทำเป็นมรม มสธ. บริการด้านห้องสมุดให้ผู้ต้องขังที่กำลังศึกษาระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ และจัดเป็นห้องเรียนสำหรับการศึกษาสายสามัญระดับมัธยมต้นและมัธยมปลายด้วย และจัดเป็นสถานที่รับปริญญาบัตรของผู้ต้องขังที่จบมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชทั่วประเทศ

ฝ่ายควบคุมแดน 15 เป็นแดนกลางซึ่งมีหน่วยงานต่าง ๆ ตั้งอยู่และหัวหน้าหน่วยงานนั้น ๆ รับผิดชอบโดยเฉพาะ ได้แก่ ร้านสงเคราะห์ผู้ต้องขัง ศูนย์ฝึกอบรมจิตภาวนา ห้องเก็บพัสดุกลาง งานผู้ช่วยเหลือและประสานงานและตึกนอนสำหรับผู้ต้องขัง ที่จ่ายออกไปทำงานภายนอกเรือนจำ เป็นต้น ฝ่ายควบคุมแดน 16 เป็นแดนที่ใช้เก็บพัสดุในการฝึกวิชาชีพ และใช้เป็นโรงย้อมผ้าไม่มีตึกนอน มีผู้ต้องขังจากฝ่ายควบคุมแดน 4 และฝ่ายควบคุมแดน 15 ไปทำงานในตอนกลางวัน

ฝ่ายควบคุมแดน 17 เป็นแดนที่ใช้ควบคุมผู้ต้องขังสูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ให้การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเหล่านี้เป็นกรณีพิเศษอาทิ การอบรมจิตภาวนาตามหลักสูตรพุทธศาสนา การออกกำลังกายที่เหมาะสม การฝึกอบรมการเรียนรู้เกี่ยวกับสมุนไพรการสันตนาการ เป็นต้น⁹⁸

สำหรับสภาพแวดล้อมในเรือนจำทั้ง 3 แห่ง ที่นายมีงอาศัยอยู่ มีความแออัดเนื่องจากจำนวนผู้ต้องขัง อากาศภายในไม่ค่อยถ่ายเททำให้อากาศร้อน เรือนนอนมีจำนวนผู้ต้องขังนอนรวมกันจำนวนมาก รวมทั้งผู้ต้องขังทุกคนต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ได้แก่ กิจวัตรประจำวันที่ต้องปฏิบัติเหมือนเดิมทุกวัน และต้องทำงานในกองงาน

กิจวัตรประจำวันของผู้ต้องขัง ซึ่งกิจวัตรของทั้งเรือนจำทั้ง 3 แห่ง ปฏิบัติเหมือนกันทุกเรือนจำ อาจมีการเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสมและสภาพเรือนจำ

ช่วงเช้า

เวลา 06.00 น. ตื่นนอนและปฏิบัติกิจส่วนตัว

เวลา 07.00 น. รับประทานอาหารที่โรงอาหาร

เวลา 08.30 น. เข้าโรงฝึกวิชาชีพ ศึกษาอบรมและทำงานในกองงาน

เวลา 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน

ช่วงบ่าย

เวลา 13.00 น. ฝึกวิชาชีพทำงานในกองงาน

เวลา 15.30 น. เล่นกีฬาออกกำลังกายและเตรียมอาบน้ำ

เวลา 16.00 น. รับประทานอาหารเย็น

เวลา 17.00 น. ขึ้นเรือนนอน

การฝึกวิชาชีพและการทำงานในกองงาน เรือนจำมีการจัดการฝึกวิชาชีพและจัดให้ผู้ต้องขังทำงานตามความเหมาะสมโดยคำนึงถึงกำหนดโทษ ความแข็งแรงของร่างกายและสติปัญญา พื้นฐานความรู้และความชำนาญ เนื่องจากจะเป็นการฝึกวิชาชีพแล้วยังถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการลงโทษด้วย ซึ่งการต้องโทษมีการบังคับให้ต้องทำงาน เป็นการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังมีร่างกายแข็งแรง มีจิตใจสงบ ไม่ฟุ้งซ่าน รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยงานที่ผู้ต้องขังที่ตกเป็น “แพะ” ทำในกองงาน ได้แก่ พับถุงกาแฟ เป็นต้น

⁹⁸ประวัติเรือนจำกลางบางขวาง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.correct.go.th/copbank/page_1.htm. (สืบค้นเมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2562)

กิจกรรมตามเทศกาล ภายในเรือนจำจะมีการจัดกิจกรรมที่คล้ายๆเกือบทุกเรือนจำ เพื่อให้ผู้ต้องขังได้เข้าร่วม อาทิ กิจกรรมสัปดาห์วันแม่แห่งชาติ วันพ่อแห่งชาติ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันปีใหม่ และวันสงกรานต์ เป็นต้น

กระบวนการปรับตัวระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำ

นายมีง ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลกล่าวถึง เมื่อถูกส่งตัวมาควบคุมในเรือนจำซึ่งที่แรกที่ถูกควบคุมคือ เรือนจำพิเศษธนบุรี ตามด้วยเรือนจำคลองเปรม และเรือนจำกลางบางขวาง ซึ่งแต่ละเรือนจำมีความเป็นอยู่ที่เหมือนกัน แต่นายมีงสามารถปรับตัวความเป็นอยู่ไม่สะดวกลบคายค่อนข้างลำบากทุกอย่างมีกฎระเบียบต้องทำตามกฎอย่างเคร่งครัด อีกทั้งนายมีงยังได้เรียนรู้การดำเนินชีวิตและการปรับตัวในเรือนจำแห่งนี้

เรือนจำกลางพิเศษธนบุรี

เมื่อนายมีงถูกส่งตัวมาควบคุมที่เรือนจำพิเศษธนบุรี ความเป็นอยู่ในเรือนจำมีความยากลำบากเขาต้องใช้เวลาในการปรับตัวมากเพราะไม่เคยอยู่ในเรือนจำและเขาได้เผชิญกับกลุ่มคนที่มีปัญหากับน้องเขยของนายมีง ซึ่งปรากฏในบทสนทนาดังนี้

“ผมถูกส่งตัวมาขังที่เรือนจำพิเศษธนบุรี ผมจำได้ว่ากินข้าวคำแรกผมน้ำตาไหลเลยนะ ความรู้สึกผมมันมันๆ ไปหมดทำอะไรไม่ถูก คิดว่าจะทำยังไงต่อไปอยู่แบบไหนอยู่ได้ไหม คิดทุกอย่างความเป็นอยู่ที่นั่นต้องทำตามระเบียบของเรือนจำทุกอย่างทำอะไรผิดแปลกไม่ได้กฎก็คือกฎนะ ตอนผมเห็นห้องน้ำผมตกใจมากห้องน้ำ มันเป็นบล็อก ที่นั่นเรียกห้องน้ำว่าบล็อกบังแค่อันล่าง ทุกอย่างนี้ต้องทำเป็นเวลา ตั้งแต่ตื่นนอน อาบน้ำ กินข้าว ทำงาน จนถึงเข้านอน ใช้ชีวิตแบบนี้ซ้ำ ๆ ทุกวัน ก็เบื่อเหมือนกันแต่ต้องอยู่ให้ได้ แต่ผมก็ไม่ยุ่งกับใครนะผมก็เลยอยู่ได้สบายๆ แต่ช่วงที่เข้าไปอยู่ได้ 1 อาทิตย์ผมเจอเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด คือ ผมเจอกับคนที่มีเรื่องกับน้องเขยของผมด้วย ซึ่งวันนั้นผมก็เข้าห้องน้ำตามปกติ มีเด็ก 4 คน ตอนนั้นผมไม่รู้ว่าจะหกรอกว่าเด็กกลุ่มนี้จะมาล้อมผม พอผมทำกิจเสร็จก็ไปนั่งข้างกำแพง แล้วกลุ่มนี้พากันเดินมารุมล้อมผม ซึ่ง 4 คนนี้ก็คือคนที่อยู่ที่เกิดเหตุผมจำได้ว่าเป็นคนที่มีเรื่องกับน้องเขยผม เขาเดินมาเข้ามาถามผมว่าน้ำชื่อนี้ใช้ไหมน้ำรู้ใหม่น้ำฆ่าเพื่อนผมตายฆ่าน้องผมตาย ผมก็ถามเด็กกลุ่มนี้ว่าชื่ออะไรก็ยังไม่รู้จักแต่พอผมนึกได้เลยร้องอ้อผมจำได้ว่าคือคนที่ มีเรื่องกับน้องเขยผมเอง แล้วก็มีผู้ชายอีกคนหนึ่งเดินเข้ามาคุยถามกันในกลุ่มว่าใช้คนนี้หรือเปล่าอีกคนในกลุ่มบอกว่าไม่ใช่ๆ ผมเลยรู้เลยว่าไม่ใช่ผมที่เป็นคนผิด มีการบังคับผม ชูผมด้วยนะว่าให้ไปหาซื้อสองคนนี้มาให้ได้ มันมาชู่ ผมคิดในใจตอนนั้นเลยว่า ถ้าผมหนีไม่ได้ก็ตาย ถ้าแทงผมก็แทง ถ้าแทงก็ใช้

ซ้อนด้ามซ้อนแทงกัน ผมก็บอกว่าอย่าซี้ผมเลยผมไม่ได้ผิดคุณก็รู้จะมาซี้ผมทำไม คนที่มาล้อมผม 4 คน บอกว่า ถ้าไม่ยอมให้ซี้ น้ำก็ต้องไปหาซื้อสองคนนี่ให้ได้ ผมบอกว่าแล้วน้ำจะไปหาซื้อสองคนนี้ได้จากที่ไหนเพราะน้ำไม่รู้จักเขา แล้วพอไปขึ้นศาลนะ กลุ่มนี้ก็มาซี้ว่าผมเป็นคนผิด ผมคิดตลอดว่าถ้าผมอยู่ที่นี้ต่อไปนะต้องโดนกลุ่มนี้รุม โดนบีบอีกแน่นอน แต่ผมก็โชคคินะที่ได้ย้ายไปอยู่เรือนจำคลองเปรม ไม่ต้องอยู่ที่นี้นาน ผมไม่ยอมให้มีเรื่องกับใคร แต่ผมคิดว่าเมื่อไหร่ฝันร้ายนี้จะหายไปซักที”

เรือนจำกลางคลองเปรม

นายมีง ถูกย้ายมาควบคุมที่เรือนจำกลางคลองเปรมย้ายมาอยู่ที่เรือนจำแห่งนี้พร้อมกับเพื่อนอีก 1 คน สำหรับการใช้ชีวิตในเรือนจำดีขึ้นเนื่องจากสามารถปรับตัวได้มากขึ้นกว่าช่วงแรกที่เข้าสู่เรือนจำ ซึ่งปรากฏในบทสนทนาดังนี้

เข้ามาอยู่ที่เรือนจำนี้ผมอยู่แดน 5 จำได้เลยว่าว่าจะนอนหลับก็ตีหนึ่งตีสองแล้ว ผมนอนไม่หลับอยู่ช่วงหนึ่ง แต่ความเป็นอยู่ที่นี้ดีขึ้นกว่าเรือนจำเดิม ผมอยู่สบายปรับตัวได้ดี เดือนที่สองผมเริ่มรู้จักเพื่อนในเรือนจำมากขึ้น เริ่มรู้ว่านิสัยใจคอของเพื่อนเป็นยังไง ผมพูดคุยกับเพื่อนๆ แต่ก็ต่างคนต่างอยู่ แต่เวลาเล่นก็ไปเล่นด้วยกัน เล่นกีฬา ฟุตบอล ตะกร้อ แต่จริง ๆ เข้าไปไม่ค่อยได้เล่นกีฬาพวกนี้บ่อย เพราะผมเป็นเด็กใหม่ ส่วนใหญ่คนที่อยู่ก่อนผม 1 - 2 ปี เขาจะเล่นกีฬาพวกเบตองเล่นกีฬากับนาย ตอนเข้าไปใหม่ๆ มีเพื่อนที่เพิ่งรู้จักกันเข้ามาคุยผม เพื่อนๆรวมกับผมประมาณ 10 คน นั่งคุยกันเป็นกลุ่มมีเพื่อนบางคนเรียกผมว่า “น้ำ” เพื่อนถามผมว่าเป็นอะไรมาหมายความว่า ผมโดนคดีอะไรมา ผมบอกว่า โดนคดีฆ่า เพื่อนในกลุ่มทุกคนที่นั่งคุยกันรีบลุกขึ้นออกไปเลยเพราะกลัวผม ผมเห็นบางคนร้องไห้ผมก็ถามเขาว่าเขาว่าติดกี่ปี เขาบอกติด 2 เดือน ผมบอกว่า ผมโดนตลอดชีวิตผมยังเฉยๆ ทำใจดีๆเดี๋ยวก็ได้ออกไม่ต้องทำอะไรหรอก ทำนิสัยให้ดีกว่าเก่าก็พอแล้ว ผมเจอคนที่เขาเรียกกันว่า “ซาใหญ่” ด้วยนะ กลุ่มซาใหญ่เขาก็ไม่มาทำอะไร ถ้าไม่ไปยุ่งกับเขา คนที่เป็นนักเลงไม่มาสนใจหรอก บางคนบอกผมว่าเดี๋ยวเข้าไปเดี๋ยวก็เจอเหตุการณ์แบบนั้นแบบนี้ บางคนที่ยังเด็กๆหน่อยชอบอวดว่าพี่ที่คุมเขากลุ่มเขานี้ใหญ่นะบอกให้เรากลัวเขา แต่ผมก็ใช้ชีวิตตามปกติ การอยู่ในเรือนจำนักโทษจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เรียกกันว่า บ้าน บ้านคือคนที่อยู่จังหวัดเดียวกัน อำเภอเดียวกัน หรือภาคเดียวกันมาอยู่รวมกัน แล้วตอนเข้าบ้าน ผมก็ล้างจานอย่างเดียว ถึงเวลากินข้าวกินเสร็จผมก็ล้างจานเพราะเราไม่มีเงิน บางคนมีเงินเขาก็ไปซื้อกินเองสั่งไก่มากิน ใครไม่มีเงินก็ไปซักผ้า ถ้าผมอยากได้อะไรเพื่อนที่มีเงินเขาก็ไปซื้อให้ เขาจะถามว่าผมอยากได้อะไร เช่น ร้องเท้า ยาสระผม เขาก็เอามาให้ผม ผมก็ทำหน้าที่ของผมไป ก็คือล้างจานแล้วเอาจานไปเก็บตามหน้าที่มีช่วงหนึ่งที่รัฐบาลชุดปัจจุบัน เขาล้างคุกเมื่อก่อนข้าวทำกินกันเองได้นะ มีกระทะมีหม้อให้กลุ่มละ 2 ใบ พอเขาล้างคุกเขาก็เก็บกระทะ หม้อที่

ใช้ออกไปหมด ที่นอนทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็ น ฟูกก็ถูกเก็บหมด ให้เหลือแค่ผ้าห่ม 5 ผืน ใช้เป็ นหมอน 1 ผืน ปูนอน 2 ผืน ไว้ห่ม 2 ผืน มีเสื้อผ้า 5 ชุด ใส่แค่นั้น กางเกงชั้นในบอกเลยว่าจะไม่ได้ใส่ แต่เราก็ต้องใส่ นะเพราะมีเพื่อนบ้านแต่ละบ้านเขาจะซื้อให้ผม ส่วนกีฬา ผมก็เล่นฟุตบอลบ้าง บางคนไปนวดให้เพื่อนที่เขามีเงิน แต่ผมก็ล้างจาน แต่ผมก็ไปซักผ้าด้วยนะได้เดือนละ 7000 - 8000 บาท เพื่อนคนที่เขามีเงินเขาให้ บางครั้งก็ได้ 4000 บาท ไปรับจ้างเขาทำนั่นทำนี่ ได้บุหรี่แถวหนึ่ง 10 ซอง ตีราคาก็ของละ 1,000 บาท นักโทษที่โดนคดีใหญ่ๆ ญาติเขามีเงินเอามาฝากให้ กลุ่มข่าใหญ่พวกนี้เขารู้ว่าผมหรือเพื่อนคนอื่นไม่มีเงิน เขาสงสารเขาจะช่วยนะก็ถือว่าเขาทำบุญถือว่าจิตใจเขาแน่นอน บางครั้งเขาก็ให้ผมไปนวดให้บ้างเก็บของบ้าง นวด 1 วัน ได้วันละเป็ น 1,000 บาท บางครั้งได้วันละ 500 บาท เราก็เอาบุหรี่ใช้แทนเงินแลกกันไปแลกกันมาอย่างผมมีบุหรี่แต่ผมไม่สูบ ผมมี 50 ซอง แล้วก็โอนเงินเขาเข้าบัญชีของผม (สมุดเก็บเงินของนักโทษที่ญาตินำเงินมาฝากไว้) มันเป็ นการช่วยเหลือเพราะเขาเห็นว่าเราไม่มีญาติ ตอนนั้นทำใจอยู่เรื่อยๆ เวลาผ่านไปก็รู้จักเพื่อนมากขึ้นก็คลายเหงาได้บ้าง แหกปากได้เต็มทีแบบเฮ้ยเป็ นไงบ้างแบบทักทายกัน พอตอนเข้าไปใหม่ ๆ ยังไม่เต็มทีหรอกนะ พออยู่ไปผมก็สบายใจขึ้น หัวเราะได้ แต่อย่างต่อว่ากันรุนแรง ผมรอแต่วันขึ้นศาล ช่วงนั้นผมก็รอกรรยาผมมาเยี่ยมนะ รอไป 1 เดือนก็แล้ว 2 เดือนก็แล้ว ผ่านไป 1 ปีก็มาเยี่ยมนะ 2 ปีหลังผมคิดนะว่ากรรยาคงมีสามี่ใหม่ไปแล้วหรือเปล่าเพราะอะไรจะเกิดก็ต้องเกิดห้ามไม่ได้ ผมก็ไม่เอามาคิด เช่น เรื่องกลัวไม่กลัวเหมือนเรื่องที่มาชู้ถ้ำตายก็ตาย

เรือนจำกลางบางขวาง

นายมีงถูกย้ายมาควบคุมที่เรือนจำบางขวาง เขาถูกย้ายมาอยู่พร้อมกับเพื่อนเก่า 1 คนที่เรือนจำแห่งนี้จะแยกนักโทษคดียาเสพติดและคดีอื่น ๆ ความเป็นอยู่สามารถอยู่ได้เพราะปรับตัวได้ดีอยู่ที่เรือนจำแห่งนี้ นายมีงรอขึ้นศาลเพราะเขามีความหวังว่าจะได้พ้นโทษออกจากเรือนจำ ซึ่งปรากฏในบทสนทนาดังนี้

ผมถูกย้ายมาอยู่ที่บางขวาง เข้าไปสัปดาห์เดือนแรกมีความรู้สึกอึ้งอยู่ผมยังนอนผวา ขนาดเป็ นเดือนยังนอนผวาอยู่เลย เรื่องจริงหรืออยู่ในคุกจริง ๆ หรือ ตบตัวเองว่าเจ็บใหม่ยังคิดว่า เข้าไปเที่ยวเล่นๆ เดือนแล้วเดือนเล่าก็ศาลชั้นต้นแล้วก็เลยทำใจ ไม่ได้ช่วงนั้นถามตัวเองตลอดว่าทำไมทำไมเราต้องมาอยู่ในนี้ทั้งที่ไม่ได้ผิด ไม่รู้เรื่อง โชคชะตาเวรกรรมก็จะว่าเป็นเวรกรรมก็เป็ นไปไม่ได้ ใคร ๆ ก็บอกว่าเป็ นเวรเป็ น กรรม ต้องเป็ นความผิดพลาดของทางกฎหมายกับตำรวจ ก็ทำใจอยู่พักใหญ่ทำใจยอมรับให้ได้ว่านี่คือความจริง บางวันตีหนึ่งตีสองก็จะนอนก็ต้องข่มตา ข่มตาให้หลับห้ามเสียงดัง อยู่ไปเรื่อยๆ 1- 3 เดือน จน 1 ปี กว่าที่จะวางตัวได้ว่าเราต้องอยู่ที่นี้อยู่กับเพื่อน มาอยู่ที่นี้ก็สบายดี ผม

ย้ายไปกับเพื่อนเก่าได้อยู่แค้นเดียวกัน ที่นี่แยกนักโทษคดียาเสพติด กับคดีอื่น ๆ ออกจากกัน แต่ถ้าใครเกรงจะส่งไปที่เรือนจำเขาบิน ราชบุรี อยู่ที่นั่นสบายไม่มีปัญหาอะไร ถ้านักโทษที่เข้าไปอยู่ใหม่จะไม่มีการฝึกอาชีพให้ เขาจะให้คนที่ใกล้จะออกอีก 1 ปี หรือ 2 ปีที่เรือนจำจะฝึกอาชีพให้ หรือถ้าไปได้ชั้นเป็นนักโทษชั้นดี ชั้นเยี่ยมก่อนถึงจะได้ฝึกอาชีพ ยิ่งถ้าเป็นโทษตลอดชีวิตเขาก็ไม่ฝึกให้เพราะยังไม่ได้เอาไปทำอะไรไม่ต้องฝึก ที่นี่มีฝึกตัดผม ทำขนมเค้ก ตอนนั้นผมไม่รู้ว่าจะได้ออกหรือเปล่า

การทำความรู้จักกับเพื่อนในเรือนจำของนายมิ่ง ทำความรู้จักกับเพื่อนได้อย่างรวดเร็ว เพราะนายมิ่งมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีสามารถเข้ากับเพื่อนในเรือนจำได้ง่าย เป็นกันเองกับทุกคน และมีน้ำใจต่อเพื่อนๆที่อยู่ในเรือนจำ เพื่อนๆจึงสนิทและรักนายมิ่งเหมือนพี่น้อง ซึ่งปรากฏในบทสนทนาดังนี้

ใหม่ ๆ ไม่รู้จักเพื่อน ทำความรู้จักคือ เห็นในหนังสือแต่ต่างกัน เข้าไปแรกๆ มีแต่เด็กวัยรุ่น คดีฉกชิงวิ่งราว เสพยาบ้า ไม่มีคดีใหญ่ มีแค่ 1 2 เดือน หรือ 1 ปี ก็ยังไม่เท่าไร ถ้าเรามีเงินเดียวเพื่อนก็จะเข้ามาหาเราเอง ญาติไปเยี่ยมญาติก็เอาของกินมาให้ คนที่ไม่มีญาติก็มี ก็เริ่มมารู้จักเราบ้าง เราก็คิดว่าคนไหนใช้ได้ เราเสมอกันเพื่อนคนไหนที่ไม่มีก็ไม่ใช่ไรค์คบกันได้ เพื่อนถึงชอบเรา มีก็กินไม่มีก็ไม่กิน เวลามีเขาก็มาแบ่งเรา ให้เกียรติกัน เป็นเพื่อนกันรู้จัก แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน แลกเปลี่ยนทุกข์สุขกัน แลกเปลี่ยนปัญหาที่ถามกันว่าโดนอะไรมา หน้าที่แรกที่เข้าไป คนเป็นร้อยมองเรามองเราว่าเป็นเด็กแถวไหน เด็กบ้านเดียวกันหรือเปล่าถ้าเด็กบ้านเดียวกันเขาก็จะเรียกให้มาอยู่ด้วยกัน เช่น เด็กอำเภอไหนอำเภอนี้เรียกมานี้ๆ เรียกกันเสียงดัง เฮ้ยๆ สมุทราปราการ เรียกแบบนี้คือบ้าน คือ การลงจากเรือนนอนแล้วมาอยู่รวมกัน 10-20 คน บ้านหลังเล็ก มากินข้าวด้วยกัน ใครมาจากที่อื่นก็เรียกเข้ามาอยู่บ้านเดียวกันก็ช่วยเหลือกันเช่น เราไม่มียาสิฟน เขามี หรือเรามีก็จะแบ่งปันกัน ผมรู้สึกดีมากนะที่เพื่อนๆเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน

ซึ่งอยู่ในเรือนจำผมก็ไม่วุ่นวายนะ เหล้าผมไม่ดื่ม บุหรี่ก็ไม่สูบ ผมก็จะอยู่ของผม ผมเย็บกระเป๋าเองด้วยนะมีด้ายมีอุปกรณ์ใช้เย็บกระเป๋า เช่นถ้ากางเกงเพื่อนขาดผมเย็บให้เพื่อนด้วย เพื่อนก็ถามว่าผมอยากได้เงินเท่าไร ผมก็บอกว่าแล้วแต่จะให้อะไรเพื่อนก็เอาบาททองโก๋มาให้ 2 ถุงตอนเช้าผมมีลูกคำคือเพื่อนๆนี้แหละมีเรื่อย ๆ ขนาดนายมาคั้นนายไม่คั้นที่ของผมเพราะนายรู้ว่าผมก็อยู่ของ ผมแบบนี้ไม่ไปยุ่งกับใคร ตอนนั้นก็ยังมีทั้งเย็บเสื้อกางเกงขาด เย็บกระเป๋าใส่หนังสือ เพราะมีคนที่ไม่เรียนหนังสือ แต่ผมไม่ได้ไปเรียนกับเพื่อนๆหรอก เพราะผมอยู่ในระหว่างพิจารณาคดีคดียังไม่เสร็จสิ้น แต่ถ้าคดีผมเสร็จสิ้นผมก็ได้เรียน เริ่มเรียนตั้งแต่ ก ไก่ ข ไก่ ผมเย็บกระเป๋าได้เงินได้ของด้วย เช่น กาแฟ 1 ห่อ 99 บาท ตรีอินวัน ผมก็เลี้ยงตัวเองได้เลี้ยงเพื่อนด้วย ตอนที่เข้าไปใหม่ๆไม่มีอะไรเลย เรา

ก็อยู่กับเพื่อนกินกับเพื่อน พอเพื่อนไม่มีเราก็แบ่งกับเพื่อน เพื่อนมีก็แบ่งให้เรา เมื่อ 2 – 3 วันที่ผ่านมา ผมเพิ่งส่งเงินให้เพื่อนที่อยู่ในเรือนจำ 1,500 บาท เพราะตอนที่เราเข้าไปอยู่ผมไม่มีเงิน เขาก็ให้ผมพอมผมออกจากเรือนจำผมก็ส่งให้เขาเดือนละ 1,000 บาทบ้าง เขาดีกับผม ผมก็ดีกับเขาเหมือนกัน

ลัปดาห์แรกที่เข้าอยู่ในเรือนจำยังไม่ได้ทำงานอะไรหลังจากนั้นใน ลัปดาห์ที่สอง เริ่มทำงานพับถุงกาแฟของห้าง เพราะห้างส่งเข้าไปให้ทำ พอเจ็บมือก็นั่งคุยกันยกล้อกันนั่งคุยกัน เพราะเลิกงาน ก็มานั่งเหงาแล้ว คิดถึงบ้าน คิดถึงภรรยา ลูก เฉพาะคนเล็กเรียนหนังสืออยู่ไม่มีใครดูแล ผากคนนั้นคนนี้เลี้ยงเขาก็เลี้ยงไปตามปกติ แล้วก็ให้มาอยู่กับลุงลุงดูแลดี สำหรับความรู้สึกของผมนะ ถ้าใครไม่เป็นผมไม่เข้าใจหรอก คือเราเสียใจมากคุณสองสาม จะฆ่าตัวตาย ถ้าทำเราจะไม่เป็นไรเลย มันเข้าใจตัวเองมาก อยู่ในชั้นต้นเข้าไปฟังคำพิพากษา นัดพร้อมใส่กุญแจมือนะ กระทรวงยุติธรรมนำเงินไปเป็นล้านประกันไม่ได้เราก็ต้องเข้าคุกเหมือนเดิม แล้ววันที่ผมรอกก็มาถึง เป็นวันที่ผมออกไปฟังคำพิพากษา ซึ่งชั้นอุทธรณ์ก็ยื่นตามศาลชั้นต้นเหมือนเดิมคือ ตลอดชีวิต ผมก็รอชั้นฎีกาต่อ ตอนนั้นผมทำใจแล้วคิดว่าผมไม่หลุดตามที่ฟังชั้นต้นกับชั้นอุทธรณ์ น้ำหนักหลักฐานของอีกฝั่งมากเกินไปมีหลักฐานที่แข็งมากขึ้น ผมคิดเลยว่าติดก็ติดอยู่ก็ต้องอยู่ ทำใจไว้แล้วไม่อยากจะอะไรคิดมาก ถ้าไปคิดมากจะเป็นประสาทได้

บางคนผมเห็นนะคิดมากกลายเป็นบ้าไปเลย นั่งคุยคนเดียวบ้าง บางคนกินยาเพื่อรักษาผมก็สังเกตเพื่อนที่เป็นแบบนี้นะ ผมก็ถามว่าเขาว่าเขาทำอะไร เขาบอกว่าจะทำโต๊ะผมเห็นเขาเดินไปมานั่งไม่ได้ด้วย 1 อาทิตย์ก็ฉีดยาไม่ให้อยู่นิ่ง เพราะอยู่เฉยๆเดียวฟังชาน พอวันที่ต่อออกไปฟังในชั้นศาลฎีกา ตอนแรกอ่านคำพิพากษาของชั้นศาลฎีกาไปไม่เห็นด้วยกับจำเลย ศาลฎีกาไม่เชื่อ เช่นที่ไปส่งรถเห็นผม ศาลก็ไม่เชื่อ ผมก็เริ่มดีใจแล้ว และศาลฎีกาตัดสินว่ายกฟ้องศาลอุทธรณ์ให้กลับได้ ผมก็อึ้ง ตอนนั้นผมหันไปถามนายว่า ผมได้กลับบ้านจริง ๆ หรือ นายก็เอากุญแจออก ผมก็ยังถามซ้ำอีกนะว่า ได้ออกจริง ๆ หรือ นายบอกจริงได้ออกแล้วได้กลับบ้านแล้ว ผมดีใจมาก กลับไปที่เรือนจำก็ไปอาบน้ำ แต่งตัวรอ ประมาณ 20.00 น. มีหมายคำมา ประมาณ 3 ทุ่ม นายก็ปล่อยผม ผมลงมาขี้นลายมือทำทุกอย่างเสร็จเรียบร้อยตามขั้นตอน นายถามว่าจะกลับยังงั้น ผมก็บอกว่ากลับยังงั้นผมมีเงินในบุคคลเหลือแค่ 11 บาท ไม่งั้นผมจะนอนที่นี้แหละ นายบอกไม่ได้เพราะเป็นสถานที่ราชการ นายให้ผมเดินไปที่หอพัก เพราะอยู่หน้าเรือนจำไม่ได้ยุ่งมันเยอะ ผมเลยขอยืมเงินนายไปสามร้อยบาทผมบอกจะคืนให้ จากนั้นผมให้ลูกสาวโอนเงินให้นาย ซึ่งสิ่งที่ทำให้ผมอยู่ในเรือนจำได้และออกมาจากเรือนจำและปรับตัวได้ดี เพราะจิตใจผมยึด พระราชดำรัสของในหลวงรัชกาลที่ 9 ไว้ในใจเสมอ ทั้งตอนอยู่ในเรือนจำและออกมาจากเรือนจำ พระราชดำรัสที่ผมจำได้นะคือ “คนเราเกิดมาต้องมีหรือไม่มี มีรวย ยามเมื่อเจอปัญหา เราแก้อะไรไม่ได้ ใครช่วยไม่ได้ เราต้องทำใจยอมรับตรงนั้นให้ได้” คือ ถ้าไม่ยอมรับก็คือ

เจ็บปวดเอง ผมยอมรับตรงนั้นถ้าติดคุกก็คือติดผมก็เลยอยู่สบาย ไม่มีปัญหา ผมก็บอกเพื่อนนะว่า ถึงเราจะสูญเสียแต่ใจเราอย่าเสียศูนย์

ประวัติผู้ให้ข้อมูล “แพะ” รายที่ 3

ภูมิหลังของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา

นายสันต์ (นามสมมติ) ปัจจุบันอายุ 52 ปี ภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดนครพนม

บุคลิกภายนอก : ลักษณะรูปร่างตัวเล็ก ผอม ผิวคล้ำ มีความผิดปกติในการทรงตัวซึ่งเกิดจากสุขภาพที่ไม่แข็งแรง ยิ้มแย้มแจ่มใส

อาชีพ : ก่อนถูกคุมขังในเรือนจำประกอบอาชีพเลี้ยงวัว ปลุกแต่งโม และรับจ้างปลุกต้นไม้ทำยาเส้นส่งบริษัทยาแห่งหนึ่งเพื่อนำไปผลิตยาเส้นที่ต่างประเทศ ปัจจุบันทำนาและรับจ้างตัดต้นยูคาลิปตัส

สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย

บ้านนายมีง มีระยะทางห่างไกลจากเขตอำเภอมาก เส้นทางเดินทางถือว่ายังไม่สะดวกมากนัก บริเวณบ้าน ล้อมรอบไปด้วยต้นไม้ อาทิ ต้นกล้วย พุงนา และ ป่ายูคาลิปตัส ลักษณะที่อยู่อาศัยเป็นบ้านไม้ใต้ถุนสูง ลักษณะเป็นชุมชนอยู่ใกล้เคียงกันสามารถไปมาหาสู่กันได้สะดวก แต่ในเวลากลางวันพื้นที่ค่อนข้างอันตราย

ความสัมพันธ์ในครอบครัว : นายสันต์ อาศัยอยู่กับภรรยาและบุตรสาว ซึ่งในขณะก่อนที่นายสันต์จะถูกจับกุมเขามีบุตรสาวเพียง 1 คน (แต่ปัจจุบันได้มีบุตรชาย 1 คน และบุตรสาว 1 คน รวมเป็น 3 คน) ซึ่งลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว ใช้ชีวิตชาวสวนเรียบง่ายเป็นครอบครัวที่ไม่ได้มีฐานะที่ดีมากนักต้องหาเช่ากินค่าและมีรายได้น้อย โดยนายสันต์และภรรยาประกอบอาชีพปลุกแต่งโมเลี้ยงวัว รับจ้างปลุกต้นไม้ยาเส้นส่งออกต่างประเทศ รายได้ทั้งหมดมาจากอาชีพเหล่านี้ แต่ในปัจจุบันลูกสาวบุตรสาวคนโตทำงานอยู่ที่บริษัทแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ ส่วนบุตรชาย 1 คน และ บุตรสาวอีก 2 คน กำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมที่โรงเรียนใกล้บ้าน จากครอบครัวที่อยู่อย่างอบอุ่น เมื่อนายสันต์ถูกจับกุมและถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำทำให้ชีวิตของเขาและบุคคลในครอบครัวเปลี่ยนแปลงจากที่เขาเป็นหัวหน้าครอบครัว ภรรยาจึงทำหน้าที่หัวหน้าครอบครัวแทน โดยภรรยาของเขาจะต้องการของมาขายเพื่อนำ

เงินไปเป็นค่ารถในการเดินทางไปเยี่ยมนายสันต์ที่เรือนจำ ส่วนเรื่องคดีความภรรยาของนายสันต์ไม่ได้ช่วยเหลือในเรื่องคดี แต่เป็นนายสันต์ที่เป็นผู้ต่อสู้คดีด้วยตนเอง

ประสบการณ์เดิมและทัศนคติที่มีต่อเรือนจำ : นายสันต์เป็นคนรักครอบครัว ขยันทำงาน เขาไม่เคยกระทำความผิดมาก่อน นายสันต์มีอิสระและเสรีภาพในการใช้ชีวิต รวมถึงภูมิหลังความรู้เกี่ยวกับเรือนจำซึ่งนายสันต์ไม่เคยเห็นสภาพแวดล้อมของเรือนจำมาก่อนแต่มีทัศนคติเกี่ยวกับเรือนจำ คือ มีพื้นที่ขนาดใหญ่ที่มีกำแพงล้อมรอบสูง คมขังนักโทษจำนวนมาก ความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังแออัดไม่สะดวกสบาย

กระบวนการปรับตัวก่อนเข้าสู่เรือนจำ

เริ่มต้นจากเหตุการณ์เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2545 นายสันต์ถูกจับกุมในคดีความผิดต่อชีวิตในข้อพยายามฆ่าโดยผู้เสียหายถูกยิงระหว่างทางกลับบ้านซึ่งสถานที่เกิดเหตุอยู่ในป่าหลังบ้านของนายสันต์อยู่ห่างจากบ้านนายสันต์ไม่ไกลมากนัก ซึ่งสาเหตุที่ทำให้นายสันต์ถูกกล่าวหาในคดีนี้เนื่องจากวันที่เกิดเหตุ มีเพื่อนบ้านของนายสันต์ได้ยินเสียงปืนเพื่อนบ้านจึงเรียกนายสันต์เข้าไปช่วยผู้เสียหายทั้งสองคนได้รับวิ่งเข้าไปช่วย โดยร้องห้ามให้ผู้กระทำความผิดที่กำลังจะยิงให้หยุดยิงผู้เสียหาย จากนั้นผู้กระทำความผิดคนดังกล่าวจึงรีบวิ่งหนีไปแต่ยังหันหลังมาจะยิงเพื่อนบ้านและนายจ็อกด้วยแต่หลังจากนั้นผู้เสียหายให้การว่านายสันต์เป็นคนลงมือยิง ถึงแม้ว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจจะเข้าตรวจค้นที่บ้านนายสันต์และไม่พบหลักฐานใดก็ตาม เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงทำให้นายสันต์ถูกจับกุมในที่สุด

ก่อนที่ถูกคุมขังในเรือนจำนายสันต์ไม่มีความวิตกกังวลเพราะเขารู้ว่าเขาไม่ได้กระทำความผิด แต่เขามีความคิดที่ว่าถ้าเข้าไปอยู่ในเรือนจำจะต้องปรับตัวอย่างไร คิดถึงเรื่องความเป็นอยู่ในเรือนจำ เพราะต้องมีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิงและเขาไม่เคยกระทำความผิดและไม่เคยเข้าไปอยู่ในเรือนจำ จึงทำให้เขาต้องเตรียมตัว ซึ่งปรากฏในบทสนทนาดังนี้

“ตอนนั้นผมไม่ได้วิตกกังวลอะไรมากเพราะผมรู้ว่าผมไม่ได้ทำผิด รู้ว่าต้องสู้คดีได้ วันเกิดเรื่องผมอยู่ที่บ้าน มีเพื่อนบ้านคนหนึ่งเรียกผมให้ไปช่วย ผมเป็นคนเข้าไปช่วยโจทก์ที่ถูกยิงถ้าผมไม่ไปช่วยก็ตายไปแล้ว แล้วสถานที่ที่เกิดเหตุอยู่ไม่ห่างจากบ้านผมมากหรอก ผมก็ไปช่วยเขาขณะคนยิงเขาจะยิงนัดที่สองแล้วเห็นคนยิงกำลังเหยียบคอ ผมก็เข้าไปห้ามว่าอย่ายิงกัน ตอนนั้นประมาณหนึ่งทุ่ม ยังไม่มีตมมากเป็นช่วงเดือนหงายใกล้ปีใหม่ คนที่ยิงเขาก็วิ่งหนีไปมีการหันมาหาผมกับเพื่อนบ้านอีกคน ผมกับเพื่อนบ้านก็หมอบลงคนยิงก็วิ่งหนีไป ก่อนเข้าไปอยู่ก็คิดเสมอว่าถ้าต้องไปอยู่จริง ๆ จะอยู่ยังไง กินนอนยังไงมันจะลำบากไหมเพราะผมไม่เคยอยู่มาก่อนจะเครียดไหมก็คิดเผื่อไว้เพราะไม่มีอะไรแน่นอนแต่คิดว่าถ้าเข้าไปอยู่จริง ๆ ก็ต้องทำใจและต้องอยู่ให้ได้ แต่ก็คิดอีกว่าถ้าเข้าไปอยู่ในเรือนจำใครจะ

ดูแลครอบครัวเพราะผมก็เป็นหัวหน้าครอบครัว ทำอาชีพปลูกแตงโม เลี้ยงวัว รับจ้างปลูกยาส่งออก ต่างประเทศมันเป็นของบริษัทแห่งหนึ่งที่ผมรับจ้างบริษัทปลูกเพราะต้นปุ๋ยบริษัทก็ออกให้เรา เพราะเราขายบริษัทก็หักไป ส่งออกนอกเอาไปทำไปหันเป็นเส้นๆ ยาเส้น เหมือนบุหรี่ทั่วไป เอาไปขายส่งที่ขอนแก่นและขึ้นเครื่องของบริษัทเอาไปผลิตเมืองนอก ตอนนั้นก็ทำมาด้วยรายได้มันมาจากตรงนี้ถ้าเข้าไปอยู่ในเรือนจำจริง ๆ อาชีพทุกอย่างก็ต้องหยุดไปเลยเสียรายได้เลี้ยงครอบครัวด้วย ภรรยาปลูกก็ลำบากกว่าเดิมอีกผมเป็นห่วงตรงนี้มาก ผมต้องเผื่อใจทำใจยอมรับกับเรื่องนี้ด้วย แล้วสิ่งที่ผมคิดก็เป็นจริงเพราะโจทก์ให้การว่าผมเป็นคนยิงเขา ตำรวจจับผมไปดำเนินคดีแล้วก็ผมก็ต้องเข้าไปอยู่ในเรือนจำกลางนครพนม”

จะเห็นได้ว่าการปรับตัวก่อนเข้าสู่เรือนจำ มีสาเหตุมาจากการทำให้ผู้บริสุทธิ์ตกเป็น “แพะ” โดยนายสันต์เข้าไปอยู่ในสถานที่เกิดเหตุเพื่อเข้าไปช่วยผู้เสียหายแต่ผู้เสียหายกลับให้การว่านายสันต์เป็นผู้ลงมือยิงผู้เสียหายในวันเกิดเหตุ สามารถอธิบายตามทฤษฎีแบบแผนในการดำเนินชีวิต (The Lifestyle Theory) โดย ฮินเดอร์แลงก์ กอตเฟรดซัน และการโรฟาโล (Hindelang, Gottfredson and Garofalo) ได้อธิบายหลักสำคัญของทฤษฎีในอีกประการหนึ่งว่า การอาศัยอยู่ในแหล่งที่เกิดอาชญากรรมสูงจึงง่ายต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของนายจี้ อยู่ท่ามกลางป่าที่ค่อนข้างอันตรายและเสี่ยงต่อการเข้ามาประกอบอาชญากรรมเพราะพื้นที่เป็นที่ป่าไม่ค่อยมีผู้คนเข้ามาและสามารถใช้ในการแพรางคดีได้อีกด้วย

ต่อมาคือการเข้าไปอยู่สถานที่เกิดเหตุสามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีปกตินิสัย (Routine Activity Theory) ทฤษฎีปกตินิสัย โดยมีหลักการพื้นฐานที่สำคัญ คือ อาชญากรรมที่เกิดจากองค์ประกอบครบทั้งสามประการ คือ อาชญากรที่จะกระทำผิดเหยื่อที่เหมาะสม และการขาดความสามารถในการปกป้องทรัพย์สินหรือชีวิตร่างกาย ซึ่งอัตราการเกิดเหยื่ออาชญากรรมของบุคคลจะเพิ่มขึ้นเมื่อมีองค์ประกอบครบทั้ง 3 ประการ ซึ่งการปฏิบัติภารกิจในชีวิตประจำวันคือการที่นายจี้ อยู่ที่บ้านออกไปทำงานในเวลาเดิมทุกวัน รวมถึงการเข้าไปอยู่ในสถานที่เกิดเหตุซึ่งเป็นการเข้าไปช่วยผู้เสียหายทำให้ผู้กระทำผิดตัวจริงหนีไป

อีกหนึ่งทฤษฎีที่สามารถนำมาอธิบายได้คือทฤษฎีการโยนความผิด (Techniques of neutralization theory) โดยเดวิด แมตซา (David Matza) และ เกรซแฮม ซีเกส (Gresham Sykes) เชื่อว่า คนที่ทำผิดมีเทคนิคในการอธิบายการกระทำของเขา โดยโยนความรับผิดชอบต่อการกระทำให้กับคนอื่นทำให้การกระทำของเขานั้นถูกต้องและมีเหตุผล การคิดเช่นนั้นปรากฏอยู่ในวิธีการกระทำผิดของคนในสังคมอย่างมาก เทคนิคในการโยนความรับผิดชอบ แต่ในที่นี้นำมาอธิบายการโยนความผิดของผู้เสียหายแก่ผู้ที่ไม่ได้กระทำความผิด โดยผู้เสียหายทราบอยู่แล้วแต่นายสันต์ไม่ได้เป็นผู้

ลงมือยิงแต่ก็ยังไม่ความผิดให้กับนายสันต์และอ้างหลักฐานเท็จบางอย่างเช่นถูกยิงที่นิ้วซึ่งจริง ๆ แล้วที่นิ้วเกิดจากบาดแผลจากการถูกรถไถหนีบทับทำให้เกิดแผล

ส่วนกระบวนการปรับตัวก่อนนายสันต์ ประการที่ 1 คือ การทำใจยอมรับกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เนื่องจากในช่วงแรกนายสันต์ไม่มีอาการเครียดเพราะเขาไม่ได้กระทำความผิด แต่เมื่อทราบว่าจะต้องถูกคุมขังในเรือนจำ จะต้องยอมรับกับสภาพที่เกิดขึ้นต่อจากนี้ให้ได้ แต่ยังคงมีความกังวลขึ้นว่า ภรรยาและบุตรจะอยู่กันอย่างไรรเพราะขาดหัวหน้าครอบครัว เพราะอาชีพทุกอย่างที่เคยทำต้องหยุดไป ทำให้ครอบครัวเสียรายได้ ภรรยากับบุตรจะต้องลำบากกว่าเดิมซึ่งเป็นเรื่องที่น่าใจ ซึ่งเมื่อเกิดเหตุการณ์แบบนี้ขึ้น นายจิจจึงต้องเฝ้าและทำใจยอมรับกับเรือครอบครัวด้วย

บริบทเรือนจำ

ลักษณะและสภาพเรือนจำที่ “แพะ” ถูกคุมขัง

นายสันต์ถูกคุมขังในเรือนจำกลางนครพนม มีอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งตามกฎหมายโดยดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการราชทัณฑ์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง กำหนดแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยให้สอดคล้องกับกฎระเบียบ ข้อบังคับ นโยบายกระทรวงมหาดไทยและทัณฑวิทยา และทัณฑวิทยา ตลอดจนข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง และข้อเสนอแนะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับองค์การสหประชาชาติ ดำเนินการแก้ไขปรับเปลี่ยนทัศนคติ และพฤติกรรมผู้ต้องขังให้เป็นบุคคลที่สังคมพึงปรารถนา เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาประเทศ ดำเนินการให้สวัสดิการและการสงเคราะห์ผู้ต้องขัง ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของเรือนจำ หรือที่กรมราชทัณฑ์มอบหมายอำนาจในการควบคุมผู้ต้องขัง ส่วนอำนาจการควบคุม มีการควบคุมผู้ต้องขังชาย ไม่เกิน 20 ปี และผู้ต้องขังหญิง ไม่เกิน 20 ปี

เรือนจำกลางนครพนม ได้บริหารจัดการภายในเรือนจำเพื่อการควบคุมผู้ต้องขังโดยแบ่งเป็นแดนต่าง ๆ ดังนี้

แดนวัยหนุ่ม มีพื้นที่ 3 ไร่ 2 งาน เป็นแดนสถานแรกรับวัยหนุ่ม โดยได้รับคำสั่งจากกรมราชทัณฑ์ เปิดดำเนินการสถานแรกรับวัยหนุ่ม ควบคุมผู้ต้องขังวัยหนุ่มที่มีอายุระหว่าง 18 - 25 ปี โดยแยกต่างหากจากผู้ต้องขังอื่น ๆ การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังวัยหนุ่ม มุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังวัยหนุ่ม ในเรื่องการศึกษา กีฬา และนันทนาการ

แดนแรกรับ เป็นแดนควบคุมผู้ต้องขังชายที่อยู่ระหว่างพิจารณา และอยู่ระหว่างอุทธรณ์ ฎีกา แดนความมั่นคงสูง เป็นแดนควบคุมนักโทษเด็ดขาดชายแดนหญิง เป็นแดนควบคุมผู้ต้องขังหญิง

ทั้งอยู่ในระหว่าง และเด็ดขาด แคนสถานพยาบาล เป็นแคนพยาบาลผู้ต้องขังที่เจ็บป่วย โดยทำการรักษาอาการเบื้องต้น ถ้าอาการหนัก ทางเรือนจำฯ ส่งไปรักษาที่โรงพยาบาลนครพนม พร้อมทั้งจัดกำลังเจ้าหน้าที่ควบคุมตลอดเวลา

แคนการศึกษา เป็นแคนจัดการศึกษาให้กับผู้ต้องขัง ทั้งสายสามัญ สายอาชีพ และการอบรมพัฒนาจิตใจ มีห้องสมุดพร้อมปัญญา ห้องคอมพิวเตอร์ และห้องศูนย์การเรียนรู้ผู้ต้องขัง

แคนเกษตร เป็นแคนฝึกวิชาชีพด้านการเกษตร ผลผลิตที่ได้นำไปประกอบอาหารเลี้ยงผู้ต้องขัง

แคนสุทกรรม เป็นแคนปรุงอาหารเลี้ยงผู้ต้องขังทั้งหมด

การจัดการศึกษา

การจัดการศึกษาสายสามัญ ให้กับผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครพนม ได้ร่วมมือกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดนครพนมเปิดการเรียนการสอน ในระดับต่าง ๆ ดังนี้ ระดับผู้ไม่รู้หนังสือ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

การจัดการศึกษาวิชาชีพ ปวช./ปวส. เรือนจำกลางนครพนม ได้ร่วมกับ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีนครพนม จัดการศึกษา ระดับอาชีวศึกษา (ปวช.และปวส.) วิชาเกษตรกรรม สาขาพืชศาสตร์ ตาม โครงการ อาชีวศึกษา เพื่อแก้ไขปัญหาภัยจนในชนบท (อศ.กช.) ตั้งแต่ปีพ.ศ.2545 เป็นต้นมา

การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา เรือนจำกลางนครพนม ได้มีการขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่ผู้ต้องขังที่มีความสนใจศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีกับมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ซึ่งผู้ต้องขังสามารถเลือกเรียนได้ทุกสาขาวิชา

การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย เรือนจำกลางนครพนม ได้ดำเนินการให้ผู้ต้องขังได้ศึกษาตามอัธยาศัย ตามโครงการต่าง ๆ ดังนี้ โครงการห้องสมุดเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีโครงการห้องสมุดประจำแดน โครงการห้องสมุดเคลื่อนที่ โครงการเสียงตามสายห้องศูนย์การเรียนรู้ผู้ต้องขัง

การฝึกอาชีพให้กับผู้ต้องขัง เรือนจำกลางนครพนมได้ส่งเสริมให้ผู้ต้องขังฝึกอาชีพตามสาขาต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับวัตถุดิบและทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ และความต้องการของตลาดแรงงาน และความถนัดของผู้ต้องขัง พัฒนาทักษะของผู้ต้องขังในด้านฝึกวิชาชีพ ตลอดจนทดสอบมาตรฐานฝีมือแรงงานด้านการฝึกวิชาชีพ การเตรียมความพร้อมการฝึกวิชาชีพให้กับผู้ต้องขังใกล้พ้นโทษ (เหลือโทษ

ไม่เกิน 6 เดือน) ส่วนผู้ตกเป็น “แพะ” ยังไม่ได้รับการฝึกวิชาชีพแต่จะต้องทำงานตามกองงานที่ทางเรือนจำจัดสรรให้⁹⁹

กิจกรรมภายในเรือนจำ ภายในเรือนจำจะมีการจัดกิจกรรมให้ผู้ต้องขังได้เข้าร่วมอย่างต่อเนื่องและมีวิทยากรมาให้ความรู้แก่ผู้ต้องขัง ได้แก่ กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา แสดงธรรมในเรือนจำ พิธีไหว้ครู มอบเครื่องอุปโภคแก่ผู้ต้องขังโดยนายกเหล่ากาชาดจังหวัดนครพนม เป็นต้น

สำหรับสภาพแวดล้อมภายในเรือนจำจะมีกำแพงสูงเพื่อป้องกันความปลอดภัย สภาพอากาศในเรือนจำไม่ค่อยถ่ายเท เรือนนอนมีความแออัดเนื่องจากในเรือนนอนจะแบ่งเป็นห้องรวมถึงมีจำนวนผู้ต้องขังนอนรวมกันจำนวนมาก ทำให้รู้สึกถึงความอึดอัดทั้งด้านร่างกาย ถูกจำกัดอยู่ในแดนที่ตนเองอยู่ไม่สามารถเดินไปไหนมาไหนได้ รวมทั้งผู้ต้องขังทุกคนต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ได้แก่ กิจวัตรประจำวัน ซึ่งกิจวัตรประจำวันจะรวมไปถึงการทำงานในเรือนจำด้วย

กิจวัตรประจำวันของผู้ต้องขังจะปฏิบัติเหมือนเดิมทุกวัน สำหรับรายละเอียดการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันเป็นประจำ ดังนี้

ช่วงเช้า

เวลา 06.00 น. ตื่นนอนและปฏิบัติกิจส่วนตัว

เวลา 07.00 น. รับประทานอาหารที่โรงอาหาร

เวลา 08.30 น. เข้าโรงงานฝึกวิชาชีพ ทำงานในกองงาน

เวลา 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน

ช่วงบ่าย

เวลา 13.00 น. ฝึกวิชาชีพทำงานในกองงาน

เวลา 15.30 น. เล่นกีฬาออกกำลังกายและเตรียมอาบน้ำ

เวลา 16.00 น. รับประทานอาหารเย็น

เวลา 17.00 น. ขึ้นเรือนนอน

⁹⁹เรือนจำกลางนครพนม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.correct.go.th/popnakp/index.html>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2562).

ระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำ

ระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำนายสันต์ ต้องปรับมุมมองความคิดใหม่โดยสถานะที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับเรือนจำ ทั้งการดำเนินชีวิตในเรือนจำที่แตกต่างไปจากเดิม เพราะการใช้ชีวิตในสภาพแวดล้อมที่ผิดแปลกไปจากสังคมปกติ การที่ต้องตกอยู่ภายใต้กักขังประจำวันที่ต้องถูกกำหนดให้ทำตามระเบียบที่เคร่งครัด ซึ่งแตกต่างไปจากวิถีชีวิตที่ตนเองเคยมี ซึ่งปรากฏในบทสนทนาดังนี้

วันแรกที่ผมเข้าไปอยู่ในเรือนจำจะต้องใส่ตรวน ช่วงนั้นความคิดเกิดขึ้นเต็มไปหมดคิดไปต่าง ๆ นา ๆ ว่าจะต้องทำอะไร อยู่ยังไง อยู่ข้างในต้องตัดโลกภายนอกให้ได้ ผมอยู่ไป 3 เดือนถึงจะปรับตัวได้ ก็ทำใจแล้วว่าเพื่อน ๆ ในเรือนจำอยู่ได้เราก็ต้องอยู่ได้ เข้าไปอยู่ก็ทำอะไรไม่ได้แล้วเพราะเข้าไปอยู่ก็ต้องตัดใจอย่างเดียวจะผิดหรือถูกก็ต้องดูที่ศาลตัดสินอย่างเดียว ผมก็อยู่ไปเรื่อย ๆ คิดอย่างเดียวว่าผมไม่ได้ทำผิดต้องได้ออก ต้องใช้ประโยคว่า “ตัดญาติภายนอกผู้มิตรภายใน” เพราะอยู่ข้างในต้องผูกมิตรกับคนข้างใน นั่นคือเพื่อนในเรือนจำแล้วก็นายที่ดูแล ซึ่งคนคุกประเพณีมันเป็นแบบนี้แหละ ถ้าไม่ทำแบบนี้ก็อยู่ยากนะ อยู่ในเรือนจำทำทุกอย่างตามเวลาทุกที่กฎที่กำหนด ถ้าเราคิดเรื่องบ้านครอบครัว ลูก ภรรยา เราก็อยู่ไม่ได้เราก็ต้องเป็นบ้าอยู่ดี สมองเราก็ไปเรื่อย ๆ ก็ต้องตัดใจบ้างถ้ามันวูบเข้ามาเราก็บอกตลอดว่าไม่เป็นไรซักวันต้องได้ออกไปเรื่อยจาก 1 วัน เป็น 10 วัน เดือนเป็นปี ต้องทำใจ มีความเครียดจัด ถ้าเราทำจริงเราก็ไม่เครียดเท่าไร รับกรรม เราไม่ได้ทำใจมันห่อเหี่ยวไปหมดคิดว่าเราจะอยู่ยังไงต้องมานั่งคิดทบทวนว่าเราไปยังเขาตอนไหน ฆ่าตอนไหน เดือนไหน จะนอนยังไง กินยังไงคิดยังไงยังคิดไม่ออก คิดแบบนี้ สำนวนก็แข็งขึ้นแรกๆ ฟ้องไม่ได้ ไม่มีปิ่นก็ว่ามีปิ่น เจ้าหน้าที่ตำรวจก็คำนึงถึงคนคุกคนตารางบ้าง คนที่เขียนหนังสือมันเขียนได้เราอยู่ข้างในมันบิบ พอเห็นสำนวนแข็งเห็นอะไรที่ไม่มีแต่มีขึ้นมาตอนนั้นวูบเลยถ้าไม่มีศาลนี้ผมตายแน่นอน สำหรับผม ผมว่าศาลสืบละเอียดมากนะ อยู่ในชั้นอุทธรณ์ ชนะสองศาลแล้ว

ตอนอยู่ข้างในมันก็มีเวลาว่างเยอะเหมือนกัน เพื่อนบางคนบอกผมว่าสู้คดีแบบไม่มีพยานก็แพ้นั่นนอน ผมบอกกับเพื่อนในคุกว่า ผมไม่มีพยานผมจะต้องชนะคดีให้ได้ ผมใช้เวลาว่างอ่านสำนวน ผมพยายามอ่าน พยายามแกะสำนวนที่ตำรวจเขียน แกะออกมาแต่ละคำว่าเป็นอย่างไร ผมต้องอ่านให้เข้าใจในสำนวนที่เขาเขียนในสำนวนของเรา มีพินคำก็แกะออกมาพินคำเอาออกมาเขียนแต่ละข้อว่าข้อไหนที่ไม่เป็นความจริง ผมก็เอาดินสอมาขีดเอาสีมาแต้มๆ ไว้พอจะขึ้นศาลผมต้องท่องให้ขึ้นใจต้องแกลงศาลให้ได้ ถ้าผมจำคำไหนไม่ได้ผมเขียนใส่มือผมไป พอถึงเวลาพิจารณาข้อไหนไม่จริงผมก็ยกมือแกลงศาล ศาลก็ให้เราแกลงไป เสมียนก็กดไปเรื่อย ๆ ถ้าเราแกลงเขาจะพิจารณาในศาลเอง เขาต้องไปสืบอยู่แล้ว ช่วงนั้นอยู่ในเรือนจำผมต้องออกไปที่ศาลไปฟังพิจารณาคดี ส่วนคนที่จะเป็นพยานขึ้น

ศาลก็ป่วยเป็ยงไม่เป็นพยาน บางคนก็บ้าไปเลยซึ่งแกล้งบ้า รอบ ๆ ช้างบอกว่า เห็นหมดว่าผมเป็นคน ยิ่ง พอศาลมีหมายเรียกให้ไปเป็นพยาน บางคนแกล้งบ้า แกล้งหนีไปบ้าง เพราะผมก็ไม่มีพยานผมรู้คนเดียว บางคนไม่มีพยานศาลไม่เชื่อ ซึ่งมันขึ้นอยู่กับคำพูดศาลจับหลายทางนะ ทางสายตา คำพูด ลอยไหมจริงไหมศาลไม่ได้จับแค่พยานบางคนจ้างพยานมาพยานเท็จติดคุกไปหลายคน ผมอยู่ในคุกได้ คีษากฎหมายไปด้วยผมจบอาญา 3 เรียนกฎหมายเพื่อป้องกันตัวเองด้วย ตอนแรกผมไม่รู้กฎหมาย มีพ่อฝ่ายบอกให้ผมไปเรียนกฎหมายเขาก็หาหนังสือกฎหมายมาให้ผมเรียน ผมเรียนทุกวัน ผมก็เอา ข้อกฎหมายมาเทียบกับคดีของเพื่อนคนนั้นคนนี้ดูว่าคดีนี้ตัดสินมาแบบไหนได้ไปเท่าไร ขอสำนวนมา เทียบใส่กฎหมายตามมาตราต่าง ๆ ผมก็เรียนไปเรื่อย ๆ ไม่มีอาจารย์สอนแต่ถ้าผมไม่เข้าใจผมสามารถถามได้เพราะจะมีอัยการเข้ามาพูดในเรือนจำผมสงสัยตรงไหนผมก็ไปถามข้อที่ผมสงสัย ก็ถือว่าดี มากนะที่ได้เรียนกฎหมายมีความรู้กฎหมายมันป้องกันตัวเองได้ด้วย

การปรับตัวของผม ผมดูจากเพื่อนที่อยู่มาก่อน 10 ปี หรือ 20 ปี ผมเห็นว่าเขายังอยู่ได้ ผมยังไม่ถูกตัดสินถึงที่สุดยังมีโอกาสได้ออกแต่ไม่รู้ว่าจะวันไหน เขาอยู่ได้ผมก็ต้องอยู่ได้เหมือนกัน ซึ่งคนที่ทำ ผิดจริง ๆ ก็อยู่ได้เพราะเต็มใจเข้ามาแล้ว ส่วนผมไม่ได้ทำผิดให้ทำใจยอมรับชีวิตแบบนี้มันยากมาก คนที่ไม่ได้ทำผิดผมสังเกตุง่าย ๆ เลยคือ เวลาเขานั่งตามสนามกลาง เขาจะนั่งคนเดียวและก็มีไปเล่น กีฬาบ้าง ช่วงนั้นผมรอการตัดสินของศาลด้วย ซึ่งของผมเกือบ 20 ฝาก ส่วนสำนวนของตำรวจ และ อัยการ แรกๆสำนวนอ่อนมาก หลังๆสำนวนเริ่มแข็งขึ้นเพื่อให้ฟ้องผมได้ ซึ่งจริง ๆ แล้วถ้าฟ้องไม่ได้ก็ ควรปล่อยผมออกไป ตอนที่อยู่ในเรือนจำรอการตัดสินผมก็ศึกษากฎหมายด้วยทำให้พอรู้กฎหมายบ้าง สำหรับผมการอยู่ในเรือนจำอยู่ 1 วัน รู้สึกเหมือนอยู่มา 20-30 ปี บางคนที่ไม่เคยติดคุกครั้งวันยังไม่ อยากรออยู่เลย อยู่ข้างในก็หายใจไม่ค่อยออก อึดอัดมาก ส่วนใหญ่ในนั้นมีคนเป็นวิกลจริตเยอะมาก เช่น เข้าไปแรกๆก็ยังปกติแต่อยู่ไปสักพักกลายเป็นคนวิกลจริตไปเอง คนติดคุกออกมาไม่ค่อยมีคนที่ถูกตี 100% ซักคน ส่วนมากจะเป็นแบบครึ่งๆ กลางๆ อยู่ข้างในมันเหมือนบิบบิไปเรื่อย ๆ นะ แล้วไม่ได้ ทำงานอะไรมากนะก็มีทำเหมือนกันแต่ความรู้สึกมันเหมือนร่างกายจะเหนื่อย และก็เหนื่อยจิตใจมันมี ผลต่อความคิดเพราะมีเวลาว่างก็จะคิดไปเรื่อย ๆ ฟุ้งซ่านได้ส่วนมากในคุก คนดี เต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ ไม่ค่อยมี เพราะอยู่ไปสามสี่เดือนเพื่อนไปเรื่อย มีคนเสียชีวิตในคุกด้วยแบบนอนตายไปเลย แล้วคนที่ ตายนะเขาจะตัดเส้นเอ็นออกเพื่อป้องกันคนที่แกล้งตาย ขนาดคนวิงชนเสายังมีเยอะมาก วิ่งเข้าไปถูก กำแพง มันจะมีตาข่ายก่อนถูกไฟ กำแพงเข้าใกล้ไม่ได้เป็นไฟ มันจะโล่งหมดไม่มีที่ปิดแล้วก็ไม่มีที่ให้ผูก คอตาย

การอยู่ร่วมกันในพื้นที่ที่ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญากับเพื่อนนักโทษคนอื่น กล่าวคือ ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา จะอยู่ในเรือนนอนที่ทางเรือนจำจัดไว้ซึ่งอยู่ร่วมกับเพื่อนคนอื่น ๆ รวมถึงการอยู่ในสังคมของเรือนจำการทำงานในกองงานที่เรือนจำจัดเตรียมให้ สำหรับเรือนนอน จะมีการดูแลซึ่งกันและกัน และเรือนนอนจะมีการแบ่งห้องนอนให้เหมาะสมกับจำนวนผู้ต้องโทษ ซึ่งปรากฏในบทสนทนาดังนี้

สำหรับห้องนอน 1 ห้องรวมกันประมาณ 50 - 60 คน เวลานอนเท่าจะชนกันเพราะคนในห้องนอนมีเยอะมาก ส่วนทางเดินตรงกลางเว้นช่องว่างไว้เดินไปเข้าห้องน้ำ แต่มีบางคนนอนตรงกลางทางเดินในห้องนอนมีห้องน้ำอยู่ในห้อง ลักษณะเป็นอิฐสองก้อนก่อขึ้น ต้องเปลี่ยชนะปิดไม่ได้ ก็เห็นแค่ท่อนบนห้องน้ำมีอ่างน้ำ บางคนอายุเขาเอาถังมาเปิดท่อนล่าง ส่วนพวกหมอน ผ้าห่ม ต้องเอามาข้างนอกเข้าไป เอาเข้าไปมากก็ไม่ได้เพราะอันตราย เช่น ถ้าเกิดนักโทษคุ่มคลังสามารถจุดไฟเผาได้มันเป็นการป้องกันอันตรายเฉพาะของเรือนจำ แล้วของที่จำเป็นต้องใช้ก็มี ผ้าขนหนู 1 ผืน ผ้าห่ม 1 ผืน และ ผ้าปูนอน 1 ผืน เสื้อ 2 ตัว กางเกง 2 ตัว เสื้อกับกางเกงเรือนจำเขามีให้ ผมต้องไปเอาเสื้อผ้าที่หน้าเรือนจำ บางคนไม่อายุก็นั่งในห้องแบบนั้น เราไม่เต็มใจติดคุกมันก็อยู่ยาก ส่วนสังคมในเรือนจำผมว่าเป็นอิสระดี แต่จิตใจของตัวเรานี้แหละสำคัญมากที่สุด เพราะจะคิดมากเครียดกว่าอยู่ข้างนอกหลายเท่า ความเครียดมันกระทบถึงร่างกายด้วยเพราะถ้าอยู่นานไป พวกผิวหนังเหมือนจะละลายได้เลย มันเป็นของมันเองโดยอัตโนมัติ เพราะกำแพงที่กั้นลมมันเข้ามาไม่ได้ ชีวิตความเป็นอยู่ลำบากเขามิระเบียบของเรือนจำต้องทำตามนะ แล้วในแต่ละเดือนสภากาชาดไทยของจังหวัดนครพนม จะเข้าไปในเรือนจำ ภรรยาของผู้ว่าราชการจังหวัดจะนำของที่จำเป็นต่อนักโทษนำไปมอบให้นักโทษ เช่น แปรงสีฟัน ยาสีฟัน สบู่ แต่คนที่จะได้ของนั้นทางเจ้าหน้าที่จะตรวจสอบข้อมูลก่อน คือถึงจะได้จะมีการเช็คตลอดเรื่องการเยี่ยมญาติ คนที่จะได้ของจากสภากาชาดไทยจะต้องเป็นนักโทษที่ขาดแคลนจริง ๆ ไม่มีญาติมาเยี่ยมแต่ถ้านักโทษคนใดมีญาติไปเยี่ยมบ่อยก็จะได้ของที่สภากาชาดนำมามอบให้เราไม่ได้เหมือนกันเพราะน้องสาวของเราที่อยู่กรุงเทพฯมาเยี่ยมพร้อมฝากเงินให้เราตลอด ”

เมื่อถูกคุมขังในเรือนจำจะต้องมีการใช้จ่ายเพื่อซื้อของใช้จำเป็น ซึ่งในเรือนจำสามารถฝากเงินให้กับผู้ต้องขังได้โดยรสมุขบัตย์หรือที่เรียกว่าบุด เพื่อฝากเงินไว้ให้กับผู้ต้องขัง การเบิกเงินมาใช้จะได้เป็นคูปองมาเบิกมาจำนวนเงินเท่าไรต้องใช้ให้หมดภายในหนึ่งวัน ซึ่งปรากฏในบทสนทนาดังนี้

มีลมุดเพื่อลงบัญชีไว้เสมือนมีบัญชีของผม เขาจะบันทึกว่าญาติมาฝากเงินไว้เท่าไร ถ้าผมจะใช้เงินต้องไปเบิกแล้วจะได้มาเป็นคูปอง ถ้าเบิก 200 บาท ก็ต้องใช้ให้หมดภายในวันเดียวค้างไม่ได้จะ

คุณย์ ไปเอาเงินมาใช้จะต้องไปบอกเจ้าหน้าที่หน้าแดนเท่าไรเขาเขียนให้ผม 200 เขาก็จะไปตัดเงินในบัญชีของเราแดน1 ผมก็เอาไปซื้อของที่เราต้องใช้”

สำหรับการทำกิจกรรมในเรือนจำนักโทษทุกคนที่ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำจะต้องทำงานและทำกิจกรรมร่วมกันถือเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนในเรือนจำได้เป็นอย่างดี ซึ่งปรากฏในบทสนทนาดังนี้

เพื่อนๆเขาจะอยู่กันเป็นกลุ่ม ใครอยู่อำเภอเดียวกันก็อยู่ด้วยรวมกัน ในแดนเดียวกันก็มีคนที่มาจากอำเภอเดียวกันกับผม กินข้าวด้วยกัน นอนด้วยกัน ทำงานด้วยกัน แต่เราต้องเลือกคนคบด้วยนะ ถ้าพวกคนที่ไม่ค่อยดีเขาจะวางแผนกันว่าออกจากเรือนจำแล้วจะไปเอายาที่นั่นที่นี่ บางคนเข้าออกเรือนจำเป็นบ่อยมาก 10 ครั้งแล้วก็มี แต่ผมเป็นคนไม่ค่อยสู้คนเพราะผมไม่ยอมมีปัญหากับเพื่อน ส่วนที่ได้ยินกันว่ามีความใหญ่ที่ผมเข้าไปอยู่ไม่มีเขาใหญ่ นะ คนก็ไปกลัวในหนังมากไป ความจริงไม่มีหรอกบางคนที่ว่ามีความใหญ่จะฆ่ากันไม่มีหรอก ข้างในทางเรือนจำจะแยกคดีออกจากกัน พวกคดียาเสพติดก็อยู่กลุ่มคดียาเสพติด คดีฆ่าก็อยู่รวมกัน ผมก็แบ่งปันสิ่งของซึ่งกันและกันนะช่วยเหลือกัน ในกลุ่มผมอยู่รวมกัน 25 คน สมมติว่าผมมีกาแฟ ผมแบ่งกันกินในกลุ่ม อยู่กลุ่มใครกลุ่มมัน กาแฟมาจากข้างนอกญาติเอามาให้ฝากเจ้าหน้าที่เอาเข้ามา เจ้าหน้าที่เอามาให้แต่ก็ต้องตรวจของก่อนเพื่อความปลอดภัย ถ้าของที่เอามาให้ตรวจแล้วขึ้นเป็นตัวอักษรสีแดง คืออันตราย กลัวนำยาเข้าไป ในเรือนจำมีทุกอย่างนะไม่ใช่ว่าจะปิดได้ตลอด จ่ายในจ่ายนอก โทรศัพท์มือถือก็มีบ้าง เขาแกะออกมาจากของนอก เช่น พวกคดีเล็กน้อย ตอนกลางวันนอนในคุก กลางวันก็ออกมาข้างนอก เหล้าก็มี แต่เราไม่กินเพราะมันอยู่ไกลจากเรา พวกขานอกจ่ายนอก คือ พวกที่เลี้ยงหมู แต่ตอนที่ผมติดคุกตอนนั้นไม่มีจ่ายนอกเยอะเหมือนทุกวันนี้ แต่ตอนนี้มีเยอะมาก เดียวนี้ในเรือนจำไม่มีที่อยู่แล้ว คนเข้าเยอะคนออกน้อยตอนนั้นจาก 3000 คน เพิ่มเป็น 6000 คน ของนครพนมเข้าเรือนจำต่ำสุดวันละ 5 คน แต่ตอนที่ยังไม่ตัดสินว่าต้องจำคุกกี่ปี ผมได้ทำดอกไม้ รดน้ำผัก ที่ปลูกผักมันอยู่บริเวณกำแพงของแต่ละแดน แดนใครแดนมัน แต่พอตัดสินแล้วผมก็ไปสานอวน เลี้ยงไม้ ทำดอกไม้พวกดอกกุหลาบ มันจะมาจากร้านค้านอกเรือนจำส่งเข้ามาให้นักโทษในเรือนจำทำ เขาจ้างให้ทำให้ราคาดอกละ 1 สลึงแล้วแต่เขาจะให้เพราะมันอยู่ในกฎเกณฑ์ของเขา เขาไม่ได้ให้เงินเราหรอกผมไม่เคยเห็นเงินนะ มันเป็นการทำงานแบบงานจิตอาสาเป็นงานตามหน้าที่ ในนั้นไม่มีเงินสดใช้แต่กระดาษที่เป็นคูปอง เราไม่ได้เงินจากทางครอบครัวเลย ส่วนใหญ่ที่ภรรยาผมหาเงินได้ทั้งหมดจะเป็นค่ารถของภรรยาที่ต้องมาเยี่ยมผมที่เรือนจำ”

สำหรับการเยี่ยมญาติของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา เป็นการเยี่ยมของสมาชิกในครอบครัว หรือการเยี่ยมจากบุคคลอื่นที่รู้จัก เช่น เพื่อน รุ่นพี่ รุ่นน้อง เป็นต้น ถือเป็นบริบทอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญามีความรู้สึกที่แตกต่างกันออกไปสำหรับการปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอกผ่านการเยี่ยมญาติ ซึ่งปรากฏในบทสนทนาดังนี้

ถ้าญาติไปเยี่ยมบ่อย ๆ ถ้าผมกำลังจะล้มผมก็คิดถึงญาติ ภรรยา ลูกที่มาเยี่ยมตอนนั้นพี่ชายของผมมาจากหนองคาย ญาติมาเยี่ยมให้กำลังใจกันว่าไม่ผิดก็ต้องได้ออก สำหรับผมนะติดคุกไม่จำเป็นต้องมาเยี่ยมกันบ่อย 1 ปี มาเยี่ยมครั้งหนึ่ง หรือติดนานก็ 2 ปีมาเยี่ยม 1 ครั้ง ถ้ามาเยี่ยมบ่อยผมหรือนักโทษ ในเรือนจำมันจะมีอาการกระวนกระวายถ้าเห็นหน้าก็จะคิดถึงเป็นเดือนกว่าจะปรับตัวได้ และต้องเริ่มปรับตัวใหม่อีกคนในคุกเป็นแบบนี้แหละ ไม่ใช่ไปเยี่ยมบ่อยแล้วจะดีนะ ตอนนั้นผมตัดใจตั้งแต่ติดอยู่ 1 ปี 5 เดือนแล้วผมบอกภรรยาตอนที่เขามาเยี่ยมว่าให้หาแฟนใหม่ไม่ต้องไปปรอคนในคุกอย่างผมหรอกเพราะไม่รู้จักได้ออกตอนไหนบอกแบบนี้ตลอดนะแต่ภรรยาก็ยังมาเยี่ยมยังอยู่ข้างๆผมเสมอ ผมเห็นบางคนเข้าไปอยู่ในคุกปกติดี แต่อยู่ดีๆ ก็หลุดเลย 2 - 3 วัน วันที่ 4 ผูกโซ่ใส่เสาวิ่งรอบเลยกลายเป็นคนไม่ปกติไปเลย บางคนที่ถูกปล่อยออกไปเขาก็ฉีดยาทำลายอย่างอื่นเพื่อกันไม่ให้ไปทำผิดซ้ำอีก ตอนญาติมาเยี่ยมบางคนก็มากินด้วยเหมือนกัน คือการที่ญาตินำของนำอาหารมาเยี่ยม มาเยี่ยมไม่ได้เจอกันแบบใกล้ชิด ซึ่งจะมีรู้สึกๆเท่าประมาณหัวแม่มือ ถ้าจะคุยจะมองก็ต้องก้มเพื่อพูดและมอง ส่วนอาหารที่ญาติเตรียมไปให้นักโทษ ต้องฝากนายเข้าไปให้นายช่วยเราได้มาก ช่องยื่นบัตรฝากเป็นช่องเล็กไม่ใหญ่มาก ต่างกับเรือนจำในกรุงเทพฯ มันจะเป็นกรงเยี่ยมได้ แต่เรือนจำที่นี่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง มีระจกมิดปิดทึบ ถ้าจะพูดก็ต้องก้มแล้วก็พูดรูที่เป็นช่องเล็กมากๆ พูดคนละ 1 นาที แต่ในสมัยนั้นที่เราอยู่ยังฝากสิ่งของได้แต่เดี๋ยวนี้ยาก เช่นพวกอาหารต่างๆฝากไม่ได้แต่ต้องฝากเป็นแบงก์ (เงิน) โดยเฉพาะ สำหรับคนจนเป็นเรื่องที่ยากไม่มีสิทธิที่จะฝาก แต่ก่อนได้กิน อาหารที่ญาตินำไปฝากอย่างล้มตำ แต่เดี๋ยวนี้ไม่ได้กินหรือล้มตำ สมัยนี้มันเปลี่ยนแปลง เนื่องจากเขาบีบเพราะเรือนจำจะต้องหาเงินเข้าเรือนจำเช่นกัน โดยเขาจะเป็นกรณีบังคับให้เราซื้ออาหารในเรือนจำ ตอนที่ผมยังอยู่ในเรือนจำ ภรรยาของเจ้าหน้าที่ เขาจะมาขายของหน้าเรือนจำ เช่น นายแดนนี่มีกี่คน นายสีห้าคน คนคุกที่คุม 1000 กว่าคน ญาติมาก็ซื้อ ซื้อร้านของภรรยาของนาย (บุคลากรในเรือนจำ) แต่ปัจจุบันไม่มีการขายของหน้าเรือนจำแล้วเนื่องจากการปรับเปลี่ยนผู้บริหารใหม่

การบริโภคอาหารระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำ นายสันต์ ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ได้รับเลือกจากเพื่อนให้เป็นหัวหน้าโรงเลี้ยงดูแลจัดการเรื่องอาหาร การปลูกผักเพื่อรับประทานในเรือนจำ ส่วนสภาพร่างกายระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำ เขามีอาการเปลี่ยน คือ อาการเป็นง่อย ไม่มีแรง ทำให้การเดินไม่ปกติเหมือนกับเพื่อนคนอื่น ๆ รวมถึงมีผิวหนังที่เปลี่ยนไปจากเดิม ซึ่งนายสันต์ ได้สันนิษฐานว่าที่เขามีอาการดังกล่าวอาจเกิดจากมีสารอะไรบางอย่างใส่ลงไปในการให้อาหารที่เลี้ยง และอากาศที่ทำให้ผิวหนังของเขาเปลี่ยนไป ซึ่งปรากฏในบทสนทนาดังนี้

ผมมีอาการ เปลี่ยน เป็นง่อย เดินไปไหนมาไหนไม่ได้ ผมคิดว่ามันต้องมีอะไรซักอย่างในเรือนจำที่ทำให้ผมเปลี่ยน เพราะว่าถ้าคนที่อยู่มันมีกำลังสู้มันก็ลำบากเพราะมีคนเยอะมีคน 3000 - 4000 คน ในคุกคิดว่าเขาต้องตัดกำลัง แต่ไม่รู้ว่าจะเอาอะไรใส่ข้าวให้เรากินบ้างหรือเปล่า ผมคิดว่าต้องมีใส่ในอาหาร ผมไม่อยากจะกินข้าวเลย แต่ช่วง 2 - 3 เดือนแรกต้องกินเพื่อประทังชีวิตให้อยู่ได้ แต่ผมก็ไม่ค่อยหิวจะไม่อยากกินเพราะผมไม่เคยอยู่ที่แบบนี้ ไม่เคยกินอาหารแบบนี้ที่เห็นนะคนที่เข้าไป 6 เดือนแรก บางคนอ้วนขึ้นๆ แต่กำลังขาลดลงขาล็กกลงแขนขาไม่มีแรง ออกจากเรือนจำแทบมีแต่กระดูก พอผมรู้ว่ามีอะไรบางอย่างในอาหารผมไม่กินเลย ตอนเที่ยงที่เป็นข้าวต้มส่วนมากจะหลีกเลี่ยงเพราะใส่ยา ผมจะบอกภรรยาตลอดว่าถ้าไปเยี่ยมให้ห่อข้าวเหนียวมาเยอะๆ บางคนกินบอกว่าอร่อย เราสังเกตคนที่กินเยอะๆนะคนที่กินข้าวต้มตอนเที่ยงทุกวัน ผมจะรู้เลยว่าคนนี้จะอ้วนขึ้นแต่ขาจะลีบลง บวมๆเหมือนขึ้นอืด คิดว่าต้องโดนยาแน่ๆ ตอนนี้อาจจะไม่เท่าไรแต่ที่เห็นเขาออกมาปลูกดอกไม้หน้าเรือนจำก็เห็นปกตินะ เพราะบางครั้งต้องมีบังคับออกมาทำงานข้างนอก เข้าไปตอนแรกกำลังขา ก็เดินได้ตามปกติ อยู่ได้เดือนสองเดือนบางคนบอกว่าใช้ความคิดเยอะเส้นประสาทจะแตกขาจะเป็นง่อยนายจะบอกแบบนี้ อย่าคิดเยอะแต่ผมว่าไม่ใช่หรอก ผมว่าเพราะกินข้าวตอนเที่ยงกินไปกินมาแรงหมดไปเรื่อยๆ พออยู่นานๆ คนเก่าๆที่อยู่มาก่อนผมที่เขารักและหวังดีจะบอกว่าอย่าไปกินข้าวตอนเที่ยงห้ามกินเด็ดขาดถ้ากินจะออกจากคุกไม่ได้จะตายอยู่ที่นี้ ผมก็เลิกกินข้าวต้มตอนเที่ยงแล้วก็กินน้ำเปล่าแทน ผมจะรอวันที่ญาติมาเยี่ยมอย่างเดียว แต่การกินข้าวก็ไม่ค่อยจะอึดเท่าไรเพราะแต่ละถังก็คือเช่น ก๋วยเตี๋ยวมี่มาไม่เต็มถึงหก คนแดนหนึ่งมี 1,000 คน ตักอาหาร 1 จานกินกัน 6 คน แล้วกับข้าวก็กินเพื่อให้อยู่ได้ไม่ให้ตาย ผักที่ทำอาหารก็ปลูกเอง พวกน้ำที่ใช้รดน้ำผักคือน้ำในส้วม น้ำที่เราอาบน้ำก็เอาไปรดผัก แล้วก็หาปลั๊งก๋วยเตี๋ยวมี่เข้าไปใหม่ก็ไปรดผักเราก็กินไปนั่นแหละวนอยู่แบบนี้ น้ำที่เราอาบน้ำ น้ำล้างจาน เราเอาน้ำพวกนี้ไปกักในคลองไว้ ซึ่งส้วมผักอยู่ข้างๆ คลองที่พวกเรากักน้ำไว้ ก็เอาน้ำในคลองมารด น้ำก็ไม่ได้เอาไปบำบัดเพื่อมาใช้ใหม่ะในคุกไม่มีการบำบัดน้ำเสีย

หลังจากนั้น 6 เดือน ผมได้เป็นหัวหน้าโรงเลี้ยง เนื่องจากหัวหน้าโรงเลี้ยงคนเก่าออกไปแล้ว ซึ่งหัวหน้าโรงเลี้ยง จะเรียกกันว่า เป็นผู้แทน โดยมีการยกมือลงมติเพื่อเลือกหัวหน้าโรงเลี้ยง ซึ่งนักโทษจำนวน 3000 คนจะต้องเลือกเพื่อนเป็นหัวหน้าโรงเลี้ยง ซึ่งในแต่ละแดนจะต้องเสนอชื่อเพื่อน คนนั้นคนนี้เข้าไปแดนละ 1 คน ให้ไปยื่นบนเวทีให้เพื่อนยกมือเพื่อเลือกหัวหน้าโรงเลี้ยง ตอนนั้นผมได้คะแนนเสียง 2,700 คะแนน ผมชนะคะแนนเลยได้เป็นหัวหน้าโรงเลี้ยง สำหรับภาระหน้าที่ของผมคือ การจัดการงานในโรงเลี้ยงเรื่องอาหาร ซึ่งเพื่อน ๆ ของเราก็ได้กินกันอิม ส่วนมากเราสงสารและเห็นใจกัน ส่วนเมนูอาหารจะมาจากข้างนอก คือพวกจ่ายนอก เช่น คดีปิ่น คดีเล็กเล็กขโมยน้อย เขาจะออกมาเลี้ยงหมูข้างนอกเรือนจำคดีแบบนี้โทษไม่หนักแค่ 1-2 ปี ซึ่งนักโทษเหล่านี้ มีหน้าที่เลี้ยงหมูเลี้ยงไก่นอกเรือนเกษตร ส่วนนักโทษคดีฆ่าออกไปนอกเรือนจำไม่ได้และคดียาเสพติดก็ออกนอกเรือนจำไม่ได้ คดีข่มขืน คดีทำร้ายพ่อแม่ไม่มีสิทธิ์ออกไปนอกเรือนจำ อยู่ได้แค่ในเรือนจำเท่านั้น ส่วนช่วงกลางวันผมก็นอน นอนๆไปผมรู้สึกเซ็งเพราะผมไม่ได้ทำงานในเรือนจำเขาทราบคนไม่ใช่ให้นักโทษไปทำงานแต่เขาทราบทางจิตใจทางกาย ทางร่างกายเช่น ผิวหนังมันก็เปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ถ้าอยู่ ๆ ไปผิวหนังจะเริ่มหลุดออกถ้าเราลูบผิวของตัวเองผิวหนังจะหลุดไปอัตโนมัติเหมือนผิวหนังชั้นกำพร้าหลุดออกผมไม่รู้สาเหตุว่าเพราะถูกน้ำหรือไปถูอะไรมา เพราะอยู่ข้างในมันเป็นกำแพง ล้อมรอบลมไม่เข้ามันไม่ระบายอากาศ เดือนมีนาคม เมษายน หน้าร้อนพออยู่ข้างบนนอนติดกันเรานอนต้องตะแคงเพราะคนเยอะ ถ้าพลิกหรือลุกขึ้นคือที่นอนหายเลยไม่มีที่นอน ผิวหนังจะคันเหมือนแพ้เหงื่อ แล้วขนซากกับขนแขนไม่มีเลยขนร่วงหมดประมาณมาก แต่ที่ขนหรือผิวที่หลุดออกไปก็ไม่ขาวขึ้นแบบตอนอยู่ข้างนอกนะแต่มันจะดำ ๆ ไปเรื่อย ๆ

การปฏิสัมพันธ์ผ่านการเขียนจดหมาย ซึ่งนายสันต์ ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ได้ส่งจดหมายขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมด้วยตนเองซึ่งปรากฏในบทสนทนาดังนี้

การต่อสู้คดีผมสู้ด้วยตัวผมเองมันเริ่มต้นจาก การที่ผมเขียนจดหมายไปที่ศาลอุทธรณ์ คือเมื่อผมโดนอุทธรณ์แล้ว พอหมายปล่อยออกมาตอนเย็นๆ พอเรายกฟ้องในศาลชั้นต้น เมื่อใบอุทธรณ์มา อีกสามวันผมเขียนจดหมายตามอุทธรณ์ไปที่อุทธรณ์ภาค 4 ผมเขียนเองทั้งหมดตั้งแต่ต่อสู้คดีมา ผมไม่เคยจ้างทนายเลย ทนายก็ไม่ได้เงินจากผมหรอกนะ ซึ่งทนายที่ช่วยเรา ศาลเป็นผู้หาให้ ถ้าผมเสียเงินให้ทนายก็เขียนให้ตามที่ผมบอก แต่ผมอยู่ในเรือนจำต้องเขียนเองวิธีการของผมคือ การขอให้เพื่อนในเรือนจำที่จบการศึกษาสูงๆเช่นปริญญาตรี ปริญญาโท ที่เขาเขียนตัวหนังสือสวยๆ ผมขอให้เขาเขียนให้ผม เขียนให้เช่น ชื่อจริง นามสกุลจริงของผมตามด้วยอยากให้ศาลอุทธรณ์ตัดสินเร็วๆ ถ้า

ตัดสินใจมาว่าผมจะทำผิดผมจะได้ทำตัวให้ดีขึ้นและจะสอบชั้นเลื่อนขึ้นไปเพื่อที่จะได้วันลดโทษอยากให้ตัดสินเร็วๆ ผมถือเป็นคนแรกของประเทศก็ได้ ที่ศาลบอกว่าเรื่องมาเร็วที่สุดซึ่งธรรมดาอุทธรณ์ต้อง 6 เดือน หรือ 2 ปี หรือ 1 ปี แต่นี่แค่ 2 เดือน 15 วันตีกลับมาแล้วตัดสินเลยจนศาลบัลลัง 3 บอกว่าอุทธรณ์กลับมาเร็ว ผมเขียนตามไปว่าเราซื้อนายอะไรขอความคุ้มครองจากศาลเพราะว่าศาลอุทธรณ์จะสืบทางสำนวนเพื่อสืบเพิ่ม การช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้รับเงินเยียวยา แปรหมื่นกว่าบาท ซึ่งเป็นรายแรกของจังหวัดนครพนม คนแรกในเขตภาคอีสาน ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้ 22 ที่ได้รับเงินเยียวยาจาก สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินฯ กระทรวงยุติธรรม”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ “แพะ” รายที่ 4

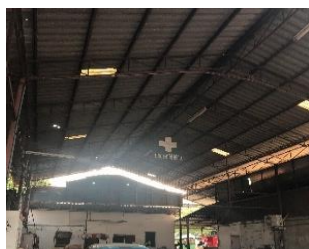
ภูมิหลังของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา

นายวิว (นามสมมติ) อายุ 33 ปี ภูมิลำเนาจังหวัดอุบลราชธานี

บุคลิกภายนอก : บุคลิกมีความคล่องแคล่ว พุดจาฉะฉาน ยิ้มแย้มแจ่มใส

อาชีพ : ก่อนต้องโทษประกอบธุรกิจทอไอเสียดังกล่าวซึ่งเป็นธุรกิจส่วนตัวของครอบครัว หลังพ้นโทษกลับมาประกอบธุรกิจส่วนตัวร้านทอไอเสียเหมือนเดิม

สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย

สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของนายวิว อยู่ใกล้กับถนนเส้นหลักของอำเภอการเดินทางมีความสะดวก ลักษณะบ้านอยู่ในบริเวณเดียวกับสถานที่ประกอบธุรกิจส่วนตัว โดยบ้านญาติและบ้าน พี่น้องซึ่งอยู่เรียงกันติดบริเวณริมถนน อาศัยอยู่ที่นี่มานานกว่า 30 - 40 ปี โดยเริ่มต้นจากบิดาทำธุรกิจที่นี้ตั้งแต่ที่อำเภอนี้ยังไม่มีผู้คนเข้ามาอยู่อาศัยเป็นจำนวนมากเหมือนปัจจุบัน

ความสัมพันธ์ในครอบครัว : นายวิวเติบโตมาในครอบครัวที่มีความอบอุ่น มีความเป็นอยู่ที่ดี ซึ่งลักษณะเป็นครอบครัวใหญ่ เขามีพี่น้อง 8 คน เขาเป็นบุตรคนที่ 6 ช่วงวัยเด็กอาศัยอยู่กับบิดามารดา และพี่น้องอีก 7 คน โดยใช้ชีวิตคอยดูแลซึ่งกันและกัน บิดาทำธุรกิจร้านทอไอเสีย ส่วนมารดาเป็นประกอบอาชีพค้าขาย รายได้หลักของครอบครัวมาจากร้านทอไอเสียของที่บ้านและอาชีพค้าขายของมารดา ซึ่งถือว่ามีรายได้มาจุนเจือครอบครัวเป็นอย่างดี ครอบครัวของเขามีฐานะดี แต่ใน

ปัจจุบันบิดาเสียชีวิตแล้ว พี่สาว 5 คนมีครอบครัวและย้ายไปอยู่ที่อื่น ส่วนนายวิวและภรรยา มีบุตรชาย 1 คนซึ่งอาศัยอยู่ที่บ้านหลังเดิมที่เป็นที่ทำธุรกิจท่อไอเสีย ส่วนภรรยานายวิวประกอบธุรกิจส่วนตัวเช่นกันจากครอบครัวที่อยู่อย่างสุขสบายมีรายได้ที่เข้ามาจุนเจือครอบครัวเป็นอย่างดี เมื่อเขาถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำทำให้ชีวิตของเขาและบุคคลในครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งนายวิวถือเป็นหัวหน้าครอบครัวและต้องดูแลบิดาที่ป่วยและมารดาที่อายุมากแล้ว ทำให้เขาต้องหยุดทำธุรกิจท่อไอเสียซึ่งปิดตัวลงไปกว่า 5 ปี ทำให้สูญเสียรายได้อย่างมาก บิดาล้มป่วยเพราะตรอมใจที่เข้าติดคุก แต่สมาชิกในครอบครัวทั้ง พี่สาว แม่ และภรรยา ช่วยกันต่อสู้คดีและให้กำลังใจนายวิว

ประสบการณ์เดิมและทัศนคติที่มีต่อเรือนจำ : นายวิวเป็นบุคคลที่รักครอบครัว ขยันทำงาน ซึ่งนายวิวไม่เคยกระทำผิดมาก่อน นายวิวมีอิสระและเสรีภาพในการใช้ชีวิต รวมถึงภูมิหลังความรู้เกี่ยวกับเรือนจำ โดยนายวิวไม่เคยเห็นสภาพแวดล้อมของเรือนจำมาก่อนแต่มีทักษะเกี่ยวกับเรือนจำ ที่ว่าที่เรือนจำเป็นสถานที่ที่คุมขังนักโทษมีความเป็นอยู่ที่ไม่สะดวกสบายเหมือนอยู่ภายนอกเรือนจำ

กระบวนการปรับตัวก่อนเข้าสู่เรือนจำ

เหตุการณ์เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2553 โดยนายวิว ถูกกล่าวหาว่าร่วมกันฆ่าคนตายโดยขับมอเตอร์ไซด์กับเพื่อนอีก 5 คน เพื่อไล่ล่าผู้ตาย ซึ่งที่เกิดเหตุอยู่ห่างจากบ้านไม่มากนักและเป็นเส้นทางที่ใช้สัญจรเป็นประจำ หลังจากนั้นเมื่อปี พ.ศ. 2559 ในวันดังกล่าวเป็นวันที่นายวิวได้ออกจากเรือนจำแต่วันเดียวกันนั้นนายวิว ถูกพนักงานสอบสวนขออายัดตัวในความผิดร่วมกันสมคบคิดกันกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดโดยร่วมกันมียาเสพติดให้โทษประเภทที่ 1 (ยาบ้า) ขณะถูกจองจำอยู่ในเรือนกลางจังหวัดอุบลราชธานี เป็นผู้โทรศัพท์สั่งการจากภายในเรือนจำให้ผู้ต้องไปปรับยาบ้าและนำยาบ้าไปมอบให้กับผู้ซื้อจนถูกจับได้ นายวิวจึงถูกอายัดตัวไว้ดำเนินคดีต่อและถูกจำคุก อีก 1 ปี ซึ่งทางครอบครัวได้ประสานให้ทนายความเพื่อแก้ต่างให้ และทนายความมีการประสานข้อมูลกับเจ้าหน้าที่ดีเอสไอ ที่ได้ตามพิสูจน์ในคดีฆ่าผู้อื่นจนศาลฎีกากลับคำพิพากษา รวมทั้งมีการสืบเสาะจนได้ความว่าเรือนจำกลางอุบลราชธานีเป็นเรือนจำที่มีความมั่นคงสูง มีอุปกรณ์ใช้ตัดสินญาณการใช้โทรศัพท์ และระหว่างถูกควบคุมไม่มีพฤติกรรมยุ่งเกี่ยวกับคดียาเสพติดมาก่อน รวมทั้งจากการสอบถามเพื่อนบ้านก็ไม่พบพฤติกรรมยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดเช่นกัน จึงได้นำพยานบุคคลที่เป็นเจ้าหน้าที่ดีเอสไอ เจ้าหน้าที่เรือนจำ รวมทั้งหลักฐานด้านวิทยาศาสตร์เสนอให้ศาลพิจารณาคดีศาลเชื่อถือในหลักฐาน และมีคำสั่งยกฟ้องและให้ปล่อยตัวนายวิว ซึ่งปรากฏในบทสนทนาดังนี้

วันที่เกิดเหตุคือปี 2553 วันนั้นผมกับเพื่อน ๆ น้อง ๆ ที่สนิทกัน ขับรถไปตามถนนเส้นหลักของอำเภอที่ผมอยู่ พวกผมก็ขับรถตามผู้ตายไปนะ ผมไม่รู้หรอกว่าเขาจะยิงกันซึ่งข้างหน้าผมก็เกิดเหตุยิงกันจริง ๆ แต่ผมกับเพื่อนและน้อง ๆ ไม่ได้เป็นคนก่อเหตุ หลังจากนั้นตำรวจก็มาจับกุมผมไปดำเนินคดี ยอมรับว่าตกใจและวิตกกังวลมากเหมือนกัน เพราะถ้าต้องเข้าไปอยู่ในเรือนจำจริง ๆ จะทำยังไงเพราะผมก็ถือว่าเป็นหัวหน้าครอบครัวด้วยก็จะเสียรายได้หลักในส่วนตรงนี้ไปก่อนเข้าไปอยู่ในเรือนจำพ่อผมป่วยอยู่แล้วพอพ่อรู้ว่าผมถูกจับ พ่อก็ป่วยหนักกว่าเดิมและพ่อก็ตรอมใจด้วย ส่วนกิจการร้านท่อไอเสียของครอบครัวก็ต้องปิดตัวลงเพราะผมเข้าไปอยู่ในเรือนจำพ่อก็ป่วยไม่สามารถมาทำได้ ผมกลัวว่าจะไม่ได้มาดูแลพ่อผมเป็นห่วงพ่อมากและครอบครัวก็ต้องลำบากเพราะต้องหาเงินมาช่วยเหลือในการต่อสู้คดีให้ผม เกิดความกังวลไปหมด แต่ผมก็ทำใจแล้วว่าต้องเข้าไปอยู่และคิดว่าต้องได้ออกจากเรือนจำ

จะเห็นได้ว่าก่อนเข้าสู่เรือนจำของนายวิว คือการตกเป็น “แพะ” ในคดีที่ตนเองไม่ได้กระทำสาเหตุที่ทำให้นายวิวใช้เส้นทางเดิมในการสัญจรเดินทางโดยในวันเกิดเหตุนายวิวและกลุ่มเพื่อนได้ขับรถตามหลังผู้เสียหายที่ถูกยิง จึงทำให้นายวิวตกเป็น “แพะ” ในคดีนี้ สามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีปกตินิสัย (Routine Activity Theory) ผู้พัฒนาทฤษฎีนี้คือ ลอร์เรน โคเฮน และมาร์คัส เฟลสัน โดยทั้งโคเฮนและเฟลสัน ทฤษฎีปกตินิสัยมีหลักการพื้นฐานที่สำคัญ คือ อาชญากรรมที่เกิดจากองค์ประกอบครบทั้งสามประการ คือ อาชญากรที่จะกระทำผิดเหยื่อที่เหมาะสม และการขาดความสามารถในการปกป้องทรัพย์สินหรือชีวิตร่างกาย ซึ่งอัตราการเกิดเหยื่ออาชญากรรมของบุคคลจะเพิ่มขึ้นเมื่อมีองค์ประกอบครบทั้ง 3 ประการ ได้ให้ความหมายของปกตินิสัยว่า กิจกรรมหรือการกระทำใดๆ ของบุคคลที่ทำเป็นประจำสม่ำเสมอ เช่น การออกไปทำงานนอกบ้านไม่มีคนเฝ้าบ้าน การสวมเครื่องประดับที่มีราคาแพงเป็นประจำการใช้เส้นทางเดิม ๆ ในการเดินทาง และหมายรวมถึงลักษณะของบุคคลที่อาจตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมได้ง่าย เช่น ผู้หญิง เด็ก คนชรา เป็นต้น ซึ่งการเกิดอาชญากรรมมักจะเกิดจากกิจกรรมหรือนิสัยของเหยื่อการกระทำที่ทำเป็นประจำจึงส่งผลให้อาชญากรหรือผู้กระทำผิดอาศัยโอกาสเหล่านี้ในการประกอบอาชญากรรมในที่สุด ซึ่งในที่นี้จะอธิบายสาเหตุที่ทำให้นายวิวตกเป็นเหยื่อคือ การเข้าไปอยู่ในสถานที่ที่เกิดเหตุและการใช้เส้นทางเดิมในการเดินทาง เนื่องจากการเข้าไปอยู่ในสถานที่ที่เกิดเหตุที่มีความเสี่ยงนั้นทำให้นายวิวสามารถตกเป็น “แพะ” ได้โดยง่าย เนื่องจากนายวิวขับรถตามผู้เสียหายอยู่ด้านหลังทำให้ผู้เสียหายเห็นหน้าและให้การกับตำรวจว่านายวิวเป็นผู้กระทำผิด ส่วนเส้นทางในการสัญจรเนื่องจากเส้นทางนี้เป็นเส้นทางหลักของอำเภอที่ประชาชนในพื้นที่รวมถึงนายวิวใช้ในการสัญจรอย่างสม่ำเสมอ จึงทำให้นายวิวถูกกล่าวหาและตกเป็น

“แพะ” ในที่สุด

เมื่อนายวิวกฎจับกุมจากเจ้าหน้าที่ตำรวจแล้วจึงนำมาสู่กระบวนการปรับตัวก่อนเข้าสู่เรือนจำ ซึ่งการปรับตัวก่อนเข้าสู่เรือนจำนายวิวกเกิดความเครียดและความวิตกกังวลเนื่องจากเขาไม่ได้กระทำผิดแต่ต้องรับผิดชอบและต้องเข้าไปอยู่ในเรือนจำและยังเป็นหัวหน้าครอบครัวมีหน้าที่ที่ต้องประกอบอาชีพและดูแลบิดาที่ป่วย ก่อนเข้าสู่เรือนจำมีความกังวลว่าจะอยู่ไม่ได้เพราะความเป็นอยู่ในเรือนจำกับสังคมภายนอกมีความแตกต่างกัน

ซึ่งกระบวนการปรับตัวก่อนเข้าสู่เรือนจำใน คือ การเริ่มจากการลดความเครียดและความวิตกกังวล เนื่องจากนายวิวกไม่เคยกระทำผิดและไม่เคยเข้าไปอยู่ในเรือนจำประกอบกับทัศนคติที่มีต่อเรือนจำนั้นมองว่าเรือนจำมีสภาพที่แออัดเพราะมีผู้ต้องขังจำนวนมากไม่มีอิสรภาพในการใช้ชีวิตต้องทำตามกฎระเบียบ และนายวิวกกลัวว่าจะไม่สามารถอยู่ในเรือนจำได้ นายจึงต้องพยายามปรับลดความเครียดลงยอมรับกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

บริบทเรือนจำ

ลักษณะและสภาพเรือนจำที่ “แพะ” ถูกคุมขัง

1. เรือนจำกลางคลองไผ่ จังหวัดนครราชสีมา

นายวิวกถูกคุมขังที่อยู่ที่เรือนจำกลางคลองไผ่ จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเรือนจำคลองไผ่มีอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล และคำสั่งลงโทษของผู้มีอำนาจ โดยมี อำนาจควบคุมผู้ต้องขังกำหนดโทษตั้งแต่ 15 ปี ถึงประหารชีวิต ความจุควบคุมผู้ต้องขังจำนวน 3,500 คน โดยอำนาจหน้าที่ของเรือนจำ คือ ดำเนินการให้ผู้ต้องขังได้รับการปฏิบัติในระหว่างถูกควบคุมตามหลักอาชญาวิทยาหลักทัณฑ์วิทยาและมีสภาพความเป็นอยู่ตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและข้อเสนอแนะในเรื่องที่เกี่ยวข้องขององค์การสหประชาชาติ และผู้ต้องขังได้รับการแก้ไขปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมนิสัยให้เป็นบุคคลที่สังคมพึงปรารถนาและสามารถเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าต่อการ พัฒนาประเทศ¹⁰⁰

สภาพแวดล้อมภายในเรือนจำจะมีกำแพงสูงเพื่อป้องกันความปลอดภัย ทำให้อากาศมีการถ่านแทน้อยทำให้อากาศค่อนข้างร้อน แต่ถ้าเป็นช่วงฤดูหนาวสภาพอากาศจะหนาวมาก ความเป็นอยู่ค่อนข้างดีเนื่องด้วยเป็นเรือนจำขนาดใหญ่ มีพื้นที่ให้ผู้ต้องขังออกกำลังกายเพื่อผ่อนคลาย

¹⁰⁰เรือนจำกลางคลองไผ่. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.klongpaicentralprison.go.th/abouts.php>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2562)

การฝึกวิชาชีพและการทำงานในกองงาน ภายในเรือนจำจะมีการฝึกวิชาชีพ ให้การศึกษา และจัดให้ผู้ต้องขังทำงานตามกองงานต่าง ๆ ได้แก่ กองงานช่าง กองงานทำความสะอาด กองงานพับถุงกระดาษ กองงานลักแห กองงานเย็บร่ม เป็นต้น

กิจกรรมตามเทศกาล ภายในเรือนจำจะมีการจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้ต้องขังได้เข้าร่วม อาทิ กิจกรรมสัปดาห์วันแม่แห่งชาติ วันพ่อแห่งชาติ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันปีใหม่ และวันสงกรานต์ เป็นต้น

กิจวัตรประจำวันของผู้ต้องขัง ขณะที่ถูกคุมขังทั้งอยู่ในเรือนจำทั้ง 2 แห่ง จะมีตารางกิจวัตรประจำวันที่คล้ายกันและปฏิบัติเหมือนเดิมทุกวัน ซึ่งกิจวัตรต่าง ๆ สามารถปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมและสภาพของเรือนจำนั้น ๆ ได้ สำหรับรายละเอียดการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันเป็นประจำ ดังนี้

ช่วงเช้า

เวลา 06.00 น. ตื่นนอนและปฏิบัติกิจส่วนตัว

เวลา 07.00 น. รับประทานอาหารที่โรงอาหาร

เวลา 08.30 น. ฝึกวิชาชีพทำงานในกองงาน

เวลา 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน

ช่วงบ่าย

เวลา 13.00 น. ฝึกวิชาชีพทำงานในกองงาน

เวลา 15.30 น. เล่นกีฬาออกกำลังกายและเตรียมอาบน้ำ

เวลา 16.00 น. รับประทานอาหารเย็น

เวลา 17.00 น. ขึ้นเรือนนอน

2. เรือนจำกลางอุบลราชธานี

หน้าที่รับผิดชอบ เรือนจำกลางอุบลราชธานีตั้งขึ้นตามเขตอำนาจศาลจังหวัดอุบลราชธานี มีอำนาจในการควบคุม ผู้ต้องขังที่มีกำหนดโทษจำคุกไม่เกิน 30 ปี โดยมีหน้าที่ความรับผิดชอบ ดังนี้ ดำเนินการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งตามกฎหมาย โดยดำเนินการการตามกฎหมายว่าด้วย การราชทัณฑ์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง กำหนดแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยให้สอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ นโยบายของ กระทรวง หลักออาชญาวิทยาและหลักทัณฑ์วิทยา ตลอดจนข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและข้อ เสนอแนะในเรื่องที่เกี่ยวข้องของการสหประชาชาติ ดำเนินการเกี่ยวกับสวัสดิการและการสงเคราะห์แก่ผู้ต้องขัง

ปฏิบัติการอื่นใดตามกฎหมายกำหนดให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของเรือนจำหรือกรมราชทัณฑ์
มอบหมาย

สภาพแวดล้อมภายในเรือนจำกลางอุบลราชธานี โดยระบบความมั่นคงเรือนจำกลาง
อุบลราชธานี มีกำแพงคอนกรีตเสริมเหล็กสูง 7 เมตร มีป้อมรักษาการณ์บนกำแพง 5 ป้อม ภายใน
แบ่งออกเป็น 13 แดน แต่ละแดนมีรั้วกำแพงคอนกรีตเสริมเหล็กด้านบนเป็นรั้วตาข่ายสูง 3 เมตร
ล้อมอีกชั้นหนึ่ง บริเวณรอบกำแพงติดตั้งระบบสายไฟฟ้าแรงสูงขนาด 3,800 โวลต์ และมีกล้องวงจร
ปิดติดตั้งมุมและแนวกำแพงอีก 16 ตัว¹⁰¹ เพื่อป้องกันความปลอดภัย จึงทำให้อากาศมีการถ่ายเท
น้อยทำให้อากาศค่อนข้างร้อน แต่ในช่วงฤดูหนาวสภาพอากาศจะหนาวมาก มีความแออัด
เนื่องจากมีผู้ต้องขังอยู่จำนวนมาก

การฝึกวิชาชีพและการทำงานในกองงานภายในเรือนจำจะมีการฝึกวิชาชีพ ให้การศึกษาและ
จัดให้ผู้ต้องขังทำงานตามกองงานต่าง ๆ ได้แก่ กองงานช่าง กองงานทำความสะอาด กองงานพับถุง
กระดาษ กองงานถักแห กองงานเย็บร่ม เป็นต้น

กิจกรรมตามเทศกาล ภายในเรือนจำจะมีการจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้ต้องขังได้เข้าร่วม อาทิ
กิจกรรมสัปดาห์วันแม่แห่งชาติ วันพ่อแห่งชาติ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันปีใหม่ และวัน
สงกรานต์ เป็นต้น

กิจวัตรประจำวันของผู้ต้องขัง ขณะที่ถูกคุมขังทั้งอยู่ในเรือนจำจะมีตารางกิจวัตรประจำวัน
ที่ต้องปฏิบัติเหมือนเดิมทุกวัน ซึ่งกิจวัตรต่าง ๆ สามารถปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมและสภาพของ
เรือนจำนั้น ๆ ได้ สำหรับรายละเอียดการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันเป็นประจำ ดังนี้

ช่วงเช้า

เวลา 06.00 น. ตื่นนอนและปฏิบัติกิจส่วนตัว

เวลา 07.00 น. รับประทานอาหารที่โรงอาหาร

เวลา 08.30 น. ฝึกวิชาชีพทำงานในกองงาน

เวลา 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน

¹⁰¹เรือนจำกลางอุบลราชธานี. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/view/copubon/เกี่ยวกับเรือนจำ/ประวัติเรือนจำกลางอุบลฯ>. (สืบค้นเมื่อวันที่เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2562)

ช่วงบ่าย

เวลา 13.00 น. ฝึกวิชาชีพทำงานในโรงงาน

เวลา 15.30 น. เล่นกีฬาออกกำลังกายและเตรียมอาบน้ำ

เวลา 16.00 น. รับประทานอาหารเย็น

เวลา 17.00 น. ขึ้นเรือนนอน

กระบวนการปรับตัวระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำ

การปรับตัวระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำของนายวิว ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ซึ่งนายวิวถูกคุมขังในเรือนจำทั้งหมด 2 แห่ง คือ เรือนจำกลางอุบลราชธานี และ เรือนจำกลางคลองไผ่ จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งถูกคุมขังในเรือนจำกลางคลองไผ่นาน 9 เดือน หลังจากนั้นได้ดำเนินการทำเรื่องขอย้ายกลับมาคุมขังที่เรือนจำกลางอุบลราชธานี ซึ่งนายวิวถูกจำคุกเป็นครั้งแรกจึงต้องมีการปรับตัวอย่างมาก เนื่องด้วยการใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำ การอยู่ร่วมกับเพื่อน การทำกิจกรรมและทำงานในเรือนจำ รวมถึงการปรับมุมมองความคิดทางด้านจิตใจเพื่อที่จะใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำได้ ซึ่งปรากฏในบทสนทนา ดังนี้

ระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำกลางอุบลราชธานี

เข้าวันไปแรกผมถูกตัดสินโทษตลอดชีวิต โทษผมสูงเขาเอาตรวจใส่ขา ผมต้องอยู่บนห้องเขาไม่ให้ไปไหนมาไหน สำหรับคนที่โทษสูงจะอยู่ที่เรือนจำอุบลฯไม่ได้ โทษสูงในเขตภาคอีสานจะต้องไปอยู่ที่เรือนจำคลองไผ่ โคราช ตอนนั้นไม่เชื่อว่าเข้ามาแล้วจะได้ย้ายไปที่เรือนจำคลองไผ่เลยนะ ผมต้องถูกขังอยู่ที่เรือนจำอุบลฯ 50 วัน แล้วเป็นช่วงที่อากาศหนาวพอดี พวกโช่ตรวนที่ผมใส่จะเย็นมาก ต้องเอาผ้ามาพันที่โช่ตรวจไว้ผมใช้ผ้าไม่เกิน 3 พัน มาพันที่โช่ตรวนแล้วต้องขัดโช่ตรวจทุกเช้าและเย็นเพื่อไม่ให้เป็นสนิม ถ้าเป็นสนิมมันจะกัดขาทำให้เป็นแผลได้ ถ้าไม่เอาผ้ามาพันขามันยิ่งเพิ่มความเย็น ส่วนพวกผ้าห่ม หมอน แต่ก่อนมีของหลวง มันเป็นผ้าซิ่นกับผ้าที่บางๆ ไม่ได้ช่วยให้เราอบอุ่นเพราะเราต้องปูนอน 1 พัน ใช้หนุนหัว 1 พัน หลังจากนั้น 50 วัน ผมได้ย้ายไปอยู่ที่เรือนจำคลองไผ่เพราะที่นั่นรับโทษสูงได้ ถ้าที่เรือนจำอุบลฯ จะรับนักโทษที่มีโทษไม่เกิน 30 ปี

เส้นทางจากเรือนจำกลางอุบลราชธานีสู่เรือนจำกลางคลองไผ่ จังหวัดนครราชสีมา

พอผมย้ายไปอยู่เรือนจำคลองไผ่ ระยะทางมันก็ไกลนะแล้วที่คลองไผ่อากาศมันหนาวมาก ขนาดนกยังตกลงมา ขนาดนกยังแข็งตายเลยนะ ผมก็ไม่แน่ใจว่าอุณหภูมิที่นั่นก็องศาแต่รู้ได้ว่าอากาศหนาวมาก ๆ ตอนนั้นเรื่องการปรับตัวในเรือนจำคลองไผ่ ตั้งแต่เข้าไปผมไม่รู้จักใครในเรือนจำเลย เพราะมันอยู่ไกลบ้าน ไม่เหมือนอยู่อุบลฯ เพราะที่อุบลฯ ก็มีแต่คนอุบลฯ เป็นคนบ้านเดียวกัน แต่ผมไปอยู่ที่คลองไผ่มีนักโทษมาจากทั้ง 4 ภาค แต่จะตัวอย่างหนึ่ง คือเขาจะเรียกเป็นบ้าน บ้านอุบลฯ บ้านขอนแก่น เรียกตามชื่อจังหวัด ช่วงเข้าไปใหม่ ๆ จะมีคนอุบลฯ เข้ามาถามผมว่าอยู่จังหวัดอะไร ถ้าผมบอกอยู่จังหวัดอุบลฯ เขาจะรับไปอยู่ร่วมกันกับเขาด้วยการอยู่รวมกันเฉพาะคนอุบลฯ ก็จริงแต่นักโทษคนอื่นที่มาจากจังหวัดอื่นซึ่งเป็นคนภาคอีสานก็สามารถอยู่รวมกลุ่มบ้านกับผมได้เหมือนกัน อยู่กับเพื่อนกินข้าวด้วยกันมีอะไรก็มาแบ่งปันช่วยเหลือกัน แต่ตอนนอนก็แยกห้องนะ แต่มีบางคนนอนห้องเดียวกัน พอตอนกลางวันไปเล่นด้วยกีฬาด้วยกัน คุ้ยแซร์ประสบการณ์เรื่องทั่วไป แต่ไปอยู่ที่นั่นมันไกลต่อการไปเยี่ยมมากมันลำบาก

ผมไปอยู่นั้น 1 ปี ครอบครัวย้ายไปเยี่ยมประมาณเดือนละ 1 ครั้ง ซึ่งลำบากกับญาติๆมากเพราะต้องเดินทางมาไกล จะมาเยี่ยมที่คลองไผ่ครั้งหนึ่งก็หมดเงินเป็นหมื่นๆแล้ว อย่างน้อยมาเยี่ยมจะต้องฝากเงินให้ผมใช้ในเรือนจำเพื่อซื้อของใช้ที่จำเป็น ส่วนค่ารถหมดเป็นหมื่นๆเลยอยู่ที่คลองไผ่ก็จำกัดประจำวันของผมและทุกคน ต้องลงจากห้องแต่เช้า ขึ้นห้องลงจากห้องเป็นเวลา 6 โมงเช้าก็ลงจากห้องแล้ว และมากินข้าวแล้วถ้าใครไม่มีญาติมาเยี่ยมหรือไม่มีตังก็ต้องกินข้าวของหลวง ในโรงเลี้ยงอาหารในเรือนจำแทบจะกินไม่ได้เลย แต่อยู่ที่คลองไผ่อาหารพอกินได้ แต่อาหารการกินจะสะอาดกว่า น่าอยู่กว่าที่อุบล อาหารถ้าคลองไผ่ ถ้าพวกต้มไก่ ไก่ก็จะเป็นชิ้นๆ อาหารที่คลองไผ่ใช้ได้ แต่ถ้าใครมีตังก็ซื้อกินบางครั้งญาติมาเยี่ยมญาติก็จะสั่งข้าวของนายให้กินมันจะดีหน่อย ตอนญาติไปเยี่ยมตอนไปอยู่ใหม่ๆจะมีระจกกันแล้วก็คุยโทรศัพท์เห็นหน้ากันแต่พอหลังๆเขาจะให้ผ่านจอทีวี ที่อยู่คลองไผ่ก็ไม่ดีแค่ญาติเราอยู่ไกลบางคนญาติมาเยี่ยมปีละครั้ง 2 ครั้ง เราดีหน่อยที่ญาติเราไปเยี่ยม เดือนละครั้งหรือไม่ก็เดือนละ 2 ครั้ง นักโทษอยู่แยกแดนใครแดนมัน ที่นั่นมี 12 แแดน ตอนนั้นผมอยู่แดน 6 ซึ่งหลักๆ แล้วแดนที่มีนักโทษอยู่จะมี 6 แแดน ที่เหลือจะเป็นแดน สูทกรรมทำกับข้าว มีแดนโรงพยาบาลด้วย แแดนโรงเรียน บางครั้งเขาก็ให้ไปเรียนเสาร์อาทิตย์นะ ซึ่งตอนกลางวันทุกคนต้องเข้ากองงานต้องเข้ากองงานทุกวัน จะมีงานถักอวน พอทำงานเสร็จแล้วก็มาเล่นกีฬา เตะบอลเตะตะกร้อบ้าง ผมใช้ชีวิตซ้ำๆแบบนี้เหมือนกันทุกวัน ตอนนั้นผมอยู่ที่คลองไผ่ ได้ 9 เดือน และผมออกไปฟังชั้นอุทธรณ์โทษลดเหลือ 12 ปี ผมก็เลยทำเรื่องย้ายมาอยู่ที่เรือนจำอุบลฯ

นายวิว ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ดำเนินการทำเรื่องขอย้ายการคุมขังจากเรือนจำคลองไผ่ จังหวัดนครราชสีมา กลับมาที่เรือนจำกลางอุบลราชธานี ซึ่งความเป็นอยู่ในเรือนจำกลางอุบลราชธานี มีความแตกต่างจากความเป็นอยู่ที่เรือนจำคลองไผ่ ซึ่งปรากฏในบทสนทนา ดังนี้

ผมย้ายมาอยู่ที่เรือนจำอุบลฯ อยู่ที่นี้ถ้าเปรียบเทียบกับคลองไผ่ไม่ดีซักอย่าง แต่ดีที่อยู่ใกล้บ้าน ครอบครัวไปเยี่ยมอาทิตย์ละ 2 - 3 ครั้ง แฟนผมไปเยี่ยมเกือบทุกอาทิตย์ อาทิตย์หนึ่งไป 4 - 5 วันเรือนจำห่างจากบ้านผม 50 กิโลเมตร เดินทางไปกลับก็ 100 กิโลเมตร ขนาดช่วงที่ผมอยู่เรือนจำคลองไผ่ แฟนผมทำงานอยู่ที่กรุงเทพฯ อยู่กับพี่สาวผม พอผมย้ายกลับมาอยู่ที่อุบลฯ แฟนผมก็ย้ายกลับมาอยู่ที่อุบลฯ ด้วยแล้วก็มาช่วยเรื่องคดีของผมและก็มาเยี่ยมผมตลอด ตอนย้ายมาอยู่อุบลฯ ลำบากมาก อาหารกินไม่ได้ คือ อาหารทุกอย่าง สมมติว่าเป็นต้มผักใส่น้ำมัน ส่วนมากก็มีแต่ผักเนื้อก็เป็นชิ้นเล็ก ปกติแล้วก่อนจะออกจากโรงเลี้ยงอาหาร พวกนักโทษที่เขายู่ข้างใน เขาเป็นคนทำกับข้าวเขาก็เก็บของดี ๆ ไว้ทำกินเอง แต่พวกนายเขาก็ตรวจเจอบ้าง ไม่เจอบ้างเหมือนเขาลักลอบทำเขาก็ไปซ่อนไว้เราก็ต้องกินแบบนั้นไป แต่ผมดีหน่อยครอบครัวไปเยี่ยมมีอาหารไปให้ สั่งอาหารจากแดนนารีให้ผมกิน เข้าจะทำอาหารที่ญาติสั่งให้เรากิน เช่น ปลาเผา ไก่ต้ม น้ำปลา ยำต่าง ๆ นายจะเป็นคนรับออเดอร์จากญาติที่มาเยี่ยมเราแล้วก็ไปสั่งให้ซึ่งแดนนารีเป็นแดนผู้หญิงเขาจะทำตามออเดอร์ที่สั่งมาให้ ส่วนกับข้าวของนายก็มีต่างหากจะให้ใครดาววันละ 100 ถุงบ้าง 90 ถุงบ้าง ให้แต่ละแดนชายให้นาย บางคนไม่มีญาติมาเยี่ยมก็ต้องกินอาหารในโรงเลี้ยงไป พวกผักที่โรงเลี้ยงเขาเอามาทำกับข้าวถ้าผักมันเยอะทำไม่หมดเขาจะเข็นไปทิ้งขยะ เพื่อนบางคนไปเก็บผักที่เอาไปทิ้งแล้วมาทำกินเพราะบางอันก็ยังดีแค่เพื่อนทำอาหารไม่หมดต้องเอาไปทิ้ง เพื่อนก็เอามาทำกับข้าวกินเอง กิจกรรมประจำวันของผม เริ่มตั้งแต่ตอนลงเรือนนอนต้องนับแถวนับ 3 - 5 ครั้ง ตอนเที่ยงก็นับขึ้นห้องก็นับ ก่อนขึ้นห้องก็นับเวลาขึ้นห้องเขาให้ถอดเสื้อนั่งลง มีเครื่องตรวจตัวป้องกันการพวกรวมของมีคมมีการตรวจสอบจู่โจม เดือนละ 2 ครั้ง บางครั้งนายในเรือนจำจะมาตรวจค้นตามเรือนจำแล้วก็ค้นแต่ละคนด้วย แล้วก็จะมีนายจากข้างนอกมาด้วย ก็เช่น ตำรวจ ทหารมากัน 400 - 500 นาย มาเพื่อตรวจค้น ซึ่งผู้ว่าฯ ให้มาตรวจแล้วตรวจทุกแดนเพราะนักโทษมันเยอะด้วยแล้วก็มาตรวจปลัสวาระของนักโทษด้วย

เรือนนอน ห้องนอนมีขนาดเท่ากัน ถ้าห้องนอนตามปกติประมาณ 4 X 8 เมตร นอนรวมกัน 40 - 60 คน ถ้าเป็นที่เรือนจำคลองไผ่ นอนประมาณ 40 คน เรือนจำอุบลฯ นอนกันเยอะตั้ง 60 คน ตอนที่เข้าไปใหม่ๆ ที่อุบล เขาจะเอาไปรวมกันในห้องตอนนอนขาสลับกันติดกัน ถ้าลุกขึ้นไปเข้าห้องน้ำกลับมาก็ไม่มีที่นอนแล้วเคยไม่มีที่นอนตอนเข้าไปใหม่ๆ ส่วนหน้าหนาวลำบากมากจะเป็นเหมือนกันทุกปี เขาจะให้ผ้าห่มสามผืน 1 ผืนไว้ห่ม 1 ผืนไว้เป็นหมอน 1 ผืนใช้ปูนอน ส่วนห้องน้ำถ้าขึ้นเรือนนอนห้องน้ำจะอยู่ในเรือนนอนทุกที่จะเหมือนกัน ข้างล่างก็มีห้องน้ำเหมือนกัน รวม 20 - 40

ห้อง เข้าห้องน้ำไปมองเห็นกันหมด 80 เซ็น เขาป้องกันล็กโลกทำไมดี แรกๆเขิน เราก็ต้องปรับตัวเข้าหาเขา มีแต่ผู้ชายก็ยังไม่เท่าไร ในช่วงฤดูหนาวอากาศที่ภาคอีสานจะหนาวมาก ผมก็ป่วยนะแต่เป็นแค่หวัดธรรมดาไม่หนักมาก เพื่อนบางคนมีอาการเดินไม่ได้เป็นกล้ามเนื้ออ่อนแรง ซึ่งอยู่ข้างนอกผมไม่เคยเจอแบบนี้เลยอยู่ข้างในคนเป็นแบบนี้เยอะมาก เดินไม่ได้ไม่มีแรง บางคนเป็นแค่ 2 - 3 วัน ก็หายแล้วบางคนเป็นอาทิตย์ก็หาย อยู่ดี ๆ ก็เป็นไม่รู้ว่เพราะอะไร การเจ็บป่วย ยาท่าง ๆ ถ้าเราลงชื่อก็จะได้ไปหาหมอที่โรงพยาบาลในเรือนจำ เป็นโรงพยาบาลขนาดเล็กรักษาเบื้องต้น แต่ก่อนมีนักโทษทำงานที่แดนโรงพยาบาลเขาก็โยยยามาขายถ้าคนซื้อยากินก็ชุดละ 50 บาท ไม่ใช่กิน 1 ครั้งไม่ใช่ว่าจะหาย ถ้านายจับได้จะถูกลงโทษ แต่บางคนเขาก็ดิ้นรนเพื่อเอาออกมาขาย ถ้าเราป่วยหนักมาก ๆ ไม่ใช่ว่าจะนำเราไปส่งโรงพยาบาลได้เลยนะ ต้องรอให้ถึงเช้าก่อนต้องทำเรื่องถึงจะออกไปได้ บางคนถ้าไม่ทันตอนเช้าก็ตายในห้องนอนเลย

ในปี 2558 นายวิว ถูกคุมขังในห้องขังเดี่ยวเนื่องจาก มีพฤติกรรมกรรมที่ไม่น่าไว้วางใจ มีการรวบรวมผล นายวิวจึงถูกคุมขังในห้องขังเดี่ยวเป็นเวลา 1 ปี ตั้งแต่ 2558 - 2559

ในปี 2558 เป็นช่วงที่เปลี่ยนแปลงในชีวิตของผม ไม่คิดว่าจะเกิดเหตุการณ์แบบนี้กับผมตอนนั้นอยู่ร่วมกับเพื่อนในกลุ่มใหญ่มีคนบ้านเดียวกัน อำเภอเดียวกับเราเข้าไปอยู่ในเรือนจำ 40 - 50 คน ตอนอยู่ข้างนอกมีคนรู้จักผมเยอะ ตอนนั้นนายก็หาว่าผมมีพฤติกรรมไม่น่าไว้วางใจรวบรวมผล ผมถูกนายเอาไปขังมืดหรือเรียกว่าขังเดี่ยวขังเป็นปีขังคนเดียวนะ ห้องที่อยู่ก็ขนาด 2.50 X 4 เมตร มีห้องน้ำอยู่ข้างในมีพัดลมดูดอากาศ 1ตัว พอแฟนไปเยี่ยมผมก็เยี่ยมไม่ได้เขาไม่ให้เยี่ยม แฟนไปเยี่ยมก็แค่ไปถามข่าวจากเพื่อนผมว่าผมเป็นยังไงบ้างสบายดีไหมแล้วก็กลับซึ่งเดินทางไปกลับเป็นชั่วโมง ได้คุยกันแค่มาถามข่าวแค่ 5 นาที ฝากของไปให้ด้วย แฟนฝากบอกเพื่อนผมมาว่าเขาสบายดี เพื่อนผมก็บอกแฟนว่าผมก็สบายดีอยู่แบบนี้เป็นปีแค่มาถามข่าวผม ตอนนั้นผมไม่ได้เจอใครเลย ตอนอยู่ข้างในจะมีกำแพงล้อมไว้อีกชั้นหนึ่ง วันมีห้องนี้แหละแต่มีกำแพงล้อมไว้ไม่ให้คนเข้ามา เวลากินข้าวจะมีคนเอาไปส่งให้ผมกิน กินเป็นเวลากินกับข้าวของหลวงส่วนการกินน้ำผมก็เปิดน้ำในห้องกิน แล้วตามเทศกาลนะบางครั้งในเรือนจำจะมีกิจกรรมให้ทำ เช่นสงกรานต์ งานปีใหม่ บางครั้งจัดแข่งขัน แต่ผมไปร่วมกิจกรรมไม่ได้เลย ซึ่งถ้าเราอยู่ที่แดนปกติเราก็มาร่วมกิจกรรมกับเพื่อน ๆ ได้

ตอนที่ย้ายมาอยู่เรือนจำอุบลฯแล้วเราต้องทำงานทำกิจกรรมตามที่เรือนจำจัดให้ มีหลายกองงานให้ทำ เช่น กองงานไม้ กองงานอวน กองงานช่าง ตอนนั้นผมอยู่กองงานช่าง เขาจะให้นักโทษไปทำตามแดนต่าง ๆ ก็ซ่อมบำรุงในเรือนจำตามแดน เชื่อมเหล็ก ส่วนกิจกรรม การเรียน งานในเรือนจำ ถ้าลงเรียนวันเสาร์อาทิตย์ก็ต้องเรียนเริ่มตั้งแต่ ม.ต้น จนถึงปริญญาตรี ลักษณะเหมือนเรียน กคน

สำหรับการอยู่ร่วมกับเพื่อนในเรือนจำ อยู่ข้างในเจอคนทุกประเภท แต่เราก็ไม่รู้คดีของเขาว่าเขาทำผิดอะไรมา แต่อยู่ในนั้นผมจะรู้เกี่ยวกับคดีเยอะมาก ตัวอย่างเช่น ถ้าอยู่ในเหตุการณ์เหมือนไปกับเพื่อนแล้วเราไม่รู้ว่าเป็นเมีย การต่อสู้คดีบางคนก็ไม่มีเงินก็ต้องโดนไปกับเพื่อนมันมีหลายแบบ มีคนเป็นแพะเหยอะนะ พอเข้าไปก็เจอคนที่เรียกว่า ขาใหญ่ ถ้าไม่เกรต่างคนก็ต่างอยู่เขาก็ไม่มายุ่งกับเราหรือบางคนเกรเขาก็อยู่ในกลุ่มรวมกัน บางทีก็ติดหนี้สินขาใหญ่ที่ติดหนี้สินส่วนใหญ่เพราะซื้อของจากพวกขาใหญ่เพราะขาใหญ่บางคนเขาสั่งของมาขายแต่ก่อนมันไม่ค่อยมีระเบียบก็เอามาขายกันเยอะ แต่เดี๋ยวนี้มันมีระเบียบเพราะเขาจัดการเขาไม่ให้ทำ แต่ก่อนบางคนเรือนจำที่มีเงิน ญาติมีเงิน เขาก็สั่งของมาเก็บไว้ขาย เพราะร้านค้าในเรือนจำเปิดปิดเป็นเวลา บางคนพอจะขึ้นเรือนนอนเขาก็จะซื้อขนมขึ้นมากิน แต่ทุกวันนี้ไม่ได้แล้วและแต่ละบ้านมีคนที่คุณของแต่ละบ้าน คนคุมแต่ละบ้านเขาจะรู้จักกัน ถ้าเกิดว่าคนในบ้านไปมีเรื่องกับบ้านใดก็จะต้องมาคุยกัน

ผมโชคไม่ดีเท่าไรเพราะผมตกเป็น “แพะ” ชำซ้อน 2 คดี คือคดีร่วมกันฆ่าติดคุกมา 5 - 6 ปี ตอนนั้นออกไปศาล 1 เดือนออกไปหลายครั้งผมลืออยู่ตลอด 5 - 6 ปี ตอนนั้นกระทรวงยุติธรรมมาช่วยคดีแรกจนยกฟ้องคดีนี้เสร็จ กลับมาเรือนจำมาเก็บเสื้อผ้าจะได้พร้อมเพื่อนอีก 4 คนแล้ว พอเก็บเสื้อผ้าออกมาถึงหน้าเรือนจำ ญาติผมมารอรับเต็มหน้าเรือนจำเลย พอผมมาถึงหน้าประตูแต่เจ้าหน้าที่บอกว่าผมยังออกไม่ได้ เจ้าหน้าที่ที่เอามาบอกบอกว่าตำรวจอายัดตัวผมไว้ตั้งแต่ปี 2556 คือคดียาเสพติด ตำรวจไม่มาแจ้งเลยว่ามีคดียาเสพติดเหมือนแกลั้งผมพอจะออกจากเรือนจำแล้วค่อยแหงเรื่องมาตั้งที่อายัดเก็บไว้ 3 - 4 ปี ถ้าเขามาอายัดผมแล้วบอกว่าผมมีคดีความซึ่งในระหว่างที่ผมอยู่ในเรือนจำ คือผมจะได้ต่อสู้คดีเลยมันจะได้เสร็จไปพร้อมกัน วันที่จะออกวันนั้นมีหมายอายัดมาตอนนั้น ผมเข้าไปหมดเลยทำอะไรไม่ถูกโลกหมุนไปหมด หลังจากเพื่อนกลับบ้านไปผมต้องรอตำรวจมารับตัวที่จะกลับไปโรงพักให้โรงพักส่งตัวมาศาลแล้วส่งเข้าเรือนจำอีกครั้ง

ส่วนคดีที่สอง คือยาเสพติด เขาก็ไปตรวจสอบว่าผมไม่ได้ผิดกระทรวงจึงเข้ามาช่วยความจริงดียาเสพติดเขาไม่ค่อย คือผมอยู่ข้างในตำรวจบอกว่าผมให้คนเอาไปส่งทั้งที่เรือนจำมีการตัดสัญญาณมีเครื่องดักฟัง แม้แต่เราไปเยี่ยมญาติเขาก็บันทึกเสียง ตอนนั้นเสียเวลาสู้คดีผมต้องไปสู้คดีอีกเป็น 1 ปี รวมกันเป็น 7 ปี ตอนนั้นผมนอนที่ สภ.อุบล นอนที่นั่น 1 คืน จากนั้นสถานีตำรวจแถวบ้านผมมารับตัวไปนอนอีก 1 คืน เป็น 2 คืน วันที่ 3 ส่งผมเข้าเรือนจำ ผมต้องกลับไปอยู่ที่นั่นอีกมันเหมือนจากจุดต่ำสุดอยู่แล้วพอผมยกฟ้องแล้ว เหมือนผมมาจากนรกชั้นสุดท้ายขึ้นมาเรากลับมามีชีวิตใหม่อีกครั้ง ตอนนั้นมีความหวังจะได้ออกอีกครั้งอยู่ดี ๆ ไม่ทันข้ามคืนเลยต้องกลับมาอยู่จุดเดิมอีกแล้วทั้งผมและครอบครัวซอกมาก ตอนที่เราอยู่มา 5-6 ปี เราก็อำใจแล้วนะมันเหมือนเราอยู่ได้แล้ว แต่พอมีอายัดตัวผมมันแบบอีกแบบหนึ่งเลยบอกไม่ถูกเลยเหมือนกัน

สำหรับการปรับตัวของผม ผมใช้เวลาปรับตัวไม่ถึงปี ตอนนั้นผมคิดว่าจะประกันตัวได้แต่ยื่นประกัน เป็น 10 ครั้งตั้งแต่ชั้นต้นก็ไม่ได้ เพราะโทษสูงเขาไม่ให้ หลักทรัพย์เท่าไรก็ได้ พอไปฟังฟังบ่อยก็เริ่มชินรู้ว่าออกไปก็ไม่ได้ ญาติๆอยากให้เราออกไปสู้คดี ตอนนั้นชั้นต้นมาตลอดชีวิต จากประหารเหลือตลอดชีวิต จากอุทธรณ์เหลือ 12 ปี ศาลฎีกายกฟ้องด้วยเหตุสงสัยให้จำเลย ตอนนั้นอุทธรณ์ศาลไม่เชื่อว่าจำเลยวางแผนก็เลยหยุดพยายามฆ่า ศาลจึงลดโทษให้ ศาลฎีกาบอกว่า คำให้การของโจทก์ไม่สอดคล้องมีความสงสัย

คดีที่ 2 ศาลยกฟ้องเพราะคำให้การของตำรวจไม่สอดคล้องด้วยเหตุว่าผมไม่มีโทรศัพท์จะไปส่ง ในเรือนจำมาเป็นพยาน ในเรือนจำมีการตรวจค้นอย่างดีตอนตรวจค้นต้องถอดเสื้อผ้าทั้งหมด มีเครื่องตรวจโลหะ ประวัติเราไม่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ซึ่งจำเลยอีกคนที่เอาเข้าไปส่งคนนั้นเราก็ไม่รู้จักมาก่อนไม่เคยคุยกันแต่รู้ว่าเป็นคนในพื้นที่ ตอนที่กระทรวงยุติธรรมมาสุ่ม มาตรวจสอบ กลุ่มที่ชื่อเดียวกับผม มีผลคนเดียวกับที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ซึ่งตำรวจที่อายัดตัวผมไว้ ผมเคยมีเรื่องกับเขา ตอนที่เขามารับราชการที่อำเภอที่ผมอยู่ใหม่ๆเข้าเป็นผู้หมวด คือ มีเรื่องกันใหม่ๆมีเรื่องกับพี่ผมกลุ่มผมนี้แหละ คือพวกผมกินเหล้ามากินข้าวต้มรอบดึก ตำรวจคนนี้เขาก็เมาเหล้ามา มาหาเรื่องพวกผม มีเรื่องกับพวกผมพวกผมก็ตีเขา ต่างคนต่างตี ผมมี 4 5 คน เขายังปีนขึ้นฟ้าร้านอาหารเขาก็ร้องเรียน ตำรวจคนนี้จากนั้นก็ถูกย้ายด่วน อยู่ดี ๆ กลับมาก็เป็นยศนายพันตำรวจ แล้วมารู้ว่ามาอายัดผมคดีนี้ ส่วนตัวคิดว่าแกล้ง เพราะว่าคำให้การตอนแรกตอนที่อายัดผมไว้อีกแบบหนึ่งพอขึ้นศาลก็แต่งอีกแบบหนึ่งศาลมองว่ามั่นใจมากเกินจนแบบแต่งเรื่องขึ้นมา คือรายชื่อตำรวจที่จะมาให้การมี 7 8 คน แต่มาให้การ 2 คน คือคนที่อายัดผมและอีกคนหนึ่งคนอื่นไม่มา แต่ถ้าเป็นคดีแรกเป็นตำรวจคนอื่นทำ แต่ผมไม่รู้ว่าเขาเป็นหัวหน้าชุดของพวกนั้นหรือเปล่า ผมเป็นกลุ่มวัยรุ่นในอำเภอเป็นกลุ่มใหญ่ ผมจะมีพวกมีน้องมีพี่ แต่พอเวลามีเรื่องเขาจะมาหาที่กลุ่มพวกผมก่อนเพราะคิดว่าต้องเป็นกลุ่มนี้แต่บอกได้เลยว่าการอยู่ในเรือนจำมันลำบากมากจริง ๆ ขนาดเรามีญาติไปเยี่ยมเราว่าลำบากแล้วนะ บางคนไม่มีญาติจะลำบากขนาดไหน เวลาทำอาหารออกไปซื้อญาติเขาจะทำสวยมากมันต่างจากที่ผมกินเลย เวลาออกมาข้างนอกผมอยากห่ออาหารออกมาให้ข้างนอกเห็นมากเลย อยากให้ลองกินว่าเป็นยังไงขนาดมีคนมาเยี่ยมในเรือนจำนะ ต้องทำความสะอาดทุกอย่างต้องทำยกใหญ่ ส่วนถ้าใครมีความสามารถเขาเอาเราไปทำงานที่เราทำได้ ถ้าเราไปกองงานมีเลื่อนชั้น ถ้าทำผิดบ่อยก็ไม่ได้ แต่ผมอยู่ชั้นดีมากตอนนั้นออกศาลบ่อยเห็นทางกลับบ้านดีใจแต่พอกลับเข้าไปก็หงอย คนบางคนเข้าไปในเรือนจำเข้าไปบางคนสติดีกลายเป็นคนบ้าเสียสติ พูดไม่รู้เรื่อง ผมคิดว่าผมต้องไม่เป็นแบบนั้น เพราะผมมีครอบครัว พ่อแม่ พี่น้อง แฟน ที่ให้กำลังใจเราดีมาก แต่ถ้าทิ้งผมในช่วงที่ผมลำบากก็ไม่รู้ว่าจะเป็นยังไงกำลังใจคือสิ่งสำคัญมากที่สุดสำหรับผมมาก ๆ การตกนรกคือการอยู่ในเรือนจำ บางคนอยู่ข้างในเลือกที่จะทำร้ายและเลือกที่จะดูแลคนอื่น ในเรือนจำมันมีทุกอย่างจริง ๆ

อยู่ในเรือนจำความเครียดมีกระทบต่อร่างกายและจิตใจมาก โดยเฉพาะจิตใจเพราะอยู่ในนั้น มันกดดันมันเก็บกด บางคนไปอยู่ไม่ถึงเดือน แพนก็ทิ้งไปแล้วเหมือนผมก็ไปเสพติดชีวิตคนรอบข้างในเรือนจำทำให้ผมก็คิดไปด้วยเหมือนกัน เช่นเรื่องครอบครัว เรื่องบ้านเรื่องหนี้สินที่ทางบ้านหามาช่วยผม คือเวลาอยู่ข้างในเรือนจำมันเจียบทำให้ผมมีเวลาคิดเยอะทำให้กดดันตัวเอง ญาติผมมาเยี่ยมผมนะ 1 ครั้งนะคุย 5 นาทีผมมีความสุขมากแต่พอวางโทรศัพท์ผมก็คิดถึงกลับมาทุกซอกซอกอยากกลับไปหา มีอยู่ครั้งหนึ่งพ่อผมมาเยี่ยมผมที่เรือนจำ คือพ่อออกจากบ้านตอนที่ 5 แม่พี่สาวผมไม่รู้ว่าพ่อไปไหน เพราะพ่อไปรอรถฝั่งตรงข้ามบ้าน พ่อขอติดรถที่ขับผ่านแถวนั้นไปลงหน้าเรือนจำ แล้วมีคนให้พ่อติดรถมาจริง ๆ พ่อมาเยี่ยมผมครั้งแรกเลยผมตกใจถามว่าพ่อว่ามาได้ไงเพราะพ่อไม่แข็งแรง ผมจำได้เลยว่าพ่อพูดกับผมไม่เป็นคำเลย เอาแต่ร้องไห้ พักหน้าอย่างเดียว ผมน้ำตาไหลเพราะเป็นห่วงพ่อจึงฝากให้ญาติของคนข้างๆที่มาเยี่ยมโทรหาญาติผมมารับพ่อกลับบ้าน ตอนนั้นพ่อป่วยด้วย ทำให้เราคิดทุกวัน ผมกลัวไม่ได้ออกไปดูแลพ่อเพราะผมอยู่ข้างใน แพนผมอยู่ข้างนอก ก็มีทะเลาะกันบ้างเพราะไม่มีเงินมาเยี่ยมมันกดดันทุกอย่าง แต่ก็ดีที่แพนผมรอผมมา 7 ปี ผมก็มีแอบคิดบ้างว่าแพนผมจะทิ้งผมไป ถ้าทิ้งไปคงไม่ผิดอะไรบางคนอยู่ไม่ถึงสองสามเดือนแพนก็ไปแล้ว แต่แพนก็ช่วยเหลือช่วยผมมาตลอด แต่ถ้าเขาไปเราก็เสียใจเราก็คงอยู่ไม่ได้ มันนานมากที่แพนจะรอเราได้ขนาดนี้ ครอบครัวแพนผมไม่รู้เลยว่าผมติดคุก ช่วยกันบอกว่าผมไปทำงานต่างประเทศ แต่มารู้ทีหลังว่าผมติดคุกเพราะออกข่าว พ่อแม่แพนก็โทรมาร้องไห้เสียใจแต่ครอบครัวแพนมาเห็นชีวิตของผมก็สงสาร ครอบครัวแพนก็รับได้ผมก็ไปขอขมาพ่อแม่ของแพนเห็นเราเผชิญเรื่องราวกันมากก็เห็นใจ

ส่วนวิธีการบำบัดความเครียดของผมก็ไปเตะบอล ตะกร้อ การออกกำลังกายทำให้เราจะไม่มีความคิด เพราะพอขึ้นเรือนนอนก็เหนื่อยหัวถึงหมอนก็หลับแล้ว นอกจากเรามีเวลาก็จะมีเวลาคิดก็มีบางคนไม่ได้ทำอะไรก็เครียด มีแม้กระทั่งผูกคอตายเพราะเครียด ผูกตามลูกกรง ตามกองงานต่าง ใช้เชือกผ้ามารัด มีน้องที่อยู่ในกลุ่มบ้านเดียวกันที่ผมรู้จักผูกคอตายแต่ไม่สำเร็จมีคนมาช่วยไว้ทันรอดมาแบบหวุดหวิด ส่วนมากหลายคนจะเครียดเรื่องแพน ครอบครัว มีแพนก็กลัวแพนจะทิ้งไป อยู่ข้างนอกก็คิดอีกเท่าหนึ่ง แต่พออยู่ในเรือนจำคิดมากเป็น 10 เท่า ยิ่งบางคนเครียดไม่พูดจาเลยก็มี แต่ผมก็ปกตินะทั้งร่างกายแข็งแรงเพราะผมออกกำลังกายทุกวัน ผมไม่มีโรคประจำตัวและไม่ติดโรงออกมาจากเรือนจำด้วย ก็ถือว่าโชคดีเหมือนกัน”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ “แพะ” รายที่ 5

ภูมิหลังของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา

นายกัน (นามสมมติ) อายุ 28 ปี ภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานี

บุคลิกภายนอก : บุคลิกมีความคล่องแคล่ว พุดจาฉะฉาน มีความเป็นกันเอง

อาชีพ : ซึ่งก่อนถูกคุมขังนายกันกำลังศึกษาต่ออยู่ที่วิทยาลัยแห่งหนึ่งในจังหวัดอุบลราชธานี ปัจจุบันประกอบอาชีพเป็น เซฟในร้านอาหาร

สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย

ลักษณะพื้นที่ที่อยู่อาศัยเป็นบ้านชั้นเดียว ซึ่งเป็นครอบครัวที่ค่อนข้างมีฐานะ ที่พักอาศัยอยู่ใกล้กับสถานที่ราชการและแหล่งสาธารณูปโภคอยู่ใกล้กับถนนสายหลักที่ประชาชนในพื้นที่ใช้สัญจรในอำเภอและการเข้าที่พักอาศัยมีความสะดวก

ความสัมพันธ์ในครอบครัว : นายกัน เติบโตมาในครอบครัวที่มีความเป็นและมีฐานะทางบ้านที่ดี ลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว นายกันเป็นบุตรคนเดียว อาศัยอยู่กับบิดา และย่า โดยใช้ชีวิตแบบเรียบง่ายเขาดูแลย่าเนื่องจากย่าอายุมากแล้ว บิดาประกอบอาชีพขับรถสิบล้อ ส่วนมารดาแยกทางกับบิดา ส่วนย่าไม่ได้ทำงานเนื่องจากมีอายุมาก จากครอบครัวที่อยู่อย่างสุขสบายและเขากำลังเรียนหนังสือ เมื่อถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำทำให้ชีวิตของเขาและบุคคลในครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป นายกันต้องออกจากวิทยาลัยที่ตนกำลังเรียนอยู่ ทำให้บิดา โดยเฉพาะย่า ต้องนำทรัพย์สินที่มีสิ่งสมมาเพื่อนำมาใช้ต่อสู้คดีให้นายกัน โดยบิดาและย่าจะต้องเข้าร้องเรียนในหน่วยงานต่าง ๆ หาเงินมาจ้างทนายความ หลังจากถูกคุมขังในเรือนจำครอบครัวของเขายังเป็นครอบครัวที่อบอุ่นโดยสมาชิกในครอบครัวเข้ามาเยี่ยมและให้กำลังใจเขา ซึ่งปัจจุบันนายกันได้ประกอบอาชีพเป็นเซฟในร้านพิซซ่าซึ่งอยู่ในห้างสรรพสินค้าใกล้บ้าน

ประสบการณ์เดิมและทัศนคติที่มีต่อเรือนจำ : นายกันเป็นบุคคลที่ตั้งใจเรียนรักครอบครัว ซึ่งนายกันไม่เคยกระทำผิด เขาสามารถใช้ชีวิตได้อย่างอิสระสามารถทำในสิ่งที่ต้องการได้ รวมถึง ภูมิหลังความรู้เกี่ยวกับเรือนจำซึ่งนายกันไม่เคยเห็นสภาพแวดล้อมของเรือนจำมาก่อนแต่มีทัศนคติเกี่ยวกับเรือนจำที่ว่า เป็นที่ที่ไม่เอื้อสภาพต้องทำตามกฎระเบียบไม่สามารถทำในสิ่งที่ต้องการได้ สภาพความเป็นอยู่ไม่มีความแออัด ไม่สบายเหมือนความเป็นอยู่นอกเรือนจำ

กระบวนการปรับตัวก่อนเข้าสู่เรือนจำ

ข้อกล่าวหา เหตุการณ์เกิดขึ้นเมื่อ ปี 2553 ถูกกล่าวหาว่าร่วมกันฆ่าคนตาย โดยขับมอเตอร์ไซค์กับเพื่อนอีก 5 คน เพื่อไล่ล่าผู้ตาย คดีนี้มีแพะ 6 คน ส่วนนวนมี 3 ส่วนน แพะ 6 คน จะต้องแยกกันต่อสู้โดยจากคำซัดทอด ของผู้ต้องหาที่ถูกชุดสืบสวนจับกุมได้ และถูกจำคุกเมื่อปี 2554 ซึ่งขณะนั้นนายกันตอกอยู่ในสภาวะของความตกใจเนื่องจากตนไม่ได้กระทำความผิดในคดีนี้ แต่ต้องถูกดำเนินคดี ซึ่งในขณะนั้นเขายังเป็นนักศึกษาอยู่ที่วิทยาลัยแห่งหนึ่งในจังหวัดอุบลราชธานี จึงไม่ได้ศึกษาต่อ เข้ามีความกังวลเรื่องของครอบครัวเนื่องจากเขาต้องดูแลคุณย่า และพ่อคุณซึ่งอายุมาก เกิดความกังวลในการต่อสู้คดีอีกด้วย ซึ่งปรากฏในบทสนทนาดังนี้

“ตอนนั้นผมอายุ 20 ปี ยังเด็กมากเรียนอยู่ที่วิทยาลัยเทคนิคที่อุบลฯ วันเกิดเหตุผมกับพี่ๆ เพื่อนๆ ขับรถไปตามถนนหน้าบ้านเส้นหลักของอำเภอนี้แหละ ผมก็ไม่รู้หรอกว่าหน้ารถผมกับพี่ๆ เพื่อนๆ เขาจะยิงกันแล้วก็เห็นว่าเขายิงกันจริง ๆ แล้วหลังจากนั้นผมก็ถูกจับดำเนินคดี ตอนนั้นก็ไม่ได้ไปลาออกจากที่วิทยาลัยเพราะเข้าคุกไปแล้วก็เสียค่าที่ไม่ได้เรียนต่อ ผมกลัวว่าจะต้องอยู่ในเรือนจำนานเพราะผมต้องดูแลครอบครัวที่บ้านผมอยู่กับย่าและพ่อทั้งสองท่านก็อายุมากแล้ว ผมก็เรียนให้จบจะได้มีงานทำมาเลี้ยงดูครอบครัว ผมกลัวว่าย่ากับพ่อจะไม่มีคนมาดูแลแล้วเรื่องการเจ็บป่วยของท่านด้วย กลัวทุกอย่างเลยนะ ทำใจไม่ได้หรอกทำใจยากแต่ก็ต้องยอมรับสภาพนี้”

จากบทสนทนาข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการปรับตัวก่อนเข้าสู่เรือนจำ โดยเริ่มต้นจากการตกเป็น “แพะ” ในคดีนี้ และความเครียดและความวิตกกังวลเกี่ยวกับครอบครัวโดยสามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีปกตินิสัย (Routine Activity Theory) ผู้พัฒนาทฤษฎีนี้คือ ลอร์เรน โคเฮน และมาร์คัส เฟลสัน โดยทั้งโคเฮนและเฟลสัน ทฤษฎีปกตินิสัยมีหลักการพื้นฐานที่สำคัญ คือ อาชญากรรมที่เกิดจากองค์ประกอบครบทั้งสามประการ คือ อาชญากรที่จะกระทำผิดเหยื่อที่เหมาะสม และการขาดความสามารถในการปกป้องทรัพย์สินหรือชีวิตร่างกาย ซึ่งอัตราการเกิดเหยื่ออาชญากรรมของบุคคลจะเพิ่มขึ้นเมื่อมีองค์ประกอบครบทั้ง 3 ประการ ได้ให้ความหมายของปกตินิสัยว่า กิจกรรมหรือการกระทำใดๆ ของบุคคลที่ทำเป็นประจำสม่ำเสมอ เช่น การออกไปทำงานนอกบ้านไม่มีคนเฝ้าบ้าน การสวมเครื่องประดับที่มีราคาแพงเป็นประจำการใช้เส้นทางเดิม ๆ ในการเดินทาง ซึ่งการเกิดอาชญากรรมมักจะเกิดจากกิจกรรมหรือนิสัยของเหยื่อการกระทำที่เป็นประจำจึงส่งผลให้อาชญากรหรือผู้กระทำผิดอาศัยโอกาสเหล่านี้ในการประกอบอาชญากรรมในที่สุด ซึ่งในที่นี้จะอธิบายสาเหตุที่ทำให้นายกันตอกเป็นเหยื่อ คือ การเข้าไปอยู่ในสถานที่ที่เกิดเหตุและการใช้เส้นทางเดิมในการเดินทาง เนื่องจากการเข้าไปอยู่ในสถานที่เกิดเหตุทำให้นายกันตอกสามารถตกเป็น “แพะ” ได้

โดยง่ายเนื่องจากนายกันขับรถตามผู้เสียหายอยู่ด้านหลังทำให้ผู้เสียหายเห็นใบหน้า จึงให้การกับเจ้าหน้าที่ตำรวจว่านายกันเป็นผู้กระทำผิด

โดยก่อนที่นายกันจะเข้าสู่เรือนจำของนายกันไม่สามารถยอมรับกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและมีความเป็นห่วงบิดาและย่าเนื่องจากทั้งสองท่าน อายุมากแล้วกลัวว่าไม่มีคนมาดูแล และอีกหนึ่งประการคือการตกเป็น “แพะ” ในคดีที่ตนเองไม่ได้กระทำ ซึ่งสาเหตุที่ทำให้นายกันตกเป็น “แพะ” คือใช้เส้นทางในอำเภอที่ตนเองอยู่อาศัย ใช้ในการสัญจรเดินทางโดยในวันเกิดเหตุนายกันและกลุ่มเพื่อนได้ขับรถตามหลังผู้เสียหายที่ถูกยิง จึงทำให้นายกันตกเป็น “แพะ” ในคดีนี้

สำหรับกระบวนการปรับตัวก่อนเข้าสู่เรือนจำของนายกัน คือ การลดความเครียดความวิตกกังวลและการทำใจยอมรับ เนื่องจากนายกันไม่เคยกระทำผิดมาก่อนและไม่เคยเข้าไปอยู่ในเรือนจำ ประกอบกับมีครอบครัวที่ต้องดูแลนั่นคือ บิดาและย่าซึ่งทั้งสองท่านมีอายุมากแล้วนายกันกลัวว่าจะไม่มีใครมาดูแลท่านทั้งสองคน แต่นายกันต้องทำใจยอมรับสถานการณ์นี้ให้ได้

บริบทเรือนจำ

ลักษณะและสภาพเรือนจำที่ “แพะ” ถูกคุมขัง

1. เรือนจำกลางคลองไผ่ จังหวัดนครราชสีมา

นายวิฑูรย์ถูกคุมขังที่อยู่ที่เรือนจำกลางคลองไผ่ จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเรือนจำคลองไผ่มีอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล และคำสั่งลงโทษของผู้มีอำนาจ โดยมี อำนาจควบคุมผู้ต้องขังกำหนดโทษตั้งแต่ 15 ปี ถึงประหารชีวิต ความจุควบคุมผู้ต้องขังจำนวน 3,500 คน โดยอำนาจหน้าที่ของเรือนจำ คือ ดำเนินการให้ผู้ต้องขังได้รับการปฏิบัติในระหว่างถูกควบคุมตามหลักอาชญาวิทยาหลักทัณฑวิทยาและมีสภาพความเป็นอยู่ตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและข้อเสนอแนะในเรื่องที่เกี่ยวข้องขององค์การสหประชาชาติ และผู้ต้องขังได้รับการแก้ไขปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมเสียให้เป็นบุคคลที่สังคมพึงปรารถนาและสามารถเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าต่อการ พัฒนาประเทศ¹⁰²

สภาพแวดล้อมภายในเรือนจำจะมีกำแพงสูงเพื่อป้องกันความปลอดภัย ทำให้อากาศมีการถ่ายเทน้อยทำให้อากาศค่อนข้างร้อน แต่ถ้าเป็นช่วงฤดูหนาวสภาพอากาศจะหนาวมาก ความเป็นอยู่ค่อนข้างดีเนื่องด้วยเป็นเรือนจำขนาดใหญ่ มีพื้นที่ให้ผู้ต้องขังออกกำลังกายเพื่อผ่อนคลาย

¹⁰²เรือนจำกลางคลองไผ่. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.klongpaicentralprison.go.th/abouts.php>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2562)

การฝึกวิชาชีพและการทำงานในกองงานภายในเรือนจำจะมีการฝึกวิชาชีพ ให้การศึกษาและจัดให้ผู้ต้องขังทำงานตามกองงานต่าง ๆ ได้แก่ กองงานช่าง กองงานทำความสะอาด กองงานพับถุงกระดาษ กองงานถักแห กองงานเย็บร่ม เป็นต้น

กิจกรรมตามเทศกาล ภายในเรือนจำจะมีการจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้ต้องขังได้เข้าร่วม อาทิ กิจกรรมสัปดาห์วันแม่แห่งชาติ วันพ่อแห่งชาติ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันปีใหม่ และวันสงกรานต์ เป็นต้น

กิจวัตรประจำวันของผู้ต้องขัง ขณะที่ถูกคุมขังทั้งอยู่ในเรือนจำทั้ง 2 แห่ง จะมีตารางกิจวัตรประจำวันที่คล้ายกันและปฏิบัติเหมือนเดิมทุกวัน ซึ่งกิจวัตรต่าง ๆ สามารถปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมและสภาพของเรือนจำนั้น ๆ ได้ สำหรับรายละเอียดการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันเป็นประจำ ดังนี้

ช่วงเช้า

เวลา 06.00 น. ตื่นนอนและปฏิบัติกิจส่วนตัว

เวลา 07.00 น. รับประทานอาหารที่โรงอาหาร

เวลา 08.30 น. ฝึกวิชาชีพทำงานในกองงาน

เวลา 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน

ช่วงบ่าย

เวลา 13.00 น. ฝึกวิชาชีพทำงานในกองงาน

เวลา 15.30 น. เล่นกีฬาออกกำลังกายและเตรียมอาบน้ำ

เวลา 16.00 น. รับประทานอาหารเย็น

เวลา 17.00 น. ขึ้นเรือนนอน

2. เรือนจำกลางอุบลราชธานี

หน้าที่รับผิดชอบ เรือนจำกลางอุบลราชธานีตั้งขึ้นตามเขตอำนาจศาลจังหวัดอุบลราชธานี มีอำนาจในการควบคุม ผู้ต้องขังที่มีกำหนดโทษจำคุกไม่เกิน 30 ปี โดยมีหน้าที่ความรับผิดชอบ ดังนี้ ดำเนินการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งตามกฎหมาย โดยดำเนินการการตามกฎหมายว่าด้วย การราชทัณฑ์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง กำหนดแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยให้สอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ นโยบายของ กระทรวง หลักอาชญาวิทยาและหลักทฤษฎีวิทยา ตลอดจนข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและข้อ เสนอแนะในเรื่องที่เกี่ยวข้องของการสหประชาชาติ ดำเนินการเกี่ยวกับสวัสดิการและการสงเคราะห์แก่ผู้ต้องขัง

ปฏิบัติการอื่นใดตามกฎหมายกำหนดให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของเรือนจำหรือกรมราชทัณฑ์
มอบหมาย

สภาพแวดล้อมภายในเรือนจำกลางอุบลราชธานี โดยระบบความมั่นคงเรือนจำกลาง
อุบลราชธานี มีกำแพงคอนกรีตเสริมเหล็กสูง 7 เมตร มีป้อมรักษาการณ์บนกำแพง 5 ป้อม ภายใน
แบ่งออกเป็น 13 แดน แต่ละแดนมีรั้วกำแพงคอนกรีตเสริมเหล็กด้านบนเป็นรั้วตาข่ายสูง 3 เมตร
ล้อมอีกชั้นหนึ่ง บริเวณรอบกำแพงติดตั้งระบบสายไฟฟ้าแรงสูงขนาด 3,800 โวลต์ และมีกล้องวงจร
ปิดติดตั้งตามมุมและแนวกำแพงอีก 16 ตัว¹⁰³ เพื่อป้องกันความปลอดภัย จึงทำให้อากาศมีการถ่ายเท
น้อยทำให้อากาศค่อนข้างร้อน แต่ถ้าในช่วงฤดูหนาวสภาพอากาศจะหนาวมาก มีความแออัด
เนื่องจากมีผู้ต้องขังอยู่จำนวนมาก

การฝึกวิชาชีพและการทำงานในกองงาน ภายในเรือนจำจะมีการฝึกวิชาชีพ ให้การศึกษา
และจัดให้ผู้ต้องขังทำงานตามกองงานต่าง ๆ ได้แก่ กองงานช่าง กองงานทำความสะอาด กองงานพับ
ถุงกระดาษ กองงานลักแห กองงานเย็บร่ม เป็นต้น

กิจกรรมตามเทศกาล ภายในเรือนจำจะมีการจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้ต้องขังได้เข้าร่วม อาทิ
กิจกรรมสัปดาห์วันแม่แห่งชาติ วันพ่อแห่งชาติ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันปีใหม่ และวัน
สงกรานต์ เป็นต้น

กิจวัตรประจำวันของผู้ต้องขัง ขณะที่ถูกคุมขังทั้งอยู่ในเรือนจำจะมีตารางกิจวัตรประจำวัน
ที่ต้องปฏิบัติเหมือนเดิมทุกวัน ซึ่งกิจวัตรต่าง ๆ สามารถปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมและสภาพของ
เรือนจำนั้น ๆ ได้ สำหรับรายละเอียดการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันเป็นประจำ ดังนี้

ช่วงเช้า

เวลา 06.00 น. ตื่นนอนและปฏิบัติกิจส่วนตัว

เวลา 07.00 น. รับประทานอาหารที่โรงอาหาร

เวลา 08.30 น. ฝึกวิชาชีพทำงานในกองงาน

เวลา 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน

¹⁰³เรือนจำกลางอุบลราชธานี. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/view/copubon/เกี่ยวกับเรือนจำ/ประวัติเรือนจำกลางอุบลฯ>. (สืบค้นเมื่อวันที่เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2562)

ช่วงบ่าย

เวลา 13.00 น. ฝึกวิชาชีพทำงานในกองงาน

เวลา 15.30 น. เล่นกีฬาออกกำลังกายและเตรียมอาบน้ำ

เวลา 16.00 น. รับประทานอาหารเย็น

เวลา 17.00 น. ขึ้นเรือนนอน

กระบวนการปรับตัวระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำ

นายกัน (นามสมมติ) ถูกจำคุกอยู่ที่เรือน 2 ที่ คือ เรือนจำกลางอุบลราชธานี 50 วัน และถูกย้ายไปคุมขังที่เรือนจำกลางคลองไผ่ จังหวัดนครราชสีมา 9 เดือน และดำเนินการทำเรื่องขอย้ายมาคุมขังที่เรือนจำกลางจังหวัดอุบลราชธานี จึงต้องมีการปรับตัวอย่างมากเนื่องจากนายกันจำคุกเป็นครั้งแรก

เรือนจำกลางจังหวัดอุบลราชธานี

การถูกคุมขังในเรือนจำ นายกัน ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำกลางจังหวัดอุบลราชธานีเป็นเวลา 50 วัน ก่อนถูกย้ายไปควบคุมที่เรือนจำกลางคลองไผ่ จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งปรากฏในบทสนทนา ดังนี้

ผมถูกจำคุกตั้งแต่อายุ 20 ปี ตอนนั้นผมเด็กมาก ตอนพ้นโทษออกจากเรือนจำก็อายุ 25 ปี แล้ว ตอนนี้อายุจะ 28 ปี ระหว่างจำคุกในเรือนจำอุบลฯ ก่อนจะย้ายไปที่เรือนจำคลองไผ่ นครราชสีมา ผมอยู่ที่เรือนจำอุบลฯ 50 วัน ชีวิตความเป็นอยู่ลำบากมาก ผมต้องใส่ตรวนตลอดออกไปไหนไม่ได้ ตรวนเย็นมาก หน้าหนาวผมต้องเอาผ้ามาห่อตรวนไว้เพราะตรวนจะเย็นมาก ต้องทำความสะอาดด้วยไม่อย่างนั้นสนิมกัดขาได้อันตรายมาก ผมไม่เคยคิดว่าจะได้เข้าไปอยู่ที่นี้เพราะผมก็รู้สึกผิดไม่ได้ทำผิด ช่วง 2 เดือนแรกใน 2 อาทิตย์แรก ผมกินข้าวไม่ได้เลยสภาพจิตใจแย่่มาก ๆ แต่ยังมีครอบครัวที่ให้กำลังใจครอบครัวก็บอกว่าจะประกันตัวออกมาตอนนั้นเราอยู่ที่เรือนจำอุบลฯ ที่เรือนจำนี้รับนักโทษที่เป็นโทษตลอดชีวิตไม่ได้ ผมอยู่ที่เรือนจำอุบลฯ 50 วัน จากนั้นทางเรือนจำอุบลฯ ก็ย้ายผมไปจำคุกที่เรือนจำคลองไผ่ จังหวัดนครราชสีมา”

เรือนจำกลางคลองไผ่ จังหวัดนครราชสีมา

ก่อนหน้าอยู่ที่เรือนจำอุบลฯ 50 วัน ก็ต้องย้ายมาอยู่ที่เรือนจำคลองไผ่ อยู่ที่นี้ผมไม่ต้องใส่ตรวนเหมือนตอนที่อยู่เรือนจำอุบลฯ ผมสามารถเดินได้ตามปกติเพราะเขารับโทษสูงได้ ผมย้ายไปพร้อมกับ “แพะ” ในคดีเดียวกันอีก 4 คน แต่อยู่คนละแดนซึ่งผมอยู่แดน 5 การปรับตัวของผม ผมก็ดู

จากคนที่อยู่มาก่อน เหมือนผมต้องปรับความคิดตัวเองใหม่ทั้งหมดเลยนะต้องอยู่แบบมีความหวัง และต้องอยู่ให้ได้ เมื่อผมไปเจอคนที่อยู่ที่นั่นเขาได้รับโทษสูงและอยู่มานานแล้ว ผมก็คิดว่าเขาอยู่ได้นานขนาดนี้โทษมากกว่าผมทำไมผมจะอยู่ไม่ได้ผมเลยต้องอดทน ส่วนใหญ่จะเป็นที่สภาพจิตใจอย่างเดียวเพราะผมเคยใช้ชีวิตปกติแต่ที่นี่ต้องใช้ชีวิตอยู่ในกรงสี่เหลี่ยมต้องทำอะไรด้วยกันทุกอย่างตามกฎระเบียบ ผมอยู่ที่นี้ 9 เดือน มันลำบากมากไม่มีอะไรให้ใช้เหมือนอยู่ข้างนอก ช่วงแรกแฟนส่งของส่งเสื้อผ้ามาให้ แต่ช่วงหลังไม่มีแล้ว

การใช้ชีวิตประจำวันตั้งแต่ตื่นนอนจนถึงเช้าของทุกวันใช้ชีวิตแบบเดิมทุกวัน ตอนเช้าห้องน้ำก็ไม่ได้ปิดอะไรเห็นครึ่งเดียว ไม่มีความเป็นส่วนตัว สำหรับเรือนนอน ห้องนอนเท่าห้องเรียน นอนได้ 30 - 40 คน ก็ตัวติดกันเท่าชนกันถ้าช่วงไหนที่นักโทษเพิ่มขึ้น ที่ที่เรือนอนหายไป เช่น ลุกขึ้นไปเข้าห้องน้ำผมยังไม่เคยเจอแบบนี้แต่มีเพื่อนบางคนเจออย่างน้องชายผมเข้าไปตอนแรกจะเป็นห้องแรก รับ เป็นแดนคนเข้าใหม่เขาเอามารวมกันหมด ยังไม่มีระบบระเบียบอะไรกินนอนกันแบบนั้นลุกออกก็ไม่ มีที่นอน แต่ถ้าย้ายแดนเข้าไปเขาก็จัดที่นอนให้เป็นระบบระเบียบขึ้น ส่วนห้องน้ำอยู่ในห้องนอน 1 ห้อง ถ้าสมมติว่าตื่นเช้าถ้าเราลงมาข้างล่างก็จะเป็นห้องรวมเป็นอ่างใหญ่ๆ ถ้าเราจะอาบน้ำต้องลงมาข้างล่าง อยู่แบบซ้ำ ๆ แบบนั้น ตื่นเช้า 6 - 7 โมงทุกวัน แล้วก็ลงไปกินข้าวอยู่โรงเลี้ยงกินข้าวฟรีโรงเลี้ยงทำให้เราทานแต่ถ้าพูดถึงรสชาติก็ไม่อร่อยเลย ถ้ามีอร่อยที่สุดที่จำได้ คือ ไข่พะโล้ ส่วนที่เรือนจำคลองไผ่อาหารจะดีกว่าที่เรือนจำอุบลฯ ที่คลองไผ่มีอาหารอิสลามด้วยเพราะมีนักโทษมาจากทั่วประเทศ ถ้าพูดถึงความลำบากมันก็ลำบากนะอย่างเวลากิน เช่น ต้มมาฆ่าในร้านขายของในเรือนจำจะมีมาฆ่าขาย บางวันผมก็เปิดน้ำก๊อกที่ใกล้ผมกินด้วย ส่วนพวกนักโทษเขาก็จะปลุกผักไว้กิน เขาจะเอาน้ำในคลองมารดน้ำผักที่ปลุกไว้ เวลาถ้ามีส้มตำก็ไม่มีผงชูรสก็ใส่แต่ผงมาฆ่าอย่างเดียว ผงมาฆ่าสำคัญมากเพราะกินกับอะไรก็อร่อย ส่วนมากถ้าคนที่มีเงินถ้าญาติมาฝากเงินให้ก็จะได้ซื้อของกินแต่คนที่ลำบากกว่าเราก็มีอยู่ลำบากกว่าเราเขายังอยู่ได้ ผมก็ได้กำลังใจจากตรงนี้ด้วยเหมือนกัน ตอนอยู่ที่คลองไผ่ผมมีญาติมาเยี่ยมเดือนละ 1 ครั้งประมาณ 8 - 9 เดือนที่อยู่ที่นี่หลังจากนั้นก็ทำเรื่องย้ายกลับมาเพราะคดีของผมอุทธรณ์ลดโทษเหลือ 12 ปี ซึ่งมาพร้อมกับ “แพะ” ในคดีเดียวกันอีก 1 คน

สำหรับกิจกรรมภายในเรือนจำ “ผมได้ดูหนังแล้วก็ฟังเพลง ได้ดูละครหลังข่าวจบประมาณ 4 ทุ่มกว่า ช่วงนั้นผมกับเพื่อนๆ ก็ติดละครกันมากดูไปเพื่อจะได้ผ่อนคลายไม่คิดมาก ส่วนคนที่ลึกลับๆ จะติดซีรีส์เกาหลีมาก บางครั้งถ้าเจอคนที่ดี ๆ หน่อยเขาจะถามว่าพวกเราอยากดูอะไรกันเขาก็จะหามาให้ดู ความจริงทุก ๆ อย่างก็มีเวลาของมันอยู่แล้วแต่สำคัญที่สุด คือ เขาจำกัดผมให้อยู่ตรงนั้นแบบนั้น เสียทั้งเสรีภาพความมีอิสรภาพ คือผมเลือกไม่ได้ผมต้องทำตามเขา แค่มเลือกไม่ได้ก็ไม่ดีแล้วนะ

ส่วนความเครียดมีเวลาเครียดทุกวัน บางวันสนุกก็ลืมไปบ้าง คิดแค่เรื่องจะออกเรื่องที่เราเสียเสรีภาพของเราไปถ้าเราเลือกได้จะมีความสุขมากกว่านี้ สำหรับการบำบัดความเครียดของผมคือ เล่นดนตรี พวกกีตาร์ แต่ไม่มีห้องที่สะดวกสบายให้เล่น คือ ถ้าแต่ละแดนก็จะมี 1 - 2 ตัวต้องไปต่อคิวยืมเพื่อนๆ มาเล่นผมเล่นกีฬา ทั้งฟุตบอล ตะกร้อ เปตอง ก่อนที่ผมจะออกมาก็มีกระสอบทราย มีนวมด้วย สำหรับสุขภาพร่างกายผมก็มีป่วยบ้างแต่แบบที่หนักๆไม่เคยเป็น ผิวหนังของผมและร่างกายเปลี่ยนไป ผมลงไปมาก ตอนออกมาก็โทรมเลย ดำ เครียด ความจริงก็ดูแลตัวเองอยู่นะ เพราะมีครีมาทอนอยู่ข้างในผมใส่เสื้อกันหนาวทุกวันเสื้อกันหนาวก็เป็นเสื้อที่เราถือเข้าไปในเรือนจำตอนเข้าไปตอนแรก บางครั้งเราก็ไปขอเขาเพราะเสื้อกันหนาวเวลาหน้าหนาวในช่วงหน้าหนาวมันหนาวมาก ลักษณะห้องมันจะเป็นห้องกรงเหล็กไม่มีอะไรกันมันหนาวมากเวลาฝนตกก็สาดเปียกต้องพับที่นอนต้องมาเช็ดห้อง ลักษณะผมอยู่เหมือนไก่อ่อย”

หลังจากที่นายกันจำคุกอยู่ที่เรือนจำกลางคลองไผ่ จังหวัดนครราชสีมาเป็นระยะเวลา 9 เดือน ได้มีคำพิพากษาจากโทษจำคุกตลอดชีวิต เหลือเพียง 12 ปี นายกันจึงได้ทำเรื่องย้ายมาคุมขังที่เรือนจำจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งปรากฏในบทสนทนาดังนี้

“ย้ายมาอยู่ที่นี่ลำบากเหมือนเดิมตรวนใส่ตอนแรก เพราะโทษสูงคือไม่ให้ลงมาข้างล่างกินนอนอยู่บนห้อง เดินอยู่บนห้องตอนอยู่ข้างบนก็เป็นร้อยคนอยู่รวมกับคนที่ได้โทษ 25 ปีอาหารเอาไปให้กินข้างบน ลำบากพอสมควรเพราะว่าที่เรือนจำนี้คนเยอะเขาดูแลอาจจะไม่ทั่วถึง บางครั้งกับข้าวได้เท่ากันบ้างไม่เท่ากันบ้าง เราก็ต้องไปซื้อ ที่นี้มีอาหารขายดีหน่อยที่มีอาหารขาย แต่ถ้าคนไม่มีตังก็ต้องเก็บกินเขี่ยกินตามโรงเลี้ยงก็คือ จะเป็นหม้อใหญ่ๆ ถ้าคนที่ไปก่อนเขาก็จะได้เนื้อไปก่อน ถ้าไปช้าก็จะเหลือแต่ผักพวกต้มผักนะ ทุกวันเลยกับข้าวไม่อร่อย จากที่เรามาจากข้างนอกหน้าเราจะหอม ดำ ทั้ง ๆ ที่อยู่ข้างนอกก็นั่งมอเตอร์ไซด์ไม่ได้ใส่เสื้อกันหนาวก็ไม่ใช่ไรนะ แต่ไปอยู่ที่นั่นที่ทำให้เป็นแบบนี้เพราะสภาพจิตใจมาก ๆ เลวร้าย แล้วเราไม่รู้วันที่เราจะได้ออกด้วย ก็อยู่แบบนั้นครับ ตื่นแต่เช้าลงมาอาบน้ำกินข้าว บางวันก็เข้ากองงานให้ทำงาน พอตอนเย็นก็กินข้าวประมาณบ่าย 4 โมงก็ขึ้นเรือนนอนจนเช้า ชีวิตเป็นแบบนี้ตลอด 5 ปี เขาจะเปิดทีวีให้เรานอนอยู่แบบนั้น ส่วนเรือนนอนจะมีห้องรวม 2-3 ห้องเรียนยาว ห้องน้ำมี 2 บล็อกปิดแค่ตอนล่าง นอนเรียงกัน 100 กว่าคน เวลาเข้าห้องน้ำก็เข้าแถวกัน บล็อกก็คือรวมกันทั้งแถวรวมกับที่อาบน้ำ มีถังที่ราดไว้อาบน้ำ เขาก่ออิฐ นั่งอาบน้ำย่อยๆ อาบน้ำ มีน้องผมเข้ามาแดนคนเข้าใหม่คนมารวมกัน จันทร์-ศุกร์ที่อุบล 10 นาที เสาร์อาทิตย์เยี่ยมไม่ได้ แต่เขาก็เปิดทีวีให้ดูข้างล่าง

กิจกรรมที่ผมทำตอนอยู่ในเรือนจำ ผมเล่นกีฬา พวกฟุตบอล ต้องออกกำลังกายทุกวัน ดูหนัง ฟังเพลงเพื่อผ่อนคลาย ถ้าง่วงมาข้างล่าง ถ้าเป็นแดนใหญ่ก็จะมีห้องสมุด แต่ว่าแดนเล็กๆ ถ้าเราจะได้อูหนังฟังเพลงก็ต่อเมื่อเราขึ้นไปบนเรือนนอนแล้วในห้องมีทีวีทุกห้อง ปิดประมาณ 2-3 ทุ่มวันเสาร์อาทิตย์เขาจะเปิดให้ดูตอนลงมาข้างล่างนะ ใต้เรือนนอน ถ้าเป็นแดนใหญ่เขาจะมีห้องสมุด แต่ถ้าเป็นแดนเล็กๆก็ต้องขึ้นไปดูหนังฟังเพลงบนเรือนนอน และวันเสาร์อาทิตย์เขาจะเปิดให้ดูตอนเราอยู่ข้างล่าง ใต้เรือนนอน ดูหนังฟังเพลงในห้องนอน มีทีวีทุกห้อง ความเครียด มีเวลาเครียดทุกวันนี้ บางวันก็สนุกบ้างก็ลืมไป คิดแค่เรื่องจะออกหรือเสรีภาพของเราถ้าเราเลือกได้จะมีความสุขมากกว่านี้เราจะเลือกๆได้ การบำบัดความเครียดระหว่างอยู่ในเรือนจำ ผมเล่นดนตรีมาก่อน เล่นเล่นกีตาร์แต่ไม่มีห้องที่สะดวกสบายให้นั่งเล่นได้ขนาดนั้น การจะใช้กีตาร์ ต้องรอคิวจากเพื่อนคือถ้าแดนหนึ่งมี 1 ตัว 2 ตัว ต้องไปต่ออ้อมเข้ามาเล่น ผมเล่นกีฬา เล่นฟุตบอล เตะตระกร้อ มีเปตอง ก่อนออกมาก็มีกระสอบทราย มีนวมด้วย ส่วนตอนอยู่กองงาน ผมเข้าแต่กองงานทำความสะอาด กวาดพื้น ล้างห้องน้ำ บล็อกกรรม มีลานอวนแต่ไม่ได้เข้าไปทำ เปลี่ยนกองงานได้ถ้าอยากเปลี่ยน แต่ส่วนมากใครทำกองงานไหนก็อยู่กองงานนั้น

การทำกิจกรรม ผมเล่นกีฬาพวกฟุตบอลต้องออกกำลังกายทุกวัน ได้ดูหนัง ฟังเพลงเพื่อผ่อนคลาย ถ้าง่วงมาข้างล่าง ถ้าเป็นแดนใหญ่ก็จะมีห้องสมุด แต่ว่าแดนเล็ก ๆ ถ้าเราจะได้อูหนังฟังเพลงก็ต่อเมื่อเราขึ้นไปบนเรือนนอนแล้วในห้องมีทีวีทุกห้อง ปิดประมาณ 2-3 ทุ่ม ส่วนวันเสาร์อาทิตย์เขาจะเปิดให้ดูตอนลงมาข้างล่างนะ ใต้เรือนนอน ถ้าเป็นแดนใหญ่เขาจะมีห้องสมุด แต่ถ้าเป็นแดนเล็กๆก็ต้องขึ้นไปดูหนังฟังเพลงบนเรือนนอน และวันเสาร์อาทิตย์เขาจะเปิดให้ดูตอนเราอยู่ข้างล่าง ใต้เรือนนอน ดูหนังฟังเพลงในห้องนอน มีทีวีทุกห้อง การทำความรู้จักกับเพื่อนในเรือนจำก็ดีนะ แต่ก็มีพวกร้ายๆ มาเจอกันผมมองว่าเป็นเรื่องปกติ ส่วนมากเข้ามาทีจะเป็นคร้วใครคร้วมัน เช่น คร้วเดชอุดม คร้วอุบลฯ คร้วน้ำยีน เข้าไปก็มีคนมารับเราเข้าไปอยู่เหมือนอยู่บ้าน ถ้ามีปัญหาอะไรเกิดขึ้นก็โดนยกบ้านส่วนมากไม่มีเรื่องแบบนี้เกิดขึ้น ผมพยายามไม่ให้เกิดปัญหาเพราะมีนายที่ดูแลและพวกผมอยู่ด้วย แต่ก็จะมีกลุ่มรวมคืออยู่ด้วยกัน ส่วนคนที่อยู่มาก่อนที่เรียกว่า ขาใหญ่ เราก็ไม่ได้มีปัญหาอะไรกับเรา เราก็อยู่ตามปกติของเรามันเป็นระบบของมันอยู่แล้ว นอกจากเราจะไปกวนเขา เราต่างคนต่างอยู่ เราก็โชคดีที่ไม่เจอเหตุการณ์แบบนั้นสิ่งที่ผมชอบอีกอย่างหนึ่งคือ ทุกอาชีพที่เข้ามาอยู่ในนั้น ทั้งหมดตำรวจ มีความเท่าเทียมกัน ให้เกียรติกันขนานขราเวลาจะเดินข้ามที่นอนก็ต้องยกมือไหว้ มันเป็นการให้เกียรติกันไม่แบ่งแยกกัน ไม่ได้เลวร้ายนะ ผมคิดนะตอนเข้าไปจะเหมือนในหนังหรือเปล่าจริง ๆ ไม่ได้เลวร้ายขนาดนั้น บางคนก็ให้กำลังใจเรา คนที่อยู่มานานแล้ว เรามองหาข้อดีที่ทำให้เราดีขึ้น คนอยู่นานยังอยู่ได้ เราจะเศร้าทำไม ทุกคนมีความหวังที่จะได้ออกวันหนึ่งเขาภรรยา พ่อแม่ ถ้าใจไม่แข็งจริงอยู่ยาก เพราะว่ามันต่ำสุดของชีวิตคล้ายกับคนตายถ้าญาติไม่มาหา การมาเยี่ยมของญาติๆ ตอนที่ผมอยู่เรือนจำอุบลฯ ญาติๆมาเยี่ยมอาทิตย์ละครั้ง หลังๆก็เดือนละครั้ง แต่ส่งเงินให้เราใช้รณานัติเป็น

บุคคล เป็นใบสีชมพูในเรือนจำเรียกว่า “บุคคล” เจ้าหน้าที่จะจดไว้ว่าเรามีเงินในบุคคลเท่าไร แต่ก่อนเบิกได้ 200 เดือนนี้เบิกได้ 300 บาท แต่เบิกแล้วต้องจ่ายเงินให้หมด ในวันถัดไปถ้าผมจะใช้จ่ายอะไรผมก็ต้องจดไว้จะได้เบิกเงินไปซื้อได้พอดี ตอนผมออกมาจากเรือนจำเงินเหลืออยู่ 1000 - 2000 บาท เจ้าหน้าที่ก็ถอนเงินออกมาให้ผม

4.3 ปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมที่ทำงานเกี่ยวข้องกับผู้ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา โดยผู้วิจัยจะไม่ระบุชื่อของบุคลากรแต่จะระบุเป็นชื่อตำแหน่ง ดังตารางดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงข้อมูลภาพรวมของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม

ตำแหน่ง	สังกัด	อำนาจหน้าที่
รองปลัดกระทรวงยุติธรรม	สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม	ช่วยเหลือทางคดีให้กับผู้ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา
ผู้อำนวยการสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา	กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม	ช่วยเหลือเยียวยาทางการเงินให้แก่ผู้เสียหายและผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา

4.3.1 ข้อคิดเห็นของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม

4.3.1.1 ข้อคิดเห็นของรองปลัดกระทรวงยุติธรรม

อย่างที่ทราบกันว่าปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของ “แพะ” ในคดีอาญายังมีปัญหาอยู่มากเรื่องหลัก ๆ ที่สำคัญคือ การไม่มีความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย เพราะผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็นจำเลยหรือที่สังคมเรียกบุคคลเหล่านี้ว่า “แพะ” บุคคลเหล่านี้คิดว่าตัวเองไม่ได้กระทำความผิดจริง เมื่อคดีไปถึงการตัดสินของชั้นศาลจึงคิดว่าศาลจะต้องตัดสินว่าเขาไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งการพิจารณาคดีในชั้นศาลเมื่อพยานเบิกความ ศาลก็จะจดบันทึกตามที่พยานกล่าวเพียงเท่านั้น ซึ่งเขาไม่ได้แก้ไขประเด็นที่ถูกกล่าวหาเพียงแต่อ้างสถานที่เกิดเหตุซึ่งทั่วไปศาล ก็ไม่ได้รับฟังอยู่แล้วในเรื่องของสถานที่เกิดเหตุ ส่วนการอ้างพยานนั้นปรากฏว่าพยานก็ไม่มีอยู่ในชั้น ที่เบิกความ จึงถือว่าบุคคลเหล่านี้ไม่มีความรู้ด้านกฎหมายว่าจะต่อสู้คดีต่อไปอย่างไร การต่อสู้คดีของผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ไม่เพียงแค่ว่าไม่มีความรู้ด้านกฎหมายเท่านั้น แต่อีกเรื่องที่สำคัญคือ เรื่องความยากจนของประชาชนนั่นคือ เงิน การต่อสู้คดีในแต่ละขั้นตอนจะต้องใช้เงินในจำนวน

ค่อนข้างมากเพื่อดำเนินการเรื่องนำหลักทรัพย์มายื่นขอประกันตัว ซึ่งการต่อสู้ในชั้นศาลยังมีข้อเสียเปรียบ คือ การที่ “แพะ” ต้องอยู่ในเรือนจำไม่ได้ออกมาต่อสู้คดีเหมือนกับคนที่มิฐานะทางการเงินที่สามารถนำหลักทรัพย์มายื่นขอประกันตัวออกมาสู้คดีข้างนอก เพราะฉะนั้นข้อเสียเปรียบเรื่องนี้ถือเป็นข้อเสียเปรียบหลัก เพราะอยู่ในเรือนจำก็รับฟังแต่เรื่องที่ต้องชั่งด้วยกันให้คำแนะนำซึ่งคำแนะนำจะผิดหรือถูกเราก็ไม่สามารถรู้ได้

นอกจากไม่มีความรู้ด้านกฎหมายไม่มีเงิน คนเหล่านี้ก็ยังไม่มีความดี ๆ ช่วยแก้ต่างให้ซึ่งทนายอาสาโดยทั่วไปนั้น ภาระหน้าที่งานของทนายอาสาแต่ละคนมีจำนวนมาก บางครั้งทนาย ก็รู้ว่าถ้าต่อสู้คดีแบบนี้ หลักฐานลักษณะนี้จะสู้ผู้กล่าวหาไม่ได้ ผู้ถูกกล่าวหาที่จะถูกปล่อยให้รับสารภาพเพื่อที่ถูกตัดสินแล้วโทษจะได้ลดลง มีการรอลงอาญาหรือรับโทษและอยู่ในเรือนจำก็เพียงพอซึ่งผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็น “แพะ” จำนวนมาก ต้องยอมรับสารภาพแต่บางคนยังสู้คดีต่อเมื่อสู้คดีในที่สุด ก็ไม่สามารถนำหลักฐานที่มีน้ำหนักเพียงพอมาให้ศาลตัดสินว่าตนเองไม่ได้เป็นผู้กระทำผิดจริงเหมือนในชั้นอุทธรณ์และชั้นฎีกา ในเรื่องของคำเบิกความนั้นจะดูจากศาลชั้นต้นเป็นหลัก เพราะฉะนั้นในเมื่อไม่มีเงิน ไม่มีความรู้ คนเหล่านี้ก็ตกอยู่ในฐานะเดิมบางคดีก็ไม่สามารถฎีกาได้ บางคดีไม่รู้ด้วยซ้ำว่าจะต้องอุทธรณ์หรือฎีกาอย่างไร ซึ่งถ้าได้ทนายที่ไม่ดี ได้พนักงานสอบสวนไม่ดี ซึ่งทุกคนทราบกันดีว่าในการตัดสินของศาลคำพิพากษา คือ การยึดคำพิพากษาศาลฎีกาของเก่าเป็นหลัก เพราะฉะนั้นกระบวนการในการรวบรวมพยานหลักฐานจะนำหลักฐานให้สอดคล้องกับคำพิพากษาศาลฎีกาในอดีต ซึ่งผู้ที่ถูกกล่าวหาทั้งผู้ต้องขังหรือ “แพะ” บุคคลเหล่านี้จะนำความรู้จากไหนมาแสวงหาพยานหลักฐานอื่น ๆ เช่น หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ หรือหลักฐานจากเอกสารอื่น ซึ่งเขาไม่มีความสามารถที่จะหาจากในส่วนตัวได้แล้ว ถ้าไม่ใช่ทนายความเพื่อช่วยในเรื่องคดี จึงทำให้มีผู้บริสุทธิ์ตกเป็น “แพะ” เป็นจำนวนมาก

จากทัศนะของรองปลัดกระทรวงยุติธรรมในเรื่องของปัญหาในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ซึ่งมีความสอดคล้องกับ แนวคิดเรื่องชนชั้นทางสังคม ซึ่งสาเหตุที่ทำให้ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ โดยรูปแบบของการแบ่งช่วงชั้นทางสังคม ของวอร์เนอร์ ได้กล่าวถึงการแบ่งช่วงชั้นทางสังคม จากแนวคิดของวอร์เนอร์ ได้นำปรับใช้เป็นเกณฑ์ในการแบ่งกลุ่มบุคคลออกเป็นกลุ่มชั้นต่าง ๆ เป็น 3 ระดับ 1. กลุ่มคนชนชั้นสูง หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีการศึกษา มีรายได้สูงหรืออยู่ในตำแหน่งหน้าที่การงานระดับสูงของภาครัฐ อยู่ในตำแหน่งที่ตัดสินปัญหาต่าง ๆ มีอำนาจตัดสินใจในเรื่องนโยบายเป็นที่ยกย่องในสังคม ซึ่งบุคคลกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่มีอำนาจเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต หรือเป็นผู้ที่ควบคุมเรื่องการผลิต สามารถกระจายความคิดในสังคมใดสังคมหนึ่ง ซึ่งเป็นกลุ่มเดียวกับนายทุนที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตสินค้าอื่น ๆ ในสังคม 2. กลุ่มคนชั้นกลาง หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีการศึกษา มีรายได้ปานกลาง มีความรู้มีวิชาชีพ หรือเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดย่อม บุคคลกลุ่มนี้มีอาชีพหลากหลาย แต่ไม่ใช่เจ้าของปัจจัยการผลิตหรือแรงงานที่

ทำการผลิต แต่เป็นกลุ่มที่ใช้ความคิดและทำหน้าที่ดูแลหรือกำกับควบคุมแรงงานที่ทำการผลิต มีแนวคิดเป็นของตนเอง มีความเป็นอิสระระดับหนึ่ง ซึ่งภายใต้อุดมการณ์ทุนนิยม กลุ่มคนชั้นกลางเป็นพลังสำคัญในการผลักดันการพัฒนาของทุนนิยมสมัยใหม่ 3. กลุ่มคนชั้นล่าง หมายถึง ลักษณะของประเทศกำลังพัฒนา ประชากรส่วนใหญ่จะเป็นเกษตรกร ผลผลิตจะเป็นสินค้าด้านเกษตร เนื่องจากรายได้ต่ำจะใช้ในการบริโภคหมดจึงไม่มีการออม ทำให้การลงทุนมีจำกัด ผลผลิตที่ได้จึงต่ำ ทำให้มีคุณภาพชีวิตต่ำ อัตราการเกิดสูงส่วนใหญ่อยู่ในชนบทและยากจน

ผลการศึกษาที่ค้นพบ มีความสอดคล้องในเรื่อง การแบ่งชนชั้นทางสังคม พบว่า สอดคล้องกับการแบ่งชนชั้นทางสังคมในประการที่ 3 คือ กลุ่มคนชั้นล่าง หมายถึง ลักษณะของประเทศกำลังพัฒนา ประชากรส่วนใหญ่จะเป็นเกษตรกร ผลผลิตจะเป็นสินค้าด้านเกษตร เนื่องจากรายได้ต่ำจะใช้ในการบริโภคหมดจึงไม่มีการออมทำให้การลงทุนมีจำกัดผลผลิตที่ได้จึงต่ำ มีคุณภาพชีวิตต่ำ และอัตราการเกิดสูงส่วนใหญ่อยู่ในชนบทและยากจน ซึ่งกลุ่มคนชั้นล่างส่วนใหญ่มีฐานะยากจน การศึกษาไม่สูงมาก และมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ลำบาก และประกอบอาชีพเกี่ยวกับการเกษตรมีรายได้ที่ต่ำไม่มีเงินเก็บออมเพราะต้องนำไปใช้จ่าย โดยมีคำหนึ่งที่ว่า “คุณมีไว้ขังคนจน” เป็นการสะท้อนถึงชนชั้นทางสังคมของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ที่ไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างชัดเจน เป็นความไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้ที่มีโอกาสกับผู้ขาดโอกาส เพราะสถิติในเรื่องจำของบุคคลที่ถูกคุมขังมากที่สุด คือบุคคลที่มีฐานะยากจน ไม่มีความรู้ด้านกฎหมาย ไม่มีเงินประกันตัวออกมาสู่คดี ไม่มีเงินจ้างทนายความที่มีประสิทธิภาพและอาจส่งผลให้คดีเสียเปรียบในการต่อสู้ นอกจากค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดีแล้ว การพิสูจน์ต่าง ๆ ยังเป็นหน้าที่ของ “แพะ” ทำให้บุคคลที่มีฐานะยากจนไม่สามารถหาหลักฐานเพื่อสู้คดีได้

โดยชนชั้นทางสังคมของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาไม่เพียงแต่การเป็นกลุ่มคนชั้นล่างเท่านั้นที่ไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ แท้จริงแล้วกลุ่มคนชนชั้นกลางไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้เช่นกัน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญบางรายมีฐานะทางการเงิน ปานกลาง ได้รับการศึกษาที่ดี แต่ไม่มีความรู้ในเรื่องสิทธิของตน ไม่มีโอกาสเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ไม่รู้กฎหมาย เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมต้องมีค่าใช้จ่ายจำนวนมาก ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ ซึ่งการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมนี้ สมาชิกในครอบครัวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นผู้รับหน้าที่เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญถูกดำเนินคดีและถูกคุมขังในเรือนจำไม่สามารถออกมาต่อสู้ได้ บุคคลในครอบครัวจึงต้องดำเนินการขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ที่เกี่ยวข้องซึ่งสามารถช่วยเหลือผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ เช่น การนำนิติวิทยาศาสตร์เข้ามาพิสูจน์ในคดี การใช้หลักทรัพย์มาประกันตัว หรือการมีทนายทนายในการจ้างทนายความที่มีประสิทธิภาพเข้ามาช่วยเพื่อต่อสู้คดี

ข้อค้นพบประการถัดมา คือ การพยายามค้นหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อเข้าถึงถึงกระบวนการยุติธรรม ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญบางรายที่มีฐานะทางสังคมและฐานะทางการเงินที่ต่ำ และได้รับการศึกษาที่น้อยกว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญบางรายสำคัญบางราย เมื่อเข้าทราบบว่าตนเองไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ “แพะ” ในคดีอาญาจึงมีความพยายามค้นหาวิธีการเพื่อให้ตนเองเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ คือ การเขียนจดหมายส่งไปร้องเรียนในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม เพื่อขอความช่วยเหลือให้ดำเนินการเรื่องคดีของตน บุคคลในครอบครัวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญบางราย เข้าไปขอความช่วยเหลือกับทางสื่อมวลชนเพื่อนำเสนอข่าวความจริงของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพราะคิดว่าการนำเสนอข่าวออกอากาศนั้นทำให้สังคมรับรู้และทำให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยผู้ให้ข้อมูลได้

ประการต่อมา อย่างในหลายคดีจะเห็นได้ว่าการรีบแจ้งข้อกล่าวหา พร้อมเร่งจับกุมตัวผู้กระทำความผิด เนื่องด้วยการเร่งรัดในการดำเนินคดีของ ผู้บังคับใช้กฎหมายจะถูกเร่งรัดจากผู้บังคับบัญชา โดยเฉพาะในคดีอุกฉกรรจ์ซึ่งเป็นคดีที่สะท้อนขวัญแก่ผู้คนในสังคม โดยการทาลำนวนคดีนั้นบางครั้งมีการรีบเร่งจนเกินไป ตัวอย่างเช่น การก่อความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเห็นได้ชัดว่าเหตุการณ์เพิ่งเกิดขึ้นเพียงไม่นาน แต่เจ้าหน้าที่ทราบตัวผู้กระทำความผิดได้อย่างรวดเร็ว สำหรับตัวผู้กระทำความผิด คือ ผู้ที่หลบหนีจากคดีเก่าโดยสันนิษฐานได้ว่ามีการรีบทำคดีเพื่อปิดคดีพร้อมออกหมายจับ จึงทำให้บุคคลที่ไม่ได้รับความยุติธรรมอาจจะทำผิดอีกหนึ่งคดีแล้วหลบหนีแต่ก็ถูกให้รับผิดอีก 1 คดี ซึ่งบุคคลนั้นไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด ความยุติธรรมไม่เกิดขึ้นจึงทำให้มีการต่อต้านอำนาจรัฐ ในเรื่องการบังคับใช้กฎหมายซึ่งเหมือนกับคดีอื่นที่เกิดขึ้นในหลายโรงพัก หรือสถานีตำรวจนครบาล ซึ่งเคยช่วยเหลือผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็น “แพะ” ในหลายคดีด้วยกัน เช่น ทำผิดอีกคดีหนึ่งและเมื่อมีคดีคล้าย ๆ กันเกิดขึ้นในเวลาใกล้เคียงกัน จึงทำให้คนเหล่านี้ถูกเหมารวมว่ากระทำความผิดคดีดังกล่าวด้วยจึงถูกบังคับให้รับสารภาพ ซึ่งการต่อสู้คดีเมื่อไม่ได้กระทำความผิดก็สู้แบบเดิม บางครั้งสู้ได้คดีหนึ่งแต่อีกคดีหนึ่งที่ตนเองกระทำยังติดค้างอยู่ทำให้กลายเป็นวงจรอยู่แบบนี้ ซึ่งที่สุดแล้วบุคคลเหล่านี้ก็จะต่อต้านอำนาจรัฐ ต่อต้านเจ้าหน้าที่ของรัฐต่อต้านทุกสิ่งทุกอย่าง เพราะการดำเนินคดีเป็นการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทั้งสิ้น ทั้งพนักงานสอบสวนหรือตำรวจ พนักงานอัยการ และศาล หรือแม้กระทั่งเรื่องการบังคับคดี การยึดทรัพย์หรือการคุมประพฤติ ซึ่งคนเหล่านี้จะต่อต้านอำนาจในทันที ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้บริสุทธิ์คนหนึ่งต้องตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา

จะเห็นได้ว่าการเร่งรัดเพื่อจับกุมตัวผู้กระทำความผิดโดยเร็วมีความสอดคล้องกับแนวทางสำคัญประการหนึ่ง คือ การใช้หลักนิติธรรม (Due Process Model) อย่างเคร่งครัดไม่ใช้การใช้หลักการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Model) มากเกินไป จึงทำให้ขาดความสมดุลในการอำนวยความยุติธรรม เพราะหลักการควบคุมอาชญากรรมนั้น แม้จะมีความรวดเร็ว และจับผู้

ต้องหาได้ แต่สามารถเกิดความผิดพลาด ทำให้มีผู้บริสุทธิ์ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาได้ปัจจุบันโดยสวนใหญ่ชั้นพนักงานสอบสวนมักใช้การควบคุมอาชญากรรม ซึ่งเน้นการควบคุมอาชญากรรมและการปราบปรามอาชญากรรมเป็นหลักให้ความเชื่อมั่นกับสังคมว่าการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดต้องเป็ไปอย่างรวดเร็ว แน่นอน รุนแรง การค้นหาข้อเท็จจริงในชั้นแรกของกระบวนการยุติธรรมยอมรับว่าข้อเท็จจริงในชั้นตำรวจและอัยการมีน้ำหนักเพียงพอให้เชื่อถือได้ การใช้ดุลพินิจในชั้นนี้สามารถทำได้โดยไม่ต้องสงสัย ซึ่งช่วยให้ผู้ต้องหาที่บริสุทธิ์ได้รับการปล่อยตัวโดยเร็วสวนผู้กระทำผิดต้องได้รับโทษโดยเร็วด้วย แมวาทหลักการนี้จะมีข้อดี แต่มีข้อเสีย คือบางครั้งขาดการไตร่ตรองให้รอบคอบอาจผิดพลาดได้ง่ายและแก้ไขให้คืนสภาพเดิมยาก ความผิดพลาดจึงเป็นปัญหาของหลักการนี้ นโยบายการควบคุมอาชญากรรม เน้นปริมาณคดีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถจับกุมปราบปรามอาชญากรรมได้สำเร็จ บางครั้งจึงเกิดปัญหาการจับผู้บริสุทธิ์จนกลายเป็นจำเลยในคดีอาญา ดังนั้นจึงควรส่งเสริมการใช้หลักนิติธรรมค่านึงถึงศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชนให้มากขึ้น

ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับ ทฤษฎีวาดวยการให้ความยุติธรรมทางอาญาออกโดยศาสตราจารย์เฮอเบิร์ต แพกเกอร์ (Herbert Packer) ได้แยกแบบของทฤษฎีวาดวยการให้ความยุติธรรมทางอาญาออกเป็น 2 รูปแบบ คือ ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Model) และ ทฤษฎีความชอบด้วยกระบวนการทางกฎหมาย (Due Process Model) ซึ่งแนวความคิด 2 ประการนี้มีความแตกต่างกันคือ ถ้าหากในกระบวนการพิจารณาโดยยึดถือประสิทธิภาพในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม ย่อมส่งผลให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีโอกาสที่จะ ลวงละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้โดยง่าย เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของรัฐได้รับอำนาจอย่างกว้างขวางในการใช้มาตรการบังคับต่าง ๆ เพื่อประสิทธิภาพในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม และการวางหลักเกณฑ์ในการไม่ยอมรับฟังพยานหลักฐานที่ไดมาโดยมิชอบจะไม่ปรากฏหรือมีอยู่อย่างเบาบางมาก เพราะศาลยอมยึดถือคุณค่าของพยานหลักฐานมากกว่าที่จะยอมละทิ้งคุณค่าของพยาน เพื่อยับยั้งเจ้าหน้าที่ไม่ใ้กระทำการลวงละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ถ้าหากกระบวนการพิจารณาโดยยึดถือคุณค่าของการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชนเป็นสำคัญย่อมส่งผลใ้การป้องกันปราบปรามอาชญากรรมมีประสิทธิภาพลดน้อยลงได้ เนื่องจากอำนาจที่เจ้าหน้าที่ของรัฐมีอย่างจำกัด และนำหลักการไม่ยอมรับฟังพยานหลักฐานที่ไดมาโดยมิชอบมาใช้อย่างเคร่งครัด แต่อย่างไรก็ตามแม้ว่าแนวความคิดของรูปแบบทั้งสองนี้จะแตกต่างกัน แต่เป้าหมายของทั้งสองรูปแบบตรงกัน คือ มุ่งประสงค์ที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยของสังคมเป็นส่วนรวม แต่วิถีทางที่จะนำไปสู่เป้าหมายนั้นแตกต่างกัน

รวมถึงยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิโรธรี จุลเหลา ศึกษาเรื่อง “ความรับผิดชอบของกระบวนการยุติธรรมต่อผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและแนวทางในการป้องกันผู้

บริสุทธ์จากการดำเนินคดีอาญาที่ผิดพลาด : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำรวจอัยการ ศาล ราชทัณฑ์
ทนายความ”

ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการดำเนินคดีอาญาที่ผิดพลาดของหน่วยงานใน
กระบวนการยุติธรรมที่ทำให้ผู้บริสุทธ์ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาเกิดขึ้นอย่างเป็นลูกโซ่ ตั้งแต่ต้นจนจบ
กระบวนการยุติธรรมสาเหตุหลักที่ทำให้ผู้บริสุทธ์ตกเป็นจำเลยในคดีอาญา คือ สาเหตุจากบุคลากรใน
กระบวนการยุติธรรม กล่าวคือ นับตั้งแต่ชั้นตำรวจที่จับกุมผู้บริสุทธ์เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ทั้งกรณี
ที่จับกุมโดยสุจริตและไม่สุจริต อัยการที่ไม่สรุปสำนวนให้ตี และมีได้มีการสั่งให้ตำรวจสอบสวนเพิ่มเติม
ในคดีที่มีความเคลือบแคลงสงสัย หรือกรณีที่อัยการต้องสั่งฟ้องตามกฎหมาย ซึ่งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยง
ไม่ได้ ศาลที่ใช้ดุลพินิจผิดพลาดในการพิพากษาคดี ทนายความที่แจ้งความเท็จหรือฟ้องเท็จในบาง
กรณี หรือใช้ความสามารถที่เหนือกว่าช่วยเหลือฝ่ายโจทก์ ในขณะที่จำเลยแท้จริงแล้วเป็นผู้บริสุทธ์

ในประการสุดท้ายคือ การปรับปรุงหรือการปรับปรุงนโยบายและแผนพัฒนา
กระบวนการยุติธรรมมีความเป็นไปได้ยาก เพราะผู้ที่คิดจะกระทำถือว่าคิดผิดเพราะไม่มีใครยอมรับว่า
มี “แพะ” จริง ซึ่งเจ้าหน้าที่เองก็กล่าวว่าตนเองมีการปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้อง พนักงานสอบสวนหรือ
ตำรวจจับกุมผู้กระทำความผิดอย่างถูกต้อง ส่วนพนักงานอัยการฟ้องคดีถูกต้อง และศาลก็ตัดสิน
ถูกต้องไปเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ซึ่งมีคดีที่ร้องฟ้องได้สำเร็จเพียง 3 คดี โดยในที่สุด “แพะ” ก็ถูกตัดสิน
เหมือนเดิมว่าเป็นผู้กระทำความผิดจริง โดยหลักฐานที่ได้มาใหม่นั้นยังมีการเขียนคำพิพากษามา เช่น
เรื่องของหลักฐานทางวิทยาศาสตร์โดยจะกล่าวว่าหลักฐานนี้ได้นำมาวิเคราะห์ตั้งแต่ศาลชั้นต้นแล้ว ซึ่ง
หมายความว่าศาลไม่รับพิจารณาหลักฐานดังกล่าว ถ้าหลักฐานที่เป็นของพยานก็เชื่อว่าพยานไม่มี
ความน่าเชื่อถือซึ่งพยานบางรายต้องถูกดำเนินคดีเพราะเป็นพยานเท็จ ซึ่งการทำลักษณะนี้ถือว่าเราไป
ต่อต้านและสู้กับอำนาจรัฐ ซึ่งไม่มีใครที่ประสงค์เข้ามาแก้ไขกฎหมาย

อย่างที่ทราบกันว่าการยื่นร้องฟ้องคดีมีโอกาสนำคำร้องได้เพียงครั้งเดียว ตั้งแต่ปี
พ.ศ. 2526 มีการยื่นร้องฟ้องคดีสำเร็จเพียงสามารถทำได้เมื่อ 3 - 4 ปีที่ผ่านมา โดยครั้งสุดท้ายตัวของ
กระผมจึงวางมือจากด้านนี้ เพราะเมื่อกระทำไปแล้วเหมือนเป็นการไปต่อต้านอำนาจรัฐ บุคคลที่เป็น
เจ้าหน้าที่รัฐเอง จึงถูกกล่าวหาด้วยว่ากระทำการเกินหน้าที่ทั้ง ๆ ที่เป็นหน้าที่ของข้าราชการทุกคนซึ่ง
ต้องให้ความยุติธรรมแก่ประชาชน แต่ไม่มีใครยอมรับผิดโดยเฉพาะข้าราชการของรัฐว่าตนได้ทำ
กระทำผิดมาก่อนจึงเหมือนต่างคนต่างเป็นศัตรูกันทั้ง ๆ ที่พวกเราต้องช่วยเหลือประชาชน และ
เจ้าหน้าที่ของรัฐเองได้รับเงินเดือนจากภาษีของประชาชน ทำให้กระบวนการยุติธรรมกลายเป็นแบบนี้
โดยเฉพาะตัวของกระผมเองซึ่งเป็นข้าราชการระดับสูงอยู่ในกระทรวงยุติธรรม เมื่อคำตัดสิน
ของศาลออกมาแล้วทุกคนจึงต้องเคารพในการตัดสินของศาล และไม่มีอะไรที่สามารถมายืนยันว่า
ผิดหรือถูก เพราะตัวของกระผมรวมถึงเจ้าหน้าที่ที่เข้ามาช่วยเหลือภายหลัง หรือผู้ทำงานที่เกี่ยวข้อง

ทั้งหมดไม่ได้อยู่ในที่เกิดเหตุ ซึ่งทุกวันนี้ยังต้องมารับผิดชอบกับผู้ที่เป็นพยานหลายคนที่ถูกกล่าวหา ซึ่งถูกพนักงานอัยการฟ้องว่าเบิกความเท็จทั้ง ๆ ที่เป็นประจักษ์พยานแล้วในวันเกิดเหตุซึ่งพนักงานสอบสวนค้นหาในส่วนนี้ไม่ได้ สำหรับการปรับปรุงในส่วนนี้ไม่มีใครคิดที่จะเข้ามาแก้ไข และเจ้าหน้าที่ไม่มีใครยอมรับว่าตนกระทำผิด ทุกคนกล่าวว่าตนกระทำอย่างถูกต้อง ทั้งการจับกุมที่ถูกต้องของพนักงานสอบสวน การฟ้องคดีที่ถูกต้องของอัยการ การตัดสินที่ถูกต้องของศาล และราชทัณฑ์ก็ต้องปฏิบัติตามคำตัดสินของศาล

ในประเด็นนี้ สามารถวิเคราะห์เทียบเคียงกับ ทฤษฎีการโยนความผิด (Techniques of neutralization theory) โดย เดวิด แมตซา (David Matza) และ เกรซแฮม ซีเกส (Gresham Sykes) เชื่อว่า คนที่ทำผิดมีเทคนิคในการอธิบายการกระทำของเขา โดยโยนความรับผิดชอบต่อการกระทำให้กับคนอื่น ทำให้การกระทำของเขานั้นถูกต้องและมีเหตุผล การคิดเช่นนั้นปรากฏอยู่ในวิธีการกระทำผิดของคนในสังคมอย่างมาก เทคนิคในการโยนความรับผิดชอบ ได้แก่ การปฏิเสธความรับผิดชอบว่าไม่ใช่ของตนเอง การปฏิเสธความเสียหายที่เกิดขึ้นกับเหยื่อ / ผู้เสียหายแม้จะมีหลักฐานก็ตาม การปฏิเสธว่าไม่มีใครตกเป็นเหยื่อ/ผู้เสียหายโดยดูจากเหตุการณ์แล้ว การปฏิเสธความผิดของตนเองและประณามผู้ที่ประณามตน และการกระทำผิดที่ต้องทำ เพราะเป็นการทำเพื่อกลุ่ม แก๊ง เพื่อน ไม่ใช่เพื่อตนเอง จะเห็นได้ว่าทฤษฎีนี้ให้เหตุผลของการกระทำผิด เป็นวิธีที่คิดเข้าข้างตนเองนั่นเอง

4.3.1.2 ข้อคิดเห็นของผู้อำนวยการสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา เรื่องช่องว่างและแนวทางกรช่วยเหลือผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา

สำหรับการช่วยเหลือเยียวยาผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็นจำเลยหรือที่สังคมเรียกกันว่า “แพะ” ซึ่งเป็นคนที่ถูกกล่าวหาในคดีอาญาและกลายเป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบในคดีที่ตนเองไม่ได้กระทำ และถูกคุมขังในเรือนจำ เมื่อพ้นโทษออกจากเรือนจำแล้ว บุคคลเหล่านี้สามารถยื่นคำร้องขอรับเงินชดเชยเยียวยาได้จากสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา โดยมีพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ.2559) ฉบับนี้บังคับใช้เพื่อการช่วยเหลือเยียวยา

โดยพระราชบัญญัติฉบับนี้ยังมีช่องว่างอยู่หลายประเด็นและควรปรับปรุงเพิ่มเติมกฎหมายในพระราชบัญญัติฉบับนี้ ซึ่งมีการกล่าวในงานเสวนา หรือแม้กระทั่งผู้บริหารของกระทรวงฯ หรือผู้บริหาร NGO ได้กล่าวถึงพระราชบัญญัติฉบับนี้เช่นกันว่าเป็นการช่วยเหลือเฉพาะบุคคลซึ่งคือ “แพะ” ที่ถูกดำเนินคดีไปแล้ว แต่ยังขาดช่วงของการช่วยเหลือผู้ตกเป็น “แพะ” ในชั้นสอบสวน ซึ่ง “แพะ” ในชั้นนี้ ไม่ได้ระบุไว้ในข้อกำหนดการช่วยเหลือเยียวยา พระราชบัญญัติฉบับนี้ โดยมาตรา 20 ในพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายฯ ได้กำหนดไว้ว่า “แพะ” ที่ได้รับการเยียวยา

ต้องเป็น “แพะ” ในชั้นพิจารณาคดีเท่านั้น ซึ่ง “แพะ” ในชั้นสอบสวนยังขาดหายไปทำให้ผู้ที่เป็
 “แพะ” ในคดีอาญาซึ่งอยู่ในชั้นการสอบสวนไม่ได้รับเงินเยียวยา เมื่อผู้บริหารของทางกระทรวงฯ
 มองเห็นถึงปัญหาสำคัญ และกลัวว่าประชาชนจะเดือดร้อน

จึงมีมติว่าให้นำพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 เข้ามาใช้เพื่อ
 ลดช่องว่างของพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายฯ ซึ่งกองทุนยุติธรรมมีแนวทางการช่วยเหลือ
 ทั้งหมด 4 ด้าน คือ 1. ช่วยเหลือทางคดี เช่น ค่าทนาย ค่าธรรมเนียมศาล และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ 2. ช่วย
 เรื่องประกันตัว เช่น ถูกขังเนื่องจากถูกกักขังแกล้งซึ่งไม่ได้รับความเป็นธรรมถูกแจ้งข้อกล่าวหาถูก
 จำคุกและต้องเข้าไปอยู่ในเรือนจำ สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินฯ จะประกันตัวออกมาเพื่อมาต่อสู้
 คดีหรือเมื่อบุคคลเหล่านี้แจ้งว่าไม่ได้กระทำความผิดแต่ตำรวจจับกุม ทางหน่วยงานจะช่วยประกันตัว
 ออกมาสู้คดีข้างนอกเช่นกัน 3. ช่วยเหลือเยียวยาผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน และ 4. สนับสนุน
 งบประมาณให้ส่วนราชการ NGO และให้สถาบันการศึกษาที่ไม่มีงบประมาณในการจัดอบรมความรู้
 ด้านกฎหมายซึ่งสามารถรองรับงบประมาณกับทางกองทุนยุติธรรมได้ สำหรับการช่วยเหลือ
 “แพะ” ที่อยู่ในชั้นการสอบสวนเพื่อให้ได้รับการช่วยเหลือทางการเงินจากกองทุนยุติธรรม จะ
 ช่วยเหลือในมิติของการเยียวยาผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนซึ่งกำหนดอยู่ในอนุบัญญัติหรือที่เรียกว่า
 “ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน ปี 2559”
 กำหนดว่า “ให้จำเลยที่ถูกคุมขังระหว่างสอบสวนสามารถได้รับการช่วยเหลือจากอนุบัญญัตินี้ ซึ่งมี
 การกำหนดอัตราค่าการเยียวยาไว้ ทั้งค่ารักษาพยาบาล ค่าขาดประโยชน์ เป็นต้น และยังมีเสียงสะท้อน
 จากหลายภาคส่วนที่ว่าเพราะเหตุใดถึงไม่ดำเนินการแก้ไขในพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายฯ
 แต่เนื่องด้วยเจตนารมณ์ของผู้บริหารไม่ยากให้ประชาชนเสียสิทธิหาแนวทางที่สามารถช่วยเหลือ
 ประชาชนให้ได้มากที่สุด

ปัจจุบันมีการช่วยเหลือโดยมีการประสานงานรวมทั้งหมด 3 ราย ซึ่ง 3 ราย
 นี้จะต้องตกเป็น “แพะ” ที่ตรงกับระเบียบของสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินฯ ที่ได้รับการช่วยเหลือ
 เบื้องต้นก่อนแล้ว หมายความว่า ได้รับการอนุมัติจากทางสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินฯ ในชั้น
 พิจารณาคดี หลังจากนั้นทางสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินฯ จะดำเนินการส่งเรื่องไปยังกองทุน
 ยุติธรรม เพื่อให้บุคคลเหล่านี้ได้รับการช่วยเหลือเยียวยาเพิ่มเติมในชั้นสอบสวน ซึ่งอนาคตมีความ
 เป็นไปได้ว่าจะมีการดำเนินการปรับปรุงแก้ไข พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน
 และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ.2559) แต่ปัจจุบัน
 ยังใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ไปก่อน และทางสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินฯ จะดำเนินการช่วยเหลือ
 เยียวยาผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาในลักษณะที่กล่าวไว้ข้างต้นต่อไป

ช่องว่างของพระราชบัญญัติในประเด็นต่อมาเป็นเรื่องการใช้งบประมาณ
 ของรัฐในการเยียวยาเพียงอย่างเดียว โดยเมื่อ 1 – 2 ปีที่ผ่านมา มีการใช้งบประมาณของรัฐเพื่อ

เหยี่ยวยาไปถึง 500 - 600 ล้านบาท ซึ่งประเมินแล้วว่าอาจไม่มีที่สิ้นสุดเพราะใช้งบประมาณจำนวนมากและงบประมาณเหล่านี้จะไปช่วยเหลือในผู้เสียหายมากเช่นกัน โดย “แพะ” มีสิทธิได้รับเงินเหยี่ยวยาน้อยกว่าผู้เสียหายเป็นการเหยี่ยวยาโดยใช้เงินของรัฐเพียงอย่างเดียว ซึ่งแตกต่างจากการช่วยเหลือของกองทุนยุติธรรม ซึ่งงบประมาณของกองทุนยุติธรรมเป็นเงินกองทุนที่สามารถหมุนเวียนนำกลับมาใช้ในการช่วยเหลือผู้อื่นได้อีก แต่การหมุนเวียนเงินของกองทุนยุติธรรมนั้น คือการไปนำเงินค่าปรับที่ผิดสัญญาและค่าปรับภาษีอื่น ๆ ที่สามารถนำมาหมุนเพื่อกลับมาใช้ได้ หรือการประกันตัวเมื่อทางกองทุนยุติธรรมประกันตัวแล้วซึ่งคนที่ได้รับการประกันตัวไม่หลบหนีเงินก็หมุนกลับมาช่วยเหลือผู้อื่นได้ ซึ่งกองทุนยุติธรรมไม่ได้ใช้งบประมาณจากรัฐในการเหยี่ยวยา แต่ใช้งบประมาณจากเงินภาษีที่หมุนเวียนได้ โดยกองทุนนำรายได้จากเงินที่ศาลสั่งบังคับกรณีผิดสัญญาประกันนำมาหมุนเวียน ทั้งค่าธรรมเนียมศาล ค่าปรับตามคำพิพากษามาหมุนเวียน

นอกจากนี้ทางกองทุนยุติธรรมยังมีการระดมทุนบริจาคเข้ามาเพื่อช่วยบุคคลรายอื่นด้วย แต่ทางสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินฯ ไม่มีเงินหมุนเวียนในลักษณะนี้ซึ่งถือว่าเป็นช่องว่างอย่างหนึ่งที่ควรแก้ไขเช่นกัน โดยกองทุนเหยื่อนั้น มีในหลายประเทศที่กระทำในลักษณะนี้ เช่น ประเทศเกาหลีใต้ มีคำสั่งให้ผู้ที่กระทำความผิดเสียค่าปรับและนำเงิน 6 % มาสมทบช่วยเหลือเหยื่อ ดังนั้นจะไม่ต้องพึ่งพางบประมาณของรัฐอย่างเดียว ทางสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินฯ เห็นว่าเรื่องนี้ควรเสริมในกฎหมาย และสามารถเรียกเก็บเงินจากผู้กระทำความผิดตัวจริงได้ ถึงแม้ว่าผู้กระทำความผิดจะมีฐานะยากจน ซึ่งทำให้ผู้กระทำผิดเหล่านี้ไม่กล้ากระทำความผิดอีกเพราะต้องจ่ายเงิน ถือเป็นผลลดการใช้งบประมาณจากรัฐด้วยซึ่งถ้ามีกองทุนช่วยเหลือลักษณะนี้ทางหน่วยงานจะได้ไม่ต้องพึ่งพางบประมาณของรัฐที่ใช้เป็นจำนวนมากเพียงอย่างเดียว

ช่องว่างประการสุดท้ายคือ ไม่สามารถกระจายอำนาจการอนุมัติผลการช่วยเหลือเหยี่ยวยาได้ครบทั้ง 76 จังหวัด ซึ่งปัจจุบันมีเพียง 15 จังหวัดที่เป็นหน่วยงานในการดำเนินการเท่านั้น แต่สำหรับกองทุนยุติธรรมมีการกระจายอำนาจไปทั้ง 76 จังหวัด เพราะเป็นการใช้เงินจากกองทุนโดย 15 จังหวัดนี้เป็นจังหวัดใหญ่ เช่น จังหวัดภูเก็ต ซึ่งจังหวัดภูเก็ตต้องดูแลครอบคลุมถึง 5 จังหวัด คือ จังหวัดภูเก็ต กระบี่ พังงา ตรัง และระนอง โดยการอนุมัติผลการดำเนินการเหยี่ยวยาที่จังหวัดภูเก็ต แต่กองทุนยุติธรรมสามารถอนุมัติผลได้ที่จังหวัดนั้น ๆ ได้โดยตรง ทำให้การดำเนินการมีความรวดเร็ว สำหรับกองทุนยุติธรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือผู้ยากไร้โดยตรง ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ของกองทุนที่มีการตรวจสอบประวัติว่าเป็นผู้ที่มีฐานะยากจนจริงหรือไม่ แต่สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินฯไม่จำกัดว่าต้องเป็น ผู้ที่มีฐานะยากจน สามารถยื่นคำร้องขอความช่วยเหลือโดยไม่จำกัดฐานะ ซึ่งในอนาคตสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินฯ ควรต้องรองรับครบทั้ง 76 จังหวัด เพื่อให้สามารถดำเนินการได้อย่างรวดเร็ว

สำหรับแนวทางการช่วยเหลือเยียวยาผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาที่ไม่ตรงกับข้อกำหนดในพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559) โดยทางสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินฯ ดำเนินการช่วยเหลือกลุ่มคน 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้เสียหายในคดีอาญา และกลุ่ม “แพะ” ในคดีอาญา ซึ่งพระราชบัญญัติฉบับนี้มีที่มาจาก คดีเซอร์แอน ดันแคน ซึ่งปัจจุบันจำเลยหรือ “แพะ” ทั้งหมดเสียชีวิตแล้ว ส่วนในคดีที่ตกเป็น “แพะ” เพราะเขาไม่มีส่วนในการกระทำความผิดและถูกจับกุมจนกระทั่งถูกจำคุกและศาลฎีกายกคำฟ้องซึ่งกว่าจะยกฟ้องจึงทำให้ “แพะ” บางรายเสียชีวิตในคุก ทั้งเสียใจ สมาชิกในครอบครัวกลายเป็นโรคทางจิตเวช จึงเป็นจุดกำเนิดของพระราชบัญญัติฉบับนี้ ซึ่งรัฐต้องเข้ามาเยียวยา ถ้าเกิดเหตุการณ์ที่กระบวนการยุติธรรมจับกุมผิดตัวทำให้ศาลต้องยกฟ้อง ซึ่งแพะที่เข้ามาขอรับการเยียวยา ทางคณะกรรมการต้องพิจารณาตามหลักเกณฑ์ โดยในบางคดีต้องวิเคราะห์ด้วยว่าใครเป็น “แพะ” และต้องเป็น “แพะ” จริง ซึ่งวิเคราะห์ในส่วนนี้เป็นอันดับแรก ซึ่งในมาตรา 20 ที่กำหนดว่า จำเลยที่มีสิทธิได้รับการเยียวยาตามที่พระราชบัญญัติกำหนดไว้คือ 1. เป็นจำเลยที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการ 2. ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดี และ 3. ต้องปรากฏชัดแจ้งว่าไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งถ้าคดีล้มเลิกหรือก้างหรือศาลยกประโยชน์แห่งความสงสัย จะต้องพิจารณาอย่างละเอียดเพราะจะกลายเป็นว่านำเงินของรัฐไปช่วยให้กับคนไม่ดีทำให้ถูกโจมตีได้ ทางสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินฯ ต้องเยียวยาผู้เป็น “แพะ” ที่บริสุทธิ์จริงหรือที่เรียกว่าแพะสีขาว และต้องมีการถอนฟ้องระหว่างถูกดำเนินคดีหรือปรากฏคำพิพากษาถึงที่สุดว่าไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดจริง และต้องไม่ใช่แพะสีเทา นั่นคือ “แพะ” ที่ถูกตัดสินว่ายกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย

ในปัจจุบันเป็นการชดเชยเยียวยาทางการเงินเพียงอย่างเดียว ทางหน่วยงานมีความเห็นว่าไม่ควรเยียวยาเพียงแค่งเงินแก่จำเลยอย่างเดียวแต่ควรช่วยในเรื่องอื่น ๆ ด้วย เช่น ผู้ที่ถูกคุมขังมีความลำบากฐานะยากจน ซึ่งเขาไม่เพียงอยากได้รับเงินเพราะเขาตกเป็น “แพะ” แต่เขามีครอบครัวที่ยากลำบาก เช่น ถูกจำคุกในระยะเวลานานซึ่งบุตรไม่ได้เรียนหนังสือ ไม่มีที่อยู่อาศัย ไม่มีอาชีพในส่วนนี้ทางหน่วยงานจะช่วยเหลือให้มากที่สุด โดยเป็นค่ากล่าวของท่านรองอธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ทางสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินจึงนำแนวทางขององค์การสหประชาชาติที่เรียกว่า ปฏิญญาว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจที่ไม่ถูกต้อง (Declaration of Basic Principle of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power 1985) ซึ่งปฏิญญาฉบับนี้ไทยเข้าเป็นสมาชิกด้วยและควรนำมาเป็นแบบแผนในการช่วยเหลือเหยื่อ โดยปฏิญญาฉบับนี้ได้กำหนดมาตรฐานอยู่ 4 ด้าน ประการที่แรก การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (Access to Justice) ซึ่งการเข้าถึงด้านแรกก่อนที่ผู้เป็น “แพะ” จะได้รับเงินเยี่ยวนั้นควรแจ้งสิทธิผู้ที่เป็น

“แพะ” ก่อนว่าเขามีสิทธิใดบ้างในฐานะที่ต้องเป็นผู้ถูกคุมขังในเรือนจำ และเมื่อออกจากเรือนจำแล้ว เขามีสิทธิใดบ้างเช่นกัน ควรให้คำปรึกษาด้านกฎหมาย เช่น เมื่อออกจากเรือนจำและคดียังไม่สิ้นสุด หรืออยากเรียกร้องจึงควรให้คำปรึกษาเรื่องการดำเนินการเหล่านี้ด้วย และเมื่อถูกคุมขังในเรือนจำ ถูกผู้ต้องขังด้วยกันหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำหรือตำรวจกลั่นแกล้ง โดยมีสิทธิเรียกร้องหรืออยาก ฟ้องคดีสามารถกระทำได้

ประการที่สอง การชดเชยโดยผู้กระทำผิด (Restitution) คือ การฟ้อง กับผู้ที่กระทำผิด เพราะบางคนไม่ได้ถูกกล่าวแค้นคดีเดียว บางคนอาจจะถูกกล่าวหาในหลายคดี และล้มพันกับคดีอื่นจึงเข้าไปสู่ประมวลวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ได้ หรือจะฟ้องแพ่งใน มาตรา 420 ประมวลแพ่งได้ ทางหน่วยงานจะต้องสอบถามให้ครอบคลุม ซึ่งในกรณีนี้สามารถไป ขอรับการชดเชยจากผู้ที่ทำผิดได้ ประการที่สามการชดเชยโดยรัฐ (Compensation) เช่น การเยียวยาจากสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินฯ ไม่เพียงพอ ยังมีหน่วยงานอื่นสามารถเยียวยาอีก หรือไม่ ถ้าเป็นการเยียวยาผู้เสียหายจะเห็นได้ชัด เช่น กรณีเป็นนักท่องเที่ยวนสามารถขอรับการ เยียวยาได้ที่กระทรวงการท่องเที่ยว ผู้ประสพภัยทางรถสามารถขอรับการเยียวยาได้ที่สำนักงาน คณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย หรือถ้าเป็นผู้ประสพภัยด้านอื่น อยู่ที่ผู้ ประสพเหตุเกี่ยวข้องกับกระทรวงใด และประการที่สี่คือการช่วยเหลือเรื่องอื่น ๆ (assistance) สำหรับข้อนี้เกี่ยวข้องกับ “แพะ” มากที่สุด โดยการช่วยเหลือเรื่องอื่น เช่น ถ้าไม่ได้รับการศึกษา ทาง หน่วยงานจะดำเนินการติดต่อกับกระทรวงศึกษาธิการเพื่อให้ดำเนินการเรื่องการศึกษา หลังออกจาก เรือนจำแต่ไม่มีอาชีพ ทางหน่วยงานจะดำเนินการประสานงานกับกระทรวงแรงงานหรืออำนวยการความ สะดวกเรื่องอื่น ๆ เช่น การไม่มีทุนทรัพย์ ไม่มีที่อยู่ ซึ่งเรื่องเหล่านี้ไม่มีอยู่ในข้อกำหนด ทางหน่วยงาน มีการวางแผนเพื่อช่วย “แพะ” ให้มากที่สุด ไม่เพียงช่วยเรื่องเงินเยียวยาจากการตกเป็น “แพะ” เพียงอย่างเดียว ด้วยเหตุนี้ทางสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินจึงมีการประชุมเพื่อหาแนวทางต่อไปว่า จะต้องมีการร่างกฎหมายเพิ่มอีก 1 ฉบับ เพื่อครอบคลุมการช่วยเหลือ “แพะ” ได้ทั้งหมด

ในอนาคตอาจมีการร่างพระราชบัญญัติขึ้นใหม่หรือมีการแก้ไขใน พระราชบัญญัติของสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินฯ มีข้อถกเถียงว่าถ้าครอบคลุมในการช่วยเหลือ “แพะ” ได้ทั้งหมดไม่ควรเป็นแค่ “แพะ” กับผู้เสียหายกลุ่มนี้เท่านั้นควรรวมถึงผู้ถูกละเมิดสิทธิด้วย การดำเนินการของสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินฯ จะช่วยให้ครบทั้ง 4 ประการที่กล่าวมา แม้ว่าจะไม่มีกฎหมายที่ช่วยโดยตรง เพราะในแต่ละเรื่องของการช่วยเหลือจะมีกระทรวงต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งอย่างน้อยทางสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินฯ จะทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลาง ในการประสานงานให้ ซึ่งถ้ามีเอกสารรับรองส่งจากสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินฯ ไปถึงกระทรวงฯ ที่ช่วยเหลือด้านอาชีพ และเรื่องอื่น ๆ ที่กล่าวมา ซึ่งทำให้การดำเนินการลักษณะนี้หน่วยงานรัฐด้วยกัน สามารถสื่อสารเข้าใจกันได้ทางหน่วยงานจึงนำร่องกฎของ UN มาเพื่อดำเนินการช่วยเหลือ “แพะ”

โดยสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินฯ พยายามปฏิบัติตามแบบของปฏิญญาดังกล่าวขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งกฎของปฏิญญานี้ควรอยู่ในข้อกฎหมายและถือว่าเป็นสิ่งที่ดี และครอบคลุมในการช่วยเหลือผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาทุกด้าน

4.4 ผลกระทบต่อครอบครัวของ แพะ ในคดีอาญา

4.4.1 ผลกระทบของ “แพะ” ระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำ

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1 นายจี (นามสมมติ)

เมื่อนายจี ถูกส่งตัวมาควบคุมที่เรือนจำจังหวัดปราจีนบุรี ช่วงระหว่างถูกคุมขังถือเป็นช่วงที่ลำบากมากที่สุดของนายจี เพราะเรือนจำเป็นสถานที่ที่ไม่เคยอยู่อาศัยมาก่อน ได้รับผลกระทบทั้งความเครียด สูญเสียอิสรภาพ ความเป็นส่วนตัว ซึ่งปรากฏในบทสนทนาดังนี้

ผลกระทบต่อตัวของผมเอง ผมเสียทั้งเสรีภาพ ความเป็นส่วนตัว เสียความรู้สึกจิตใจ เกิดความเครียด เสียศรัทธาในเจ้าหน้าที่ตำรวจ ผมเสียความศรัทธาในกระบวนการยุติธรรม ช่วงแรกชีวิตในเรือนจำไม่เป็นปกติเลย ผมไม่ชินกับความเป็นอยู่ในเรือนจำ เพราะผมอยู่ที่บ้านมาตลอดมีความเป็นส่วนตัวจะทำอะไรก็ได้ตามที่ผมต้องการแต่พอผมอยู่ในเรือนจำไปนาน ๆ ก็ดีขึ้นก็อยู่ได้ ความเป็นส่วนตัวก็ไม่มีเลย ทั้งการอาบน้ำก็ต้องอาบรวมกันเห็นกันหมด ห้องน้ำอยู่ในห้องนอน ห้องน้ำจะเป็นบล็อกๆ ที่เป็นอิฐคล้ายกับอ่างน้ำในห้องส้วมบีมน้ำมันแล้วปิดแค่ส่วนล่างเห็นเพียงแค่ส่วนบนด้วยนะ แต่คืนที่ผมไม่ติดโรคออกมาแล้วอีกอย่างตอนนั้นผมกลัวจะเป็นโรคซึมเศร้าด้วยเพราะผมเครียดมากนอนไม่หลับคิดตลอดว่าเมื่อไหร่ผมจะได้ออกแล้วจะได้ออกตอนไหน ความเครียดมันมีผลต่อจิตใจของผมมากนะ มันทำให้เราสิ้นหวังทำอะไรทุกอย่างทำให้ร่างกายผมทรุดลงด้วย พอยิ่งเครียดมากกินอะไรไม่ค่อยได้ อาหารก็ไม่เหมือนข้างนอกที่เคยกินผมผอมลงไปมาก ตอนอยู่ข้างนอกร่างกายแข็งแรงสุขภาพดีไม่หมอมเหมือนตอนอยู่ในเรือนจำ รวมๆแล้วนะผลกระทบทั้งหมดมันเกิดขึ้นจากด้านความรู้สึกจิตใจมาเป็นอันดับหนึ่งเพราะเครียดมากส่งผลถึงร่างกายอีกด้วยมันทรมาณมาก”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2 นายมิ่ง (นามสมมติ)

นายมิ่งถูกควบคุมตัวอยู่ในเรือนจำ 3 แห่ง คือ เรือนจำพิเศษธนบุรี เรือนจำกลางบางขวาง และเรือนจำกลางพิเศษคลองเปรม ความเป็นอยู่ในเรือนจำทั้ง 3 แห่ง มีความแตกต่างกัน เมื่อนายมิ่งย้ายไปอยู่ในเรือนจำทั้ง 3 แห่ง จึงต้องมีการปรับตัวใหม่เนื่องด้วย สภาพความเป็นอยู่ของเรือนจำ เพื่อนในเรือนจำ สังคมในเรือนจำ สาธารณูปโภคและการบริการที่เป็นปัจจัยพื้นฐาน เช่น เรือนนอน อาหาร การเงิน และเรือนจำเป็นสถานที่ที่นายมิ่งไม่เคยอยู่อาศัยมาก่อน ซึ่งปรากฏในบทสนทนา ดังนี้

ผลกระทบของผมส่วนมากเป็นเรื่องจิตใจ ส่วนร่างกายของผมก็แข็งแรง จิตใจได้รับผลกระทบมากนะเพราะความคิดนี้แหละ อยู่ข้างนอกไม่คิดมากขนาดนี้เพราะเรามีอิสระในการใช้ชีวิต ผมมีอาชีพที่หาเลี้ยงครอบครัวแต่ผมมาอยู่เรือนจำมันทำอะไรไม่ได้นอกจากต้องทำใจตัดใจยอมรับให้ได้ว่าตัวเราต้องอยู่ที่นี้ ความคิดของผม ก็คิดอยู่หลายเรื่องที่คิดมากก็คือ เรื่องครอบครัว ภรรยา ลูกอีก 2 คนที่ยังเรียนหนังสือผลกระทบของผมมันส่งผลต่อครอบครัวผมมาก เพราะภรรยาผมต้องเป็นหัวหน้าครอบครัวแทนผม ลูกสาวคนโตก็ไม่ได้เรียนต่อต้องออกมาทำงานเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว ผมเป็นห่วงว่าภรรยากับลูกสาวผมจะใช้ชีวิตอยู่กันยังไงลำบากขนาดไหนผมคิดถึงครอบครัวมาก เคยแอบคิดนะว่าภรรยาจะไปมีสามีใหม่หรือเปล่านั้นก็คิดได้นะแต่ภรรยาก็ยังต่อสู้เพื่อผมเสมอ ทำให้เครียดมากกว่าอยู่ข้างนอกหลายเท่า ต้องข่มใจไม่ให้คิด ผมก็กลัวจะเป็นซึมเศร้าเหมือนกันเพราะคิดมากแต่ดีที่ไม่เป็นซึมเศร้า ส่วนร่างกายของผมก็แข็งแรงดิ้นผมก็กำลังกายด้วย ความเป็นอยู่ ทั้งเงินที่ต้องใช้จ่าย ตรงนี้ไม่ได้มีผลกระทบมากนัก เพราะอยู่ที่เรือนจำผมได้เงินได้ของจากเพื่อนในเรือนจำที่ผมไปช่วยเหลือเขา เช่น ไปนวด ยีบกระเป๋าให้เพื่อนถือว่าเลี้ยงตัวเองได้ได้เงินได้ของเยอะเหมือนกัน อาหารการกินก็ไม่อร่อยหรือกินไม่ได้เลยแหละแต่ก็ต้องกินเพื่อให้อยู่ได้ แรกๆ ก็ไม่ไหวหรือกินไม่ชินเลย แต่ต้องอยู่ให้ได้แล้วก็อยู่ได้แล้วผมก็ไม่ได้มีปัญหาเกี่ยวกับเพื่อนๆที่อยู่ในเรือนจำด้วยเลยอยู่ไปนาน ๆ ก็อยู่ได้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรายที่ 3 นายสันต์ (นามสมมติ)

นายสันต์ กล่าวถึงผลกระทบระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำ ว่าได้รับผลทางด้านจิตใจมากที่สุด เนื่องจากเกิดจากความเครียดในเรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างอยู่ในเรือนจำ ความคิดทั้งเรื่องการต่อสู้คดี คิดถึงครอบครัวภรรยาและลูก จิตใจถือว่าได้รับผลกระทบมากที่สุด ซึ่งปรากฏในบทสนทนาดังนี้

ผลกระทบสำหรับผมเป็นด้านจิตใจและร่างกายแต่ก็มีเรื่องอื่น ๆ ด้วยนะ อยู่ในเรือนจำคิดมาก คิดทุกอย่างมันส่งผลต่อร่างกายมากด้วย เครียดมากทำให้ผมมีอาการปวดหัวบ่อย ๆ มาก เพราะคิด

มากนี้แหละมันห้ามให้ไม่คิดไม่ได้หรอก พอภรรยาผมมาเยี่ยมเขาก็จะซื้อยาพารามาให้บ่อยเหมือนกัน ส่วนเรื่องร่างกายเกิดผลกระทบเหมือนกัน พวกผิวหนังของผมมันจะหลุดออกเองโดยอัตโนมัติเลย ลักษณะเหมือนพวกหนังกำพร้าหลุดออก อยู่ข้างในอึดอัดมาก อาการไม่ค่อยถ่ายเท สิวคล้ำขึ้น ร่างกายของผมลงไปมากตอนออกจากเรือนจำแทบเหลือแต่กระดูก ผมก็ไม่ค่อยกินข้าวมันไม่หิว เพราะอาหารก็กินแทบไม่ได้เลยมันเกิดจากความเครียดด้วยที่ไม่อยากกินข้าว แต่ส่วนมากผลกระทบทั้งหมดอยู่ที่จิตใจมาเป็นอันดับหนึ่งมันก็เลยส่งผลไปทั้งหมดรวมถึงร่างกายด้วย ส่วนเรื่องเพื่อนในเรือนจำผมก็ไม่มีปัญหาอะไรกับเพื่อนๆนะอยู่ได้ การปรับตัวก็ต้องปรับมากกว่าเดิมเพราะไม่เคยอยู่ในเรือนจำชีวิตมันเปลี่ยนแปลงไปหมดก็ต้องปรับตัวอยู่เหมือนกันถือคติไว้ว่า คนที่อยู่ก่อนอยู่ได้ผมต้องอยู่ได้เครียดนะแต่ต้องทำใจอย่างเดียวนะอยู่แบบให้ความหวังกับตัวเองว่าสักวันต้องได้ออกถึงจะอยู่ได้

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4 นายวิว (นามสมมติ)

ระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำเกิดผลกระทบทั้งด้านร่างกายและจิตใจมาก การกินอาการความเป็นอยู่ในเรือนจำ เนื่องด้วยความเครียดที่สะสมจึงส่งผลถึงร่างกายของเขา ซึ่งปรากฏในบทสนทนา ดังนี้

ผลกระทบระหว่างถูกคุมขังจะกระทบมากในเรื่องจิตใจ เกิดจากความเครียด ผมเป็นห่วงที่บ้าน ทั้งพ่อแม่ ครอบครัว แฟน ผมกลัวเขาลำบากเพราะต้องหาเงินมาให้ใช้จ่ายในเรือนจำ เงินต่อสู้คดีด้วย พอคิดไปมันคิดไปเรื่อยๆ พยายามไม่คิดมากนะแต่ก็อดคิดไม่ได้ ตอนที่ผมถูกขังเดี่ยว 1 ปี ผมเครียดมากเพราะผมออกไปไหนไม่ได้ต้องอยู่ในห้องสี่เหลี่ยมเล็กๆ มันกดดัน หดหู่ ความเครียดก็เพิ่มขึ้น เพราะอยู่ในห้องก็ไม่ได้ทำอะไร ได้แต่นั่งๆ นอนๆ ญาติๆ แฟนผมมาเยี่ยมไม่ได้เรือนจำไม่ให้เยี่ยมเลย อาหารก็ต้องกินในห้อง ถึงเวลากินข้าวจะมีคนเอาข้าวมาส่งที่ห้องตามเวลา มันทำอะไรไม่ได้เลย มันเสียอิสรภาพไปหมดทุกอย่างมันทรมานมาก แต่ผมก็ปรับความคิดผมใหม่ขณะนั้น คือคิดว่าต้องอยู่ให้ได้ มันคิดอย่างอื่นไม่ได้แล้วมันต้องทำใจอย่างเดียวมีแต่คำว่าต้องอยู่ให้ได้เท่านั้นแล้วอยู่แบบมีความหวัง ด้วยนะว่าผมจะได้ออกจากที่นี่ ต้องให้ความหวังกับตัวเองไว้เสมอจะได้มีกำลังใจอยู่เพราะคนข้างนอกอย่างครอบครัวผมก็รอผมอยู่”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5 นายกัน (นามสมมติ)

ระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำ นายกันได้รับผลกระทบระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำ ทั้งด้านจิตใจและร่างกาย เนื่องด้วยสภาพความเป็นอยู่ ความเป็นส่วนตัว รวมถึงความเป็นอยู่ในเรือนจำที่แตกต่างจากสังคมภายนอก และความเครียดที่สะสมส่งผลกระทบต่อร่างกายด้วย ซึ่งปรากฏในบทสนทนา ดังนี้

ระหว่างที่อยู่ในเรือนจำ มีผลกระทบก็เรื่องความเครียดเพราะคิดมากเป็นห่วงที่บ้านทั้งพ่อและย่าท่านอายุมากแล้ว ไหนจะเรื่องเงินที่ย่ากับพ่อต้องมาฝากให้ใช้จ่ายในเรือนจำด้วยเป็นห่วงมาก กลัวไม่มีคนมาดูแลท่าน มันก็คิดทุกอย่างทุกเรื่องเลยนะ ความเป็นอยู่ที่ไม่เหมือนกับที่อยู่บ้านอยู่บ้านมีอิสระอยู่ที่ต้องทำตามกฎที่ตั้งไว้ใช้ชีวิตแบบเดิมซ้ำ ๆ ไปทุกวันยอมรับว่าเซ็งมากแต่ก็ต้องทำใจอยู่ให้ได้ อาหารกับข้าวก็ไม่ค่อยอร่อยเลยตอนอยู่ที่เรือนจำคลองไผ่ โคราช อาหารก็ดีนะกินได้ แต่มาอยู่ที่อุบลอาหารกินไม่ได้เลยไม่ยอมกินแต่ต้องกินเพื่ออยู่ บางครั้งก็ไปกินน้ำก็อกน้ำก็อกในห้องน้ำที่อยู่ในห้องนอนเพื่อประทังความหิวไป แต่ก็ได้กินมีมาฆ่าด้วยนะในนั้นดีที่สุดในนั้นก็ดีที่ยังได้กินมาฆ่า ส่วนเรื่องเงินย่ากับพ่อก็เอามาฝากให้เยอะเหมือนกันเพราะท่านก็กลัวผมลำบากและต้องใช้ซื้อของที่จำเป็นต้องใช้ด้วย มันกระทบความเป็นส่วนตัวได้เช่นอาบน้ำเข้าห้องน้ำก็เห็นกันหมดปิดอะไรไม่ได้เลยไม่ชินรับไม่ได้พออยู่ไปก็เริ่มชิน ร่างกายอย่างผิวพรรณของผมเปลี่ยนไปเลยอยู่ข้างนอกแดดก็ร้อนแต่ผิวของผมก็ไม่ดำมากเหมือนตอนอยู่ในเรือนจำร่างกายก็ผอมลงมากเพราะกินไม่ค่อยได้ผลมาจากความเครียดด้วยเลยเป็นแบบนี้ ส่วนความเป็นอยู่ก็อยู่รวมกันทำตามกฎระเบียบทุกอย่างมันเลือกอะไรไม่ได้แค่เลือกไม่ได้ก็ถือว่าเสียอิสรภาพแล้ว มันทรมานมากทั้งกายและจิตใจ”

สำหรับผลการศึกษาเรื่องผลกระทบของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ทั้ง 5 ราย ที่อยู่ในระหว่างการถูกคุมขังในเรือนจำ ซึ่งผู้ตกเป็น “แพะ” ผลกระทบเกิดขึ้นจำนวนมาก โดยผลกระทบมีความสอดคล้องกับเรื่อง ผลกระทบของการจองจำต่อผู้ต้องขัง ของ Gresham Skyes ว่าผลกระทบดังกล่าวเป็น “ความเจ็บปวดของการถูกจองจำ” ทั้งนี้ Sykes ได้ศึกษาผลกระทบของการจองจำ (PAIN OF PRISONMENT) พบว่าการถูกจำกัดในด้านต่างๆ ได้ก่อให้เกิดความกดดัน จนทำให้เกิดความเจ็บปวดของการจองจำ ซึ่งการถูกจำกัดดังกล่าวมีอยู่ด้วยกัน 5 ประการ ได้แก่ 1) ถูกจำกัดด้านเสรีภาพ 2) การถูกจำกัดด้านเครื่องอุปโภค บริโภค และบริการ 3) การถูกจำกัดด้านความสัมพันธ์ทางเพศ 4) การถูกจำกัดด้านอิสรภาพ และ 5) การถูกจำกัดทางด้านความปลอดภัย และ 6. ปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพจิต

ด้วยเหตุนี้ไซคีส เน้นว่าสิ่งที่ทำความเจ็บปวดมากที่สุดก็คือความจริงที่ว่า การถูกจองจำเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการถูกปฏิเสธจากสังคมผู้ต้องขัง จะถูกปฏิเสธจากสังคมภายนอก และถูกตีตราว่าเป็นนักโทษนับตั้งแต่ที่เข้ามาอยู่ในเรือนจำ ซึ่งผู้ต้องขังจะต้องตัดผมสั้น แต่งชุดนักโทษ มีเลขหมายประจำตัว และทำความเคารพเจ้าพนักงาน ทำให้ผู้ต้องขัง รู้สึกว่าตนนั้นได้สูญเสียสถานภาพของสมาชิกในสังคม และสถานภาพของคนธรรมดาไปสภาพดังกล่าวเป็นผลมาจากการถูกจำกัดด้านเสรีภาพเป็นส่วนสำคัญของความเป็นมนุษย์ และเป็นผลให้ผู้ต้องขังได้รับความกดดันอย่างมาก ทั้งนี้ผลกระทบระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำยังมีความสอดคล้องกับ การศึกษาสังคมผู้ต้องขังในเรือนจำ อยู่ 3 ปี และเสนอแนวคิดที่ว่าแบบแผนความประพฤติและวัฒนธรรมย่อยของผู้ต้องขังในเรือนจำ เป็นผลมาจากการปรับตัวของผู้ต้องขัง เพื่อตอบสนองความกดดันที่ได้รับความเจ็บปวดของการจองจำความเจ็บปวดที่ว่านี้ความเจ็บปวดในการสูญเสียอิสรภาพ สูญเสียสิทธิในสิ่งของและบริการที่เคยได้รับเมื่อได้อยู่ภายนอกหรือการถูกจำกัดด้วยเครื่องอุปโภค บริโภค และบริการ การสูญเสียความสัมพันธ์กับเพศตรงข้าม การสูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง และขาดความปลอดภัย แต่ผลกระทบของเรื่องดังกล่าวนี้ ทางด้านจิตใจแล้วมีผลร้ายแรงกว่าทางด้านร่างกายมากเพราะเป็นความกดดันทางด้านจิตใจที่ทำให้ผู้ต้องขังหาทางที่จะบรรเทาความกดดันปัญหาดังกล่าวลง โดยการสร้างกฎเกณฑ์และวัฒนธรรมย่อยของพวกเขาขึ้นมาเอง รวมทั้งทำให้ผู้ต้องขังปรับรูปแบบพฤติกรรมในเรือนจำเช่น การที่ผู้ต้องขังอยู่รวมกลุ่มกันเพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน นอกจากนี้จะเป็นการป้องกันการเอาเปรียบกันเองของผู้ต้องขังแล้วยังเป็นการตอบสนองความขาดแคลนด้านวัตถุ สิ่งของซึ่งถูกจำกัดขณะที่อยู่ในเรือนจำและทำให้ผู้ต้องขังรู้สึกปลอดภัยขึ้น ซึ่งผลการศึกษาวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบของผู้ต้องขังระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำได้รับทั้งผลกระทบในเรื่องการสูญเสียอิสรภาพ การถูกจำกัดเรื่องการอุปโภคบริโภคและบริการ การขาดความปลอดภัย ซึ่งผลกระทบดังกล่าวนี้ส่งผลต่อจิตใจของผู้ต้องขังด้วยเช่นกัน

รวมทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ จารุวรรณ รังสีมันตุชาติ ทำการศึกษาเรื่องการปรับตัวของผู้ต้องขังเข้าใหม่ในเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ผู้ต้องขังส่วนใหญ่ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมในเรือนจำได้ในระดับปานกลาง ประเด็นปัญหาที่มีผลต่อการปรับตัวของผู้ต้องขังเข้าใหม่ พบว่ามีประเด็นหลัก ๆ ได้แก่ ปัญหาปัจจัยสี่ (อาหาร, ที่อยู่อาศัย, เครื่องนุ่งห่ม, และยารักษาโรค) ปัญหาเรื่องของบุคคลเกิดจากการถูกข่มขู่ กลั่นแกล้ง และถูกเอาเปรียบจากผู้ต้องขังเก่า และเจ้าหน้าที่เรือนจำบางคนใช้กำลังอำนาจบังคับ รวมทั้งการใช้วาจาค่อนข้างไม่เหมาะสม ปัญหาเรื่องกฎระเบียบ ข้อบังคับเข้มงวดในเรื่องการดูโทรทัศน์ การขึ้นนอน และการขาดระเบียบวินัยในการใช้สถานที่ของผู้ต้องขังปัญหาการติดต่อญาติค่อนข้างลำบาก และบาง

รายติดต่อญาติไม่ได้ ปัญหาการขาดที่ปรึกษาโดยเฉพาะในเรื่องคดีความ ปัญหาสุขภาพ การเจ็บป่วย โรคผิวหนัง ผื่นคัน โรคปอด วัณโรค ท้องเสียและปัญหาความกลัวเรื่องโรคติดต่อการไม่มีของอุปโภค บริโภค ยิ่งผู้ต้องขังถูกจองจำเป็นระยะเวลาเนิ่นนานก็จะมีผลต่อการเรียนรู้พฤติกรรมต่าง ๆ จากใน เรือนจำถูกขัดเกลามาโดยวัฒนธรรมในเรือนจำอกรบกับผู้ต้องขังเหล่านี้ได้กระทำผิดเป็นครั้งแรกเมื่อมา เจอกับสภาพสังคมและสภาพแวดล้อมใหม่ของเรือนจำซึ่งมีความแตกต่างจากสังคมภายนอกโดย ลื่นเชิง อาจทำให้เกิดปัญหาในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพเรือนจำได้ เช่น เกิดความเครียด ความวิตก กังวล ความขัดแย้ง ความกดดัน ความคับข้องใจ เป็นต้น เป็นสภาวะทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นจากความไม่ สมปรารถนา

ส่วนในประเด็นผลการศึกษารื่องสุขภาพจิตยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปกรณ์ บุญ เรืองลือ ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความเครียดของผู้ต้องขังเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร ศึกษา เฉพาะกรณีผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ผลการศึกษาพบว่า ระดับความเครียดของผู้ต้องขังระหว่าง พิจารณาคดี จากการศึกษพบว่าผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี มีระดับความเครียดปานกลาง โดยมี รายละเอียดดังนี้ ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี มีระดับความเครียดปานกลาง ความเครียดต่ำ ความเครียดสูงปัจจัยแวดล้อมที่มีผลต่อระดับความเครียด มี 3 ด้าน คือ 1) ด้านครอบครัวและธุรกิจ การงาน 2) ด้านคดีความ และ 3) ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมภายในเรือนจำ ความสัมพันธ์ระหว่าง ปัจจัยที่มีผลต่อระดับความเครียด ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยแวดล้อม จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล มีความสัมพันธ์กับระดับความเครียด 2 ด้าน ได้แก่ ขั้นตอนระหว่างการพิจารณาคดี และโรคประจำ และปัจจัยแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับระดับความเครียดในทุกด้าน ได้แก่ ด้าน ครอบครัวและธุรกิจการงาน ด้านคดีความ และด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมภายในเรือนจำ

ผลกระทบหลังพ้นโทษออกจากเรือนจำของ “แพะ” ในคดีอาญา

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรายที่ 1 นายจี

นายจีได้รับผลกระทบหลังพ้นโทษออกจากเรือนจำหลายด้านทั้งการอาชีพ ทั้งด้านการเงิน ทั้งการถูกตีตราจากผู้คนภายนอกที่มองว่านายจีเป็นบุคคลที่ไม่ดีไปข้องเกี่ยวกับยาเสพติด ซึ่ง ปรากฏในบทสนทนาดังนี้

ผมออกจากเรือนจำมา 4 ปีแล้ว ช่วงเพิ่งออกจากเรือนจำแรกๆ ก็ยังลำบากเพราะผมยังไม่ มี งานทำ ตอนนั้นมีอาการนอนไม่หลับด้วย ด้านจิตใจแย่นะเพราะผมคิดมาก ที่ค่อนข้างลำบากเพราะ ตั้งแต่ออกมาผมไม่ได้อยู่ที่บ้านที่เคยอยู่มา 20 กว่าปี ตอนนี้อยู่ไม่ได้ แม่ผมให้ไปอยู่ที่อื่นก่อน ผมก็ทำ ตามที่แม่บอก แล้วผมก็ไม่กล้าอยู่ที่บ้านด้วยกลัวจะถูกแก้งในกรณีแบบนี้อีก ผมเลยไปอยู่กับญาติที่

ต่างจังหวัดไปอยู่ที่ไกลๆ ญาติก็ยินดีที่จะให้เราอยู่ด้วย แต่แรกๆ ญาติผมไม่เชื่อว่าผมไม่ได้ทำ แต่เมื่อผมพิสูจน์ตัวเองว่าผมไม่ได้ทำผิดจริงๆ ญาติก็เชื่อผมและให้ผมอยู่ด้วย บางครั้งผมก็เช่าห้องอยู่เองด้วย พ่อผมเป็นคนช่วยเหลือที่อยู่ให้ด้วย ส่วนคนข้างๆ บ้านญาติไม่ค่อยมีใครรู้ว่าผมติดคุกมาก่อน ตอนนั้นผมทำงานรับจ้างทั่วไปไม่เป็นหลักแหล่ง ทำงานแรกก็ตามญาติไปทำงาน ทำเกี่ยวกับแอร์บ้าง และต้องเปลี่ยนที่ทำงานเปลี่ยนที่อยู่ไปเรื่อยๆ ไม่กล้าเปิดเผยที่อยู่เพราะกลัวคนจะรู้ว่าเราอยู่ที่ไหนและเราก็มีเรื่องกับอยู่ตำรวจด้วย ผมไม่สามารถใช้ชีวิตไปเที่ยวเล่นที่ไหนได้แบบคนปกติ ผมหวาดระแวงมาก ผมอยู่กับญาติแต่ละคนนานที่สุดคือ 7 - 8 เดือน และก็หาที่อยู่ใหม่หางานใหม่ ผมไม่กล้าเล่นพวกโซเซียลนะ อย่างเช่นเฟซบุ๊ก ก็ไม่กล้าใช้เพราะกลัวมีปัญหาตามมา แต่มีไลน์ที่ไว้คุยกับพ่อแม่และคนใกล้ชิด

สำหรับสภาพแวดล้อมและบุคคลรอบข้างมีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการมองและกล่าวถึงจากผู้คนรอบข้างว่าเขาเป็นคนไม่ดีเพราะเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ผู้คนต่อว่าถึงครอบครัวของนายจ็อกอีกด้วยว่าเป็นครอบครัวที่ไม่ดีเป็นครอบครัวที่ไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดจึงไม่มีใครอยากคบหาสมาคม ซึ่งปรากฏในบทสนทนา ดังนี้

มีหลายคนที่รังเกียจผม มองผมว่าเป็นคนขี้คุก ขายยา เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ไม่อยากคบหาสมาคมกับผมเลย ตอนนั้นผมเจอคนที่รู้จักกัน แต่เมื่อคุยไปชักพักคนที่รู้จักผมรู้ว่าติดคุกมาเขาก็ถอยห่าง ไม่มีความสนิทสนมกันเหมือนเมื่อก่อน เพื่อนๆ ของผมก็หายไปทั้งหมดไม่มีใครอยากยุ่งกับผมเลย แต่หลังจากนั้นเมื่อทุกคนรู้ว่าผมตกเป็น “แพะ” คดียาเสพติด ซึ่งกว่าสื่อต่างๆ จะนำเรื่องราวของผมไปออกอากาศ และตอนนั้นศาลฎีกาก็ยกฟ้องแล้ว พอออกข่าวหลายๆ ช่องไปสักพักก็เริ่มดีขึ้นหลายคนจากที่มองเราไม่ดี พอรู้ว่าเราไม่ได้ทำผิดก็มองเราดีขึ้นกว่าช่วงแรกที่ผมเพิ่งออกจากเรือนจำ ส่วนผลกระทบในอาชีพของผม ก่อนหน้านั้นก็ทำงานที่มั่นคงอยู่ในองค์กรเอกชนแถวบ้าน แต่ผมต้องออกจากงานประจำที่เคยทำมาเพราะถูกจับผมเสียตางานเดิมที่ผมเคยทำเหมือนกัน ส่วนงานอื่น เช่นที่บ้านผมมีฟาร์มไก่ชน มีสวนมะนาว 20 ไร่ สวนมะนาวต้องปล่อยรกร้าง ตอนนั้นรายได้ของผมมีหลายทางนะ ทั้งรายได้จากฟาร์มไก่ชน และไร่มะนาว ถือว่ามีรายได้ดีนะ อยู่ได้สบาย แต่พอถูกจับและถูกจำคุกในเรือนจำ ทำให้ผมสูญเสียทุกอย่างมันไม่คุ้มเลย เสียทั้งเวลา เสียทั้งรายได้ทั้งอาชีพ รวมถึงเรื่องการเงินที่ใช้ต่อสู้คดีเสียไปเยอะมากทั้งค่าทนาย ค่าใช้จ่ายการเดินทางของพ่อที่ต้องมาหาผมที่เรือนจำ ผากเงินให้ผมใช้ด้วย ซึ่งตอนนั้นทั้งผมทั้งพ่อแม่ลำบากมาก เพราะต้องหาเงินมาสู้คดีให้ผม อีกอย่างผมเป็นลูกคนโต ผมจะต้องดูแลพ่อแม่ แต่ผมไม่ได้อยู่ที่บ้านดูแลท่านทั้งสองคนได้เลย แต่ผมต้องไปอยู่ที่อื่น แล้วก็ไม่ว่าจะได้กลับมาอยู่ที่บ้านเมื่อไหร่ ผมอยากดูแลพ่อแม่ให้ดีที่สุด

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรายที่ 2 นายมิ่ง

เมื่อนายมิ่งพ้นโทษออกจากเรือนจำมีผลกระทบเกิดขึ้นที่เกิดขึ้นกับนายมิ่ง เช่น หนี้สินที่กู้ยืมจากคนรู้จัก หนี้จากสหกรณ์ ซึ่งนำมาใช้ในการต่อสู้คดี รวมถึงชื่อเสียงของครอบครัวที่เสียไป ทำให้คนรอบข้างมีพฤติกรรมการดูหมิ่นดูแคล์และการปฏิบัติต่อนายมิ่งที่ไม่เหมือนเดิม ซึ่งปรากฏในบทสนทนาดังนี้

ผลกระทบตอนที่ออกมา ก็มีเยอะมากนะ ทั้งเรื่องหนี้สินที่เราไปยืมมา ทั้งหนี้สหกรณ์ที่ดินที่เอาไปจำนองด้วยรวมแล้วเป็นจำนวนเงินที่เยอะมาก พอตอนที่ออกมาผมก็ไปทำงานกับเจ้านายเก่าที่สระบุรีก่อนอยู่ที่นั่นก็ทำงานทุกอย่างผมทำไปเกือบปีแล้วก็กลับมาอยู่บ้านที่ขอนแก่นมาค้าขายเหมือนเดิม ตอนนี่เจ้าหนี้ยี่ก็เริ่มมาถามมาทวงที่บ้านบ้างแล้วแต่ผมก็ไปนะว่ายังไม่มีการขอเวลาหน่อย เพราะเพิ่งออกมาตั้งตัวขายของแล้วเงินจากขายของก็ต้องเอาไปใช้หนี้เกือบทั้งหมดรายได้ 1 เดือนต้องหาให้ได้มากที่สุดเพราะต้องเอาไปเป็นทุนซื้อของมาขายด้วยทุกอย่างใช้เงินทั้งนั้น อีกร้อยอย่างผมไม่ได้เงินเยียวยาจากสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินฯของกระทรวงยุติธรรมด้วยแต่ผมยื่นอุทธรณ์ไปนะก็แอบหวังเหมือนกันว่าจะได้เงิน ถ้าได้เงินมาผมก็จะได้อำนาจไปใช้หนี้ที่ผมกับภรรยาืมมา ตอนนี่ ก็รอเรื่องเงินเยียวยาอยู่ แต่ก็ขายของไปด้วยผมใช้รถในการสัญจรไปขายของตามอำเภอตำบลใกล้เคียง ขายของในหมู่บ้านตัวเองไม่ได้เลยนะขนาดเรียกมาซื้อยังไม่มีใครมาซื้อทุกคนหันหลังให้ผมทั้งนั้นผมก็เปลี่ยนที่ไปขายที่อื่นดีกว่ามีลูกค้าเก่าๆที่จำผมได้ก็มาซื้อกันเยอะเลย การถูกจำคุกมันส่งผลต่อชื่อเสียงของตัวเองผมและส่งผลกระทบต่อครอบครัวมากจกที่เราไม่ได้ทำผิดอยู่ดี ๆ มาถูกจับเข้าคุกมารับผิดในความผิดที่ผมไม่ได้ทำ คนรอบข้างก็มองไม่ดีเลยหาว่าเราเป็นคนคุกคนไม่ดีไปมาคนตายบ้าง แต่ผมไม่สนใจนะเพราะผมรู้ว่าผมไม่ได้ทำผิด แต่หลังจากนั้นดีขึ้นนะเพราะผมได้ออกทีวี ข่าวก็ออกอากาศเรื่องคดีของผมด้วยออกรายการช่องอื่นด้วย ส่วนคนแถวบ้านบางคนก็ดูนะก็มีมาถามว่าใช้ผมไหม ผมก็บอกใช้ หลังจากนั้นก็มองกันดีขึ้นนะไม่ค่อยมีคำที่มาว่าผมเหมือนแต่ก่อนแล้ว”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรายที่ 3 นายสันต์

ผลกระทบหลังพ้นโทษออกจากเรือนจำ นายสันต์ ผู้เคยตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา กลายเป็นผู้ป่วยจิตเวชเขาเข้ารับการรักษาอยู่ประมาณ 3 เดือน อาการจึงเริ่มดีขึ้น และเมื่อปี 2547 ป่วยเป็นโรคกล้ามเนื้ออ่อนแรงไม่สามารถทำงานได้ การเดินและการทรงตัวมีความผิดปกติจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งปรากฏในบทสนทนาดังนี้

ผมมีอาการกล้ามเนื้ออ่อนแรง เป็นเปลี้ย เป็นง่อย ทำอะไรไม่ได้เลยต้องนอนพักอย่างเดียว ซึ่งบ้านผมก็เชื่อตามโบราณ ไปสักน้ำมันงา 2 ข้าง ข้างละ 700 บาท 1400 บาท มีบูชาด้วยไปที่

หนองคายสักที่ชาผมไปสักตั้งแต่ปี 2547 ที่ไปสักเพราะเป็นเปลี้ย เป็นง่อย ก็คือ คนเตี้ยและเป็นง่อย ไปไหนมาไหนไม่ได้ ภาษาอีสานเขาเรียกกันว่า คนเปลี้ย คนง่อย ตอนออกจากเรือนจำใหม่ๆ ผมมีความเสี่ยงป่วยเป็นจิตเวช ผมเอามือไล์ฟันแม่ของภรรยาผมนี่แหละซึ่งปกติไม่เคยเป็นแบบนี้ แล้วบ้านของแม่ภรรยาผมก็อยู่ใกล้ ๆ บ้าน ตอนนั้นไฟฟ้าแถวบ้านผมก็ยังไม่ มี ต้องใช้ตะเกียง วันนั้นมีคนที่ เป็นพยานในศาลให้ผมแต่ตอนนี้เสียไปแล้วเขา มาช่วยผม ส่วนภรรยาก็ต้องช่วยกันไปห้ามผม กลัวว่าแม่ ภรรยาจะเกิดอันตรายจากผม ส่วนภรรยาก็มีความเชื่อเรื่องโบราณภรรยากลัวว่าผีจะเข้าสิงผม อาการ ของผมที่เกิดขึ้นตอนนั้น ก็เช่น เวลาผมเครียดหนักๆ ผมก็จะนั่งอยู่เฉย ๆ ของผมนี่แหละ วันนั้นผมจำ ได้ว่าแม่ของภรรยาถามผมว่ากินข้าวไหม แต่ความรู้สึกของผมมันรู้สึกเหมือนแม่มาพูดหาเรื่องผม เลยนะไม่เข้าว่าทำไมรู้สึกแบบนี้ ผมก็เลยบอกกับแม่ภรรยาไปว่าอยู่เฉย ๆ ก็ยังมาว่าผม ซึ่งจริง ๆ แล้วแม่ไม่ได้ว่าผมเลย แต่เขาแค่มาถามว่ากินข้าวไหม ช่วงนั้นเป็นช่วงที่ไม่ปกติเลย

ลักษณะพฤติกรรมของผมจะตึงๆเพี้ยนๆ เป็นอยู่ 2 - 3 เดือน เป็นช่วงที่เราไปหาหมอ แต่ อาการก็เป็นในบางช่วงมีพฤติกรรมอื่น ๆ ที่เปลี่ยนไป เช่น เห็นรถไฟขับผ่านหน้าผมไป ผมก็เดินตาม รถไฟไป บางครั้งเดินสะดุดทลุ่มเป็นแผลแต่ผมไม่รู้รู้สึกเจ็บ ออกจากเรือนจำมาอาทิตย์แรกๆบาดแผล เต็มไปหมด แต่ส่วนมากไม่เจ็บ หมอบอกว่ามันเกี่ยวกับเส้นประสาทเพราะเราคิดมากตั้งแต่ในคุกมัน เกี่ยวพันกัน ทำทางการเดินที่เปลี่ยนไป ผมจะเดินแบบขาแข็ง พอกำลังก้าวจะเดินแต่พอเดินจะ เหมือนคนเมาแต่ไม่ได้เมามันทรงตัวไม่ได้ยืนๆอยู่ก็เหมือนจะผิง ตอนนั้นก็ยังเป็นอยู่ เราก็กลัวจะล้ม คว่า ผมไปฉีดยาคลายกล้ามเนื้อจนหมอบอกว่าฉีดยาถี่เกินไปไม่ได้กลัวผมตาย กว่าจะหายก็ 3 - 4 เดือน แต่ผมใจแข็งคิดว่า เป็นได้ก็หายได้ ผมหาบตันกล้าไปดำนามลัมเลยนิ้วแข็งจับช้อนกินข้าวก็ลำบาก ข้าวเหนียวกินไม่ได้เลย ในใจคิดนะว่าถ้าไม่หายผมจะกระโดดน้ำตาย ในช่วง 3 เดือนกว่า ๆ ตอน อาบน้ำลักษณะเหมือนคนเจ็บแผลลลุดลูกใหม่ๆ ต้องค่อยๆอาบ ที่อาบน้ำก็อยู่ข้างบ้านนี่แหละ ภรรยาผมก็ช่วยพุงมาอาบน้ำทั้งเข้าเย็นเพราะเดินไปเองไม่ได้ ถ้าหายก็หายแต่ถ้าไม่หายนะผมไม่อยู่ นะไปกระโดดน้ำตายเพราะมันทรมานมากเครียดกดดันที่สุด

ตอนออกมาจากคุกได้ 1 เดือน ตอนนั้นผมไม่รู้ตัวด้วยว่าเป็นโรคประสาทอ่อนๆ ผมได้ยินเสียง เรียกออกมาข้างนอกมันชินกับคำที่นายเรียกเสียงที่นายเอาระบองรูดกรงเหล็กมันก้องในหูของผม ก็ ยังได้ยินตลอด พอออกมาข้างนอกผมทำใจได้แล้ว ผมไปหาหมอที่กรุงเทพฯ หมอบอกว่าเพิ่งเริ่มมี อาการยังไม่ถึง 40% การทดสอบของหมอ คือหมोजจะวาดรูปเป็ดรูปไก่ให้เราดูแล้วให้เราลากเส้นตาม ทางของรูป แต่ถ้าเรลากเส้นแล้วเส้นมันไปอยู่ที่รูปไหนก็ถือว่าป่วย หมอก็ไม่ให้ไปไหนต้องรักษา แต่ เราลากเส้นตามที่หมอบอกแต่ถ้าเส้นคดบ้างก็ไม่มีไร แต่ถ้า 50% ขึ้นไปจะต้องรักษา หมอให้ผมกิน ยา 2 ครั้งดีขึ้นแล้วก็หาย เพราะผมออกจากเรือนจำแล้วความทุกข์ก็ไม่มีไม่คิดมากเพราะได้รับความ

ยุติธรรมแล้ว ผมรักษาที่โรงพยาบาลพระนั่งเกล้าอาการดีขึ้นมาเรื่อย ๆ แต่ปี 2558 ผมพิการล้มหมอนนอนเสื่อ มือหงิก อาหารทุกอย่างต้องเปลี่ยนแปลงหมด ไม่ซื้อกินเลยต้องทำเองเพราะถ้าซื้อข้างนอก เขาใส่ผงชูรส ใส่เกลือ กินไม่ได้ ส่วนความเครียดมีผลต่อร่างกายมากโดยเฉพาะเส้นประสาทกับมือ และขา หมอบอกว่ามีผลตั้งแต่ติดคุกเพราะความเครียดสะสมลงสู่ร่างกาย ที่ผมได้ไปรักษาเพราะกรมบังคับคดีของจังหวัดนครพนมพาผมไปรักษา และภรรยาของผมเป็นคนดำเนินเรื่องเองทั้งหมดรวมถึงมีการปรึกษานายในเรื่องการรักษานี้ก่อนด้วย

ส่วนเรื่องการทำงาน ผมเคยเป็นหมอลำอยู่ที่อุดรธานี ก่อนเข้าเรือนจำก็ยังร้องอยู่ ผมร้องตอนไปดำเนินที่ทุ่งนา ไปงานเลี้ยงก็ร้อง ออกจากเรือนจำมาก็ไม่ร้องหมอลำเลยแต่ก็มีบางนะที่ร้อง ออกจากเรือนจำก็กลับมาทำนาเหมือนเดิมที่นาอยู่ใกล้ๆบ้านผมนี่แหละ แต่ไปดำเนินตอนกลางคืนผมก็ทำแบบนี้ มาตลอดคนแถวนั้นก็มองผมว่าผมแปลก เพราะไม่มีใครไปดำเนินตอนกลางคืน ผมไม่สามารถบังคับใจคนให้คิดหรือเลิกคิดได้หรอก มันเป็นสิทธิ์ของแต่ละคนว่าเขาจะคิดยังไงกับผมกับครอบครัวของผม การทำงานก็ไม่ค่อยถนัดหรอกเพราะการเดินทางทรมานตัวไม่ดีเหมือนแต่ก่อนแต่ก็พยายามดูแลตัวเอง ภรรยาก็มาช่วยพุงด้วยคนบ้านใกล้เรือนเคียงของผม ในช่วง 5 เดือนแรก เข้ามาต่อว่าผม ว่าคนที่ฆ่าคนออกมาจากคุกได้ยังไง ผมได้ยินแบบนี้ก็สะดุ้งเหมือนกันนะคนที่พูดแบบนี้ ใน 100% มี ชัก 2% ที่มองผมไม่ดีที่ฆ่าพูดกับผมแบบนี้แค่เห็นหน้าผมก็เปรียบเหมือนผมเป็นกลิ่นขยะเลยนะ พอออกมาจากเรือนจำขนาดเราไม่ดีทำผิดจริง คนรอบข้างมองเราพูดกับผมว่า ผมไปยิงคน ผมเลือกจะไม่คุยเลย ดีกว่าเพราะไม่อย่างมีปัญหา อย่างว่าแหละคนเราเป็นกฎหมายตามกันไปใครพูดอะไรก็เชื่อตามกันคิดว่าผมแน่ ๆ ที่ยิงคนตาย คนในหมู่บ้านจะแอบซุบซิบกันสายตาก็มองมากี่รู้ว่ามีมองไม่ดีแต่ไม่นานก็เริ่มหยุดพูดกันไปบางคนก็เข้าใจผมก็ยังมีนะเพราะเขารู้ว่าผมไม่ได้ทำผิด เวลาต้องเป็นเครื่องพิสูจน์คนปัจจุบันแถวนี้ก็ไม่น่าเถียงผมแล้วคงกลัวผม บางครั้งผมก็คิดโกรธคนที่ว่าผมว่าไปฆ่าคน มีคนที่จะหาเรื่องผมด้วย เพิ่งเกิดเหตุไม่นานนี้เอง มีรถผ่านมาหน้าบ้านผมรถเขาตกกลางข้างทาง พอผมไปช่วยก็หาว่าผมไปขโมยของที่รถเขาซึ่งผมใส่ผ้าขาวมาไปจะขโมยได้ยังไงกระเป๋าก็ไม่มีให้ใส่ของ หลังจากนั้นไม่นานก็มีรถขับไปชนต้นไม้แถวใกล้บ้านอีกคราวนี้ผมก็ไม่ไปช่วยอีกเลย เดียวคิดว่าผมไปขโมยของเขาอีก ผมเห็นก็เดินไปหลังบ้านเลย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรายที่ 4 นายวิ

หลังพ้นโทษออกจากเรือนจำนายวิได้รับผลกระทบทางการเงิน การประกอบอาชีพ และการถูกมองและกล่าวถึงในทางที่ติและไม่ดีต่อผู้ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา รวมถึงครอบครัวของ “แพะ” ในคดีอาญาด้วยเช่นกัน ซึ่งปรากฏในบทสนทนา ดังนี้

ตอนที่ผมอยู่ข้างในต่อสู้อุบัติเหตุนี้ลินครอบครัวต้องหาไปช่วยไม่มีก็ไปหยาบยืมมาตอนนั้นพ่อผมป่วยด้วยร้านก็ปิดไป 5 ปี แต่ก่อนตรงอุใหญ่ที่เป็นที่แม่แบ่งให้น้องให้พี่สาว ผมได้ตรงบริเวณนี้ที่เรา นั่งล้มภาณกันอยู่ ผมก็ทำตรงนี้ที่ใหญ่ก็ปล่อยร้างไป แต่ก่อนพ่อก็ทำท่อไอเสีย ผมก็ช่วยพ่อแต่พอผมติดคุกพ่อก็ป่วย ซึ่งรายได้หลัก ก็คือร้านท่อไอเสียหาเลี้ยงลูกๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องคดีจะกินใช้ถ้าที่บ้านหาไม่ทันก็ต้องไปยืมแต่ก่อนที่ก็เยอะต้องขายขายหมดไปยืมญาติ ญาติให้ยืมช่วยกันเสียเงินเป็นล้านไม่ว่าจะเป็นเรื่องคดีแล้วก็ฝากเงินให้ผมใช้ตลอด 6 - 7 ปี ไปครั้งหนึ่งก็ต้องฝากตั้ง 2000 - 3000 บาท ซึ่งมันเยอะมากนะเงินเท่านี้ ครอบครัวเราอยากกินอะไรเขาเห็นเราลำบากก็ซื้อมาให้ บางครั้งข้างนอกลำบากแต่เขาก็ต้องทำให้ผมสบายได้กินอยู่สบาย ส่วนตัวผมเองก็เป็นเสาหลักของครอบครัว ผมเป็นคนทำทุกอย่าง ส่วนพี่สาวก็ค้าขายกับแม่ ตอนนั้นแม่ก็ขายอาหารในตลาด ตอนนั้นแม่ก็ยังขายอาหารเหมือนเดิม ส่วนช่วงนั้นน้องชายผมก็ยังเด็ก ค่าใช้จ่ายหลังออกมามีเยอะมาก แม่ผมขายที่เพื่อเอาไปใช้หนี้ที่ต่อสู้อุบัติเหตุตอนนี้ก็ต้องใช้หนี้ แฟนเราตอนไปเยี่ยมเรา ก็ต้องไปเยี่ยมมาบ้างเพราะบางอย่างต้องใช้ก็ยังต้องใช้หนี้กว่าจะหมด ส่วนค่าทนายก็จ่ายไปเยอะคดีแรกผมเปลี่ยนทนาย 4 คน แรกๆทนายหลอกเอาเงินจะให้เรารับสารภาพด้วยซ้ำทนายคนแรกทำให้ผมถูกตัดสินโทษตลอดชีวิต

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรายที่ 5 นายกัน

นายกัน ขาดโอกาสในการศึกษาเล่าเรียนปัจจุบัน ต้องเสียโอกาสในการจบการศึกษา ระดับ ปวช. ซึ่งเป็นผลมาจากการถูกตัดสินว่ามีความผิดฐานร่วมกันฆ่าผู้อื่นโดยไตร่ตรองไว้ก่อน และถูกจำคุกก่อนที่จะจบการศึกษา ซึ่งวันนี้เขาได้กลับเข้ามาศึกษาสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาค 7 อุบลราชธานี โดยกำลังอยู่ระหว่างศึกษาวิชาการทำอาหาร เพื่อหวังให้วิชาชีพนี้ หาเลี้ยงชีพของเขาต่อไปในอนาคต ซึ่งปรากฏในบทสนทนาดังนี้

ผมออกมาจากเรือนจำได้ 1 เดือน ผมกลับมาดูแลยาก่อนเพราะท่านอายุมากแล้ว จากนั้นก็เริ่มหาข้อมูลที่จะไปเรียนเพื่อประกอบอาชีพ ผมก็ไปสมัครเรียนทำอาหารที่สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน ของอุบลฯ ผมลงเรียนคอร์สระยะสั้นทำอาหารไทย 4 เดือน ตอนนี้ผมยังไม่รู้ว่าผมชอบหรือเปล่าแต่ผมก็ลองทำดู ซึ่งปกติผมก็เข้าครัวทำอาหารนะแต่ไม่บ่อยหรอก ตอนที่ไปเรียน 4 เดือนที่อุบล พอเรียนจบ 2 เดือนแรกแล้ว 2 เดือนหลัง ทางสถาบันเขาจะส่งผมไปฝึกงานในร้านอาหารพอจบคอร์สแล้ว ผมก็กลับมาสมัครงานเป็นเชฟร้านพิซซาที่ห้างใกล้บ้าน แต่ต้องไปฝึกงานที่ศรีสะเกษ แล้วก็กลับมาเป็นเชฟ

ร้านพิซซ่าที่สมัครไว้ ซึ่งก่อนหน้านี้อาของมอยากให้ไปทำงานร้านอาหารของอาที่สวีเดนอาให้ไปดูงานก่อนแล้วก็ได้ไปเที่ยวด้วย อาของมมีร้านอาหารไทยอยู่ที่นั่น อาของมไม่ได้บอกแฟนของเขาวว่ามเคยติดคุก อากรู้เรื่องทั้งหมดอากรักให้ไปอยู่ที่นั่น ระหว่างรอผมก็ทำงานที่นี้ก่อนทำเรื่องก็ยากต้องรอวีซ่าด้วยแต่ถ้าผมไปอยู่ที่สวีเดนผมก็ต้องไปฝึกงานใหม่

ส่วนการโดนมองก็ไม่ดี มีใครมาว่าหรือมองเราไม่ดี ถึงจะพูดเราไม่คิดอะไร เพราะเรารู้ว่าเราไม่ได้ทำ เรามีแฟนนะ ตอนเข้าไปอยู่ 6 เดือนแรก แฟนก็ยังมาเยี่ยมเอาของมาให้แต่หลังจากนั้นก็ไม่ได้มาเยี่ยมอีกเลย ผมก็ทำใจ ผมก็ไม่ได้โกรธแฟนผมที่เขาหายไป มันก็ไม่ผิดที่เขาจะไปเขาคงไม่มารอผมหรอกเพราะโทษของผมก็สูงไม่รู้ว่าจะได้ออกตอนไหน แต่หลังจากออกมาแฟนผมเขาก็ติดต่อกลับมาหาว่าเป็นไงบ้างสบายดีไหมเขาบอกว่าเขาบอกผมว่าผมมีแฟนใหม่ไปแล้วผมก็ไม่ว่าอะไรก็รับรู้ในสิ่งที่เขาบอกเรา”

สำหรับผลกระทบของ “แพะ” ในคดีอาญา ที่หลังออกจากเรือนจำทั้ง 5 ราย มีความสอดคล้องผลการศึกษาศึกษาการตีตราของคนในสังคม มีความสอดคล้องกับทฤษฎีการตีตรา (Labeling Theory) พัฒนามาจากแนวความคิดของ Frank Tannenbaum ค.ศ.1969 และ Richard Quinney ค.ศ.1970 สารสำคัญของทฤษฎีการตีตรานี้ คือ แม่พฤติกรรมอาชญากรหรือการกระทำความผิดจะเป็นสิ่งที่ชั่วร้ายแต่ที่ร้ายยิ่งกว่าคือ การที่สังคมพยายามผลักดันให้ผู้กระทำความผิดล้าลึงไปในทางที่ผิดเป็นภัยแก่สังคมมากยิ่งขึ้นโดยไม่ยอมเปิดโอกาสให้บุคคลที่ประพฤติผิดกลับตัวเป็นคนดี ทฤษฎีการตีตราหรือตราหนา ชี้ให้เห็นถึงปฏิกิริยาตอบโตของสังคมที่มีต่อผู้กระทำความผิดซึ่งแสดงออกมาในแง่ลบได้แก่การรังเกียจเหยียดหยามไม่ยอมรับไม่ให้อภัยไม่ให้โอกาสแก่ตัวพฤติกรรมต่างๆในทางลบที่สังคมแสดงต่อผู้กระทำความผิด (แม้ผู้กระทำความผิดจะได้รับโทษไปแล้วก็ตาม) เหล่านี้เรียกว่าสังคม “ตีตรา” แก่ผู้กระทำความผิด

นักอาชญาวิทยาต่างมีความเห็นว่าการปฏิบัติการตราหนาแก่ผู้กระทำความผิดหรือผู้ที่เคยกระทำความผิดไม่เป็นผลดีเลยมีแต่จะเกิดผลร้ายคือเสมือนผลักผู้กระทำความผิดให้ลงเหวทำให้เขายิ่งล้าลึงไปทางชั่วมากยิ่งขึ้น แม้จะกลับตัวเป็นคนดีแล้วสังคมก็ไม่ยอมรับ พวกเขาจึงไม่มีทางเลือกไม่มีโอกาสอีกต่อไป ซึ่งพฤติการณ์ตรานานี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำ และยังทำให้ผู้กระทำความผิดก่ออาชญากรรมที่มีความรุนแรงทวีขึ้นทฤษฎีการตีตรา ชี้ให้เห็นว่าการตีตราผู้ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ส่งผลกระทบต่อผู้ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาอย่างมาก ผู้คนในสังคมมีพฤติกรรมการตีตราจากการใช้คำพูด การใช้สายตาในการมอง และปฏิกิริยาตอบโตของผู้คนสังคมที่มีต่อผู้ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ซึ่งแสดงออกมา ในแง่ลบทั้งการรังเกียจเหยียดหยามไม่ยอมรับไม่

ให้อภัย ไม่ให้โอกาสแก้ตัว และในทางลบที่บุคคลในสังคมแสดงออกต่อผู้กระทำความผิด การถูกสังคมคนรอบข้างคนในพื้นที่ที่ตนเองอาศัยอยู่มองว่าเป็นบุคคลที่ไม่ดี และทำให้บุคคลเหล่านี้เสียชื่อเสียงอีกด้วยซึ่งข้อค้นพบอีกประการหนึ่งของสื่อมวลชนนั้นซึ่งเหมือนเป็นดาบสองคมมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ซึ่งข้อเสียคือ การละเมิดสิทธิของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาจากการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร เสมือนว่า “ผู้ตกเป็น “แพะ” กระทำความผิดจริง ส่วนข้อดี คือ นอกจากสื่อมวลชนทำให้ผู้ตกเป็น “แพะ” ถูกตีตราแล้วสื่อมวลชนยังสามารถลดการตีตราจากผู้คนในสังคมได้เช่นกัน ซึ่งการทำงานของสื่อมวลชนควรคำนึงถึง “สิทธิมนุษยชนของผู้ตกเป็น “แพะ” ด้วย โดยเฉพาะในกรณีของบุคคลที่ได้รับการพิสูจน์ทางศาลโดยคำพิพากษาว่าเป็นผู้บริสุทธิ์แล้ว สื่อมวลชนควรต้องเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องของผู้ตกเป็น “แพะ” อีกครั้ง เพื่อให้ผู้คนในสังคมทราบถึงข้อมูลใหม่ที่ถูกต้อง และเพื่อลดการตีตราของผู้คนในสังคมอีกด้วย

ผลการศึกษาเรื่องการตีตราจากสื่อมวลชน พบความสอดคล้องกับการศึกษาของ ชวรงค์ ลิมป์ ปัทมปาณี ทำการศึกษาเรื่อง สื่อมวลชนกับการเคารพสิทธิมนุษยชนของผู้ตกเป็นข่าวซึ่งปัญหาการละเมิดสิทธิของสื่อมวลชนต่อผู้ต้องหา คือ 1) ปัญหาการละเมิดสิทธิเมื่อผู้สื่อข่าวตำรวจหรือเจ้าหน้าที่พนักงาน ซึ่งเริ่มจากการนำเสนอข่าวสู่สาธารณะไม่ว่าอยู่ในขั้นตอนใดแม้ผู้ต้องหาจะ "สารภาพ" แต่ยังคงสถานะเป็นเพียง ผู้ต้องหาและต้องสงสัย ซึ่งการรายงานข่าวเสมือนว่า เขาเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้ เช่น คำว่า คนร้าย / ผู้ก่อความผิด ซึ่งถือเป็นการละเมิดสิทธิและศักดิ์ศรีของผู้ที่เกี่ยวข้องในข่าว ควรใช้เพียงคำว่า ผู้ต้องหา ผู้ต้องสงสัย หรือ จำเลย ในกรณีที่เริ่มเข้าสู่กระบวนการทางศาล พบว่าบ่อยครั้งด้วยความไม่รู้หรือเข้าใจผิดของกองบรรณาธิการ หรือผู้สื่อข่าว มักรายงานข้อเท็จจริงในคดีผิดไปจากข้อเท็จจริงหรือเบี่ยงเบนเนื้อหาออกไปจากความถูกต้อง การรายงานข่าวอาชญากรรมควรเน้นไปที่ข้อเท็จจริงที่มีรายละเอียด ไม่เสริมในเชิงความรู้สึก ไม่เปิดเผยข้อมูลอันนำไปสู่การเสียรูปคดี หรือการเปิดเผยรายละเอียดที่นำไปสู่การสะท้อนทางความรู้สึกของญาติ เหยื่อ และบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดี 2) การละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องหา มีประเด็นปัญหาอยู่ 2 เรื่องใหญ่ๆ ได้แก่ 1.1) การนำตัวผู้ต้องหาไปชี้ที่เกิดเหตุเพื่อประกอบคำรับสารภาพหรือทำแผนประทุษกรรม และ 1.2) การนำผู้ต้องหามาแถลงข่าวต่อสื่อมวลชน ในประเด็นการนำผู้ต้องหาชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพนั้นมีคำถามว่ามีความจำเป็นหรือไม่ หากจำเป็นควรมีลักษณะอย่างไร จึงจะชอบด้วยกฎหมาย และไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาระบุมีความจำเป็น แต่ควรคลุมโหม่งไม่เปิดเผยเครื่องพันธนาการ ได้แก่ โซ่ตรวน โซ่ล่าม กุญแจมือ และกุญแจเท้า รวมถึงอัตลักษณ์เหมือนในต่างประเทศ ซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่จะต้องให้ความระมัดระวัง ส่วนการนำ

ผู้ต้องหาแถลงข่าวต่อสื่อมวลชน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มีความเห็นว่าการนำผู้ต้องหาไปขังที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ มีระเบียบชัดเจนว่าทำไม่ได้ แต่พบว่าเกิดปฏิบัติสวนทางกับระเบียบดังกล่าว

ทั้งนี้การแถลงข่าวสามารถทำได้ แต่ให้แถลงเฉพาะรายละเอียดการกระทำ ความผิด คืบหน้าของคดีหรือ ใช้ตัวละครสมมติห้ามถ่ายภาพที่บ่งบอกเอกลักษณ์ หรืออัตลักษณ์ และห้ามระบุชื่อ หรือหมายเลขโทรศัพท์ บริบทของการทำงานด้านสื่อสารสาธารณะในปัจจุบัน สื่อมวลชนควรคำนึงถึง "สิทธิในการถูกลืม" (right to be forgotten) โดยเฉพาะกรณีของบุคคลที่ได้รับการพิสูจน์ทางศาลโดยคำพิพากษาแล้วว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ สื่อมวลชนควรต้องเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารคำพิพากษานั้นเท่าที่เพียงพอต่อการประกาศความบริสุทธิ์ และหรือหน้าที่ของสื่อในการติดตามลบข้อมูลข่าวสารที่อาจสร้างความเข้าใจผิดต่อไปให้กับผู้บริสุทธิ์ สื่อจำเป็นต้องลบข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ต้องหา ผู้ต้องสงสัย หรือจำเลยในคดีความอาชญากรรมนั้น ๆ (ในกรณีที่ไม่ผิดหรือข่าวสารผิด) ถูกลืมข่าวเชิงลบไปจากสังคมเพื่อให้โอกาสในการเริ่มต้นชีวิตใหม่

4.4.2 ผลกระทบของ “ครอบครัว” เมื่อ “แพะ” ถูกคุมขังในเรือนจำ

ข้อมูลสมาชิกในครอบครัวของ “แพะ” ในคดีอาญา ครอบครัวละ 1 คน จำนวน 5 คน เป็นสมาชิกในครอบครัวเดียวกันกับผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา จำนวน 5 คน (ใช้นามสมมติทั้งหมด)

ตารางที่ 4 ข้อมูลภาพรวมสมาชิกในครอบครัวของผู้ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	อายุปัจจุบัน (ปี)	ภูมิลำเนา	ประกอบอาชีพ (ปัจจุบัน)	ความเกี่ยวข้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 1
นายธัช (นามสมมติ)	62	ปราจีนบุรี	เลี้ยงไก่ชน	บิดาของนายจี (นามสมมติ)
นางวรรณ (นามสมมติ)	44	ขอนแก่น	ค้าขาย	ภรรยาของนายมี้ง (นามสมมติ)
นางรุ่ง (นามสมมติ)	45	นครพนม	รับจ้าง / ทำนา	ภรรยาของนายสันต์ (นามสมมติ)
นางน้ำฝน (นามสมมติ)	32	อุบลราชธานี	ค้าขาย	ภรรยาของนายวิว (นามสมมติ)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	อายุ ปัจจุบัน (ปี)	ภูมิลำเนา	ประกอบอาชีพ (ปัจจุบัน)	ความเกี่ยวข้องกับ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มที่ 1
นางมาลี (นามสมมติ)	77	อุบลราชธานี	ไม่ได้ประกอบอาชีพ (วัยชรา)	ย่าของนายกัน (นามสมมติ)

1) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ นายธัช (นามสมมติ)

นายธัช (นามสมมติ) อายุ 62 ปี บิดาของนายจิ ปัจจุบันไม่ได้ประกอบอาชีพเนื่องจากต้องต่อสู้อุบัติภัยให้กับนายจิซึ่งเป็นบุตรชายมาโดยตลอดระหว่างนายจิถูกจำคุก ซึ่งนายธัช (นามสมมติ) บิดากล่าวถึงการต่อสู้อุบัติภัยเพื่อบุตรชาย ซึ่งปรากฏในบทสนทนา ดังนี้

การต่อสู้อุบัติภัยเริ่มต้นจากการที่ผมใช้หลักฐานของตำรวจในการต่อสู้อุบัติภัยให้ลูกชาย ส่วนใหญ่มาจากการสังเกตพิรุณจากหลักฐานของตำรวจ ข้อแรกที่จับพิรุณได้ คือ คำให้การเรื่องเวลาจับกุมตัวของตำรวจ ซึ่งจับกุมทั้งคู่ในเวลา 17.00 น. แต่พอผมสังเกตจากรูปถ่ายของตำรวจผมเห็นว่ามันผิดพลาด 3 จุด คือ ผลการจับกุมที่รายงานว่าเป็นการตรวจค้นอย่างต่อเนื่อง แต่สร้อยคอของลูกชายผมมันหายไปจากรูปบางรูป แสดงให้เห็นว่ามันจะต้องมีช่องว่างของเวลาที่หายไป ช่วงเวลาที่หายไป คือ ช่วงที่ลูกชายของผมและคู่คดีของผมคือนางบี ถูกนำตัวไปที่สถานีตำรวจ จากรูปภาพการจับกุม ยังพบว่า ลักษณะของแสงอาทิตย์ที่ส่องสะท้อนบนหัวของนางบี มีลักษณะเป็นแสงจากด้านบน ผมคิดว่าหากเวลาจับกุมเป็นเวลา 17.00 น. จริง ลักษณะแสงควรจะส่องเข้ามาด้านข้างทำให้ข้อกล่าวอ้างว่าสามารถจับกุมทั้งคู่ในเวลา 17.00 น. นั้นตกไปแน่นอน ทำให้หลักฐานการโอนเงินของนางบีเวลาประมาณ 15.00 น. มีน้ำหนักขึ้นมาทันที และทำให้ศาลเห็นว่าฝ่ายตำรวจได้ให้ข้อมูลอันเป็นเท็จแก่ศาล ซึ่งหลักฐานการต่อสู้อุบัติภัยซึ่งผมเป็นผู้ที่ต่อสู้อุบัติภัยนี้ให้กับลูกชายของผม ซึ่งผมสามารถจับข้อพิรุณของหลักฐานขึ้นได้เพราะผมชอบวาดรูปก็พอมีความรู้ด้านแสงและเงาบ้าง เมื่อผมเห็นว่าในรูปมีลักษณะที่แปลกไปผมก็ไปปรึกษากับผู้เชี่ยวชาญเรื่องลักษณะของแสงแดด มันสามารถอ้างอิงได้ด้วยหลักวิทยาศาสตร์นะ ส่วนช่วงเวลาที่หายไปจากหลักฐานของตำรวจนั้นในช่วงที่ลูกชายผมถูกจับอยู่ในกองสืบบ ตำรวจข้อมลูกชายผมเพื่อให้เขารับสารภาพ ข้อมด้วยวิธีต่าง ๆ ทั้งใช้ลากกะเบือทุบส้นเท้า ใช้เข็มขัดรัดคอ ถูกข้อม และยังมีตำรวจนายหนึ่งใช้ถุงข้าวสารครอบหัวลูกชายผมด้วย ยังมีการนำสบู่ทาน้ำเพื่อกระชากแหวนลูกชายผมอีกด้วย

หลังจากที่ลูกชายเข้าไปอยู่ในเรือนจำ ชีวิตก็วนวายแทบจะไม่เป็นอันทำมาหากิน น้ำหนักตัวลดลงไป 10 กิโลฯ เพราะกังวลจนนอนไม่หลับ สุดท้ายแล้วไม่รู้จะสู้คดีอย่างไรผมจึงต้องอาศัยการจับ

พิรุณจากหลักฐานของตำรวจ ผมกับนายความต้องพยายามกันมาก เพื่อที่จะมาดูหลักฐานทุกอย่างอย่างละเอียด เพื่อนำมาเปรียบเทียบให้ศาลเห็นว่าตำรวจทำหลักฐานเท็จขึ้นมา ในเรื่องทั้งหมดนี้ ผมยังคิดเลยว่าผมต้องการให้ตำรวจกลุ่มที่ทำคดีลูกชายผมมาตกอยู่ในสถานการณ์แบบเดียวกับผมกับลูกชายผมคุณบ้างว่าจะเป็นอย่างไหนหากตำรวจทั้ง 24 คน บริสุทธิจริงก็ต้องหาหลักฐานมายืนยันเหมือนกับที่ครอบครัวของตนทำ แล้วพวกเขาจะรู้ว่า แค่ว่าพูดไม่กี่คำก็สามารถบานปลายมาทำลายทั้งชีวิตและครอบครัวของคนคนหนึ่งได้ ซึ่งผมชอบดูละครเรื่องเป่าบันจิ้น ชอบลักษณะการสืบสวนของท่านเป่าฯ เพราะเป็นการหาพิรุณจากหลักฐานเหมือนอย่างที่ผมทำอีกทั้งยังอยากรู้ว่ากระบวนการยุติธรรมจะเที่ยงตรงอย่างไรในละครหรือเปล่า แล้วกว่าจะต่อสู้อคดีสำเร็จ และจนถึงที่สุดผมต้องหยุดงานทุกอย่างเพื่อมาช่วยลูกชายคอยช่วยเหลือ ในทุก ๆ วันผมมาเยี่ยมลูก 10 นาที มาถามเรื่องคดีที่เกิดขึ้น ผมเขียนข้อมูลของลูกชายซ้ำ ๆ ทุกวัน ผมเอาไปปรึกษาทนายเอาไปเรียบเรียงและปรึกษาว่าผมจะต้องสู้คดีแบบไหน ตอนนั้นผมเป็นเกษตรกรเลี้ยงไก่ชนผมมีหลายร้อยตัว ผมมีลูกน้องเลี้ยงไก่ให้หลังจากนั้นลูกน้องก็ลาออกไปหมด ภรรยาที่มากดูแลไก่ชนให้ ดูแลสวนมังคุด กระท้อน มะนาว มากที่สุดผมต้องช่วยค่าใช้จ่าย ส่งเสียดูแล ซึ่งภาระทุกอย่างที่เรารับไม่ไหวจากลูกชายก็ต้องปล่อยสูญเสีย เช่น ต้นไม้ที่ปลูกไว้จะใช้ผลได้ เช่น มะนาวปลูกไป 2,000 ต้น ก็สูญเสียไปแต่ก่อนก็ปลูกไป 6,000 ต้น ก็เสียหายไปหมด ตอนนั้นผมไม่ทำอะไรเลยเพราะก็หลายอย่างผมก็อายุมากแล้ว ผมรู้สึกเหมือนกับผมมีกรรมซึ่งความจริงไม่ใช่เรื่องอะไรของเราที่จะต้องมาเป็นแบบนี้มีเหตุการณ์แบบนี้ เพียงแต่ความโลภของลูกชายที่อยากจะได้ไก่ เพราะเจ้าของไก่ชนติดคุกไปแล้วจะได้ซื้อไก่ในราคาถูก”

2) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ นางวรรณมา (นามสมมติ)

นางวรรณมา อายุ 44 ปี ภรรยาของนายมีง ได้รับผลกระทบเรื่องหนี้สินที่ไปหยิบยืมจากบุคคลที่ตนเองรู้จักรวมถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อร่างกายของตน โดยปรากฏในบทสนทนา ดังนี้

ตอนที่รู้ว่าสามีถูกจับและต้องไปอยู่ในเรือนจำ เราก็งงไปร้องเรียนที่ศูนย์ดำรงธรรมของขอนแก่นเราไปเป็นที่แรกเลยแต่ทางศูนย์ดำรงธรรมก็แนะนำให้เราเข้ากรุงเทพฯ เพราะเรื่องจะได้เร็วที่สุด ถ้าเป็นที่ขอนแก่นรับเรื่องไว้มันจะช้า เราก็ก่อนเข้ากรุงเทพฯเลย เราไปที่กรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพเพื่อทำเรื่องประกันตัว หลังจากนั้นเราก็มาร่างงานเพื่อหาเงินจ่ายให้ทนายตอนอยู่ช่วงศาลชั้นต้นเงินเดือนของเราที่ได้มาก็เอาไปจ่ายให้ทนายอย่างเดียว พอสามีเข้าไปรออุทธรณ์ รอบนี้เราต้องไปกู้เงินให้ทนายเขียนอุทธรณ์อีกพอศาลอุทธรณ์ตัดสินเหมือนศาลชั้นต้นคือ โทษตลอดชีวิต เราก็ก่อนเปลี่ยนทนายใหม่รอบนี้กระทรวงยุติธรรมจะประกันตัวให้ก็ประกันไม่ได้แล้วเพราะห้ามประกันตัวแล้ว ตอนนั้นถ้าแก่ที่สามีเราทำงานด้วยบอกว่าไม่ได้จะต้องช่วยกันให้ถึงที่สุดแล้วก็พากันไปที่ทำเนียบรัฐบาลไป

ร้องเรียน หลังจากนั้น 1 อาทิตย์ทางทำเนียบรัฐบาลก็โทรมาถามรายละเอียดเกี่ยวกับของคดีสามีเราก็เริ่มดีใจว่าทางการจะเข้ามาช่วยเหลือ

ตอนนั้นเราทำงานหนักมาถูกห้ามส่งเข้าโรงพยาบาล พอไปนอนที่โรงพยาบาลไม่มีญาติไปเยี่ยมเลยต้องให้หมอช่วยหมอบุญช่วยเราทุกอย่าง ตอนออกจากโรงพยาบาลออกมาติดสายน้ำเกลือมาให้หัวหน้างานเราดูด้วยกลัวหัวหน้าไม่เชื่อว่าเราป่วย หัวหน้าให้กลับไปนอนที่โรงพยาบาล เรากลับไปนอนอีก 2 วันแล้วก็ไปทำงาน ตอนนั้นเราทำงานเป็นแม่บ้านอยู่ที่บริษัทแห่งหนึ่งที่สระบุรี ช่วงนั้นญาติๆบอกให้เรากลับบ้านมาเลี้ยงลูกเพราะถึงยังไงสามีก็ไม่ได้ออกจากคุกหรอก แต่เราสู้ใจเราบอกญาติๆว่ากลับไปไม่ได้เพราะบ้านที่เราอยู่มันไกล ถ้าจะอยู่จะไปวิ่งร้องเรียนก็ลำบากอยู่ทำงานที่สระบุรีดีที่สุด ตอนสามีเราอยู่ในเรือนจำเราไม่ได้ไปเยี่ยมเขาเลยนะเราทิ้งไว้ที่นั่นเลย คือเราไม่มีเงินเดินไม่มีเงินค่ารถไปเยี่ยม และเราจะต้องไปที่กระทรวงฯ อย่างเดียวแล้วเราก็ร้องพึมพำจากเจ้าหน้าที่ทางกระทรวงที่เขาช่วยดำเนินการให้เรากับเจ้าหน้าที่โทรคุยกันทุกอาทิตย์เราคุยกับทนายด้วยตอนนั้นทนายสงสารเราเพราะเราไม่มีเงินทนายไม่เอาเงินจากเราเขาเขียนยื่นให้เราเลย เจ้าหน้าที่ของกระทรวงยุติธรรมที่ช่วยคดีสามีเราอยู่เขาอยากอ่านที่ทนายเขียน เจ้าหน้าที่กระทรวงอ่านแล้วบอกว่าทนายเขียนดีมาก ตอนนั้นเรารอนจนถึงฎีกา

ส่วนสุขภาพของเรามีผลกระทบมาก ซึ่งดวงตาข้างซ้ายเริ่มบอดมองไม่เห็นตอนนั้นเราไม่ได้ไปหาหมอเพื่อรักษา ตอนนี้ดวงตาข้างซ้ายเริ่มมองเห็นไม่ชัด เพื่อนที่ทำงานพาเรามาส่งที่โรงพยาบาลหมอก็กส่งเราเข้าไปที่แผนกตรวจดวงตา เพิ่งไปยิงเลเซอร์ที่ดวงตาข้างขวามาด้วยแต่ตอนนี้ก็เริ่มมัวๆมากขึ้นด้วยเราใช้ประกันสังคมในการตรวจเพราะไม่ต้องเสียเงินค่ารักษา แต่เราไม่มีเวลาไปพบแพทย์เพราะต้องทำงาน หยุตงานไม่ได้ ป่วยไม่ได้ ถ้าหยุดงานก็ไม่มีเงินกินข้าวเลย ตอนนี้นำหนี้ตัดเงินในบัญชีออกไป 8,000 บาทเป็นการจ่ายดอกนะ กินข้าวจานละ 15 บาท มื้อเย็นไม่ต้องกินเพราะประหยัด ส่วนบัตรเอทีเอ็มเหลือเงินในบัญชี 2,000 บาท ทุกเดือน ระหว่างนั้นเราทำงานใช้หนี้อย่างเดียว เมื่อลูกสาวคนโตจบมัธยมศึกษาปีที่ 6 เราก็กส่งไม่ไหวก็ต้องเลยไม่ได้เรียนต่อเพราะต้องออกมาทำงานกับเราแต่ก่อนอยู่ด้วยกันกับลูก ลูกเรียนโรงเรียนวัด ลูกก็ไปเอาข้าวที่วัดมาให้กินตอนเที่ยง ตอนนั้นลูกสาวคนเล็กเราทิ้งไว้บ้านเลยไม่ได้ส่งเงินให้ คือไม่มีใครช่วยได้เรารู้จักเพื่อนมาเป็นค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดี ญาติๆ ของเรายังไม่มีใครช่วยเราด้วย ตอนที่สามีอยู่ในเรือนจำ เราบอกสามีว่าอยู่ในเรือนจำเถอะดีแล้วอยู่ข้างในสบายแต่เราอยู่ข้างนอกลำบากมากเราอยู่แบบตายทั้งเป็น เราคิดอยู่เสมอว่าทำอะไรจะให้สามีได้ออกมาจากเรือนจำ มันลำบากมากตอนนั้น ค่าใช้จ่ายมันมากเหลือเกินเมื่อสามีออกมาแล้วก็คิดนะว่าสามีได้ออกมาแล้วหรือ เรากับสามีมีวันนี้แล้วหรือ คือคิดว่าสามีไม่ได้ออกมา

แล้วแต่พอออกมาก็ดีใจมาก เรากับสามีอยู่ด้วยกันไม่เคยแยกจากกันเลยตอนทำงานก็ไปด้วยกัน จนสามีถูกหมายจับซึ่งมันเป็นคดีของน้องเขยเขาโยนความผิดมาให้สามีเรา ซึ่งความจริงตำรวจเป็นคนพูดเองว่าน้องเขยโยนความผิดมาให้สามีเราส่วนคนรอบข้างเขาก็กลัวเราเขาบอกว่าสามีเราเป็นคนซื่อๆดีดี ตราสาร คนรอบข้างรังเกียจเรา มาจากที่สนิทกันดี ๆ ก็ไม่สนิทกันเหมือนเดิมบางคนเหยียบเราซ้ำ เราทำอาชีพขายของเรากับสามีเราไม่ขายของแถวหมู่บ้านที่เราอยู่เลยนะ ขับรถไปขายของที่หมู่บ้านอื่น ส่วนกำไรก็ได้บ้างไม่ได้บ้างเอาเงินไว้ส่งค่ารถ แล้วก็ให้ลูกไปโรงเรียน พอหาเงินได้ก็เอามาใช้กับรถที่ใช้เป็นพาหนะในการขายของเอาเงินไปทำหลังคาคอกกั้นที่กระบะหลังรถซื้อเครื่องเสียง อุปกรณ์พวกถังต่าง ๆ เปลี่ยนยางรวม ๆ ก็สองหมื่นกว่าบาท เราก็เริ่มต้นจากศูนย์ใหม่เลยนะ แล้วเราจะไปให้ญาติช่วยเรามากก็ไม่ได้ ซึ่งเฝ้าแก่ ๆ เขาก็โอนเงินมาให้ใช้ มันคือที่สุดของชีวิตเรามากซึ่งเขาก็ไม่ใช่ญาติของเราเขายังช่วยเราขนาดนี้เลย เราเอาบ้านจ่านองเพราะเราต้องใช้เงินค่ารถยัดที่นา 500,000 บาท เราต้องทำงานต้องได้เดือนละ 8,000 บาท เฉพาะนี้สหกรณ์ก็ 60,000 บาท ต้องทำงานให้ได้เงินมากที่สุดถึงจะมีเงินจ่ายหนี้ส่วนตอนนี้ลูกสาวคนโตจากที่ไม่ได้เรียนต่อ ตอนนี้ได้เรียนแล้วเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาที่สระบุรี ส่วนลูกสาวคนเล็กอยู่ ป.6

3) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ นางรุ่ง (นามสมมติ)

นางรุ่ง อายุ 44 ปี เป็นภรรยาของนายสันต์ ได้อธิบายถึงผลกระทบที่ได้ในรับระหว่างที่นายสันต์ตกเป็น “แพะ” และถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำ ซึ่งปรากฏในบทสนทนา ดังนี้

ตอนที่สามีติดคุก เราเป็นทั้งพ่อและแม่ให้ลูกของเราเลยนะเป็นหัวหน้าครอบครัวแทนสามี แต่ละวันเราต้องหาเงินมาเลี้ยงครอบครัว ด้วยการหาของขายต้องจับไปขายได้ก็โลกรั่มละ 25 บาท ไข่หมดแดงห่อละ 5 บาท เราหาแถวบ้านนี้แหละเพราะพื้นที่แถวบ้านสมัยนั้นยังสมบูรณ์ ช่วงที่เห็นโคชนขึ้นเยอะๆ เราก็ไปเก็บมาขายด้วยถ้าเห็นโคชนที่บ้านแล้วขายได้ก็โลกรั่มละ 1 บาท แต่เห็นที่ยังตูมๆ ขายได้ก็โลกรั่มละ 3 บาท กว่าหาเงินได้ 10 - 20 บาท ในแต่ละวันเหนียวมาก ทุกวันเราจะต้องออกจากบ้านไม่ได้อยู่บ้านเลยต้องมีรายการออกไปหาของขายที่นั่นที่นี้ต้องทำแบบนี้เพื่ออยู่รอด ในวันที่สามีเราติดคุกเราต้องหาเงินให้ได้ต่อวันเลยนะไม่ต่ำกว่าวันละ 30 บาท เราไปซื้อกุ้งเอาไปทำห่อหมกขายห่อละ 5 บาท หาหอยด้วยไปหาช่วง 10.00 น. - 14.00 น. กลับมาบ้านก็ไปทำห่อหมกแล้วเอาไปขาย พอลูกเลิกเรียนตอนเย็นก็ไปรับลูกที่โรงเรียน ตอนนั้นเราให้ลูกเรียนต่อไม่ได้ให้ออกจากโรงเรียนวันไหนที่ไม่มีเงินลูกก็ไม่เอาค่าขนม เราจะห่อข้าวไปให้ลูกกินที่โรงเรียนแทนเงินค่าขนม ซึ่งเรากับลูกต้องช่วยกันประหยัด

ส่วนเรื่องต่อสู้คดี เราไม่ได้ช่วยในการต่อสู้คดีให้สามีเราเลยนะ สามีเป็นคนต่อสู้ด้วยตัวเอง แต่หน้าที่ที่สำคัญของเรา คือการไปเยี่ยม เช่น เอาพวกของกินไปให้เช่นอาหารพื้นบ้านส้มตำ ข้าวเหนียวต้องเอาไปเยอะด้วยเพื่อเพื่อนๆเขาด้วย ส่วนเงินที่หาได้แต่ละวันต้องเก็บไว้เป็นค่ารถไปเยี่ยมสามีที่เรือนจำ การเดินทางของเราต้องนั่งรถสองแถวไปเรือนจำต่อรถจากอำเภอที่เราอยู่ไปถึงเรือนจำนครพนม ค่าเดินทางทั้งหมดรวมกันเป็น 27 บาท ช่วงสมัยนั้นบุหรีห่อละ 5 บาท ไก่ย่างไม้ละ 5 บาท เราก็กินอาหารอื่น ๆ เช่น จักจั่น แมงแคง ตอนนั้นพื้นที่ป่ามันสมบูรณ์ ก็มีแมงนูนด้วย เราต้องพยายามหาอาหารพื้นบ้านไปให้สามี เพราะจะใช้เงินซื้อไม่ได้ เพราะเราต้องเน้นเงินไปที่ค่ารถเดินทางไปเรือนจำ ส่วนใหญ่ที่พื้นที่บ้านเราจะทำนาส่วนใหญ่เป็นนาข้าวเหนียว รายได้ต่อปีก็ไม่เกิน 3,000 บาท แต่เราไม่ได้ไปเยี่ยมสามีบ่อยนะเพราะเราต้องหาเงิน เราไม่กลัวเรื่องอดอยากเลยนะ แต่เรากลัวเรื่องไม่มีตังเพราะต้องมีไว้ดีกว่าไปขอยืมเงินคนอื่น

ตอนเราไปเยี่ยมสามีที่เรือนจำ สามีจะบอกเราทุกครั้งที่เราไปเยี่ยมว่าตอนนี้คดีไปถึงไหนแล้ว เหลืออีก 2 ฝากจะตัดสินแล้วนะพอไปเยี่ยมอีกเราก็ถามว่าเมื่อไหร่จะตัดสินสามีบอกว่าเหลืออีก 3 - 4 ฝากจนผ่านไป 12 ฝากแล้ว ตอนนั้นขึ้นรถไปเยี่ยมก็ไปลงที่ศาลเราจะไปฟังว่าการตัดสินคดีของสามีเราจะเป็นอย่างไงบ้าง แต่ศาลยังไม่ได้ตัดสินก็ยังไม่ฟังชั่งตอกลับไปกลับมาอยู่แบบนั้น จนถึงวันตัดสินจริง ๆ ศาลตัดสินก่อนเราเดินทางไปฟังไม่ทัน เราก็กถามนาย นายก็บอกถูกฝากชั่งอีก 3 เดือน เดียวก็ได้ออก แต่พอไปเยี่ยมสามีครั้งต่อไป ก็บอกว่าโดนอุทธรณ์มาแล้ว ฝ่ายโจทก์เพิ่มข้อมูลกับอัยการประมาณนี้ยังไม่ได้ตัดสินต้องอุทธรณ์ ตอนนั้นเราก็เริ่มจะเครียดแล้วเพราะสำนวนมันเพิ่มขึ้นเราก็กลัวนะว่าสามีต้องอยู่อีกนานแค่ไหนถึงจะได้ออก

ส่วนสุขภาพของเราตอนนี้เพราะเรามีความเครียดตั้งแต่ตอนสามีเราติดคุก เราเป็นไมเกรนจนถึงตอนนี้ก็ยังมีอาการบ้างบางครั้ง เราพยายามไม่คิดมากพวกเรื่องหนักๆ อย่างว่าแหละบทเรียนนี้ไม่มีให้เราเรียนศึกษาที่ไหน ต้องเรียนรู้ด้วยชีวิตจริงของตัวเองแต่เราต้องอดทนให้ได้ คนแถวบ้านมองครอบครัวไม่ดีด้วยเจอหน้าก็พูดจาประชดประชันหลายอย่าง เรื่องนี้มันส่งผลถึงลูกสาวคนโตด้วยเพราะลูกไม่ยอมไปโรงเรียนเพราะโดนเพื่อนล้อ แต่จริง ๆ เราคิดว่าก็ไม่สมควรมาล้อเลียนแบบนั้นแต่เราก็บอกลูกว่าช่างเขาเถอะ เราคิดนะว่าพ่อแม่ของเด็กที่มาล้อลูกเราพ่อแม่เขาส่งเสริมด้วยคิดว่ารังแกผู้ใหญ่ไม่ได้เลยไปรังแกเด็กแทน ลูกบอกว่าไม่ไปโรงเรียนได้ไหมลูกบอกว่าอายเพื่อน เพื่อนบอกว่าพ่อแม่คนซี้ๆไปยิงคนตาย เราก็คิดนะถ้าพ่อของเด็กที่ล้อลูกเราเจอแบบครอบครัวเราจะรู้สึกยังไงคนไม่ผิดไม่ได้ทำแต่คนหาว่าทำผิด แต่เราไม่ถือโทษโกรธไม่คิดแค้นคนที่มาว่าเรากับครอบครัวเราเพราะมันอยู่ที่ความคิดของแต่ละบุคคลแต่คนเราต้องเอาใจใส่เข้ามาใส่ใจเราด้วยไม่ใช่มาพูดว่าเราโดยที่ไม่รู้ว่าความจริงคืออะไร พอสามีเราออกมา ตอนนั้นลูกสาวอยู่ชั้นประถมปีที่ 2 ลูกเราถูกเพื่อนล้อ

น้อยลงแต่ลูกก็บอกเพื่อนที่มาล้อว่า พ่อของเขาไม่ได้เป็นคนยิงแล้วถ้าพ่อเธอถูกจับแต่ไม่ได้ยิงจะยอมรับหรือเปล่า ซึ่งปกติเด็กถูกล้อจะต้องฟ้องครูแต่ลูกเราไม่ฟ้องไม่ยอมมีปัญหาลูกก็เป็นคนที่สู้คน แต่ถ้าสามีเราทำผิดจริงจะพูดไปแบบไหนเราก็ไม่ว่าอะไรเพราะทำผิดจริง แต่นี่สามีเราไม่ได้ทำผิด คนที่พูดออกมาแล้วคำพูดมันเอาคืนไม่ได้ เพราะฉะนั้นไม่ควรพูดดีที่ที่สุด”

4) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ นางน้ำฝน (นามสมมติ)

นางน้ำฝน อายุ 32 ปี น้ำฝนเป็นภรรยาของนายวิว ซึ่งนางน้ำฝนอธิบายถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นในระหว่างที่นายวิวตกเป็น “แพะ” และถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำ โดยปรากฏในบทสนทนา ดังนี้

การต่อสู้คดีที่ผ่านมามันมีความกดดันมากเพราะเราไม่รู้ว่าการกำลังต่อสู้อยู่กับอะไรบางอย่างที่เรามองไม่เห็น มันยากมาก ลู้คดีไปไม่รู้ว่าจะออกมาแบบไหน ถ้าผลออกมาไม่ได้ตามที่คาดหวังเราก็ต้องเริ่มใหม่อีก แล้วเรื่องคดีที่เกิดขึ้นเราไปพูดให้ใครฟังก็ไม่มีใครเชื่อเราอยู่แล้ว เริ่มแรกเลยตอนไปร้องเรียนก็มีพ่อแม่ของคู่คดีอีก 4 คน ไปร้องเรียนที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ ที่กรุงเทพฯ แต่ที่นี้ไม่รับคำร้อง เราก็ไปที่กระทรวงยุติธรรมเขาก็รับเรื่องเราไว้ เพื่อที่จะเอามาดูก่อนว่ามันเข้าข่ายกฎหมายเกณฑ์การช่วยเหลือของเขาหรือเปล่า หลังจากไปยื่นเรื่องที่กระทรวงยุติธรรม เรารอตอบกลับจากกระทรวงอยู่ 3 เดือน ความจริงการต่อสู้คดีมันนานมากใช้เวลา 2 - 3 ปี หลังจากนั้น 3 เดือนทางกระทรวงก็ตอบรับเรื่องคดีของเรา เขาส่งทีมงานมาลงพื้นที่ที่อุบลฯ ก่อนตรวจสอบหลายอย่างมากทำเป็นขั้นตอนทำไปที่ละขั้น เช่น 3 เดือนมาลงพื้นที่ตรวจสอบ 1 ครั้ง และลงพื้นที่ตลอด 2 - 3 ปีที่ทำคดีนี้จะต้องมาดูสถานที่เกิดเหตุและมาสอบปากคำสามีเราในเรือนจำว่ามีพริศอะไรบ้างหรือไม่และต้องผ่านเครื่องจับเท็จถ้าเครื่องจับเท็จไม่ผ่านก็คือไม่ผ่านทุกอย่างทำตามขั้นตอนทั้งหมด

ส่วนค่าใช้จ่ายมีค่าใช้จ่ายส่วนตัวในเดินทาง ค่ากินด้วย เราก็มีไปเยี่ยมมาบ้างเพราะการต่อสู้คดีต้องมีเงินตอนนั้นเรายังทำงานอยู่ที่กรุงเทพฯ ยังไปๆมาๆกรุงเทพฯ กับอุบลฯ หลังจากนั้นเราก็ลาออกมาอยู่ที่อุบลฯ มาช่วยเรื่องคดีของสามี การดำเนินเรื่องทางคดีทุกอย่างจะต้องเดินทางไปดำเนินการตลอดถ้าเราทำงานด้วยจะไม่สามารถไปได้เพราะต้องลางาน ลางานมากก็ไม่ได้ พ่อเราลาออกมาก็มาทำธุรกิจค้าขายช่วงนั้นลำบากมากนะ เราก็ไปเยี่ยมสามีที่เรือนจำด้วยนะขับรถไปเป็นร้อยกิโลรวมกันทั้งไปและกลับต้องไปต่อคิวมากกว่าจะได้เยี่ยมภรรยาของเรือนจำให้ญาติคุยได้แค่ 5 นาที ไปถึงเข้ามากกว่าจะเยี่ยมเสร็จก็เที่ยงแล้วก็กลับบ้านมาขายของ ต่อ เราไปเยี่ยมบ่อยมากนะ หลังๆก็พอรู้จักญาติๆที่เขามาเยี่ยมนักโทษเหมือนกับเรา เราก็ขอให้เขาจับคิวให้ เราจะได้ไม่ต้องรีบไปแต่เข้าประหยัดเวลาการเดินทางของเรา พอนักโทษของญาติที่เราฝากเขาหีบคิวให้เราพ้นโทษออกไปแล้วเราต้องหาเพื่อนใหม่ก็คือญาตินักโทษคนใหม่ไปเรื่อย ๆ 1 อาทิตย์ฝากเงินให้ใช้เอาของไปให้เช่น พวกของกินบางครั้งก็ต้องมีของใช้ที่จำเป็นด้วย บางครั้งเราไม่มีเงินแต่สามีอยู่ข้างในลำบากมากกว่าเรา เรา

ฝากเงินให้เขาใช้ 500 บาท ตอนนั้นเงินสำคัญมาก ๆ เพราะเราต้องใช้จ่ายคดีพอกระทรวงฯเข้ามา ช่วยเราก็ไม่มีค่าใช้จ่ายให้กระทรวงฯนะเขาไม่คิดค่าใช้จ่าย ที่เราไม่ทิ้งสามีเราไปไหนเราช่วยเขา เพราะเห็นใจแล้วเราก็รักสามีเราเราเชื่อว่าเขาไม่ได้ทำผิด ซึ่งเราเองก็ทิ้งไม่ได้เขาไม่ได้ผิดเราจะทิ้งเขาได้ไง ไม่มีใครที่จะมาช่วยเรื่องคดีมากนัก เพราะแม่ของสามีก็อายุมากแล้วพี่น้องก็มีครอบครัวใครจะทิ้งครอบครัวมาเดินเรื่อง สามีเราอยู่ในเรือนจำเขาลำบากมาก ยิ่งเราเห็นเรารู้ว่าเขาลำบากแบบไหน สภาพชีวิตที่เป็นอยู่ของเขามันเป็นยังไง ร่างกายเขาผอมมากกินข้าวไม่ได้ ผิวหนังเหลือแต่หนังหุ้มกระดูกตาปอน้ำเห็นใจเขามาก ๆ

เราก็ติดตามคดีมาตลอด ตอนที่เรารู้ว่าสามีจะได้ออกจากเรือนจำตอนนั้นเราดีใจมากไปรอรับที่หน้าเรือนจำทั้งครอบครัวสามีไปรอรับเลย วันที่ทางเรือนจำจะปล่อยตัวสามีตอนนั้นเตรียมตัวเตรียมรถจะไปรับ ปรากฏว่าเจ้าหน้าที่อายัดตัวสามีเราไว้ในคดียาเสพติด เราก็บ่ครอบครัวเขาซ็อกไป เราสถานการณ์นั้นเรามองไม่เห็นอะไรเลยมีแค่แปดด้านเพราะไม่รู้จะทางไหนต่อดี จากนั้นเราตามไปที่ สภ.อุบลฯ ไปดูว่าเกิดอะไรขึ้นซึ่งเราใจเสียแล้ว และต้องไปฝากขังใหม่ เราต้องไปดูสำนวน ซึ่งคดียาเสพติดนี้อายัดตัวสามีเราตั้งแต่ปี 2556 แต่ปล่อยคดีทิ้งไว้ คือความรู้สึกเหมือนโดนแกล้ง ส่วนกระทรวงยุติธรรมจะดูในส่วนที่เราเข้าไม่ถึง เช่น ข้อมูลในเรือนจำ ประวัติอาชญากรรมของนักโทษ ส่วนหน้าที่ของเราคือไปรับส่งเอกสาร จากนั้นทางกระทรวงยุติธรรมจะเข้ามาช่วยสืบข้อมูลมีการสอบสวน ดูมูลเหตุความน่าจะเป็น การพิสูจน์ด้วยการดูประวัติอาชญากรรมของสามีเราซึ่งต้องดูทั้งหมดแล้วทุกอย่างต้องสอดคล้องกัน ซึ่งเราเป็นฝ่ายที่คอยประสานและติดต่อกับทางกระทรวงยุติธรรมอยู่ตลอด ทางกระทรวงฯเขาจะให้เราไปที่เรือนจำอุบลฯที่สามีเราถูกคุมขังให้เราไปสอบถามข้อมูล แต่ในระหว่างนั้นก็ต้องไปสถานีตำรวจไปดูพวกสำนวนคดีนะ ตอนนั้นความรู้สึกเราอยากชุดหลุมฝังตัวเองไปเลย เราและครอบครัวก็ผิดหวังตั้งแต่ครั้งแรกพอครั้งที่สองเราและครอบครัวก็เครียดเพราะยกฟ้องแต่เครียดไม่รู้ว่าจะเจออะไรอีกหรือเปล่า รอบสองนี้มีคำตัดสินยกฟ้องในคดียาเสพติด สามีเราได้ออกจากคุกแล้วจำได้ว่าวันที่จะไปรับ รถไปรับเราไม่ได้เตรียมรถเลย เพราะเกิดจากครั้งแรกด้วยที่ไปรับแล้วไม่ได้ออกจากเรือนจำ คือต้องให้สามีเราออกมาขึ้นหน้าเรือนจำก่อนถึงจะมั่นใจว่าได้ออกแน่ แต่ทุกคนก็เชื่อมั่นในพยานหลักฐานต้องยกฟ้องและต้องได้ออก ทนายก็บอกว่ามีสิทธิชนะร้อยเปอร์เซ็นต์ เพราะทุกอย่างไม่มีอะไรแน่นอนซึ่งเราก็ไม่คาดหวังอะไรพอออกมาจริง ๆ ทุกคนก็ดีใจ แม่ของสามีร้องไห้ดีใจมากที่สุดที่ได้ออกจากเรือนจำซึ่งครอบครัวเขารอวันนี้มานานมากประมาณ 7 ปี ดีใจที่สามีเราได้มีอิสรภาพอีกครั้ง และการช่วยเหลือในคดีของเราและครอบครัวมันสำเร็จเราก็ดีใจเช่นกัน หลังจากสามีออกจากเรือนจำก็มีพี่น้องโศกเหมือนกันก็ต้องสู้ต่อไปต้องใช้หนี้ไปเรื่อย ๆ จนถึงตอนนี้บางคนออกมามีมากกว่าเรามากกว่าเรามากเพราะบางคนออกมาไม่มีอาชีพรองรับต้องมาเริ่มตั้งต้นใหม่ ดีที่สามีเราเรามีครอบครัวรองรับมีธุรกิจที่บ้านที่ต้องสานต่อและก็ยังมีการอยู่เป็นกำลังใจและช่วยเหลือเขา

5) ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5 นางมาลี (นามสมมติ)

นางมาลี อายุ 75 ปี คุณย่าของนายกันผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ได้อธิบายถึงผลกระทบที่ได้รับเมื่อ นายกัน ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำ ซึ่งปรากฏในบทสนทนา ดังนี้

พอรู้ว่าหลายชายจะได้ออกจากเรือนจำแล้วย่าดีใจมากและกลับมาอยู่กับครอบครัวแล้วก็มีอิสรภาพอีกครั้งเพราะหลานต้องอยู่ในเรือนจำ 4 ปี เราเป็นห่วงหลานของเรามากกว่าจะอยู่ในเรือนจำยังไง กินข้าวได้ไหม เพราะเขาไม่เคยทำผิดแล้วต้องมาอยู่ในเรือนจำอีกชีวิตในเรือนจำมันลำบากมาก ส่วนผลกระทบที่ครอบครัวได้รับนอกจากที่หลานจะต้องเสียอิสรภาพแล้ว ตอนนี้ครอบครัวก็มีหนี้สินจากการต่อสู้อันตรายตลอด 4 ปีด้วย หลานชายออกจากเรือนจำเมื่อปี 2559 แต่ส่วนที่เคยมีหนี้ก็หมดไป ย่าก็ไม่ได้ทำงานอะไรนะเพราะอายุมากแล้วแต่ก็ยังมีส่วนที่สะสมมาตลอดชีวิตก็ได้เอามาช่วยหลานชาย เงินที่ต้องส่งให้หลานใช้ในเรือนจำเพื่อซื้อของที่จำเป็น 1 อาทิตย์ฝากเงินให้โชอาทิตยละ 1,000 บาท ทำแบบนี้ตลอด 4 ปีที่ผ่านมาเพราะกลัวหลานลำบาก อีกอย่างหลานไม่ค่อยได้ใช้เงินที่ฝากให้หรอก ตอนที่ช่วยเรื่องคดีของหลานตอนนั้นย่าก็อายุมากแล้วก็กระทบเรื่องร่างกายด้วยเพราะอายุมากการเดินทางไม่ค่อยรวดเร็วเหมือนตอนที่ยังเป็นวัยรุ่น แต่ย่าก็ไหวนะเพื่อหลาน ตอนนั้นก็รวมตัวกันไป มีย่า แม่ของหลาน และยายของพี่ที่เป็นคู่คดีอีกคน ไปร้องเรียนที่กระทรวงยุติธรรม ที่กรุงเทพฯ ต่อมาทางกระทรวงฯก็รับเรื่องที่เรายื่นคำร้องไป เจ้าหน้าที่เขาก็ไปหาหลานที่เรือนจำอุบลฯ ไปถามหลานว่าเรื่องราวเป็นยังไงไม่ได้ทำจริง ๆ โชใหม่หลานเราก็ไม่ได้ทำจริง หลังจากนั้นครั้งที่ 2 ย่าจำได้ว่าทางกระทรวงฯเอาเครื่องจับเท็จมาตรวจสอบหลานชาย แล้วก็บอกให้รอไม่เกิน 6 เดือน แล้วก็ไม่นานเกินรอจริง ๆ หลังจากนั้นครอบครัวขอยื่นประกันตัว เพราะระหว่างที่อยู่ในเรือนจำก็อยู่นานแล้ว อีกอย่างศาลก็ยังไม่ตัดสินคดีซึ่งย่าก็ไม่ว่าจะตัดสินวันไหนหลานชายเราก็อยู่แบบไม่มีวันออก ย่าไม่คิดว่าหลานจะได้ออกจากเรือนจำด้วยซ้ำ ซึ่งครอบครัวก็มีการบนบานศาลกล่าวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วย ส่วนเรื่องเงินทรัพย์สินของย่าที่หามาทั้งชีวิต ทั้งเข็มขัดทอง ที่ดินที่ประเมินได้ราคา 10 ล้านบาทเอาไปประกันแต่ก็ประกันตัวหลานไม่ได้ แต่ก็ดีใจว่าในที่สุดการช่วยเหลือของย่าและครอบครัวสำเร็จ หลานชายได้ออกจากเรือนจำกลับมาใช้ชีวิตข้างนอกเหมือนเดิม

สำหรับบทสนทนาที่สะท้อนให้เห็นถึงครอบครัวที่ได้รับผลกระทบระหว่างที่ “แพะ” ถูกคุมขังในเรือนจำมีหลายประการ เช่น เรื่องการเงินและการประกอบอาชีพ ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปราโมทย์ พันธุ์สะอาด ศึกษาเรื่อง โทษจำคุกกับรูปแบบและผลกระทบต่อครอบครัวผู้ต้องขัง โดยผลการศึกษาพบว่า ผลกระทบจากการถูกคุมขังของสมาชิกภายในครอบครัวนั้นพบว่า ผู้ต้องขังและครอบครัวได้รับผลกระทบต่อการยอมรับจากสังคมและชุมชนในระดับที่ค่อนข้างมาก ซึ่งมีสัดส่วนสูงถึงกว่าร้อยละ 90 ในขณะที่ผลกระทบในด้านเศรษฐกิจและผลกระทบในด้านความสัมพันธ์ภายในครอบครัวนั้นอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อวิเคราะห์ถึงเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบความสัมพันธ์ของผู้ต้องขังและครอบครัวนั้น พบว่าคุณลักษณะส่วนบุคคล เช่น การพบปะ

กับครอบครัว และการติดต่อกับคู่สมรสนั้นก็มีความสัมพันธ์ในหลายๆ ซึ่งผลกระทบกลับพบว่ามีเพียงเรื่องผู้รับผิดชอบแทน รายรับรายจ่าย และจำนวนหนี้สินในประการต่อมาเป็นประเด็นการถูกตีตราจากสังคมและการตีตราจากสื่อมวลชน ซึ่งสอดคล้องกับ ทฤษฎีการตีตรา (labeling Theory) จากแนวความคิดของ Frank Tannenbaum ในปี ค.ศ.1969 และของ Richard Quinney ในปีค.ศ.1970 โดยสาระสำคัญของทฤษฎีการตีตรา กล่าวว่า “แม้พฤติกรรมอาชญากรหรือการกระทำความผิดจะเป็นสิ่งที่ชั่วร้ายแต่ที่ร้ายยิ่งกว่า คือ สังคมพยายามผลักดันให้ผู้กระทำความผิดถลำลึกลงไปทางที่ผิดเป็นภัยแก่สังคมมากยิ่งขึ้น โดยไม่ยอมเปิดโอกาสให้บุคคลที่ประพฤติผิดกลับตัวเป็นคนดี” ทฤษฎีการตีตรา หรือ ตราหน้า ซึ่งชี้ให้เห็นถึงปฏิกิริยาตอบโตของสังคมที่มีต่อผู้กระทำความผิดซึ่งแสดงออกมาในแง่ลบ ได้แก่ การถูกรังเกียจเหยียดหยามไม่ยอมรับ ไม่ให้อภัย ไม่ให้โอกาสแก่ตัวพฤติกรรมต่าง ๆ ในทางลบที่สังคมแสดงต่อผู้กระทำความผิด (แม้ผู้กระทำความผิดจะได้รับโทษไปแล้วก็ตาม) ซึ่งเหล่านี้ เรียกว่า สังคมตีตราแก่ผู้กระทำความผิด

ซึ่งทฤษฎีการตีตรา (labeling Theory) สามารถนำมาวิเคราะห์ ผลการศึกษาเรื่อง การถูกตีตราจากคนในสังคมและการถูกตีตราจากสื่อมวลชนได้เช่นกัน ไม่เพียงแต่ใช้วิเคราะห์ในมิติของผู้กระทำผิดเพียงอย่างเดียว ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการตีตราหรือการตราหน้า ถือเป็นปฏิกิริยาโต้ตอบที่มีต่อผู้กระทำผิดในแง่ลบ ทั้งการตีตราจากคำพูดการใช้ภาษากายในการแสดงออกเช่น การมอง การแสดงออกด้วยท่าทางที่ไม่เหมาะสม ถือว่าเป็นการสร้างความรู้สึกขุ่นใจให้แก่ครอบครัว และทำให้เสียชื่อเสียงด้วยเช่นกัน ซึ่งผลการศึกษาที่มีความสอดคล้องบางประการกับงานวิจัยของ ปราโมทย์ พันธุ์สะอาด ทำการศึกษาเรื่อง โทษจำคุกกับรูปแบบและผลกระทบต่อครอบครัวผู้ต้องขัง ผลการศึกษาพบว่า ครอบครัวผู้ต้องขังมีรูปแบบความสัมพันธ์กับผู้ต้องขังใน 3 ลักษณะ คือ ลักษณะที่ 1 มีรูปแบบความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นเกี่ยวและมั่นคงต่อกัน ส่วนลักษณะที่ 2 มีความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนรูป และลักษณะที่ 3 มีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นเกี่ยวและมั่นคงต่อกันส่วนลักษณะที่สอง มีความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนรูป และลักษณะที่ 3 มีความสัมพันธ์ที่สุมเสี่ยงและไม่มั่นคง โดยเป็นผลมาจากเงื่อนไขความผูกพันที่มีมาก่อนหน้าเป็นสำคัญ โดยพบข้อสรุปบางประการดังนี้ คือ 1) ระดับความยืดหยุ่น ผูกพัน และความเหนียวแน่นในครอบครัวมีผลต่อการกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ภายในครอบครัวของผู้ต้องขัง 2) ครอบครัวขยาย (เป็นปัจจัยเอื้อให้เกิดความสัมพันธ์มีแนวโน้มที่เหนียวแน่นกว่าครอบครัวเดี่ยว 3) ความถี่ของการเข้าเยี่ยมหรือการปฏิสัมพันธ์กับผู้ต้องขังและสมาชิกในครอบครัวเป็นส่วนหนึ่งของการสานต่อความสัมพันธ์แต่ไม่ได้เป็นตัวบ่งชี้ระดับความสัมพันธ์ของครอบครัวในอนาคต 4) การดำรงความสัมพันธ์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับผู้ต้องขัง หากแต่ขึ้นอยู่กับการจัดการความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในครอบครัวในประเด็นของผลกระทบจากการถูกคุมขังของสมาชิกภายในครอบครัวพบว่าครอบครัวได้รับผลกระทบใน 2 ด้านหลักๆ คือ ผลกระทบในทางเศรษฐกิจ ครอบครัวขาดรายได้และประสบปัญหาในทางการเงินเมื่อสมาชิกที่เป็นหลักในการดูแลครอบครัวต้องโทษจำคุก

บทที่ 5

อภิปรายผลการศึกษา

(Discussion)

การศึกษาเรื่อง “การเปลี่ยนผ่านสู่ชีวิตในเรือนจำของ “แพะ” ในคดีอาญา” เป็นกระบวนการปรับตัวของ “แพะ” ที่เกิดขึ้นก่อนเข้าสู่เรือนจำเริ่มตั้งแต่การถูกจับกุมดำเนินคดี นำไปสู่เส้นทางการเข้าสู่เรือนจำโดยการถูกคุมขัง ปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลต่อปัจจัยในกระบวนการปรับตัวพฤติกรรมของ “แพะ” ที่มีความเปลี่ยนแปลง ตามด้วยบุคลากรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม บุคคลในครอบครัวของ “แพะ” และ ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อผู้ที่ตกเป็น “แพะ” จึงเป็นผู้ใช้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยให้การศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีทั้งหมด 3 กลุ่ม คือ 1. ผู้ตกเป็น “แพะ” 2. บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม 3. สมาชิกในครอบครัวของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา

5.1 ข้อค้นพบในกระบวนการปรับตัวของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา

5.1.1 ความเป็นชนชั้นและการปรับตัวสู่เรือนจำ

5.1.1.1 ชนชั้นของผู้มีฐานะทางสังคมและผู้ที่มีฐานะทางสังคมด้อยกว่า

ชนชั้นทางสังคมถือเป็นตำแหน่งของแต่ละบุคคลโดยใช้ตัวแปรทางสังคมนั้น ๆ ที่พิจารณาขึ้นว่ามีความสำคัญในการแบ่งชนชั้นหรือแบ่งกลุ่มภายในสังคม ซึ่งประกอบไปด้วยบุคคลที่มีค่านิยม ความสนใจ และพฤติกรรมที่คล้ายกัน ซึ่งชนชั้นทางสังคมจะมีการลำดับเริ่มตั้งแต่ระดับสูงระดับกลาง และระดับต่ำ ในชนชั้นทางสังคมเดียวกันจะมีพฤติกรรมค่านิยม ความเชื่อ ความชื่นชอบที่เหมือนกันและยังมีการจำกัดการปฏิบัติต่อบุคคล (Social interaction) โดยเป็นการตอบโต้เพียงแค่สมาชิกในชนชั้นเดียวกันเท่านั้น ซึ่งชนชั้นทางสังคมมีอิทธิพลมาจากหลายปัจจัย ได้แก่ อาชีพ รายได้ การศึกษา หรือที่อยู่อาศัย ซึ่งความจริงในสังคมไทยนั้นมีการเคลื่อนที่ของชนชั้นอยู่ตลอดเวลา คือการเคลื่อนไปสู่ชนชั้นสูงหรือเคลื่อนจากชั้นสูงลงสู่ชั้นต่ำโดยชนชั้นไม่มีความแน่นอนสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาชนชั้นอาจจะมาจากตั้งแต่กำเนิดหรือการประสบความสำเร็จจึงได้เลื่อนชนชั้น แท้จริงแล้ว มุมมองและการให้ความสำคัญกับชนชั้นถือเป็นเรื่องที่ดีตลคนเพียงแค่นอกของบุคคลนั้น ๆ ซึ่งปัจจุบันประชาชนทุกคนในสังคมมีสิทธิความเท่าเทียมกันไม่ควรแบ่งชนชั้นแต่ด้วยตัวแปรหลายประการที่ทำให้ประชาชนในสังคมมีการแบ่งชนชั้น

สำหรับการตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ประชาชนในสังคมจะเห็นว่าผู้ที่ตกเป็น “แพะ” ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีฐานะยากจน ไม่สามารถออกเสียงเรียกร้องสิทธิของตนเองได้ ต้องเป็นผู้ที่มีฐานะทางสังคมที่ร่ำรวยมีการศึกษาที่ดีเท่านั้นจึงจะสามารถมีสิทธิที่เหนือกว่าประชาชนที่ฐานะยากจน แต่ค้นพบความแตกต่างบางประการ คือ ผู้ที่มีฐานะที่ดีสามารถตกเป็น “แพะ” ได้เช่นเดียวกับผู้ที่มีฐานะยากจนซึ่งเห็นได้จากข้อมูลภูมิหลังของผู้ตกเป็น “แพะ” ทั้ง 5 ราย ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1 นายจี “แพะ” คดียาเสพติด : ฐานะดี การศึกษาดี ประกอบอาชีพและมีรายได้ที่ดี

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2 นายมิ่ง “แพะ” คดีความผิดต่อชีวิตและร่างกาย : ฐานะค่อนข้างลำบาก ได้รับการศึกษาน้อย ประกอบอาชีพแต่รายได้น้อย

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3 นายสันต์ “แพะ” คดีความผิดต่อชีวิตและร่างกาย : ฐานะยากลำบาก ได้รับการศึกษาน้อย มีอาชีพแต่รายได้น้อย

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4 นายวิว “แพะ” คดีความผิดต่อชีวิตและร่างกายและคดียาเสพติด : ฐานะดี การศึกษาดี มีอาชีพและรายได้ดี

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5 นายกัน “แพะ” คดีความผิดต่อชีวิตและร่างกาย : ฐานะดี ขณะถูกจับกุมยังเรียนหนังสืออยู่

โดยจะเห็นว่า มีผู้ตกเป็น “แพะ” ถึง 3 รายที่อยู่ในชนชั้นทางสังคมที่ดี อันเนื่องมาจากฐานะ ครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดี มีหน้าที่การงานและมีรายได้ที่มั่นคง ซึ่งใน 3 รายนี้มี 1 ราย ที่กำลังได้รับการศึกษาที่ดีแต่ต้องถูกดำเนินคดี

5.1.1.2 จุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้ผู้บริสุทธิ์ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา

1) การเข้าไปอยู่ในสถานที่เกิดเหตุ การเข้าไปอยู่ในสถานที่เกิดเหตุและมีความเสี่ยงต่อตนเอง ได้แก่ การเข้าไปช่วยเหลือผู้ที่ถูกกระทำการเข้าไปใกล้ชิดกับผู้ที่กระทำผิด การขอเบี่ยงภัย รวมทั้งถูกโยนความผิดเพื่อให้รับผิดแทนผู้ที่กระทำผิด ซึ่งเหยื่ออาชญากรรมบางรายไม่มีความเกี่ยวข้องกับผู้ที่เป็นอาชญากรด้วย ทั้งนี้ ผู้วิจัยหยิบยกตัวอย่างการเข้าไปอยู่ในที่เกิดเหตุ ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1 นายจี “แพะ” คดียาเสพติด เข้าไปอยู่ในสถานที่เกิดเหตุโดยขับรถมอเตอร์ไซด์กลับจากการตกลงซื้อไก่ชนกับคนที่รู้จักซึ่งถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำโดยมาพร้อมกับคู่คดีที่มีความเกี่ยวข้องกับยาเสพติดซึ่งวันดังกล่าวเป็นวันที่เจ้าหน้าที่ตำรวจกำลังล่อซื้อยา

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2 นายสันต์ “แพะ” คดีความผิดต่อชีวิตและร่างกาย: ขณะอยู่ที่บ้านมีเพื่อนบ้านมาเรียกให้ไปช่วยผู้เสียชีวิตที่ยังอยู่ในป่าซึ่งห่างจากบ้านของตนไม่มากนัก

ผู้ให้ข้อมูลราย 4 นายวิว “แพะ” คดีความผิดต่อชีวิตและร่างกาย : ในวันเกิดเหตุขับรถมอเตอร์ไซด์พร้อมกับกลุ่มเพื่อนตามหลังผู้เสียหายที่ถูกยิง

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5 นายกัน แพะ คดีความผิดต่อชีวิตและร่างกาย : ขับรถมอเตอร์ไซด์ตามหลังผู้เสียหายที่ถูกยิง

2) การรู้จักกับผู้กระทำผิดหรืออาชญากร การรู้จักกับอาชญากรถือเป็นปัจจัยหลักสำคัญที่สามารถทำให้ผู้บริสุทธิ์ตกเป็น “แพะ” ได้เนื่องจากถ้าตัวอาชญากรต้องการที่จะโยนความผิดให้ผู้บริสุทธิ์ตกเป็น “แพะ” อาจจะกลั่นแกล้ง หรือให้การชดเชยต่อผู้บริสุทธิ์คนดังกล่าวว่าเป็นผู้กระทำความผิด อย่างกรณีคดียาเสพติด เช่น การเดินทางโดยการนำยาเสพติดไปด้วยเมื่อถูกจับทำให้กลายเป็นผู้ร่วมกระทำผิดด้วย หรือการแอบซ่อนไว้ในบ้านหรือในรถ เป็นต้น ผู้วิจัยได้หยิบยกตัวอย่างการรู้จักกับผู้กระทำผิดหรืออาชญากร ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1 นายจี “แพะ” คดียาเสพติด รู้จักกับหญิงสาวชื่อนางบีเนื่องจากอาชญากรดังกล่าวเป็นภรรยาของผู้ที่เลี้ยงไก่ชนที่ตนต้องการซื้อไก่ชน แต่นางบีได้ติดสินบนกับเจ้าหน้าที่ตำรวจจึงทำให้นายจีกลายเป็นผู้กระทำผิดในคดีนี้

3) การตกเป็น “แพะ” จากข้อบกพร่องของกระบวนการยุติธรรม ผู้ถูกกล่าวหาจากที่เป็นผู้บริสุทธิ์จนต้องตกเป็น “แพะ” ในเรื่องที่ไม่ได้กระทำอันมีสาเหตุมาจากความบกพร่องของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทำให้สูญเสียอิสรภาพและสิทธิต่าง ๆ ซึ่ง เกิดจากสาเหตุ ดังนี้การจับกุมผู้กระทำผิดผิดตัว การสร้างพยานหลักฐานเท็จ การที่ผู้เสียหายให้การว่าบุคคลผู้บริสุทธิ์เป็นผู้กระทำความผิด การที่พนักงานสอบสวนเกลี้ยกล่อมให้ผู้บุคคลเหล่านี้ยอมรับสารภาพ ทั้งนี้ ผู้วิจัยหยิบยกตัวอย่างการตกเป็น “แพะ” จากข้อบกพร่องของกระบวนการยุติธรรม ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1 นายจี “แพะ” คดียาเสพติด : เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ข่มขู่เพื่อให้ยอมรับสารภาพและสร้างพยานหลักฐานเท็จเพื่อให้กลายเป็นผู้กระทำผิด

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2 นายมิ่ง “แพะ” คดีความผิดต่อชีวิตและร่างกาย : เจ้าหน้าที่ตำรวจสร้างพยานหลักฐานเท็จ และไม่สืบหาพยานหลักฐานให้ละเอียด

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3 นายสันต์ “แพะ” คดีความผิดต่อชีวิตและร่างกาย :เจ้าหน้าที่ตำรวจสร้างพยานหลักฐานเท็จ

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4 นายวิวิ “แพะ” คดีความผิดต่อชีวิตและร่างกายและคดียาเสพติด : เจ้าหน้าที่ตำรวจสร้างพยานหลักฐานเท็จและถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจอายัดตัวในคดียาเสพติดเนื่องจากมีชื่อเหมือนกัน

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5 นายกัน “แพะ” คดีความผิดต่อชีวิตและร่างกาย : เจ้าหน้าที่ตำรวจสร้างพยานหลักฐานเท็จ

5.1.1.3 ความวิตกกังวลก่อนเข้าสู่เรือนจำ

1. ความวิตกกังวลต่อตนเอง เนื่องจากตนเองไม่เคยเข้าไปอยู่ในเรือนจำและไม่เคยเห็นสภาพแวดล้อมของเรือนจำมาก่อน จึงกลัวว่าจะไม่สามารถใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำได้เพราะในเรือนจำมีสภาพความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันจากสังคมภายนอก กลัวจะกลายเป็นโรคซึมเศร้าเพราะความเครียด

2. ความวิตกกังวลต่อสมาชิกในครอบครัว ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาเกิดขึ้นจากถูกดำเนินคดีเมื่อถูกตัดสินโทษและต้องถูกคุมขังในเรือนจำเป็นระยะเวลาสั้นโดยที่ตนไม่รู้เลยว่าจะได้พ้นโทษออกจากเรือนจำเมื่อใดทำให้ตนเกิดความเครียด ความวิตกกังวล โดยกลัวว่าสิ่งที่ตนประสบอยู่นั้นจะกลายเป็นภาระและเกิดผลกระทบต่อครอบครัว คนรอบข้างมีความกังวลถึงครอบครัว บุคคลใกล้ชิดไม่ว่าจะเป็นพ่อ แม่ ลูก ที่ตนเองต้องดูแล สมาชิกในครอบครัวของ “แพะ” บางรายเกิดอาการเครียดมากจนตรอมใจ และยังมี ความกังวลเรื่องอื่นตามมาอีกด้วย

5.1.2 สภาพแวดล้อมในเรือนจำ

5.1.2.1 มิติเชิงพื้นที่

พื้นที่ภายในบริเวณเรือนจำ เป็นพื้นที่ที่ควบคุมผู้ต้องขัง และส่วนอื่นที่รองรับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ส่วนของการรับรองญาติ ส่วนของโรงฝึกอาชีพกองงาน เรือนนอน ทั้งนี้พบว่า พื้นที่ที่มีผลต่อกระบวนการปรับตัวของผู้ตกเป็น “แพะ” เป็นส่วนของการควบคุมผู้ต้องขัง ซึ่งจำนวนผู้ต้องขังจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้แต่ละพื้นที่ที่มีความแออัดจากจำนวนผู้ต้องขังและภายในบริเวณพื้นที่จึงสร้างความไม่สะดวกให้แก่ผู้ต้องขัง ตลอดทำให้รู้สึกอึดอัดทางร่างกายและทางจิตใจ อย่างไรก็ตามทางแต่ละเรือนจำได้มีการปรับปรุงพื้นที่ในแต่ละส่วนอย่างต่อเนื่องไม่ว่าจะเป็นอาคารเรือนนอนของผู้ต้องขังที่แยกตามระดับโทษ เพื่ออำนวยความสะดวก ความควบคุม ปกครอง ตลอดจนเป็นการกระจายจำนวนผู้ต้องโทษให้เหมาะสมกับขนาดของพื้นที่

5.1.2.2 มิติเชิงปฏิสัมพันธ์

การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ตกเป็น “แพะ” และ ผู้ต้องขังรายอื่นที่อยู่มาก่อนหน้านี้ ลักษณะของการอยู่ร่วมกันภายในเรือนจำ ซึ่งทุกคนที่เข้ามาอยู่ในเรือนจำ ต่างมีความคิด ความรู้สึกที่เกิดขึ้นของแต่ละคนที่ต่างกันไป ผู้ต้องขังที่โทษเด็ดขาดแล้วโดยมากจะใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำมานานแล้วตั้งแต่เริ่มคดีจนถึงถูกตัดสินเป็นที่สุด ส่วนแพะ ในคดีอาญา เป็นผู้ที่เข้ามาอยู่ในเรือนจำในระยะสั้นๆ บางรายอยู่ไม่ถึงปีหรือบางรายอาจจะเข้ามาอยู่หลายปีตั้งแต่เริ่มคดีจนระหว่างพิจารณาคดีจนศาลตัดสินยกฟ้องและพ้นโทษออกไป ดังนั้นเมื่อมีการพูดคุยกัน แลกเปลี่ยนเรื่องราวระหว่างกันจึงส่งผลในลักษณะต่าง ๆ เช่น การรับรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ ของผู้ต้องขังรายอื่นที่ต้องโทษในคดีต่าง ๆ นำไปสู่การปรับเปลี่ยนการใช้ชีวิตในเรือนจำ ว่าต้องใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำอย่างไร หรือการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังด้วยกันเอง อาจจะทำให้รู้สึกวิตกกังวลต่อสิ่งที่เกิดขึ้น ทำให้ไม่สามารถลดความเครียดหรือผ่อนคลายได้

5.1.2.3 กฎระเบียบ

ทุก ๆ เรือนจำได้กำหนดกฎระเบียบไว้เพื่อผู้ต้องขังทุกคนจะได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบตามที่เรือนจำกำหนดไว้อย่างเคร่งครัด ไม่สามารถเลือกปฏิบัติได้ ซึ่งหากผู้ต้องขังรายใดฝ่าฝืนกฎทางเรือนจำจะมีการลงโทษ ซึ่งกฎระเบียบถือว่าเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น เนื่องด้วยการอยู่กับผู้คนจำนวนมากแต่ละคนมีลักษณะนิสัยที่แตกต่างกันไป ซึ่งกฎ ระเบียบเป็นสิ่งที่ช่วยในการควบคุมผู้คนที่อยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นระเบียบและมีความสุข สำหรับเรือนจำเช่นกันซึ่งเป็นสถานที่ที่คุมขังผู้ต้องขังเป็นจำนวนมาก จึงต้องมีกฎระเบียบ ซึ่งเป็นสิ่งที่เจ้าหน้าที่และผู้ต้องขังต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เพื่อให้เกิดความสงบในการอยู่ในเรือนจำโดยกฎระเบียบมีทั้งผลดี และผลเสีย ซึ่งผลดีคือการทำให้ทุกคนอยู่กฎระเบียบและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ส่วนผลเสียก่อให้เกิดความเครียด ความกดดันในการใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำ

5.1.2.4 กิจกรรม

เรือนจำทุกแห่ง ได้มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อให้ผู้ต้องขังได้เข้าร่วมทุกคน อาทิ การฝึกวิชาชีพ กิจกรรมตามเทศกาล การทำงานตามกองงานต่าง ๆ กิจกรรมทางศาสนา ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ทางเรือนจำเป็นผู้ที่จัดสรรให้ สำหรับกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นนั้น เพื่อส่งเสริมให้ผู้ต้องขังใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ทำให้ร่างกายแข็งแรง ไม่ฟุ้งซ่าน และทำให้ผ่อนคลายจากความเครียดได้ หรือแม้กระทั่งการออกกำลังกายก็ถือเป็นกิจกรรมหนึ่งที่สำคัญต่อผู้ต้องขัง เนื่องจากผู้ต้องขังตกอยู่ในสภาวะความเครียดความกดดัน กิจกรรมการออกกำลังกายจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่ทำ

ให้ผู้ต้องขังมีจิตใจที่ดีขึ้น ส่วนการฝึกวิชาชีพ โดยส่วนใหญ่ทางเรือนจำจะจัดให้ผู้ใกล้จะพ้นโทษออกจากเรือนจำได้ฝึกวิชาชีพเนื่องจากเมื่อออกไปใช้ชีวิตอยู่ภายนอกจะได้มีอาชีพเพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัว ส่วนผู้ตกเป็น แพะ จะยังไม่ได้ฝึกอาชีพเนื่องจากโทษยังไม่ตัดสิ้นเด็ดขาด ทางเรือนจำจึงจัดให้ทำงานตามกองงานต่าง ๆ เช่น กองงานช่าง กองงานทำความสะอาด งานฉักแห ผับถูกระดาด งานประดิษฐ์ดอกไม้ เป็นต้น

กระบวนการปรับตัวระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำ

5.1.3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการปรับตัวของ “แพะ” ในคดีอาญา

5.1.3.1 ภูมิหลังของ “แพะ” ในคดีอาญา

ผู้ตกเป็น “แพะ” ทั้ง 5 รายมีความแตกต่างกัน เนื่องจาก “แพะ” บางรายมาจากพื้นฐานครอบครัวที่มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดี ได้รับการศึกษาและมีหน้าที่การงานดีสามารถกระทำในสิ่งที่ตนเองต้องการกระทำได้ ส่วนแพะ บางรายมีความเป็นอยู่ที่ลำบากมีอาชีพที่ไม่มั่นคงและมีรายได้น้อยจะต้องหางานทำหลายอย่างเพื่อให้มีรายได้มาจุนเจือครอบครัวให้ได้มากที่สุด ทั้งนี้ ผู้วิจัยหยิบยกตัวอย่างจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้ผู้บริสุทธิ์ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1 นายจี “แพะ” คดียาเสพติด : ฐานะดี การศึกษาดี ประกอบอาชีพและมีรายได้ที่ดี

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2 นายมิ่ง “แพะ” คดีความผิดต่อชีวิตและร่างกาย : ฐานะค่อนข้างลำบาก ได้รับการศึกษาน้อย ประกอบอาชีพแต่รายได้น้อย

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3 นายสันต์ “แพะ” คดีความผิดต่อชีวิตและร่างกาย : ฐานะยากลำบาก ได้รับการศึกษาน้อย มีอาชีพแต่รายได้น้อย

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4 นายวิว “แพะ” คดีความผิดต่อชีวิตและร่างกาย และคดียาเสพติด : ฐานะดี การศึกษาดี มีอาชีพและรายได้ดี

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5 นายกัน “แพะ” คดีความผิดต่อชีวิตและร่างกาย : ฐานะดี ขณะถูกจับกุมยังเรียนหนังสืออยู่

5.1.3.2 ประสบการณ์เดิมของ “แพะ” ในคดีอาญา

ประสบการณ์เดิมของผู้ตกเป็น “แพะ” ทั้งหมดคือผู้ที่ไม่เคยกระทำความผิดมาก่อนและที่ทัศนคติต่อเรือนจำคล้ายกัน เช่น เรือนจำเป็นสถานที่ที่แออัด เต็มไปด้วยผู้ต้องขังจำนวนมาก เรือนนอนของผู้ต้องขังนอนรวมกัน มีความแออัด มีกฎระเบียบที่ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดไม่สามารถ

เลิกปฏิบัติได้ ไม่มีความเป็นอิสระในการใช้ชีวิต ประสบการณ์เดิมสามารถส่งผลต่อการปรับตัวของผู้ตกเป็น “แพะ” ได้เช่นกัน

5.1.4 ความเท่าเทียมกันของ “แพะ” และผู้ต้องขังรายอื่นในเรือนจำ

เมื่อผู้บริสุทธิ์ตกเป็น “แพะ” และถูกคุมขังในเรือนจำเมื่อเข้าสู่เรือนจำแล้วจะได้พบกับผู้ต้องขังรายอื่น ๆ ที่ถูกคุมขังมาก่อน การอยู่ภายนอกเรือนจำทุกคนล้วนมีบทบาทหน้าที่ที่เป็นของตนเอง บางคนมียศศักดิ์ มีชื่อเสียง หรือเป็นที่รู้จักของสังคม แต่เมื่อทุกคนเข้าสู่เรือนจำไม่ว่าจะเป็นผู้ที่เป็ “แพะ” หรือ ผู้ต้องขังที่ตัดสินโทษเด็ดขาดแล้ว จะไม่มีการแบ่งแยกกัน ทุกคนจะอยู่รวมกันโดยมีสิทธิเท่าเทียมกัน ให้เกียรติซึ่งกันและกัน และทุกคนจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของเรือนจำอย่างเคร่งครัดไม่สามารถเลือกปฏิบัติได้ รวมถึงเจ้าหน้าที่ในเรือนจำจะดูแลปฏิบัติต่อผู้ต้องขังทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ทั้งนี้ ผู้วิจัยหยิบยกตัวอย่างจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้ผู้บริสุทธิ์ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา

แพะ รายที่ 3 นายสันต์ : กล่าวว่าผู้ต้องขังที่เข้ามาอยู่ในเรือนจำจะมีความเท่าเทียมกันต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของเรือนจำ

แพะ รายที่ 5 นายกัน ทุกเข้ามาแล้วมีความเท่าเทียมกันไม่มีการแยกปฏิบัติ ทุกคนให้เกียรติซึ่งกันและกันเช่น การไปเข้าห้องในห้องนอนเนื่องด้วยมีจำนวนผู้ต้องขังจำนวนมาก

5.1.5 การเปลี่ยนสถานที่คุมขัง

การเปลี่ยนสถานที่คุมขังถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลต่อการปรับตัวของผู้ตกเป็น “แพะ” ซึ่งมีแพะ ในคดีอาญาที่ทำการศึกษางานบางราย ต้องถูกย้ายจากเรือนจำหนึ่งไปอยู่อีกเรือนจำหนึ่ง จากที่สามารถปรับตัวได้จากเรือนจำแรกที่เข้าไปอยู่แล้ว แต่กลับต้องเริ่มต้นปรับตัวใหม่เนื่องจากสถานที่คุมขังหรือเรือนจำในแต่ละที่อาจมีสภาพพื้นที่ สภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ผู้ต้องขังที่มีจำนวนต่างกัน บางที่เป็นเรือนจำขนาดใหญ่ที่รองรับผู้ต้องขังจากทั่วประเทศเข้ามาคุมขัง ผู้ต้องขังที่มีความหลาย ทำให้สภาพแวดล้อมต่างไปจากเรือนจำที่เคยอยู่ รวมถึงความห่างไกลของเรือนจำจากภูมิลำเนาของตนเองจากที่ได้พบกับครอบครัวบ่อยครั้ง แต่เมื่อย้ายมาเรือนจำที่ไกลอาจทำให้ความถี่ของการได้พบกับครอบครัวลดลงตามไปด้วย ซึ่งมีผู้ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา 3 รายใน 5 ราย ที่ต้องย้ายเรือนจำ ดังนี้

“แพะ” รายที่ 2 ย้ายสถานที่คุมขัง 3 แห่ง คือ เรือนจำกลางพิเศษธนบุรี เรือนจำกลางคลองเปรม และเรือนจำกลางบางขวาง

“แพะ” รายที่ 4 ถูกคุมขังที่เรือนจำกลางอุบลราชธานี 50 วัน หลังจากนั้นย้ายไปยังเรือนจำกลางคลองไผ่ จังหวัดนครราชสีมาได้ 9 เดือน หลังจากนั้นได้ลดโทษจึงทำเรื่องขอย้ายกลับมาคุมขังยังเรือนจำกลางอุบลราชธานี

“แพะ” รายที่ 5 ย้ายสถานที่คุมขัง 2 แห่ง คือ เรือนจำกลางอุบลราชธานีถูกจำคุก 50 วัน ต่อมาจึงย้ายไปคุมขังที่เรือนจำกลางคลองไผ่ จังหวัดนครราชสีมา 9 เดือน และได้ลดโทษจึงทำเรื่องย้ายกลับมาคุมขังยังเรือนจำกลางอุบลราชธานี

5.1.6 การทำความรู้จักและการรวมกลุ่มของ “แพะ” และผู้ต้องขังในเรือนจำ

เมื่อผู้ตกเป็น “แพะ” เข้าสู่เรือนจำจะต้องอยู่ร่วมกันกับผู้ต้องขังรายอื่นที่อยู่มาก่อนซึ่งจะต้องทำความรู้จักกับผู้ต้องขังรายอื่นเพราะต้องอยู่ด้วยกันตลอด 24 ชั่วโมงภายในเรือนจำจึงเกิดการรวมกลุ่มและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลนั้นคือ ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญากับผู้ต้องขังรายอื่นในเรือนจำ เกิดการรวมกลุ่ม ช่วยเหลือกัน ซึ่งการรวมกลุ่มในเรือนจำ เรียกว่า “บ้าน” เป็นการรวมกลุ่มของผู้ต้องขังที่อยู่รวมกัน ประมาณ 10 – 25 คน บ้าน ของแต่ละกลุ่มจะรวมผู้ที่มีภูมิลำเนาเดียวกัน เช่น อาศัยอยู่จังหวัดเดียวกัน อำเภอเดียวกัน หรือเป็นคนภาคเดียวกัน ซึ่งการเข้าไปอยู่ในกลุ่มได้นั้น จะมีผู้ต้องขังเข้ามาสนทนาพูดคุยกับผู้ต้องขังที่เข้าไปอยู่ใหม่ว่าอยู่จังหวัดใดถ้าอยู่จังหวัดเดียวกันจะรับไปอยู่ในกลุ่มด้วย การอยู่เป็น “บ้าน” ถือเป็นข้อดีเพราะผู้ต้องขังได้มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีสิ่งของหรืออาหารอะไรในบ้านเดียวกันก็จะนำมาแบ่งกัน และแต่ละบ้านจะมีหัวหน้าของบ้านเพื่อดูแลสมาชิกในบ้าน ถ้าเกิดปัญหาระหว่างบ้านนั้น พ่อบ้านจะเป็นฝ่ายเข้ามาไกล่เกลี่ยปัญหาเพื่อให้คลี่คลายได้ในที่สุด

5.1.7 การพึ่งพาอาศัยและการดำรงชีพของ “แพะ” ในเรือนจำ

เมื่อถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำ ผู้ต้องขังแต่ละคนมีพฤติกรรมที่ต่างกัน ทั้งนี้ทำให้ผู้ตกเป็น “แพะ” เมื่อเข้าสู่เรือนจำแล้ว เกิดการปรับตัวและอาจมีความจำเป็นบางประการที่ทำให้กลายเป็นผู้ที่ลักษณะพฤติกรรมคล้ายกับผู้ต้องขังบางรายในเรือนจำที่อยู่มาก่อนเพื่อให้มีชีวิตรอดอยู่ในเรือนจำได้ จึงเกิดการพึ่งพาอาศัยและการดำรงชีพของผู้ตกเป็น “แพะ” เช่น ความจำเป็นเรื่องการเงินเพื่อใช้จ่ายในเรือนจำ เนื่องจากไม่มีญาติมาเยี่ยมและฝากเงินให้ จึงต้องไปรับจ้างให้ผู้ต้องขังที่มีเงิน โดยมักจ้างผู้ต้องขังบางรายไปนวดและให้ทำสิ่งต่าง ๆ ที่ผู้ต้องขังเหล่านี้ต้องการ และมีสิ่งของตอบแทน อาทิ เงิน กาแฟ หรือของใช้จำเป็นต่อผู้ต้องขังรายนั้น ๆ ที่มารับจ้าง ผู้ต้องขังที่มารับจ้าง เรียกว่า พวกแท็กซี่ หรือ

แม้กระทั่งผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา เมื่อเข้ามาสู่เรือนจำ บางรายกลายเป็น พวกเพื่อน คือผู้ที่มี การทางจิตไม่ปกติและแสดงออกทางพฤติกรรมที่ต่างไปจากผู้ต้องขังรายอื่น

5.1.8 ปัจจัยที่ทำให้ปรับตัวได้ดี

เมื่อผู้ตกเป็น “แพะ” มีความกดดันจากสภาพแวดล้อมของเรือนจำจึงพยายามปรับตัวเพื่อลด ความกดดันลง สิ่งที่ทำให้ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาก้าวผ่าน หรือเป็นสิ่งที่ส่งผลต่อความกดดัน ความรู้สึกต่าง ๆ ที่พบ คือ “ปัจจัยที่ส่งเสริมให้บุคคลเหล่านี้ปรับตัวได้ดี” มีดังต่อไปนี้ ประการที่ 1 การรับรู้และเข้าใจสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้องทำให้แก้ปัญหาของตนเองได้ตรงจุดที่สุด ประการที่ 2 การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนผู้ต้องขังในเรือนจำ ต่อครอบครัว ญาติพี่น้องและเพื่อน ประการที่ 3 มีความอดทนสามารถเผชิญหน้ากับปัญหาต่าง ๆ ที่ตนประสบอยู่ได้ ประการที่ 4 สติปัญญาที่เฉลียวฉลาดในการวางแผนและแก้ปัญหา ประการที่ 5 มีประสบการณ์ในการแก้ปัญหา มามากพอรู้ว่าควรแก้ปัญหาด้วยวิธีใด เช่น การหลีกเลี่ยง หรือการถอยหนีในการเผชิญกับปัญหาที่อาจจะ ไม่สามารถแก้ไขได้ และประการที่ 6 เรื่องเวลาในการปรับตัว เป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากเมื่อเกิดปัญหา บางอย่างขึ้นจึงต้องใช้เวลาในการปรับตัวอย่างมาก

5.1.8.1 ปัจจัยที่ส่งเสริมต่อการปรับตัว ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา มีสาเหตุ ที่กล่าวได้ว่า มีปัจจัยที่ส่งเสริมต่อการปรับตัวของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาก้าวผ่านหรือเป็นสิ่งที่ มี ผลต่อความกดดันและความรู้สึกต่าง ๆ คือ ปัจจัยที่ส่งเสริมให้บุคคลเหล่านี้ปรับตัวได้ดี โดยปัจจัยที่ พบ คือ การรับรู้การเข้าใจสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง ทำให้แก้ปัญหากับตนเองได้ตรง จุด การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนในเรือนจำและต่อครอบครัวที่อยู่นอกเรือนจำ การมีภาวะแห่ง ความอดทน มีความแข็งแรง สามารถเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ที่ตนเองประสบอยู่ มีสติปัญญาที่เฉลียว ฉลาดในการวางแผนและแก้ปัญหาหรือการแก้ปัญหานั้นอาจจะเป็นการใช้วิธีการหลีกเลี่ยง หรือการ ถอยหนีการเผชิญหน้ากับเหตุการณ์ที่รุนแรง เพื่อเป็นการป้องกันตัวเอง

1) ตนเอง โดยผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ต้องเผชิญกับสภาวะความ กดดันในตนเองจึงทำให้ผู้ตกเป็น “แพะ” ต้องมีการปรับมุมมองความคิดใหม่ทั้งหมด ทั้งการ ยึดนำคำคมต่าง ๆ มาใช้เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ได้ การอยู่อย่างมีความหวัง เพื่อสามารถอยู่ในเรือนจำได้เพราะยังมีครอบครัวที่รอการกลับมาของบุคคลเหล่านี้อยู่ ถือว่า “ตนเอง” เป็นสิ่งที่สนับสนุนทำให้เกิดความคิด ความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี และมีความ สุขมากขึ้น

2) สถาบันครอบครัว ครอบครัวเป็นสถาบันหลักที่สำคัญที่สุดของผู้คนในสังคมรวมถึงผู้ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ซึ่งสถาบันครอบครัวมีส่วนช่วยให้ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ซึ่งถูกคุมขังในเรือนจำ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในครอบครัว ทั้งการขาดเสาหลักของครอบครัว รายได้ โดยครอบครัวของผู้ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา มีการสร้างกำลังใจให้แก่ผู้ตกเป็น “แพะ” โดยการเข้าเยี่ยมที่เรือนจำ การนำเงินมาฝากเพื่อให้ใช้จ่ายในเรือนจำ นำอาหารรวมถึงของใช้ที่จำเป็นมาให้ และสร้างกำลังใจด้วยคำพูดเพื่อให้ความหวังและสู้ไปกับครอบครัว ทำให้ใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำได้อย่างมีความสุขและมีความหวังว่าวันหนึ่งจะได้กลับไปอยู่กับครอบครัวอีกครั้ง ส่วนผู้ตกเป็น “แพะ” บางราย ไม่ได้รับการติดต่อจากครอบครัวจึงทำให้เกิดความคิดถึง แต่พยายามสร้างความหวังว่าวันหนึ่งครอบครัวจะเข้ามาเยี่ยมตนเหมือนกับผู้ต้องขังรายอื่น เช่นกัน

3) สภาพแวดล้อมของเรือนจำ เป็นการปรับตัวที่สำคัญต่อผู้ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา เนื่องจากบุคคลเหล่านี้ไม่เคยอาศัยอยู่ในเรือนจำมาก่อน ซึ่งความเป็นอยู่ในเรือนจำแตกต่างกับสังคมภายนอกอย่างสิ้นเชิง เนื่องจากอยู่ในเรือนจำตลอด 24 ชั่วโมงไม่สามารถออกไปด้านนอกเรือนจำได้ และต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของเรือนจำทุกอย่าง เริ่มตั้งแต่ การนอน การรับประทานอาหาร การทำงาน การฝึกอบรม หรือแม้กระทั่งการทำกิจกรรมอื่น ๆ ที่ถูกกำหนดจากระเบียบของเรือนจำและควบคุมโดยเจ้าหน้าที่ของเรือนจำ และกำหนดตารางเวลาในแต่ละกิจกรรมไว้อย่างชัดเจนจึงทำให้ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ต้องปรับตัวอย่างมาก

4) การเปลี่ยนผ่านของเส้นทางชีวิต กระบวนการปรับตัวของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ประกอบด้วย 2 ประเด็น คือ กระบวนการปรับตัวก่อนเข้าสู่เรือนจำและระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำ ซึ่งการตกเป็น แพะ ในคดีอาญา เกิดขึ้นจากผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ที่ต้องรับผิดชอบในคดีที่ตนเองไม่ได้กระทำ จึงถูกดำเนินคดีและถูกคุมขังในเรือนจำ ซึ่งถือเป็นจุดผกผันของชีวิต (Turning Point) คือ เป็นเส้นทางชีวิตของช่วงก่อนที่ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาจะเข้าสู่เรือนจำ และมีการพัฒนาการในเส้นทางชีวิตนำไปสู่กระบวนการปรับตัวในระหว่างที่ถูกคุมขังในเรือนจำ เป็นการเปลี่ยนผ่านของเส้นทางชีวิตจากช่วงชีวิตหนึ่ง เชื่อมโยงไปสู่อีกช่วงชีวิตหนึ่งที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เริ่มจากการดำรงชีวิตอยู่ภายนอกเรือนจำซึ่งมีชีวิตที่อิสระมีความเป็นอยู่และมีการประกอบอาชีพที่ดี ซึ่ง “แพะ” ในคดีอาญาที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญและเป็นเสาหลักของครอบครัวมีภาระหน้าที่ดูแลสมาชิกในครอบครัวโดยเป็นหน้าที่อันสำคัญที่สุดของผู้ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ที่ต้องปฏิบัติ แต่

เมื่อทราบว่าคุณเองถูกจับกุมดำเนินคดีและนำไปสู่การถูกคุมขังในเรือนจำ ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงของชีวิตจากจุดที่ต่ำสุดสุดลงมาอยู่ในจุดต่ำสุดของชีวิต เนื่องจากไม่สามารถทำในสิ่งที่ตนเองต้องการกระทำได้ ขาดอิสรภาพในการใช้ชีวิต ต้องอยู่ในกฎระเบียบและต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ไม่สามารถเลือกกระทำได้ เส้นทางชีวิตนี้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ เริ่มตั้งแต่ตัวบุคคล คือ ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา รวมถึงสมาชิกในครอบครัวของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาที่ต้องประสบกับเส้นทางชีวิตที่มีการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้

5.1.9 ปัจจัยที่ทำให้ปรับตัวได้ไม่ดี

ปัจจัยที่ทำให้ “แพะ” ปรับตัวได้ไม่ดีมาจากหลายปัจจัยด้วยกัน เริ่มตั้งแต่ พื้นที่ที่อยู่ในเรือนจำ เนื่องด้วยสภาพพื้นที่ที่มีผู้ต้องขังอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก เรือนนอนที่นอนรวมกันเป็นจำนวนมาก ห้องน้ำที่อยู่ในห้องนอนซึ่งไม่มีประตูหรือที่กั้นเพื่อให้มีขีดและไม่มีความเป็นส่วนตัวผู้ต้องขัง การอาบน้ำต้องอาบรวมกัน รวมถึงอาหารเนื่องด้วยรสชาติที่ไม่เหมือนอาหารภายนอก

5.1.10 การเผชิญปัญหาหรือตอบโต้ปัญหาโดยอัตโนมัติ

เมื่อทุกคนเผชิญปัญหาที่เกิดขึ้นหลายคนมีวิธีการแสดงออกหรือแก้ปัญหาที่แตกต่างกัน ซึ่งการเผชิญปัญหาหรือการตอบโต้ปัญหาโดยอัตโนมัติ มีดังนี้ ประการที่ 1 การร้องไห้ : สามารถช่วยลดปล่อยอารมณ์เครียดได้ดี ประการที่ 2 การสนทนากับเพื่อนผู้ต้องขัง : เมื่อแพะ และผู้ต้องขังรายอื่นได้สนทนาแลกเปลี่ยนเรื่องราวต่าง ๆ สามารถช่วยลดอารมณ์เครียดและช่วยให้บุคคลระบายความอัดอั้นใจให้เข้าใจสถานการณ์ หรือปัญหาได้ชัดเจน ประการที่ 3 การหัวเราะ : การกหัวเราะทำให้ความเครียด ความเศร้า และสิ่งที่กระทบกระเทือนจิตใจลดลงได้ ในประการที่ 4 การคิดอย่างรอบคอบ : เมื่อ “แพะ” เข้าใจอย่างปัญหาอย่างชัดเจนแล้วความเครียดความวิตกกังวลจะคลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น ประการที่ 5 การหาแหล่งให้ความช่วยเหลือ : เมื่อ “แพะ” เผชิญกับสภาวะความเครียดทางจิตใจ มักจะหาแหล่งให้ความช่วยเหลือและกำลังใจ และประการที่ 6 การนอนหลับ ซึ่งเป็นวิธีที่ดีเมื่อภายหลังการนอนหลับความรุนแรงของปัญหาจะคลี่คลายลงบ้าง

5.2 ทำไมผู้บริหารที่จึงตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา

5.2.1 ปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

5.2.1.1 ปัจจัยจากภูมิหลังของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา

ปัญหาสำคัญที่ทำให้ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ คือ บุคคลเหล่านี้ไม่มีความรู้ในด้านกฎหมาย ส่วนใหญ่ผู้ที่เข้าถึงได้จะเป็นบุคคลที่มีการศึกษาที่ดี มีความรู้ด้านกฎหมายหรือไม่ก็ติดตาม มีฐานะทางสังคม มีบุคคลที่รู้จักโดยมีวิธีการที่จะเข้าไปขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม และสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ เงิน ซึ่งมีความจำเป็นต่อการสู้คดี เช่น การว่าจ้างทนายความ การประกันตัวออกมาต่อสู้คดี หรือแม้กระทั่งการเดินทางเข้าไปดำเนินการยื่นคำร้องต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาส่วนใหญ่มักจะเป็นผู้อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ห่างไกลความเจริญ ไม่ได้มีการศึกษาที่สูงมาก ไม่มีความรู้ทางด้านกฎหมาย มีทุนทรัพย์น้อยและไม่รู้จักบุคคลใดที่สามารถแนะนำได้ว่าต้องเข้าไปปรึกษาในหน่วยงานใดเพื่อดำเนินการต่อสู้คดี หรือแม้กระทั่งในที่สุดผู้ตกเป็น “แพะ” บางรายต้องยอมรับสภาพว่าเป็นผู้กระทำผิดเสียเอง

5.2.1.2 ธรรมชาติขององค์กรในกระบวนการยุติธรรม

1) **พนักงานสอบสวนหรือตำรวจ** การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนถือว่ายังมีข้อบกพร่องอยู่มาก เนื่องจากการเร่งรัดจับกุมผู้กระทำผิดเพื่อปิดคดี โดยเฉพาะคดีอุกฉกรรจ์ ซึ่งเป็นคดีที่สะเทือนขวัญประชาชนในสังคมอย่างมาก และเนื่องด้วยผู้บังคับบัญชามีคำสั่งให้หาตัวผู้กระทำผิดตัวจริงมาลงโทษโดยเร็ว จึงทำให้เกิดเนื่องด้วยสาเหตุดังกล่าวทำให้เกิดการจับกุมผู้กระทำผิดที่ไม่ใช่ตัวจริง จึงทำให้เกิด “แพะ” ในกระบวนการยุติธรรมเป็นจำนวนมาก ประการที่สอง คือ พนักงานสอบสวนไม่มีการแจ้งสิทธิให้ผู้ที่ถูกจับกุมพึงทราบ ประการที่สาม คือ การซ้อมเพื่อให้ผู้ถูกจับกุมรับสารภาพซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำและเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ประการที่สี่ คือ การสร้างพยานหลักฐานที่เป็นเท็จซึ่งเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากอาจเกิดจากการรับสินบนเพื่อให้ผู้ที่บริสุทธิ์ต้องรับผิดในคดีดังกล่าวแทน ประการที่ห้า คือ การใช้รูปในทะเบียนราษฎรในการจับกุม ซึ่งรูปถ่ายดังกล่าวถ่ายไว้หลายปีโดยใบหน้าของผู้ที่ถูกจับกุมสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามอายุ ประการสุดท้ายคือ ชื่อและนามสกุลที่มีความคล้ายกันหรือซ้ำกันซึ่งตรงนี้พนักงานสอบสวนควรตรวจสอบอย่างละเอียดเพื่อที่จะสามารถจับผู้กระทำผิดได้ถูกต้อง

2) **ทนายความ** เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม คือ เข้ามาว่าความ แก่ต่างให้แก่คู่ความไม่ว่าจะเป็นโจทก์หรือจำเลย โดยทนายความจะให้คำปรึกษาหรือดำเนินคดีแทน ทนายความจึงเป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่งในกระบวนการยุติธรรม เพราะเป็นผู้รู้กฎหมาย และทำหน้าที่

เป็นตัวแทนของคู่ความในการดำเนินคดีในศาล แต่ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาส่วนใหญ่พบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับนายความ เช่น ถูกเกลี้ยกล่อมจากนายความให้รับทราบสารภาพซึ่งในคดีนั้นตนไม่ได้กระทำผิดซึ่งปัญหาของผู้ตกเป็น “แพะ” มักพบกับทนายที่ไม่มีประสิทธิภาพจึงต้องเปลี่ยนทนายหลายครั้ง

3) พนักงานอัยการ ปัญหาในชั้นพนักงานอัยการมาจาก หลักการฟ้องคดีอาญาตามดุลพินิจ เนื่องจากพนักงานอัยการไม่ได้ถูกบังคับให้ต้องฟ้องในทุกคดี อีกทั้งกฎหมายอนุญาตให้พนักงานอัยการถอนฟ้องได้ พนักงานอัยการต้องวินิจฉัยว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิด ถ้าผู้ต้องหาไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดพนักงานอัยการต้องสั่งไม่ฟ้อง เหตุผลอีกประการหนึ่งที่ทำให้การใช้ดุลพินิจสั่งคดีของพนักงานอัยการเกิดความผิดพลาด เนื่องจากพนักงานอัยการทำงานตามสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวน

4) ศาล สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติหลายประการประกอบด้วย ปัญหาเกี่ยวกับโอกาสในการตกเป็นจำเลยในคดีอาญาระยะเวลาที่ต้องอยู่ในการพิจารณาคดีอาญา ตั้งแต่เริ่มคดีจนถึงที่สุดระยะเวลาที่ต้องอยู่ในการพิจารณาคดีอาญาในแต่ละชั้นศาล บุคคลที่มีฐานะยากจนด้อยโอกาสในการฟ้องและต่อสู้คดี ความไม่เสมอภาคจากการกำหนดและบังคับโทษปรับการพิจารณาคดีอาญา โดยสาเหตุที่ศาลใช้ดุลพินิจผิดพลาดในการวินิจฉัยข้อเท็จจริง ประการที่ 1 การนำข้อเท็จจริงที่ผิดพลาดมาสู่ศาล ประการที่ 2 ทศนะหรืออคติของผู้พิพากษาที่มีต่อข้อเท็จจริงที่ปรากฏขึ้นในสำนวนความ ประการที่ 3 ข้อเท็จจริงไม่เพียงพอ ประการที่ 4 การทุจริตต่อหน้าที่ ซึ่งอาจมาจากการให้สินบนจากบุคคลภายนอกหรือผู้กระทำความผิดที่แท้จริง

5) ราชทัณฑ์ ราชทัณฑ์เป็นฝ่ายที่ปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาล โดยความผิดพลาดในการนำตัวผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางเป็นเพียงปลายทางที่กระทบต่อผู้บริสุทธิ์ ซึ่งแม้ฝ่ายราชทัณฑ์จะทราบว่าผู้ต้องขังที่ถูกคุมขังในเรือนจำเป็นผู้บริสุทธิ์ แต่ทางราชทัณฑ์ไม่สามารถเลือกปฏิบัติต่อผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ให้แตกต่างจากผู้ต้องขังคนอื่นไม่ได้ซึ่งจะต้องปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันกับผู้ต้องขังทุกคน และอีกหนึ่งประการคือการนำผู้ต้องขังไปขังเดี่ยวเป็นเวลานาน ซึ่งก่อนที่จับกุมขังเดี่ยวควรที่จะมีการตรวจสอบให้แน่ชัดว่าผู้ต้องขังคนดังกล่าวมีพฤติกรรมที่สมควรแก่การนำไปคุมขังเดี่ยว

5.2.2 ข้อบกพร่องของการเยียวยาผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา

5.2.2.1 ช่องว่างของพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายฯ พ.ศ.2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ.2559)

ช่องว่างของการพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายฯ ยังมีช่องว่างบางประการที่เป็นปัญหาซึ่งควรมีการปรับปรุงเพิ่มเติมลงในพระราชบัญญัติฉบับนี้ ซึ่งประการแรก คือ การช่วยเหลือผู้ตกเป็น “แพะ” ในชั้นการสอบสวน ซึ่ง “แพะ” ในชั้นการสอบสวนยังไม่ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติฯ จึงทำให้ผู้ที่เป็น “แพะ” ในคดีอาญาที่อยู่ในชั้นสอบสวนนี้ไม่ได้รับการพิจารณาเพื่อรับเงินชดเชยเยียวยาจากการช่วยเหลือตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ ประการที่ 2 คือ นอกจากการช่วยเหลือทางการเงินเพียงอย่างเดียว ควรที่จะมีการช่วยเหลือในเรื่องอื่นที่สำคัญ ซึ่งแพะ บางรายอาจประสบปัญหาในเรื่องดังต่อไปนี้ ได้แก่ เรื่องการศึกษา ที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพ ไม่ควรช่วยเหลือเพียงเรื่องเงินอย่างเดียว เป็นต้น

5.2.2.2 การอนุมัติผลการช่วยเหลือเยียวยาที่ล่าช้า

เนื่องจากการอนุมัติผลการช่วยเหลือของสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาสามารถกระจายอำนาจได้เพียง 15 จังหวัดที่เป็นหน่วยงานในการดำเนินการเท่านั้น โดย 15 จังหวัดดังกล่าวเป็นจังหวัดใหญ่ของแต่ละภาคซึ่งในจังหวัดหนึ่งจะมีหน้าที่ควบคุมดูแลจังหวัดย่อย ๆ ที่อยู่ในการควบคุม เช่น จังหวัดภูเก็ต จะต้องดูแลครอบคลุมถึง 5 จังหวัด คือ ภูเก็ต กระบี่ พังงา ตรัง และระนอง โดยการอนุมัติผลจะต้องอนุมัติที่จังหวัดภูเก็ตเท่านั้น จึงทำให้การอนุมัติผลมีความล่าช้าและทำให้การช่วยเหลือเยียวยาล่าช้าตามไปด้วย

5.2.2.3 การใช้งบประมาณของรัฐในการเยียวยาเพียงอย่างเดียว

การช่วยเหลือเยียวยาของสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาในปัจจุบัน มีการใช้งบประมาณของรัฐในการเยียวยาผู้เสียหายและผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีเพียงอย่างเดียว โดยใน 1 - 2 ปีที่ผ่านมา มีการใช้งบประมาณไปถึง 500 - 600 ล้านบาทและซึ่งงบประมาณ 1-2 ปี ที่ผ่านมามีการใช้งบประมาณที่มากและส่วนใหญ่งบประมาณดังกล่าวนำไปเยียวยาในทางผู้เสียหายมากกว่าเยียวยาผู้ตกเป็น “แพะ”

5.2.3 การลดช่องว่างเพื่อการช่วยเหลือเยียวยาผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา

5.2.3.1 การนำพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 เข้ามาช่วยเหลือ “แพะ” ที่ไม่ได้รับการเยียวยา

การเยียวยาผู้ตกเป็น “แพะ” ในชั้นสอบสวน

ซึ่งการเยียวยาผู้ตกเป็น “แพะ” ในชั้นสอบสวนไม่ได้อยู่ในการช่วยเหลือของพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายฯ ทางสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินฯ จึงนำพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 เข้ามาช่วยโดยการให้ “แพะ” ในชั้นสอบสวนได้รับการช่วยเหลือจากเงินของกองทุนยุติธรรมในมิติของการช่วยเหลือเยียวยาผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2559 ได้กำหนดไว้ในหมวด 3 การให้ความช่วยเหลือ ข้อ 9 ผู้ขอรับความช่วยเหลือจากการกระทำในกรณีดังต่อไปนี้เป็นผู้มีสิทธิขอรับความช่วยเหลือ ประการที่ 1 เป็นผู้เสียหายจากการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย ประการที่ 2 เป็นจำเลยที่ถูกคุมขังตามคำพิพากษาเกินกำหนด ประการที่ 3 เป็นจำเลยที่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามกฎหมายว่าด้วยค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา และถูกคุมขังในระหว่างสอบสวน และประการที่ 4 การละเมิดสิทธิมนุษยชนในกรณีอื่นใดตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร และในระเบียบคณะกรรมการนี้มีอัตราค่าเยียวยาที่กำหนดไว้ อาทิ ค่ารักษาพยาบาล ค่าขาดประโยชน์

5.2.3.2 การนำปณิธานสากลว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจที่ไม่ถูกต้อง เข้ามาช่วยเหลือเยียวยา

ทางสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินฯ ได้นำแนวทางนี้เข้ามาช่วยเหลือผู้ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา เพื่อให้ผู้ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาได้รับการช่วยเหลือมากที่สุด โดยปณิธานสากลดังกล่าวมีข้อสำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1 การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (Access to Justice) ซึ่งการเข้าถึงด้านแรก คือ

1.1 ก่อนที่ผู้เป็น “แพะ” จะได้รับเงินค่าทดแทน ควรแจ้งสิทธิผู้ที่เป็น “แพะ” ก่อนว่ามีสิทธิอะไรบ้างในฐานะที่จะต้องเป็นผู้ถูกคุมขังในเรือนจำ และเมื่อออกจากเรือนจำมาแล้วมีสิทธิอะไรบ้าง

1.2. การให้คำปรึกษาทางกฎหมาย เช่น เมื่อออกจากเรือนจำแล้วคดียังไม่จบหรืออยากจะเรียกร้อง ควรให้คำปรึกษาในเรื่องนี้ด้วย

- 1.3. อยู่ในเรือนจำถูกกระทำหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำ หรือตำรวจ กลั่นแกล้งอะไร เขามีสิทธิจะเรียกร้องหรืออยากจะฟ้องคดีอีก
2. การชดเชยโดยผู้กระทำความผิด (Restitution) คือ การฟ้องกับผู้ ที่กระทำความผิด เพราะบางคนไม่ได้โดนแค่คดีเดียว สามารถไปขอรับการชดเชยกับผู้ ที่กระทำความผิด ได้
3. การชดเชยโดยรัฐ (Compensation) ยังมีหน่วยงานอื่นที่สามารถเยียวยา ได้ เช่น ถ้าเป็นผู้เสียหายในกรณีเป็นนักท่งเที่ยวสามารถขอรับการชดเชยได้ที่กระทรวงการท่องเที่ยว หรือถ้าเป็นผู้ประสบภัยด้านอื่นต้องพิจารณาว่าเกี่ยวข้องกับกระทรวงใด
4. การช่วยเหลือเรื่องอื่น (assistance) โดยช่วยเหลือในประเด็นดังต่อไปนี้ เมื่อไม่ได้เรียนหนังสือทางหน่วยงานจะดำเนินการติดต่อกระทรวงศึกษาธิการเพื่อให้ดำเนินในเรื่อง การศึกษา หลังออกจากเรือนจำไม่มีอาชีพทางหน่วยงานจะดำเนินการประสานกับกระทรวงแรงงาน หรืออำนวยความสะดวกเรื่องอื่น

5.2.4 แผนการพัฒนาและปรับปรุงเพื่อช่วยเหลือเยียวยา “แพะ” ในคดีอาญา

5.2.4.1 การจัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือ “แพะ”

สืบเนื่องจากการใช้งบประมาณของรัฐในการเยียวยาจำนวนมาก จึงควรมีการจัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือผู้ตกเป็น “แพะ” โดยการรับบริจาคเงินเข้ากองทุนรวมถึงการนำเงินจากภาษีที่สามารถใช้ได้มาหมุนเวียนและนำกลับมาใช้ในการช่วยเหลือผู้อื่นได้อีก เช่น ค่าปรับภาษีจากสุรา เงินที่ศาลสั่งบังคับกรณีผิดสัญญาประกันนำมาหมุนเวียน ซึ่งการจัดตั้งกองทุนควรเพิ่มเติมเข้ามาในกฎหมาย และอีกหนึ่งประการ คือ การปรับเงินกับผู้กระทำความผิดถึงแม้ว่าผู้กระทำความผิดจะมีฐานะยากจนจึงทำให้เขาไม่กล้ากระทำความผิดเพราะต้องจ่ายค่าปรับจะได้ไม่ต้องพึ่งพางบประมาณของรัฐเพียงอย่างเดียว

5.2.4.2 เพิ่มการกระจายอำนาจการอนุมัติผลการช่วยเหลือเยียวยาครบทั้ง 76 จังหวัด

ในปัจจุบันสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาไม่สามารถกระจายอำนาจในการอนุมัติผลได้ครบทั้ง 76 จังหวัด มีเพียง 15 จังหวัดเท่านั้นที่เป็นหน่วยงานในการดำเนินการ โดยทั้ง 15 จังหวัด เป็นจังหวัดใหญ่ในแต่ละภูมิภาคซึ่งเป็นการอนุมัติผลที่ล่าช้า โดยในประเด็นนี้ทางสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินควรที่จะจัดตั้งหน่วยงานการเยียวยาให้ครบทั้ง 76 จังหวัด เพื่อที่จะทำให้การกระจายอำนาจในการอนุมัติได้เร็วยิ่งขึ้น

5.3 ผลกระทบต่อการถูกจองจำในเรือนจำของ “แพะ” ในคดีอาญา

5.3.1 การถูกจำกัดเสรีภาพ

เมื่อผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาถูกคุมขังในเรือนจำ เสรีภาพในทุก ๆ ด้านที่บุคคลหนึ่งควรได้รับนั้นสูญหายไปทั้งหมด การถูกคุมขังในเรือนจำนั้นถือเป็นการถูกตีกรอบเพื่อให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัดของเรือนจำ อาทิ การถูกจำกัดการเคลื่อนไหว เช่น การจำกัดเรื่องการไปมาหาสู่กับเพื่อนซึ่งไม่สามารถเดินจากแดนหนึ่งไปยังอีกแดนหนึ่งได้ และไม่สามารถออกไปนอกเรือนจำได้เช่นกัน ซึ่งการดำเนินชีวิตในเรือนจำมีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง เนื่องจากการใช้ชีวิตในสังคมภายนอกที่ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาเคยสัมผัสมา เพราะการอาศัยอยู่ภายนอกเรือนจำนั้น สามารถทำในสิ่งที่ตนเองต้องการได้ แต่เมื่อถูกจำกัดเสรีภาพแล้วไม่สามารถทำในสิ่งที่ตนเองต้องการได้ ทำให้เกิดความทุกข์ทางด้านจิตใจ เกิดความกดดันต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน การถูกจำกัดเสรีภาพยังส่งผลถึงการตัดขาดจากสังคมภายนอกทั้งการถูกตัดขาดจากครอบครัว ญาติ และเพื่อนอีกด้วย โดยที่การแยกจากกันนี้เป็นการแยกจากญาติมิตรในฐานะของผู้ทำผิดกฎหมายและถูกลงโทษ

5.3.2 ปัญหาเกี่ยวกับการถูกจำกัดด้านอิสรภาพ

การถูกจำกัดด้านอิสรภาพทำให้ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาเกิดความกดดัน เนื่องด้วยบุคคลเหล่านี้ต้องใช้ชีวิตอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์และคำสั่งของเจ้าหน้าที่ที่คอยควบคุมการเคลื่อนไหวของบุคคลเหล่านี้ตลอดเวลา การกำหนดให้รับประทานอาหารเป็นเวลา นอนเป็นเวลา การเข้าแถวไปทำงาน และการห้ามนำอาหารเข้าไปในห้องนอน โดยกฎเกณฑ์เหล่านี้ทำให้บุคคลเหล่านี้รู้ว่าตนเองนั้นถูกจำกัดอิสรภาพ ในสิ่งที่ทำให้เกิดความกดดัน คือ ก็คือผู้ต้องขังจะเกิดความรู้สึกว่าเขาถูกจำกัดทุกสิ่งทุกอย่าง ทำให้เกิดความรู้สึกสิ้นหวัง อ่อนแอ อยู่แบบไร้ความหวัง เกิดความหดหู่ และช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ซึ่งบุคคลเหล่านี้ไม่สามารถทำอะไรได้เลย นับเป็นความกดดันทางจิตใจที่ก่อให้เกิดความเจ็บปวดมากกว่าความกดดันทางร่างกายเสียอีก

5.3.2 การถูกจำกัดด้านเครื่องอุปโภค บริโภค และบริการ

การใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำ ผู้ต้องขังจะได้รับการตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานที่สำคัญ เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม เรือนนอน ซึ่งดูเหมือนว่าผู้ต้องขังจะได้รับการดูแลและช่วยเหลือเป็นอย่างดีแต่แท้จริงแล้ว ซึ่งผู้ต้องขังไม่สามารถเลือกอะไรเลยเพราะทางเรือนจำได้จัดสรรไว้ให้ทั้งหมดและต้องทำตาม ด้าน เครื่องอุปโภค บริโภคและบริการ อาทิ การดื่มสุรา การไปพักผ่อนตามสถานที่ต่าง ๆ การใช้บริการต่าง ๆ ที่ไม่สามารถทำได้ ซึ่งไม่สามารถทำได้และไม่มีความเป็นส่วนตัว บุคคลเหล่านี้ไม่มีกระทั่ง “เวลา” ที่เป็นตัวของตัวเองที่จะเลือกทำในสิ่งที่เขาชอบเหมือนดัง เช่นที่พวกเขาเคยมีเมื่ออยู่

นอกเรือนจำ การถูกจำกัดในการรับบริการ และเลือกเครื่องอุปโภคบริโภคเช่นนี้ ทำให้พวกเขามองตนเองว่าเป็นผู้สูญเสีย โดยการสูญเสียสิทธิ ในทรัพย์สินส่วนบุคคลไป ในขณะที่สิ่งที่มีอยู่ในตัวเขา คือ “แรงงาน” กลับถูกรัฐนำไปใช้ภายใต้ชื่อที่เรียกว่า “การฟื้นฟูแก้ไข ฝึกอาชีพ” สภาพการณ์ดังกล่าวนี้ จึงเป็นความกดดันและเจ็บปวดอีกประการหนึ่งที่ผู้ต้องขังได้รับ

5.3.3 การถูกจำกัดด้านความปลอดภัย

เมื่อผู้ตกเป็น แพะ ในคดีอาญาเข้าสู่เรือนจำเข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมาก ผู้ต้องขังแต่ละคนมีประวัติการประกอบอาชญากรรมที่ต่างกัน รวมถึงลักษณะอุปนิสัยส่วนตัว ประสบการณ์เก่าก่อนสู่เรือนจำ ซึ่งการอยู่ในเรือนจำจะพบกับผู้ต้องขังหลายประเภท ซึ่งทำให้ผู้ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาต้องระมัดระวังความปลอดภัยให้ตนเอง เพราะกลัวการถูกกลั่นแกล้งจากผู้ต้องขังรายอื่น ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา เมื่อเข้าสู่เรือนจำจะพบกับผู้ต้องขังที่อยู่มานานกว่าตนและมีอิทธิพลกว่าผู้ต้องขังรายอื่น หรือที่เรียกว่าขาใหญ่ ซึ่งผู้ต้องขังกลุ่มนี้มีทั้งคนที่เป็นคนดีไม่ข้องเกี่ยวกับใครและช่วยเหลือผู้ต้องขังรายอื่นและยังมีทั้งที่เป็นคนไม่ดี ผู้ตกเป็น “แพะ” ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาอาจจะรู้ว่าวันหนึ่งอาจถูก “ทดสอบ” จากผู้ต้องขังเจ้าถิ่นหรือจากคนเก่าว่าจะอยู่ในคุกต่อไปในฐานะผู้แข็งแรง หรือผู้อ่อนแอ ในขณะที่เจ้าหน้าที่อาจให้การดูแลผู้ต้องขังไม่ทั่วถึง จึงทำให้ผู้ต้องขังเกิดความวิตกกังวลว่าสักวันหนึ่งเขาจะต้องประสบกับการทำร้าย บุคคลเหล่านี้จะรู้สึกว่าคุณเขาได้สูญเสียหลักประกันในด้านความปลอดภัยไป

5.3.4 ปัญหาทางร่างกาย

ผลกระทบทางร่างกายของผู้ต้องขังส่วนใหญ่ เมื่อเข้าไปอยู่ในเรือนจำจะเริ่มจากความเครียด ส่งผลมาสู่ร่างกายทำให้ไม่อยากรับประทานอาหาร ทำให้ร่างกายผอมลง บางคนร่างกายมีหนักเพิ่มขึ้นแต่ขาลึกลง บางรายมีอาการกล้ามเนื้ออ่อนแรง มีผิวหนังลอกออกโดยไม่ทราบสาเหตุ สีผิวคล้ำมากขึ้น เนื่องมาจากอากาศด้านในเรือนจำค่อนข้างมีอากาศร้อน บางรายแพ้ฝุ่นและแพ้เห็บเนื่องจากขนนอนรวมกันค่อนข้างแออัดทำให้หลังชนกันและทำให้แพ้เห็บทำให้ผิวหนังขึ้นผื่นได้

5.3.5 ปัญหาสุขภาพจิต

การที่ผู้ตกเป็น แพะ ในคดีอาญา ต้องถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำนั้น นอกจากจะถูกจำกัดความต้องการในด้านต่าง ๆ ตามที่กล่าวมายังต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เป็นสังคมใหม่ในเรือนจำ ซึ่งมีความแตกต่างจากสภาพแวดล้อมของสังคมภายนอก ก่อให้เกิดปัญหาในการปรับตัวของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ที่ต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในเรือนจำ เพื่อให้ตนเองสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้จึงส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตอย่างมากเพราะผู้ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา

กระทำความผิดเป็นครั้งแรกและไม่เคยใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำมาก่อนจึงเป็นปัญหาต่อการปรับตัวอย่างมาก บุคคลเหล่านี้เกิดภาวะความเครียดหนัก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือผู้ตกเป็น “แพะ” บางรายต้องกลายเป็นผู้ป่วยจิตเวช มีอาหารประสาทหลอน เหม่อลอย ซึ่งยังส่งผลไประยะยาวไปยังหลังพ้นโทษออกจากเรือนจำที่ต้องเข้ารับการรักษา

5.4 ผลกระทบที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของ “แพะ” ในคดีอาญาหลังพ้นโทษจากเรือนจำ

5.4.1 การประกอบอาชีพและรายได้

เมื่อพ้นโทษออกจากเรือนจำ “แพะ” บางรายไม่มีอาชีพที่สามารถเลี้ยงดูตนเองได้เนื่องจากก่อนถูกคุมขังมีหน้าที่การงานที่มั่นคงจึงไม่สามารถกลับไปทำงานเดิมได้ บางราย ที่ครอบครัวประกอบธุรกิจส่วนตัวยังสามารถที่จะกลับมาเริ่มใหม่อีกครั้งแต่รายได้อาจจะไม่ดีเหมือนแต่ก่อน “แพะ” บางรายต้องออกไปรับจ้างทำทุกอาชีพ เนื่องจากไปสมัครงานที่ใดซึ่งยากที่จะรับเนื่องจากมีประวัติการติดคุกมาก่อน และ “แพะ” บางรายขณะที่ถูกคุมขังยังเป็นนักศึกษาเมื่อออกจากเรือนจำมาก็ไม่ได้ศึกษาต่อจึงต้องไปเรียนกับกรมจัดหางานเพื่อที่จะได้มีอาชีพที่สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้

5.4.2 การเปลี่ยนที่ทำงานและที่อยู่อาศัย

เมื่อผู้ตกเป็น “แพะ” พ้นโทษออกจากเรือนจำแล้วบางรายไม่มีอาชีพรองรับเมื่อไปสมัครงานที่องค์กรใดก็ยากที่องค์กรนั้น ๆ จะรับเข้าทำงานเนื่องจากมีประวัติการติดคุกมาก่อนหรือแพะบางรายเมื่อออกจากเรือนจำแล้วยังมีอาชีพรองรับแต่ไม่สามารถที่จะประกอบอาชีพที่ภูมิลำเนาเดิมได้เนื่องจาก ผู้คนรอบข้างรังเกียจ ไม่ยอมรับและใช้คำพูดว่ากล่าวรุนแรงทำให้ “แพะ” เสียชื่อเสียงรวมถึง “แพะ” บางรายไม่สามารถอาศัยอยู่ที่บ้านที่ภูมิลำเนาเดิมได้เนื่องจากกลัวการถูกกลั่นแกล้งรวมถึงกลัวว่าจะเหตุการณ์ลักษณะเดิมขึ้นอีก ทั้งนี้ ผู้วิจัยหยิบยกตัวอย่างการเปลี่ยนที่ทำงานและที่อยู่อาศัยของ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้ดังนี้

แพะรายที่ 1 นายจี ถูกกล่าวหาในคดียาเสพติด : หลังออกจากเรือนจำ นายจีไม่สามารถอาศัยอยู่ที่บ้านได้เนื่องจากหวาดระแวงต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและกลัวถูกกลั่นแกล้งจึงต้องย้ายที่อยู่ไปอยู่กับญาติที่ต่างจังหวัด โดยต้องเปลี่ยนที่อยู่และที่ทำงานไปเรื่อย ๆ ซึ่งประมาณ 6 - 7 เดือนจะต้องหาที่อยู่ใหม่และจะต้องเปลี่ยนทั้งที่อยู่และเปลี่ยนที่ทำงาน ส่วนการทำงานจะทำงานกับญาติๆคือการรับจ้าง และมีงานที่ตนหาเองด้วย

แพะรายที่ 2 นายมีง ถูกกล่าวหาในคดีความผิดต่อชีวิตและร่างกาย : หลังพ้นโทษออกจากเรือนจำได้กลับมาทำงานที่จังหวัดสระบุรีหลังจากนั้นกลับมาประกอบอาชีพค้าขายที่ภูมิลำเนาคือจังหวัดขอนแก่น แต่ไม่สามารถขายของได้เนื่องจากได้รายได้น้อยเนื่องจากผู้คนในหมู่บ้านเดียวกัน

หวาดกลัวจึงไม่กล้าที่จะซื้อของร้านนายมิ่ง นายมิ่งและภรรยาจึงเปลี่ยนสถานที่ขายของไปขายที่อำเภอใกล้เคียง

5.4.3 สุขภาพร่างกายและสุขภาพจิต

5.4.3.1 สุขภาพร่างกาย

เมื่อผู้ตกเป็น “แพะ” เข้าสู่เรือนจำและอาศัยอยู่ในประยชนึ่งร่างกายเริ่มมีความเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด ได้แก่ ร่างกายผอมลง สีผิวคล้ำขึ้น ผิวหนังลอกโดยไม่ทราบสาเหตุ ร่างกายมีลักษณะเป็นผื่นตามตัว ซึ่งมีสาเหตุมาจากหลายประการ เช่น เกิดจากการไม่ยอมรับประทานอาหารและไม่สามารถรับประทานอาหารได้เนื่องด้วยรสชาติที่แตกต่างจากอาหารที่ ผู้ตกเป็น “แพะ” เคยรับประทานเมื่ออยู่ภายนอกเรือนจำ สภาพอากาศที่ร้อนเนื่องด้วยกำแพงที่มีความสูง อากาศถ่ายเทได้น้อย จึงทำให้สีผิวคล้ำขึ้นและอาจจะทำให้ผิวหนังลอกออก ส่วนผื่นตามตัวนั้นเกิดจากการนอนร่วมกับผู้ต้องขังจำนวนมากทำให้ร่างกายสัมผัสเชื้อซึ่งกันและกันทำให้เกิดผื่นขึ้นตามตัวหรือเกิดจากอากาศที่ร้อนได้เช่นกัน

5.4.3.2 ปัญหาสุขภาพจิต

การที่ผู้ตกเป็น “แพะ” ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำนั้น นอกจากจะถูกจำกัดความต้องการในด้านต่าง ๆ ตามที่กล่าวมายังต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เป็นสังคมใหม่ในเรือนจำ ซึ่งมีความแตกต่างจากสภาพแวดล้อมของสังคมภายนอก ก่อให้เกิดปัญหาในการปรับตัวที่ต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในเรือนจำ เพื่อให้ตนเองสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้จึงส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิต อย่างมากเพราะผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กระทำคามผิดเป็นครั้งแรกและไม่เคยใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำมาก่อน จึงเป็นปัญหาในการปรับตัวอย่างมากบุคคลเหล่านี้จึงเกิดภาวะความเครียดอย่างหนัก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือผู้ตกเป็น “แพะ” บางราย เกิดความเครียดและกลายเป็นผู้ป่วยจิตเวช มีอาการประสาทหลอน เหม่อลอย ซึ่งยังส่งผลกระทบยาวไปยังหลังพ้นโทษออกจากเรือนจำที่ต้องเข้ารับการรักษา

5.4.4 การตีตราของผู้คนในสังคม

เมื่อมีการนำเสนอข่าวออกสื่อสาธารณะ เมื่อสังคมรับรู้ถึงเรื่องราวการถูกดำเนินคดีของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ผู้คนในสังคมจะแสดงออกทางพฤติกรรมต่อผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาอย่างชัดเจน แสดงออกจากการดูหมิ่นทางสายตา การใช้คำพูดที่ทำให้ผู้ตกเป็น แพะ ในคดีอาญารู้สึกถูกแบ่งแยกจากสังคม ถูกมองว่าเป็นบุคคลไม่ดี เกิดการถูกรังเกียจไม่ยอมรับจากคนใกล้ชิด คนใกล้ชิด เช่น เพื่อนบ้านใกล้เคียง หรือคนที่สนิทไม่คบหาด้วยเพราะตีตราไปแล้วว่าเป็นคนไม่ดี ซึ่งถือเป็น

พฤติกรรมทางลบที่สังคมแสดงออกต่อผู้กระทำความผิดอย่างชัดเจนทำให้ผู้ตกเป็น “แพะ” เสียชื่อเสียงอีกด้วย

5.4.5 การตีตราจากสื่อมวลชน

นอกจากการถูกตีตราจากคนในสังคมแล้ว ผู้วิจัยค้นพบอีกประการหนึ่งว่า สื่อมวลชนเป็นองค์กรที่มีอิทธิพลต่อสังคมมาก เนื่องด้วยปัจจุบันผู้คนในสังคมให้ความสนใจข่าวสารที่มีผลต่อสังคม ซึ่งการนำเสนอข่าวอาชญากรรม ถือเป็นปัญหาในการละเมิดสิทธิของผู้ตกเป็น “แพะ” ซึ่งเริ่มขึ้นเมื่อผู้สื่อข่าวและผู้ประกาศ นำเสนอข่าวสู่สาธารณชน โดยไม่ว่าอยู่ในขั้นตอนใดแม้ผู้ต้องหาจะรับสารภาพ และถูกเจ้าหน้าที่จับกุมเพื่อนำตัวไปทำแผนประกอบรับคำสารภาพ แต่บุคคลเหล่านี้ยังอยู่ในสถานะ “ผู้ต้องหา และ ต้องสงสัย” อยู่ ซึ่งส่วนใหญ่ในเนื้อหาข่าวมีการรายงานข่าวเสมือนว่า “ผู้ตกเป็น “แพะ” เป็นผู้กระทำความผิด” ไม่ได้ เช่น การใช้คำว่า “คนร้ายและผู้ก่อความผิด” ควรใช้เพียงคำว่า “ผู้ต้องหา ผู้ต้องสงสัย หรือ จำเลย” กรณีเริ่มเข้าสู่กระบวนการทางศาลอีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้ผู้ตกเป็น “แพะ” ถูกตีตราจากสื่อ คือ 1) การนำตัวผู้ต้องหาไปชี้ที่เกิดเหตุเพื่อประกอบคำรับสารภาพหรือทำแผนประทุษกรรม และ 2) การนำผู้ต้องหามาแถลงข่าวต่อสื่อมวลชน ซึ่งการกระทำลักษณะนี้มีการเปิดเผยข้อมูลบุคคลผ่านการเปิดเผยใบหน้า ปิดเผยชื่อจริงซึ่งสื่อมวลชนควรหลีกเลี่ยงการถ่ายภาพที่ทำให้เห็นใบหน้าของผู้ต้องหาได้ชัดเจน และระวังภาพการนำเสนอที่อาจมีเด็กและเยาวชนรับชมและนำไปเลียนแบบพฤติกรรมอาชญากรรมได้ ซึ่งข้อค้นพบอีกประการหนึ่งของสื่อมวลชนนั้นซึ่งเหมือนเป็นดาบสองคมมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ซึ่งข้อเสียคือ การละเมิดสิทธิของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา

จากการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร เสมือนว่า “ผู้ตกเป็น “แพะ” กระทำความผิดจริง ส่วนข้อดีคือนอกจากสื่อมวลชนทำให้ผู้ตกเป็น “แพะ” ถูกตีตราแล้ว สื่อมวลชนยังสามารถลดการตีตราจากผู้คนในสังคมได้เช่นกัน ซึ่งการทำงานของสื่อมวลชนควรคำนึงถึง “สิทธิมนุษยชนของผู้ตกเป็น “แพะ” ด้วย โดยเฉพาะในกรณีของบุคคลที่ได้รับการพิสูจน์ทางศาลโดยคำพิพากษาว่าเป็นผู้บริสุทธิ์แล้ว สื่อมวลชนควรต้องเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง ของผู้ตกเป็น “แพะ” อีกครั้ง เพื่อให้ผู้คนในสังคมทราบถึงข้อมูลใหม่ที่ถูกต้อง และเพื่อลดการตีตราของผู้คนในสังคมอีกด้วย

5.5 สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวเมื่อ “แพะ” ถูกคุมขังในเรือนจำ

5.5.1 สมาชิกในครอบครัวต้องรับภาระหน้าที่ดูแลครอบครัว

5.5.1.1 การประกอบหลายอาชีพเพื่อหารายได้เพิ่มมากขึ้น

เมื่อผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ถูกคุมขังในเรือนจำ ในฐานะที่เป็นหัวหน้าครอบครัวจึงมีภาระหน้าที่ในการทำงานเพื่อดูแลครอบครัว แต่เมื่อผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาเข้าสู่เรือนจำ จากการเป็นหัวหน้าครอบครัวที่ภาระหน้าที่ที่ต้องดูแล ภาระหน้าที่ทั้งหมดจึงตกมาอยู่ที่สมาชิกในครอบครัวที่ต้องขึ้นมาเป็นหัวหน้าครอบครัวแทน ต้องทำหน้าที่ประกอบอาชีพ จากเดิมที่สมาชิกในครอบครัวมีการประกอบอาชีพอยู่แล้วหรือไม่ได้ประกอบอาชีพก็ตาม ทำให้สมาชิกได้รับผลกระทบและเกิดการต่อสู้เพื่อให้ครอบครัว ดำรงชีพอยู่ได้ไม่ประสบความสำเร็จ ความยากลำบาก สมาชิกในครอบครัวบางรายต้องประกอบอาชีพในหลายอาชีพมากทั้งงานที่สบายและงานต้องใช้หยาดเหงื่อแรงกายอย่างหนักเพื่อให้ได้เงินมา ซึ่งการประกอบอาชีพเพียงอาชีพเดียวนั้นไม่เพียงพอต่อคนในครอบครัว เนื่องด้วยจำนวนสมาชิกในครอบครัวอยู่เป็นครอบครัวใหญ่และครอบครัวเล็ก เพื่อนำเงินมาเลี้ยงดูครอบครัวแทนหัวหน้าครอบครัวที่ถูกคุมขังในเรือนจำนั้นคือ ผู้ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา

5.5.1.2 การกู้ยืมเงิน

เมื่อสมาชิกในครอบครัวนั้นคือผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ถูกคุมขังในเรือนจำ ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับครอบครัวเกิดขึ้นจำนวนมาก โดยปัจจัยหลักสำคัญที่ถือเป็นผลกระทบต่อครอบครัว คือ ปัจจัยด้านการเงิน ซึ่งถือเป็นปัจจัยหลักพื้นฐานที่สำคัญต่อครอบครัว เนื่องด้วยการต่อสู้คดีตั้งแต่เริ่มต้น การจ้างทนายเพื่อต่อสู้คดี การเดินทางเพื่อไปร้องเรียนในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยเหลือ “แพะ” การเดินทางไปเยี่ยมและนำค่าใช้จ่ายมาให้ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาได้ใช้จ่ายในเรือนจำ ซึ่งก่อนหน้าที่ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาจะถูกดำเนินคดีและถูกคุมขังในเรือนจำซึ่งบุคคลในครอบครัวไม่สามารถทราบได้เลยว่าจะถูกคุมขังนานเท่าใดและจะพ้นโทษออกมาอยู่พร้อมหน้าพร้อมตาอีกเมื่อใด ณ ตอนนั้นทำให้ครอบครัวขาดเสาหลักในการดูแลรับผิดชอบของครอบครัวไป ทำให้ภาระหน้าที่ทั้งหมดตกไปอยู่ที่บุคคลในครอบครัว อาทิ ภรรยา พ่อ แม่ พี่น้อง แลบุคคลอื่น ๆ ในครอบครัวต้องมารับหน้าที่ทำงานหาเลี้ยงครอบครัวและหารายได้ที่ได้รับมาต้องนำไปใช้จ่ายในการต่อสู้คดีเพื่อผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ส่วนรายได้ต่าง ๆ จากที่มีได้ลดลงไปมาก อาทิ จากรายได้ในแต่ละวันมีรายได้หลายหมื่นก็ลดลง และที่สำคัญมีหนี้สินเพิ่มมากขึ้นจากการไปหยิบยืมผู้ที่เป็นญาติและคนรู้จัก การนำที่ดินไปจำนองเพื่อให้ได้เงินมา หรือการกู้ยืมจากหนี้นอกระบบเพื่อมาใช้ต่อสู้คดีจากที่มีทุนทรัพย์จำนวนหนึ่งแต่ก็หมดไปจากการนำมาต่อสู้คดี

5.5.2 สมาชิกในครอบครัวไม่ได้ศึกษาต่อ

เมื่อผู้ตกเป็น “แพะ” ถูกคุมขังในเรือนจำภาระหน้าที่ต่าง ๆ จึงตกมายังบุคคลในครอบครัวทำให้เกิดผลกระทบต่าง ๆ ตามมาหลายประการ โดยเฉพาะครอบครัวที่มีบุตรที่กำลังเรียนหนังสือทำให้บุตรต้องหยุดเรียนเพื่อต้องออกมาทำงานมาเงินนำมาใช้ต่อสู้คดี ทั้งนี้ผู้วิจัยได้จะหยิบยกเหตุการณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของสมาชิกในครอบครัวที่ไม่ได้ศึกษาต่อ ดังนี้

นายมี้ง “แพะ” รายที่ 2 : มีบุตรสาว 2 คน เมื่อนายมี้งเข้าสู่เรือนจำบุตรสาวคนโตจึงไม่ได้เรียนหนังสือต่อ เนื่องจากต้องออกมาทำงานกับมารดาที่ทำงานอยู่คนเดียวเพื่อต้องนำเงินมาผ่อนหนี้สินที่นำไปต่อสู้คดีและเก็บไว้ใช้จ่ายในครอบครัว แต่นายมี้งผู้ตกเป็น “แพะ” พันโทชอออกจากเรือนจำแล้ว บุตรสาวคนโตจึงกลับมาเรียนหนังสือต่อ

5.5.3 ปัญหาสุขภาพร่างกายและสุขภาพจิตของสมาชิกในครอบครัว

ปัญหาสุขภาพร่างกายและสุขภาพจิตของสมาชิกในครอบครัวมูลเหตุเริ่มต้นจากผู้ที่เป็น “แพะ” ถูกดำเนินคดีและถูกคุมขังในเรือนจำ ทำให้เกิดสภาวะความเครียดต่อสมาชิกในครอบครัว เนื่องด้วยการคิดหาวิธีการดำเนินการเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ตกเป็น “แพะ” เช่น การต่อสู้คดี การจัดหาทนายความเพื่อช่วยเรื่องคดี เมื่อเกิดความเครียดที่หนักขึ้นส่งผลให้ร่างกายเกิดอาการเจ็บป่วย บางรายตรอมใจ ที่สำคัญคือส่งผลไปยังร่างกายของสมาชิกในครอบครัว ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้จะหยิบยกเหตุการณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาสุขภาพร่างกายและสุขภาพจิตของสมาชิกในครอบครัว ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2 นางวรรณภร ภรรยา นายมี้ง : ช่วงที่นายมี้งอยู่ในเรือนจำตนทำงานหนักเพื่อหาเงินมาใช้ต่อสู้คดีและใช้หนี้ที่กู้ยืมมาเธอหมดสติไปเพื่อนที่ทำงานจึงนำส่งโรงพยาบาล ผลกระทบทางร่างกายต่อมาคือ เมื่อดวงตาข้างซ้ายเริ่มมองไม่เห็น แต่เธอไม่ได้ไปพบแพทย์เพื่อรักษา ซึ่งปัจจุบันทำให้ดวงตาข้างซ้ายเริ่มมองเห็นไม่ชัดมากขึ้น ต่อมาเพื่อนที่ทำงานนำเธอมาส่งที่โรงพยาบาลเข้าไปตรวจที่แผนกเฉพาะทาง คือ เกี่ยวกับดวงตา เธอเพิ่งไปยิงเลเซอร์ที่ดวงตาข้างขวา แต่ตอนนี้เริ่มมองได้ไม่ชัดเช่นกัน

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3 นายรุ่ง ภรรยา นายสันต์ : มีอาการปวดหัวข้างเดียวหรือที่เรียกว่าไมเกรนเพราะเรามีความเครียดตั้งแต่ที่นายสันต์ถูกคุมขังในเรือนจำ ปัจจุบันอาการไมเกรนยังเกิดขึ้นบ้างในบางครั้ง เธอจึงจะพยายามไม่คิดมากเพื่อไม่ให้มีอาการปวดหัวแบบดังกล่าวเกิดขึ้น

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4 นางน้ำฝน ภรรยา นายวิว : เธอกล่าวว่า หลังจากบิดาของนายวิวทราบว่านายวิวถูกคุมขังในเรือนจำ บิดานายวิวซึ่งมีอายุมากแล้วทำให้ตรอมใจและล้มป่วยลงซึ่งก่อน

หน้านี้บิดานายวิวมีอาการป่วยมาก่อนที่นายวิวจะถูกคุมขังในเรือนจำ ซึ่งปัจจุบันบิดานายวิวเสียชีวิตแล้ว

5.5.4 การถูกตีตราจากสังคม

เมื่อผู้คนในสังคมรับรู้ถึงข่าวสารของการกระทำผิดของใครคนใดคนหนึ่ง ผู้คนในสังคมมักแสดงออกทางพฤติกรรมต่อครอบครัวของผู้ตกเป็น แพะ ในคดีอาญา ด้วยเช่นกัน ซึ่งแสดงออกมาในแง่ลบจากการดูหมิ่นจากทางสายตา ดูหมิ่นโดยคำพูดที่ทำให้ผู้ถูกหมิ่นอย่างครอบครัวรู้สึกเหมือนถูกแบ่งแยกจากสังคม ถูกมองว่าเป็นครอบครัวที่ไม่ดีมีสมาชิกในครอบครัวกระทำความผิด ได้แก่ การถูกรังเกียจไม่ยอมรับสังคม การไม่สนทนาและไม่คบค้าสมาคมด้วยและไม่ให้อภัย ซึ่งเป็นพฤติกรรมในทางลบที่สังคมแสดงต่อผู้กระทำความผิดครอบครัวของผู้ที่ถูกคุมขังในเรือนจำ และผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับครอบครัวของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ทำให้ครอบครัวเสียชื่อเสียง เข้าใจผิดไปว่าเป็นครอบครัวไม่ดีหรือกล่าวหาว่าครอบครัวมีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดของ “แพะ”

5.5.5 การถูกตีตราจากสื่อมวลชน

นอกจากการถูกตีตราจากคนในสังคมแล้ว ผู้วิจัยค้นพบอีกประการหนึ่งว่า สื่อมวลชนเป็นองค์กรที่มีอิทธิพลต่อสังคมมาก เมื่อมีการนำเสนอข่าวสารออกสื่อสาธารณะแล้วไม่เพียง ผู้ที่ตกเป็นแพะ ในคดีอาญาเพียงผู้เดียวที่ถูกตีตราจากสังคม และสถาบันที่สำคัญอย่างครอบครัวได้รับผลกระทบตามไปด้วย โดย ซึ่งการตีตรานี้เป็นการตีตราในลักษณะการใช้คำพูดในดูหมิ่น แสดงพฤติกรรมทางลบ เช่น การใช้สายตาในการดูหมิ่นถือเป็นพฤติกรรมทางลบที่คนในสังคมแสดงออกต่อครอบครัว ซึ่งการตีตราดังกล่าวนี้ทำให้ครอบครัวเสียชื่อเสียงอีกด้วย

5.6 ข้อจำกัดและอุปสรรคในการทำวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการเก็บข้อมูลแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 กลุ่ม คือ 1) ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา จำนวน 5 ราย 2) บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม จำนวน 2 ราย และ 3) บุคคลในครอบครัวของ “แพะ” ในคดีอาญา จำนวน 5 ราย ซึ่งผู้วิจัยพบข้อจำกัด และอุปสรรคในการทำวิจัย ซึ่งแบ่งข้อจำกัดได้ดังต่อไปนี้

5.6.1 ข้อจำกัดและอุปสรรคการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

5.6.1.1 ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา

การสัมภาษณ์กับผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาและบุคคลในครอบครัวของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา เนื่องจากผู้วิจัยไม่สามารถเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ทั้ง 2 กลุ่มได้โดยง่าย ผู้วิจัยจึงประสานงานเพื่อขอข้อมูลของผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาและบุคคลในครอบครัว จากรายการแพะเดอะซีรีส์ สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส ทางรายการเป็นสื่อกลางในการติดต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญในเบื้องต้น และหลังจากนั้นผู้วิจัยจะทำการติดต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 2 กลุ่ม ด้วยตนเองอีกครั้ง โดยผู้วิจัยได้ทำการสอบถามถึงความสมัครใจในการติดต่อสัมภาษณ์ ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา และบุคคลในครอบครัวของ “แพะ” และขออนุญาตทำการนัดวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์ ซึ่งทุกรายยินดีให้สัมภาษณ์ แต่ด้วยระยะทาง และระยะเวลาที่มีอยู่จำกัด จึงได้ทำการติดต่อและชี้แจงข้อมูลของการศึกษาวิจัยแก่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยจึงได้ขออนุญาตใช้วิธีการบันทึกเสียงในการสัมภาษณ์และพร้อมกับการจดบันทึกข้อมูล

5.6.1.2 การสัมภาษณ์บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม

ผู้วิจัยได้ทำการส่งจดหมายไปที่กระทรวงยุติธรรม เพื่อขอสัมภาษณ์ รองปลัดกระทรวงยุติธรรมและสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม เพื่อขอสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 2 ท่าน ซึ่งผู้วิจัยไม่สามารถเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้โดยง่าย ผู้วิจัยจึงทำการติดต่อผ่านทางโทรศัพท์ไปยังทั้ง 2 หน่วยงานเพื่อติดต่อและทำหนังสือราชการส่งไปเพื่อขอสัมภาษณ์ โดยติดต่อประสานงานผ่านเลขานุการของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้รับเรื่องไว้ทางเลขานุการจึงติดต่อกลับมาที่ผู้วิจัยเพื่อทำการนัดวันเข้ามาสัมภาษณ์ ซึ่งการสัมภาษณ์ในครั้งนี้ผู้วิจัยขออนุญาตทางผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 2 ท่านโดยใช้วิธีการบันทึกเสียง และจดบันทึกข้อมูลของการสัมภาษณ์

5.6.2 ข้อจำกัดและอุปสรรคด้านเวลาและสถานที่

5.6.2.1 การเดินทางไปสัมภาษณ์ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาและครอบครัว

ผู้ให้ข้อมูลทั้ง ผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาและครอบครัว มีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัด คือ ภาคอีสาน และภาคตะวันออก บางรายอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่สามารถเข้าถึงได้สะดวก แต่บางรายอาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกลจากตัวเมืองของภูมิลำเนานั้น ๆ ทำให้การเดินทางรวมถึงเส้นทางที่ใช้สัญจรยังไม่ค่อยสะดวก ผู้วิจัยจึงต้องเดินทางไปภูมิลำเนาของผู้ให้ข้อมูลสำคัญก่อนวันทำการสัมภาษณ์ เพื่อเข้าไปสังเกตสภาพพื้นที่เนื่องจากบางพื้นที่ที่ผู้วิจัยไม่เคยเดินทางไป จึงต้องศึกษาเส้นทางก่อนการเดินทาง โดยการสอบถามจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญผ่านทางโทรศัพท์ และการใช้นวัตกรรมทางเทคโนโลยีอย่าง GPS (Global Positioning System) เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยเหลือในการเดินทางเพื่อ ลงพื้นที่สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญบางรายอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เส้นทางสัญจรยังไม่สะดวก แต่ผู้วิจัยก็สามารถเดินทางเข้าไปยังพื้นที่ที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญอยู่อาศัยได้ สำหรับข้อจำกัดของเวลาผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีระยะเวลาที่จำกัด ซึ่งทางผู้วิจัยได้ทำการระบุดระยะเวลาในการสัมภาษณ์เพื่อไม่ให้กระทบต่อภาระหน้าที่ในการทำงานของผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง

5.6.2.2 ที่พักระหว่างการเดินทางไปสัมภาษณ์

เนื่องจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ในต่างจังหวัดจะต้องหาที่พักค้างคืนก่อนวันทำการสัมภาษณ์ และเนื่องจากในบางพื้นที่อยู่ห่างไกลทำให้หาที่พักค้างคืนระหว่างการเดินทางได้ยาก อาทิ การเดินทางไปจังหวัดขอนแก่น แต่อำเภอที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญอาศัยอยู่เป็นอำเภอที่มีพื้นที่ขนาดเล็ก ทำให้หาที่พักได้ยาก

5.6.2.3 ข้อจำกัดของการสัมภาษณ์บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม

เป็นในเรื่องของเวลาเนื่องจากบุคลากรในกระบวนการที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีภาระหน้าที่ในการทำงาน อีกทั้งเวลาการสัมภาษณ์อยู่ในขอบเขตเวลาที่ได้รับอนุญาตซึ่งมีอยู่ค่อนข้างจำกัด

บทที่ 6

ข้อเสนอแนะในการวิจัย (Recommendation)

6.1 ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

6.1.1 ข้อเสนอแนะทางวิชาการ

6.1.1.1 ควรมีการศึกษาข้อมูลของผู้ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา ในแต่ละช่วงอายุ ประเภทคดี การนับถือศาสนา พื้นที่ที่ผู้ตกเป็น “แพะ” อาศัยอยู่ เพื่อให้เห็นความแตกต่างและความหลากหลายในผลการวิจัยซึ่งอาจทำให้ทราบถึงความคิด ความรู้สึก กระบวนการและการปรับตัวที่มีความแตกต่างกัน

6.1.1.2 ควรมีการศึกษาผู้ตกเป็น แพะ ในคดีอาญา ทั้งเพศหญิงและเพศชายเพื่อได้รับรู้ถึงความรู้สึกนึกคิด กระบวนการปรับตัว รวมถึงผลกระทบที่อาจจะมีมิติอื่น ๆ ที่แตกต่างจากการศึกษาครั้งนี้

6.1.1.3 ควรเปลี่ยนศึกษาในประเภทคดีของผู้ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา นอกเหนือจากคดีในกลุ่มความผิดต่อชีวิตและร่างกาย และกลุ่มคดียาเสพติด เพื่อให้เห็นความแตกต่างของกระบวนการปรับตัว

6.1.1.4 ควรมีจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เพิ่มขึ้นทั้ง นี้เพื่อจะทำการวิจัยสามารถมองเห็นถึงภาพรวมของประชากรได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

6.1.1.5 การศึกษาปัญหาในกระบวนการยุติธรรมควรเพิ่มจำนวนผู้จำนวนบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมให้ครบทั้ง 4 องค์กร คือ ตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์ เพื่อให้เห็นถึงปัญหาในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในทุกชั้นตอนได้อย่างครบถ้วน

6.1.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการและนโยบาย

สำหรับข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับนโยบายในการช่วยเหลือเยียวยาผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาและครอบครัว รวมถึงแนวทางในการเข้าถึงกระบวนการที่มีความน่าสนใจ โดยสามารถหยิบยกเพื่อทำการศึกษาวิจัยในพัฒนาและต่อยอดในองค์ความรู้ต่อไป ดังนี้

6.1.2.1 ข้อเสนอแนะทางราชทัณฑ์

ควรแบ่งจำนวนผู้ต้องขังของแต่ละห้องนอนให้อยู่ในจำนวนที่พอดีไม่แออัดจนเกินไป เนื่องจากเรือนจำหลายแห่งมีการจัดเรือนนอนให้ผู้ต้องขังนอนรวมกันเป็นจำนวนมากทำให้เกิดความแออัดของพื้นที่ ไม่สามารถทำให้ผู้ต้องขังนอนได้

6.1.2.2 ข้อเสนอแนะต่อสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยใน

คดีอาญา

1 ควรมีการปรับปรุงเพิ่มเติมการช่วยเหลือ แพะ ในชั้นการสอบสวนลงในพระราชบัญญัติดังกล่าวเพื่อครอบคลุมถึงผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาทุกราย

2 ควรมีการจัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือ “แพะ” โดยที่ไม่ต้องพึ่งพางบประมาณจากรัฐเพียงอย่างเดียว

3 ควรช่วยเหลือเยียวยา “แพะ” ด้านการศึกษา อาชีพ ที่อยู่อาศัย เนื่องจากผู้ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาบางรายออกจากเรือนจำแล้ว ไม่มีอาชีพ ไม่มีที่อยู่อาศัย

6.1.3 การช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง

ควรสร้างกลไกเพื่อสนับสนุนให้ผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญาที่พ้นผิดออกมาแล้ว มีสิทธิเลือกใช้บริการทางกฎหมายด้วยตนเองเมื่อต้องการฟ้องร้องบุคลากรหรือหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่ทำให้ตนนั้นตกเป็น “แพะ” ในคดีอาญา เช่น การเลือกใช้บริการจากสหภาพนายความ เป็นต้น

บรรณานุกรม

- กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพกระทรวงยุติธรรม. การช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายและแพะในคดีอาญา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.rlpd.go.th/rlpdnew/2012-06-20-06-21-44/rlpd-pr/rlpd-infographic/2018-02-20-03-49-56>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2562).
- กระทรวงยุติธรรม. 2560. ยุติธรรมยกระดับการดูแลผู้ต้องขัง ตามมาตรฐานสหประชาชาติ ผลักดันเรือนจำต้นแบบตามข้อกำหนดแมนเดลา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.moj.go.th/view/9998>. (สืบค้นเมื่อ 27 พฤษภาคม 2562).
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. 2543. กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- กุลพล พลวัน และ รัชนิกร โชติชัยสถิตย์. สถานภาพของเหยื่ออาชญากรรมกับผู้เสียหายในคดีอาญาในประเทศไทย. หน้า 347.
- คงสิทธิ์ ศรีทอง. 2537. การคุ้มครองผู้เสียหายในความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัย คณະนิตศาสตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คณิต ณ นคร. 2540. วิธีพิจารณาความอาญาไทย หลักปฏิบัติกับทางกฎหมายที่ไม่. บทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร. คณิต ณ นคร อัยการสูงสุด. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์อักษร.
- คมกริช ดิษฐเจริญ และ จารุวรรณ อมรศีลสวัสดิ์. 2560. แพะในคดีอาญากับปัญหาการรื้อฟื้นคดี : ศึกษาบทบาทของพนักงานอัยการ ในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่. วารสารร่วมพฤษภูมิ มหาวิทยาลัยเกริก หน้า 51-52.
- ความเป็นมาของสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา. 2012. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.rlpd.go.th/rlpdnew/2012-06-20-06-12-36/2012-06-20-06-12-52/2012-06-20-06-13-47>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 29 มกราคม 2562).
- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3804/2540 การจะสอบสวนจำเลยทั้งสองในความผิดฐานใดนั้น ย่อมเป็นอำนาจของพนักงานสอบสวนที่จะดำเนินการต่อไปตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏจากการสอบสวน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://deka2007.supremecourt.or.th/deka/web/searchlist.jsp>.
- จารุวรรณ คงยศ. 2551. การปรับตัวของผู้ต้องขังให้เข้ากับสภาพเรือนจำ: ศึกษาเฉพาะกรณีเรือนจำกลางคลองเปรม. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณະสังคมนตรีศาสตร มหาวิทาลัยธรรมศาสตร์. .
- จารุวรรณ รังสิมันตุชาติ . 2544. การปรับตัวของผู้ต้องขังเข้าใหม่ในเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร.

- วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์.
จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย. 2556. ระบบยุติธรรมและยุติธรรมทางเลือก: แนวการวิเคราะห์ทางสังคมศาสตร์.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
ชนชั้นทางสังคม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<https://sites.google.com/site/chnchanthangsangkhm/home/chnchan-thang-sangkhm>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2562).
- ชนัญญา กิจทวี. 2546. การชดเชยความเสียหายหรือเยียวยาอาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐ. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี. 2559. สื่อมวลชนกับการเคารพสิทธิมนุษยชนของผู้ตกเป็นข่าว. เอกสารวิชาการ
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย วันที่ 4 วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาล
รัฐธรรมนูญ. แหล่งที่มา :
http://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=8866.
(สืบค้นเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2562).
- ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. 2555. โครงการศึกษาแนวทางการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยใน
คดีอาญาโดยรัฐอันเกิดจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมตามพระราชบัญญัติ
ค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544:
กรณีศึกษาองค์กรศาลเป็นผู้พิจารณาสั่งจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา.
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณรงค์ ใจหาญ. สยามรัฐออนไลน์ การจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนจำเลยโดยรัฐตาม
กฎหมายใหม่. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://siamrath.co.th/n/2167>. (สืบค้นเมื่อ 17
พฤศจิกายน 2561).
- นันทิ จิตสว่าง. 2529. การศึกษาผลกระทบของระบบสังคมในเรือนจำต่อผู้ต้องขัง. รายงานการวิจัยคณะ
สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นัยนา เกิดวิชัย. 2542. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ดอกหญ้า.
- น้ำแท้ บุญมีสีล่าง. ความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
www.rlpd.go.th/rlpdnew/images/rlpd_1/HRC/2557/.../Miscariageofjustice_57.pdf.
(สืบค้นเมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2562).
- นิโรธรี จุลเหล่า. 2553. ความรับผิดชอบของกระบวนการยุติธรรมต่อผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็นจำเลยในคดีอาญา
และแนวทางในการป้องกันผู้บริสุทธิ์จากการดำเนินคดีอาญาที่ผิดพลาด: ศึกษาเฉพาะกรณี
ตำรวจอัยการ ศาล ราชทัณฑ์ ทนายความ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสังคม
สงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปกรณ์ บุญเรืองสื่อ 2552. ปัจจัยที่มีผลต่อความเครียดของผู้ต้องขังเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร
ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคม
สงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมชนพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม และ การใช้
อำนาจโดยมิชอบ มาตรา 9.

ปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมชนพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม และ การใช้
อำนาจโดยมิชอบ มาตรา 11.

ปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมชนพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม และ การใช้
อำนาจโดยมิชอบ มาตรา 10

ปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมชนพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม และ การใช้
อำนาจโดยมิชอบ มาตรา 8.

ปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมชนพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม และ การใช้
อำนาจโดยมิชอบ มาตรา 17.

ปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมชนพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม และ การใช้
อำนาจโดยมิชอบ มาตรา 5.

ปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมชนพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม และ การใช้
อำนาจโดยมิชอบ มาตรา 7.

ปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมชนพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม และ การใช้
อำนาจโดยมิชอบ มาตรา 15.

ปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมชนพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม และ การใช้
อำนาจโดยมิชอบ มาตรา 16.

ปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมชนพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม และ การใช้
อำนาจโดยมิชอบ มาตรา 14.

ปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมชนพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและ การใช้
อำนาจโดยมิชอบ มาตรา 4.

ปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมชนพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและ การใช้
อำนาจโดยมิชอบ มาตรา 6.

ปรภต อินทสมบัติ. 2555. กระบวนการยุติธรรม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา.
<http://porapotintasombat.blogspot.com/2012/04/blog-post.html>. (สืบค้นเมื่อวันที่
25 พฤศจิกายน 2561).

ประเทือง ธนียผล. 2552. อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 6. หน้า 201.

ประธาน วัฒนวาณิชย์. กฎหมายทดแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม : แนวความคิดทางด้านรัฐสวัสดิการ. หน้า72.

ประวัติ เรือ น จาก กลาง บาง ขวาง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.correct.go.th/copbank/page_1.htm. (สืบค้นเมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2562).

ประเสริฐ เมฆมณี. 2525. หลักทัณฑ์วิทยา. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์. หน้า 36.

ปราโมทย์ พันธุ์สะอาด. 2556. โทษจำคุกกับรูปแบบและผลกระทบต่อครอบครัวผู้ต้องขัง. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา สาขาวิชาสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปิยวรรณ ดินาน. 2545. การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญามีให้ต้องรับสารภาพ โดยไม่สมัครใจ. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ผจงจิตต์ อธิคมนันท์. 2523. การจัดลำดับช่วงชั้นทางสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ฝน แสงสิงแก้ว. 2524. สุขภาพจิตและการประชุมวิชาการสุขภาพจิตของสมัชชาอนามัยโลก. วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย: 256-257. .

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2549. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.

พรชัย ชันดี. 2553. ทฤษฎีอาชญาวิทยา: หลักการ งานวิจัย และนโยบายประยุกต์. กรุงเทพมหานคร: สุเนตร์ฟิล์ม.

พรทิพย์ ชุ่มวัฒนะ. 2546. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลย. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : www.nhrc.or.th/getattachment/1359cb35-7f8b-4520-a390-e148090d24af/พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม.pdf.aspx. (สืบค้นเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2562).

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ.2559. [ออนไลน์].

http://www.rlpd.go.th/rlpdnew/images/rlpd_5/2560/Act/01Act-OCIPA.PDF. (สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2562).

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544.

2556. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

www.rlpd.go.th/rlpdnew/images/rlpd_6/Information/Information_2556/Other/10

- 01.pdf. (สืบค้นเมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2562).
- พัฒนา พัชพัฒนกุล. 2533. การศึกษาทัศนคติของเจ้าพนักงานเรือนจำต่อผู้ต้องขัง: ศึกษาเฉพาะกรณีเรือนจำที่มีความมั่นคงสูงสุดในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พื้นฐานกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.humanrightscenter.go.th/HRK.pdf>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2562).
- เพ็ญพรษา ปกาสิทธิ์. 2553. บริบทเรือนจำและการยอมรับโทษประหารชีวิต: ศึกษากรณีกระบวนการปรับตัวของผู้ต้องโทษประหารชีวิต. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพิ่มศักดิ์ วิเชียรชัยยะ. 2544. มาตรการควบคุมผู้ต้องขังภายในเรือนจำกลางอุดรธานี : ศึกษาเฉพาะกรณีเรือนจำกลางอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ภารกิจและอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.correct.go.th/?page_id=12255 . (สืบค้นเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2562).
- มติชนสุดสัปดาห์. 2560. “แพะรับบาป” สนทนาว่าด้วยเรื่องแพะแบร์ ๆ เมื่อจำนวนแพะสะท้อนปัญหากระบวนการยุติธรรมไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.matichonweekly.com/scoop/article_21087. (สืบค้นเมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2561).
- มาลินี จุฑารพ. 2537. จิตวิทยาการเรียนการสอน. กรุงเทพมหานคร: ทิพย์วิสุทธิ์การพิมพ์.
- รอบรู้ศาลยุติธรรม ตอน การดำเนินคดีอาญา. 2559. สำนักการต่างประเทศ สำนักงานศาลยุติธรรม สำนักพิมพ์ ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง นนทบุรี. .
- ราชบัณฑิตสถาน. 2544. พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.royin.go.th/dictionary/>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2562).
- รายงานประจำปี 2559 กรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.rlpd.go.th/rlpdnew/images/rlpd_6/2560/59th%20Annual%20Report%20on%20the%20Protection%20of%20Rights%20and%20Freedoms..pdf. (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2562).
- เราจะถูกคุมขัง นานแค่ไหนในระหว่างพิจารณาคดี. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://sethasat.com/2011/12/13/jail-during-judgement/>. (สืบค้นเมื่อ 16 พฤศจิกายน 2561).
- เรียนลัด ‘วิชาแพะ’ในกระบวนการยุติธรรมไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<https://thematter.co/pulse/scapegoat-in-thai-legal-channels/16563>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2562)

เรือนจำ. พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 4. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: https://library2.parliament.go.th/giventake/content_nla2557/law21-180260-1.pdf. (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2562).

เรือนจำกลางคลองไผ่. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://www.klongpaicentralprison.go.th/abouts.php>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2562).

เรือนจำกลางนครพนม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.correct.go.th/popnakp/index.html>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2562).

เรือนจำกลางอุบลราชธานี. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/view/copubon/> เกี่ยวกับเรือนจำ/ประวัติเรือนจำกลางอุบลฯ. (สืบค้นเมื่อวันที่เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2562).

วรรณโชค ไชยสะอาด. 2560. แพะรับบาป"ความอับยศของกระบวนการยุติธรรมไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.posttoday.com/politic/report/475355>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2561).

วิภาวี ชาติชนะชัย. 2544. การทดแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม. สารนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกริก.

วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์. 2544. ผู้เสียหายในคดีอาญา : การศึกษาสิทธิและการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมชาย หอมลออ. 2554. ปัญหาการพิจารณาค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://voicefromthais.wordpress.com/2011/05/17/>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน 2562).

สมพล พงษ์พิพัฒน์. 2535. การสงเคราะห์และการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างสอบสวน. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2523. หลักสังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช. น.276. .

สันติภาพ มาเจริญ. 2551. ทัศนะของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการประสานความร่วมมือด้านการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำพิเศษธนบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สำนักงานกฎหมายและคดี. สิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

- <http://www.bangkok.go.th/law/page/sub/3983/>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2562).
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. 2542. ทำไมแพะจึงต้องรับบาป. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.royin.go.th/?knowledges=>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2562).
- สำรวย นักการเรือน. 2542. ทำไมแพะจึงต้องรับบาป. จดหมายข่าวราชบัณฑิตยสถาน. 9 (102)
- สิริพันธ์ พลรบ. เหยื่ออาชญากรรมและผู้บริสุทธิ์ในคดีอาญา. สุโขทัยธรรมมาธิราช. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://law.stou.ac.th/dynfiles/Ex.41716-13.pdf>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2561).
- สุโขทัยธรรมมาธิราช. จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุดสงวน สุธีสร. 2547. อาชญาวิทยา (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุเทพ นิมมา. 2543. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังในเรือนจำ กรณีศึกษา เรือนจำกลางสมุทรปราการ. สารนิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- เสริม ปุณณะหิตานนท์. 2523. การกระทำผิดในสังคม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เสวก ภาศักดิ์. 2543. สิทธิได้รับค่าตอบแทนจากรัฐของผู้เสียหายในคดีอาญา ตามมาตรา 245 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- โสภา ชูพิกุลชัย. 2528. จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศาสนา.
- อัญชลี ฉายสุวรรณ. 2534. การทดแทนค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรมโดยรัฐ. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อੰณพ ชูบำรุง และ อุนิษา เลิศโตมรสกุล. 2556. อาชญากรรมและอาชญาวิทยา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อารีรัตน์ วงศ์ศักดิ์มณี. 2551. รายงานการวิจัยส่วนบุคคลเรื่องปัญหาการรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อำนาจและหน้าที่ของเรือนจำจังหวัดปราจีนบุรี. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.correct.go.th/poppranc/home.html>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2562).
- อำนาจหน้าที่ของกรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.rlpd.go.th/rlpdnew/2012-06-20-05-54-34/2012-06-20-05-59-29>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2562).
- อิศราวุธ อ่อนน้อม. 2540. หลักการรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

- Arkoff, A. 1968. Adjustment and Mental Health. New York: McGraw-Hill.
- Chick, N., & Meleis, A.I. 1986. Transitions: A nursing concern. In P.L. Chinn (Ed.).
- Donald Clemmer. 1966. The Prison Community (New York : Holt, Rinehart and Winston Gresham Sykes and Sheldon Messinger. Theoretical Studies in Social Organization of the Prison. New York: Social Science Reserch Council.
- Gibbons and group. 1977. Criminal Justice Planning: An Introduction. Englewood Cliffs, NJ 07632: Prentice Hall.: 6
- Goffman Erving. 1960. Asylums. Englewood Cliffs, N.J : Prentice Hall.
- Herbert Packer. The Limit of the Criminal Sanction. (California: Stanford University Press, 1968), pp. 152-153.
- Hurlock. Elizabeth B. 1984. Child development. 6th ed. Auckland : McGraw – Hill International Book.
- Inciardi A, James. Criminal Justice. New York: Harcourt Brace College Publisher, 1993.: 149.
- Logan, P. 1999. Principles of practice for the acute care nurse practitioner. Stanford : Appleton & Lange.
- Sampson, R. J., & Laub, J. H. 1990. Crime and deviance over the life course: The salience of adult social bonds. American Sociological Review, 55(5), 609-627.
- Schafer, Stephen. Victimology : the Victim and His Criminal. Reston Virginea : Reston Publishing Co., 1977: 45 – 47).
- Skyles Gresham. 1958. The Society of Captives. New Jersey: Prentice Hall,Inc.
- UNDP. 2004. Access to Justice Practice Note.
- www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/democraticgovernance/access_to_justiceandruleoflaw/access-to-justice-practice-note.html (accessed 15 March 2019).

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวสุพรรณิ อ่วมวงษ์
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2551 โรงเรียนสวนศรีวิทยา จังหวัดชุมพร พ.ศ. 2554 โรงเรียนบรมราชินีนาถราชวิทยาลัย จังหวัดราชบุรี พ.ศ. 2558 นิเทศศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY